

Główny Urząd Statystyczny
Central Statistical Office

**Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle
procesów w gospodarce światowej
w 2016 roku**

***Macroeconomic Situation in Poland
in the Context of the World Economic Processes
in 2016***

Warszawa 2017 Warsaw

Opracowanie publikacji

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

DEPARTAMENT STUDIÓW MAKROEKONOMICZNYCH I FINANSÓW

Preparation of the publication

CENTRAL STATISTICAL OFFICE

MACROECONOMICS STUDIES AND FINANCE DEPARTMENT

Kierujący

Supervisor

Mirosław Błażej

Dyrektor Departamentu Studiów

Makroekonomicznych i Finansów GUS

Director of Macroeconomic Studies and Finance

Department in the CSO

Zespół redakcyjny

Team

Wojciech Bąbik

Mirosław Błażej

Katarzyna Golik

dr Dariusz Kotlewski

Joanna Kulczycka

dr Michał Lewandowski

dr Magdalena Mądra-Sawicka

Dorota Michniewicz

Halina Mrowiec-Nalepa

Jacek Radziwonka

Monika Rothe

Alan Rynio

Katarzyna Siwińska

Krystyna Strzelecka

Ewa Zamecka

Grzegorz Żaworonek

Redakcja techniczna

Technical editing

dr Dariusz Kotlewski

Grzegorz Żaworonek

Koncepcja okładki

Cover concept

Maciej Banaś

Projekt okładki

Cover design

Lidia Motrenko-Makuch

ISSN 2450-1484

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

<http://www.stat.gov.pl>

Przedmowa

Przekazujemy Państwu szóste wydanie publikacji *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej*. Głównym celem opracowania jest przedstawienie pogłębionej analizy zjawisk makroekonomicznych w Polsce w 2016 r. w szerokim kontekście uwarunkowań gospodarki światowej, w tym Unii Europejskiej. Analiza ta dotyczy podstawowych zagadnień społeczno-gospodarczych, takich jak kształtowanie się sytuacji makroekonomicznej, rynków pracy, finansów publicznych, rynków finansowych oraz struktury wzrostu gospodarczego. Opracowanie stanowi element prac studialnych i rozwojowych GUS.

Sytuacja społeczno-gospodarcza w Polsce została przedstawiona na tle procesów globalnych, przede wszystkim zachodzących w Unii Europejskiej. Podkreślono powiązania i wpływ uwarunkowań zewnętrznych na zjawiska zachodzące w Polsce. Obecna edycja koncentruje się na opisie sytuacji w 2016 r., choć także uwzględnia analizę przebiegu procesów w dłuższym horyzoncie czasowym. Pozwala to na pełniejsze przedstawienie i zrozumienie zjawisk zachodzących w 2016 r.

Opracowanie składa się z pięciu działów, z czego pierwsze cztery poświęcone są wiodącym tematom publikacji: sytuacji makroekonomicznej ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu gospodarczego, rynkowi pracy i sytuacji dochodowej gospodarstw domowych, procesom w obszarze finansów publicznych oraz sytuacji na rynkach finansowych. Uzupełnieniem jest dział obejmujący analizę struktury wzrostu w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej przy wykorzystaniu metod dekompozycji wzrostu i różnic PKB lub wartości dodanej brutto *per capita* oraz rachunku produktywności KLEMS.

W publikacji wykorzystano dane pochodzące z bardzo szerokiego spektrum źródeł¹. Podstawowym źródłem danych były badania statystyczne prowadzone przez GUS. Wykorzystano także dane Komisji Europejskiej, w tym Eurostatu, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Międzynarodowej Organizacji Pracy, Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, Banku Światowego, Banku Rozrachunków Międzynarodowych, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Giełdy Papierów Wartościowych i innych instytucji. Dane o sektorze finansów publicznych w Polsce pochodzą przede wszystkim ze sprawozdawczości i informacji Ministerstwa Finansów.

Przekazując w Państwa ręce publikację *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej w 2016 roku* prosimy o wszelkie uwagi i sugestie, które mogą przyczynić się do ulepszenia i wzbogacenia treści kolejnych wydań.

Dyrektor
Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów

Mirosław Błażej

Warszawa, wrzesień 2017 r.

¹ Dane pochodzą ze stanu baz danych z sierpnia 2017 r.

Preface

This publication is the sixth issue of the series entitled Macroeconomic Situation in Poland in the Context of the World Economic Processes. The main aim of this study is to present a deepened analysis of selected social and economic issues in Poland in 2016, in a broad context of the global economic situation, including the European Union. The analysis deals with the basic socio-economic domains, such as macroeconomic situation, labour markets, public finance, financial markets and the structure of economic growth. This publication belongs to experimental studies and developing works of the CSO.

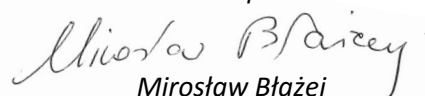
The socio-economic situation in Poland was presented in the context of global processes, but an emphasis was put on the European Union. The connections with abroad and the impact of external conditions were underlined. The current issue is devoted mainly to a description of the situation in 2016, but includes also some analysis of the processes in the longer run. This allows for a more complete presentation and understanding of the situation in 2016.

The publication is composed of five chapters, of which the first four are devoted to the leading domains: macroeconomic situation with an emphasis on economic growth, labour markets and income situation of households, public finance processes and financial markets situation. These are supplemented by a chapter containing an analysis of the structure of economic growth in Poland and selected European Union countries with the use of decompositions of economic growth and GDP or gross value added per capita differentials, and also with the use of KLEMS productivity accounting.

In the publication a great variety of data sources have been used². The main source are the statistical surveys carried out by the CSO. But, have been used also the data of: the European Commission, including Eurostat, the International Monetary Fund, the Organisation for Economic Co-operation and Development, the International Labour Organization, the United Nations Conference on Trade and Development, the World Bank, the Bank for International Settlements, the NBP (Polish Central Bank), the Polish Financial Supervision Authority, the Warsaw Stock Exchange and other institutions. The data on public finance sector in Poland are presented after the Ministry of Finance reporting and information.

When presenting the publication Macroeconomic Situation in Poland in the Context of the World Economic Processes in 2016, the authors shall be grateful for any comments and suggestions that would be valuable inputs for subsequent issues' improvements and enhancements.

*Director of Macroeconomic Studies
and Finance Department*

Mirosław Błażej

Warsaw, September 2017

² Data as of August 2017.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	5
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW	9
SYNTEZA	14
Wzrost gospodarczy i inflacja.....	14
Rynek pracy oraz sytuacja dochodowa gospodarstw domowych.....	15
Finanse publiczne.....	16
System finansowy	17
SUMMARY	18
<i>Economic growth and inflation</i>	18
<i>Labour market and income situation of households</i>	19
<i>Public finances</i>	20
<i>Financial system</i>	21
I. WZROST GOSPODARCZY	23
1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ	24
Wzrost gospodarczy	24
Rynek pracy	27
Procesy inflacyjne	29
Handel międzynarodowy	31
Inwestycje i oszczędności	33
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	34
Finanse publiczne	35
Rynki finansowe	36
Polityka monetarna na świecie	37
2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ	39
Wzrost gospodarczy	39
Czynniki wzrostu (kontrybucje)	44
3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE	50
Produkt krajowy brutto i jego składowe	50
Struktura tworzenia wartości dodanej	55
4. INFLACJA W POLSCE	56
Ceny towarów i usług konsumpcyjnych	56
Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych	59
Ceny produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej	60
5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY POLSKI	63
Handel zagraniczny	63
Bilans płatniczy	66
6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ	69
Przemysł	69
Budownictwo	71
Usługi	72
7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE	75
Wyniki finansowe	75
Rentowność i płynność	76
8. GENEZA I ISTOTA PROCEDURY NIERÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH	80
Główne mechanizmy procedury MIP	80

Raport z mechanizmu ostrzegawczego 2017	83
Analiza tablicy wskaźników nierównowag makroekonomicznych	83
Wnioski dla Polski z AMR 2017	84
Wyniki pogłębionej analizy sytuacji makroekonomicznej – luty 2017	84
II. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH	87
1. PROCESY NA GLOBALNYM RYNKU PRACY	88
Aktywni zawodowo	88
Pracujący	90
Bezrobotni	92
2. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ	94
Uwarunkowania demograficzne	94
Aktywni zawodowo	94
Pracujący	95
Bezrobotni	98
Bierni zawodowo	100
Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy	101
Koszty związane z zatrudnieniem a wydajność pracy	101
Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych	102
Nierówności dochodowe	103
3. RYNEK PRACY W POLSCE	105
Uwarunkowania demograficzne	105
Aktywni zawodowo	106
Pracujący	106
Popyt na pracę	114
Bezrobotni	115
Bierni zawodowo	116
Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy	117
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie	117
4. SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE	119
Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych	119
Wydatki gospodarstw domowych	120
Ubóstwo w Polsce	120
III. FINANSE PUBLICZNE	123
1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE	124
Procesy fiskalne	124
Wieloaspektowy pomiar salda sektora publicznego	126
Potrzeby pożyczkowe – struktura	128
2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ	130
Procesy konsolidacji fiskalnej	130
Wybrane elementy polityki fiskalnej Unii Europejskiej	134
3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE	140
Polska na tle Unii Europejskiej	140
Metodyka krajowa statystyki finansów publicznych	140
Wyniki sektora publicznego (metodyka krajowa i ESA)	143
Sektor finansów publicznych	144
IV. RYNKI FINANSOWE	163
1. SYTUACJA NA GLOBALNYCH RYNKACH FINANSOWYCH	164
Rynki finansowe	164

Polityka monetarna	166
2. SYTUACJA NA RYNKACH FINANSOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ	170
Rynki finansowe	170
Polityka monetarna	172
Działalność kredytowa banków europejskich	174
Nadzór finansowy	177
3. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE	178
Aktywa rynku finansowego	178
Polityka monetarna	179
Kurs walutowy	182
4. SEKTOR BANKOWY W POLSCE	184
Charakterystyka polskiego sektora bankowego	184
Depozyty	185
Kredyty	187
Kredyty zagrożone	190
Wyniki finansowe i rentowność	191
5. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE	193
Sytuacja sektora ubezpieczeń	193
Struktura ubezpieczeń według działów	194
6. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE	197
Rynek główny	197
Rynek Newconnect	200
Obligacje, opcje i kontrakty terminowe	201
Rynek obligacji Catalyst	202
V. METODY DEKOMPOZYCJI WZROSTU GOSPODARCZEGO	205
1. STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE	207
Dekompozycja wzrostu	207
Dekompozycja różnic względem średniej dla UE	210
Aneks metodologiczny	220
2. RACHUNEK PRODUKTYWNOŚCI GOSPODARKI KLEMS	223
Metodyka	223
Porównania pomiędzy krajami	224
Kontrybucja czynników produkcji w indywidualnych sekcjach PKD	226
BIBLIOGRAFIA	228
SPIS WYKORZYSTANYCH PUBLIKACJI GUS	232
SPIS TABLIC	233
SPIS WYKRESÓW	236

SPIS ZAGADNIEŃ WYRÓŻNIONYCH W RAMKACH:

INWESTYCJE I ICH ROLA WE WZROŚCIE PKB	43
DOCHODY I WYDATKI NA 1 OSOBĘ W GOSPODARSTWIE DOMOWYM W POLSCE	52
ZMIANY PODAŻY PRACY NA ŚWIECIE	90
JAKOŚĆ PRACY NA ŚWIECIE	91
BEZROBOCIE DŁUGOTRWAŁE W UE	99
MIGRACJE 2015	106
OMÓWIENIE STRUKTURY LICZBY PRACUJĄCYCH W POLSCE	113
ZEZWOLENIA NA PRACĘ DLA CUDZOZIEMCÓW W 2016 R.	114
ŚWIADCZENIE RODZINA 500+ W 2016 R.	121
STAN FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE W LATACH 2007-2016	126
WYNIKI SEKTORA PUBLICZNEGO – SŁOWNIK POJĘĆ	133
PROGRAMY POMOCOWE DLA PAŃSTW STREFY EURO	138
STABILIZUJĄCA REGUŁA WYDATKOWA	142
INDYWIDUALNY WSKAŹNIK ZADŁUŻENIA	143
AKTYWA FINANSOWE GOSPODARKI POLSKIEJ	179

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW

ZNAKI UMOWNE

SYMBOLS

Kropka (.)	- brak danych
(0,0)	- zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Znak x	- wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe

SKRÓTY

ABBREVIATIONS

ABSPP	Program zakupu papierów wartościowych zabezpieczonych aktywami (<i>The Asset-Backed Securities Purchase Programme</i>)
AGS	Roczna Analiza Wzrostu Gospodarczego (<i>Annual Growth Survey</i>)
AMR	Raport z Mechanizmu Ostrzegawczego (<i>Alert Mechanism Report</i>)
APP	Program zakupu aktywów (<i>Asset Purchase Program</i>)
AR	Współczynnik aktywności zawodowej (<i>Activity Rate</i>)
AQR	Przegląd jakości aktywów (<i>Asset Quality Review</i>)
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (<i>Labour Force Survey</i>)
BCB	Bank Centralny Brazylii (<i>Brazilian Central Bank</i>)
BGK	Bank Gospodarstw Krajowego (<i>State Treasury Bank</i>)
BoC	Bank Kanady (<i>Bank of Canada</i>)
BoE	Centralny Bank Anglii (<i>Bank of England</i>)
BoJ	Centralny Bank Japonii (<i>Bank of Japan</i>)
BIS	Bank Rozrachunków Międzynarodowych (<i>Bank for International Settlements</i>)
BIZ	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (<i>foreign direct investment</i>)
BRIC	Grupa krajów, obejmująca Brazylię, Rosję, Indie i Chiny (<i>Brazil, Russia, India, China</i>)
BŚ	Bank Światowy (<i>World Bank</i>)
BWUK	Bieżący wskaźnik ufności konsumenckiej (<i>current consumer confidence indicator</i>)
CA	Saldo obrotów bieżących (<i>Current Account Balance</i>)
CAR	Współczynnik wypłacalności (<i>Capital Adequacy Ratio</i>)
CAB	Saldo skorygowane cyklicznie (<i>cyclically adjusted balance</i>)
CAPB	Saldo pierwotne skorygowane cyklicznie (<i>cyclically adjusted primary balance</i>)
CNB	Narodowy Bank Czech (<i>Czech National Bank</i>)
CBPP	Program zakupu obligacji zabezpieczonych (<i>Covered Bond Purchase Programme</i>)
CESifo	Centrum Studiów Ekonomicznych w Monachium, Instytut Ifo (<i>Center for Economic Studies, Information und Forschung Institut</i>)
CIT	Podatek dochodowy od osób prawnych (<i>Corporate Income Tax</i>)
CPB	Centralne Biuro Analiz Ekonomicznych w Holandii (<i>Centraal Planbureau</i>)
CPI	Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (<i>Consumer Price Index</i>)
CR	Współczynnik koncentracji (<i>Concentration Ratio</i>)
CSPP	Program skupu papierów sektora prywatnego (<i>Corporate Sector Purchase Programme</i>)
DAX	Niemiecki indeks giełdowy (<i>DAX Index – Germany</i>)
EBA	Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (<i>European Banking Authority</i>)
EBC	Europejski Bank Centralny (<i>European Central Bank</i>)
EDP	Procedura nadmiernego deficytu (<i>Excessive Deficit Procedure</i>)
EFSF	Europejski Instrument Stabilności Finansowej (<i>European Financial Stabilisation Facility</i>)

EFSM	Europejski Mechanizm Stabilizacji Finansowej (<i>European Financial Stabilisation Mechanism</i>)
EIA	Agencja Informacji Energetycznej USA (<i>U.S. Energy Information Administration</i>)
ES	Semestr Europejski (<i>European Semester</i>)
ESA	Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (<i>European System of Accounts</i>)
EMS	Udział w rynkach eksportowych (<i>Export Market Share</i>)
ERRS	Europejska Rada ds. Ryzyka Systemowego (European Systemic Risk Board) O/N lokata nocna (overnight)
ESM	Europejski Mechanizm Stabilizacyjny (<i>European Stability Mechanism</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
EU KLEMS	Konsorcjum 10 krajów europejskich i strona internetowa, na której prezentowane są wyniki rachunku produktywności gospodarki KLEMS dla tych 10 krajów (Wielka Brytania, Francja, Hiszpania, Włochy, Niemcy, Austria, Holandia Belgia, Szwecja i Finlandia)
EU-SILC	Badanie dochodów i warunków życia w Unii Europejskiej (<i>European Union Survey on Income and Living Conditions</i>)
Fed	System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (<i>Federal Reserve</i>)
FOMC	Federalny Komitet do spraw Operacji Otwartego Rynku (<i>Federal Open Market Committee</i>)
FRA	<i>Forward Rate Agreement</i>
GG	Sektor rządowy i samorządowy (<i>General Government</i>)
GGSD	Dług brutto sektora finansów publicznych (<i>Gross Government Sector Debt</i>)
GPW	Giełda Papierów Wartościowych (<i>Warsaw Stock Exchange</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny (<i>Central Statistical Office</i>)
HICP	Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (<i>Harmonized Indices of Consumer Prices</i>)
HNB	Narodowy Bank Węgier (<i>Hungarian National Bank</i>)
HPI	Indeks cen nieruchomości (<i>House Prices Index</i>)
HSI	Chiński indeks giełdowy (<i>Hang Seng Index</i>)
ICT	Technologie informacyjno-komunikacyjne (<i>information and communications technology</i>), określenie używane w rachunku produktywności KLEMS w zwrocie „kapitał ICT”, czyli kapitał, w którego skład wchodzi komputery, urządzenia telekomunikacyjne oraz oprogramowanie. W odróżnieniu od kapitału ICT pozostały kapitał jest określany w rachunku KLEMS jako „kapitał non-ICT”
IDR	Pogłębiona Analiza Sytuacji Makroekonomicznej (<i>In-depth Review</i>)
IEA	Międzynarodowa Agencja Energetyczna (<i>International Energy Agency</i>)
IPiSS	Instytut Pracy i Spraw Socjalnych
JST	Jednostki samorządu terytorialnego (<i>Units of local government</i>)
KE	Komisja Europejska (<i>European Commission</i>)
KLEMS	Rachunek produktywności gospodarki, którego nazwa wywodzi się od symboli literowych tradycyjnie używanych w literaturze anglojęzycznej na oznaczenie pierwotnych czynników produkcji: <i>K – Capital</i> i <i>L – Labour</i> oraz składowych zużycia pośredniego: <i>E – Energy</i> , <i>M – Materials</i> i <i>S – Services</i>
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego (<i>Polish Financial Supervision Authority</i>)
KPR	Krajowe Programy Reform (<i>National Reform Programmes</i>)
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
KSKOK	Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa (<i>National Co-operative Savings and Credit Union</i>)
LFS	Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (<i>Labour Force Survey</i>)

LTRO	Operacje długoterminowego finansowania (<i>Long-term refinancing operations</i>)
LTU	Stopa bezrobocia długotrwałego (<i>Long-term Unemployment Rate</i>)
Ltv	Współczynnik wartości kredytu do zabezpieczenia tego kredytu (<i>Loan to value</i>)
MCI	Wskaźnik restrykcyjności polityki pieniężnej (<i>Monetary Conditions Index</i>)
MF	Ministerstwo Finansów (<i>Ministry of Finance</i>)
MFP	Wieloczynnikowa produktywność (<i>multifactor productivity</i>), odmiana TFP stosowana w rachunku KLEMS
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy (<i>International Monetary Fund</i>)
MG	Ministerstwo Gospodarki (<i>Ministry of Economy</i>)
MIP	Procedura Nierównowag Makroekonomicznych (<i>Macroeconomic Imbalance Procedure</i>)
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy (<i>International Labour Organization</i>)
MNB	Węgierski Bank Narodowy (<i>Hungarian National Bank</i>)
MRO	Operacje refinansujące (<i>Main refinancing operations</i>)
MTO	Średniookresowe cele budżetowe (<i>Medium-term budgetary objectives</i>)
mWIG40	Warszawski Indeks Giełdowy średnich spółek (<i>Warsaw Stock Index of medium companies</i>)
NBP	Narodowy Bank Polski (<i>National Bank of Poland</i>)
NC	NewConnect (<i>NewConnect</i>)
NEER	Nominalny efektywny kurs walutowy (<i>Nominal Effective Exchange Rate</i>)
NIIP	Międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto (<i>Net International Investment Position</i>)
NSA	Niewyrównane sezonowo (Not seasonally adjusted)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OFE	Otwarte Fundusze Emerytalne (<i>Open Pension Funds</i>)
OMT	Bezwarunkowe Transakcje Monetarne (<i>Outright Monetary Transactions</i>)
p.b.	Punkt bazowy (<i>basis point</i>)
PE	Parlament Europejski (<i>European Parliament</i>)
PBC	Ludowy Bank Chin (<i>The People's Bank of China</i>)
PIIGS	Portugalia, Irlandia, Włochy, Grecja i Hiszpania (<i>Portugal, Ireland, Italy, Greece and Spain</i>)
PIT	Podatek dochodowy od osób fizycznych (<i>Personal Income Tax</i>)
PKB	Produkt krajowy brutto (<i>Gross Domestic Product</i>)
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
POLONIA	Stawka referencyjna "POLONIA" (<i>Polish Overnight Index Average</i>)
PPG	Programy Partnerstwa Gospodarczego (<i>Economic Partnership Programmes</i>)
PPP	Parytet siły nabywczej (<i>Purchasing Power Parity</i>)
p. proc.	Punkt procentowy (<i>percentage point</i>)
PPS	Standard siły nabywczej (<i>Purchasing Power Standard</i>)
PSCF	Przepływy kredytowe sektora prywatnego (<i>Private Sector Credit Flow</i>)
PSD	Zadłużenie sektora prywatnego (<i>Private Sector Debt</i>)
PSPP	Program skupu papierów sektora publicznego (Public sector purchase programme)
QQE	Ilościowe i jakościowe luzowanie w polityce monetarnej (<i>Quantitative and Qualitative Easing</i>)
RBA	Bank Rezerw Australii (<i>Reserve Bank of Australia</i>)
RE	Rada Europejska (<i>European Council</i>)
ROA	Rentowność aktywów (<i>Return on Assets</i>)
ROE	Rentowność kapitałów (<i>Return on Equity</i>)

RPP	Rada Polityki Pieniężnej (<i>Monetary Policy Council</i>)
REER	Realny efektywny kurs walutowy (<i>Real Effective Exchange Rate</i>)
RM	Rada Ministrów (<i>Council of Ministers</i>)
RPP	Rada Polityki Pieniężnej (<i>Monetary Policy Council</i>)
SA	Wyrównane sezonowo (<i>Seasonally Adjusted</i>)
SE	Strefa euro (<i>Euro Area</i>)
SFP	Sektor finansów publicznych (<i>Public finance sector</i>)
SGP	Pakt Stabilności i Rozwoju (<i>Stability and Growth Pact</i>)
SITC	Standardowa klasyfikacja handlu międzynarodowego (<i>Standard International Trade Classification</i>)
SKOK	Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (<i>Co-operative Savings and Credit Unions</i>)
SSM	Jednolity Mechanizm Nadzorczy (<i>Single Supervisory Mechanism</i>)
SP	Skarb Państwa (<i>State Treasury</i>)
SMP	Program skupu papierów wartościowych z rynku kapitałowego (Securities Markets Programme)
SNA	System Rachunków Narodowych (<i>System of National Accounts</i>)
SNB	Centralny bank Szwajcarii (<i>Swiss National Bank</i>)
SRM	Jednolity Mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (<i>Single Resolution Mechanism</i>)
sWIG80	Warszawski Indeks Giełdowy małych spółek (Warsaw Stock Exchange Index of small companies)
TCR	Łączny współczynnik kapitałowy (Total Capital Ratio)
TFP	Łączna produktywność czynników produkcji (<i>total factor productivity</i>), obliczana rezydualnie tylko w postaci względnej jako przyrost, poprzez odjęcie od przyrostu wartości wybranego wskaźnika opisującego stan gospodarki (PKB, WDB lub produkcja globalna) przyrostów wybranych w danym rachunku czynników produkcji; odpowiednik tzw. „reszty Solowa”
TFSL	Zobowiązania sektora finansowego (<i>Total Financial Sector Liabilities</i>)
TLTRO	Dłużne operacje refinansujące (Targeted longer-term refinancing operations)
TSCG	Traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (<i>Treaty on Stability, Coordination and Governance</i>)
UE	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
ULC	Nominalne jednostkowe koszty pracy (<i>Unit Labour Costs</i>)
UNCTAD	Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>)
UR	Stopa bezrobocia (<i>Unemployment Rate</i>)
VAT	Podatek od wartości dodanej (<i>Value added tax</i>)
WDB	Wartość dodana brutto (Gross value added)
WEO	Raport o stanie gospodarki światowej MFW (<i>World Economic Outlook</i>)
WIBOR	Wysokość oprocentowania pożyczek na polskim rynku międzybankowym (<i>Warsaw Interbank Offered Rate</i>)
WIG	Warszawski Indeks Giełdowy (<i>Warsaw Stock Exchange Index</i>)
WIG20	Indeks giełdowy 20 największych spółek notowanych na GPW (<i>Warsaw Stock Exchange Index of 20 largest companies</i>)
WIG-BANKI	Subindeks giełdowy spółek sektora bankowego (<i>WSE sub-index of banking sector</i>)
WIG-BUDOW	Subindeks giełdowy spółek sektora budowlanego (<i>WSE sub-index of construction sector</i>)
WIG-CHEMIA	Subindeks giełdowy spółek sektora chemicznego (<i>WSE sub-index of chemical sector</i>)

WIG-INFO	Subindeks giełdowy spółek sektora informatycznego (<i>WSE sub-index of IT sector</i>)
WIG-MEDIA	Subindeks giełdowy spółek sektora medialnego (<i>WSE sub-index of media sector</i>)
WIG-PALIWA	Subindeks giełdowy spółek sektora „przemysł paliwowy” (<i>WSE sub-index of oil and gas industry sector</i>)
WIG-SPOZYW	Subindeks giełdowy spółek sektora „przemysł spożywczy” (<i>WSE sub-index of food industry sector</i>)
WIG-SUROWCE	Subindeks giełdowy spółek branży surowcowej (<i>WSE sub-index of basic-materials sector</i>)
WWUK	Wyprzedzający wskaźnik ufności konsumenckiej (<i>Leading consumer confidence indicator</i>)
YU	Stopy bezrobocia młodzieży (<i>Youth Unemployment Rate</i>)
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych (<i>Social Insurance Institution</i>)

Grupy krajów według Międzynarodowego Funduszu Walutowego

AE	Gospodarki rozwinięte (<i>Advanced Economies</i>)
CIS	Wspólnota Niepodległych Państw (<i>Commonwealth of Independent States</i>)
EDA	Rozwijające się kraje Azji (<i>Emerging and Developing Asia</i>)
EDE	Europa Środkowa i Wschodnia (<i>Emerging and Developing Europe</i>)
EMDE	Gospodarki wschodzące i rozwijające się (<i>Emerging Market and Developing Economies</i>)
EMMIE	Rynki wschodzące i gospodarki o średnim dochodzie (<i>Emerging Markets and Middle-income Economies</i>)
LA	Ameryka Łacińska (<i>Latin America</i>)
G7	Główne gospodarki rozwinięte – G7 (<i>Major Advanced Economies – G7</i>)
MENA	Bliski Wschód i Afryka Północna (<i>Middle East and North Africa</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
SSA	Afryka Subsaharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)

Grupy krajów według Międzynarodowej Organizacji Pracy

AS	Kraje Arabskie (<i>Arab States</i>)
CWA	Azja Środkowa i Zachodnia (<i>Central and Western Asia</i>)
EA	Azja Wschodnia (<i>East Asia</i>)
EE	Europa Wschodnia (<i>Eastern Europe</i>)
LA	Ameryka Łacińska i Karaiby (<i>Latin America and the Caribbean</i>)
NA	Afryka Północna (<i>North Africa</i>)
NAM	Ameryka Północna (<i>Northern America</i>)
NSWE	Europa Północna, Południowa i Zachodnia (<i>Northern, Southern and Western Europe</i>)
SA	Południowa Azja (<i>South Asia</i>)
SEA	Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (<i>South-East Asia and the Pacific</i>)
SSA	Afryka Subsaharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)

SYNTEZA

WZROST GOSPODARCZY I INFLACJA

Polska

- **W 2016 r. proces szybkiego wzrostu poziomu aktywności gospodarczej w Polsce, zapoczątkowany jeszcze w 2013 r., wyhamował. Produkt krajowy brutto (PKB) wzrósł w Polsce w 2016 r. w ujęciu realnym o 2,7%** i był to wzrost niższy niż w latach poprzednich (3,8% w 2015 r. oraz 3,3% w 2014 r.). W ujęciu kwartalnym tempo wzrostu realnego PKB w każdym z kwartałów było mniejsze niż w roku poprzednim (pomiędzy 2% a 3%). Obok popytu krajowego, a szczególnie spożycia, których kontrybucja do wzrostu PKB wyniosła odpowiednio 2,3 p. proc. i 2,8 p. proc. umiarkowane znaczenie miało dodatnie saldo obrotów z zagranicą (0,4 p. proc.).
- **Inflacja (wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych) w 2016 r. w Polsce była ujemna i wyniosła -0,6% (tj. wystąpiła deflacja), podobnie jak rok wcześniej, kiedy wyniosła -0,9.** Niskiej inflacji w Polsce sprzyjała m.in. niska presja kosztowa, związana ze spadkiem inflacji na świecie, w tym u głównych partnerów handlowych Polski, oraz z utrzymującymi się ciągle niskimi cenami ropy naftowej oraz żywności.
- **Największą grupą partnerów handlowych Polski pozostawały kraje Unii Europejskiej** – w 2016 r. ich udział w eksporcie wyniósł 79,7% w porównaniu do 79,3% rok wcześniej, a w imporcie 60,9% wobec 59,7% w roku poprzedzającym. Rola tej grupy krajów w handlu zagranicznym Polski dalej umacnia się. Udział krajów Europy Środkowo-Wschodniej w eksporcie nieznacznie wzrósł (z 5,3% do 5,5%), co stanowi odwrócenie trendu z ostatnich kilku lat. Jednak w imporcie kontynuowane były spadki (o 7,3% w 2016 r. w porównaniu do 8,7% w 2015 r.).

Kontekst międzynarodowy

- **Wzrost PKB na świecie w 2016 r. wyniósł 3,1%** i był o 0,3 p. proc. niższy niż w 2015 r. Sytuacja poszczególnych krajów była jednak bardzo zróżnicowana. Spośród trzech głównych gospodarek wpływających na osiągnięcia gospodarki światowej, w Stanach Zjednoczonych wzrost PKB wyhamował do 1,6%. W Chinach, w związku z wewnętrznymi przekształceniami struktury wzrostu, zanotowano wciąż wysokie (6,4%), ale zmniejszające się tempo wzrostu, natomiast w strefie euro, podobnie jak w Stanach Zjednoczonych, wyhamowanie aktywności gospodarczej. **Wzrost PKB w strefie euro wyniósł 1,7%, czyli o 0,3 p. proc. mniej niż w roku poprzednim.**³
- **Czynnikiem o istotnym znaczeniu dla gospodarki światowej (ale i gospodarki Polski) były niskie ceny ropy naftowej utrzymujące się od drugiej połowy 2014 r.**, które podwyższając względną siłę nabywczą konsumentów w krajach-importerach ropy (większość państw rozwiniętych), wpłynęły na zwiększenie zgłaszanego przez nie popytu. Negatywny wpływ na gospodarkę światową w 2016 r. miały natomiast ciągnące się już kolejny rok recesje gospodarcze w Rosji i Brazylii.

³ W ostatnich latach nastąpiła generalna rewizja Rachunków Narodowych w wielu krajach na świecie, dlatego dane te mogą być nie zawsze ściśle zgodne z danymi z poprzedniej edycji niniejszej publikacji.

RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Polska

- W 2016 r. kontynuowany był rozpoczęty w drugiej połowie 2013 r. **proces poprawy warunków na polskim rynku pracy: wskaźnik zatrudnienia** (dla osób w wieku 15-64 lata) **wzrósł o 1,6 p. proc. do poziomu 64,5%**, zaś **stopa bezrobocia** (dla osób w wieku 15-74 lata) **obniżyła się o 1,3 p. proc. do poziomu 6,2%**. Na skutek spadku bezrobocia zwiększyła się presja na podniesienie płac, co skutkowało wzrostem przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia (do 4 047 zł) i przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia realnego o 4,2%.
- **Wzrost wskaźnika zatrudnienia w 2016 r. występował we wszystkich grupach wieku;** w największym stopniu wzrósł wśród osób w wieku 18-24 lata (o 3,3 p. proc.) i w grupie wieku 18-29 lat (o 3,1 p. proc.).
- Rok 2016 był także kolejnym rokiem kurczenia się liczby osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w wyniku **nabierającego tempa procesu starzenia się populacji. Udział tej grupy wieku w populacji w 2016 r. wyniósł 61,9%**, wobec 62,4% w roku poprzedzającym.
- Konsekwencją poprawy sytuacji na rynku pracy była **poprawa ogólnej sytuacji gospodarstw domowych**, na co wskazywał **wzrost realny wartości dochodów rozporządzalnych na osobę o 7,0%** i **wzrost realny wydatków na towary i usługi konsumpcyjne o 4,3% w stosunku do 2015 r.**
- Wprowadzone od 1 kwietnia 2016 r. **świadczenie wychowawcze (Rodzina 500+)** stanowiło **przeciętnie w gospodarstwach domowych otrzymujących to świadczenie 16,8% dochodów rozporządzalnych na 1 osobę.**

Kontekst międzynarodowy

- W 2016 r. kontynuowany był wzrost globalnej liczby pracujących. Według szacunków MOP **wyniósł on 1,2%**. Dynamika tego wzrostu była jednak niższa niż w 2015 r.
- **Wskaźnik globalnego zatrudnienia wyniósł 59,2%**, co oznaczało **o 0,1 p. proc. w odniesieniu do poprzedniego roku. Współczynnik aktywności zawodowej również zmniejszył się w porównaniu z 2015 r. (o 0,1 p. proc.) i kształtował się na poziomie 62,8%**.
- W 2016 r. **liczba osób bezrobotnych na świecie wyniosła 197,7 mln (wzrosła ona o 3,2 mln w stosunku do 2015 r.). Stopa bezrobocia utrzymywała się na poziomie 5,7%**. Pomiędzy poszczególnymi regionami występowały jednak istotne różnice w zakresie poziomów bezrobocia.
- **Jakość pracy na świecie w 2016 r. poprawiła się w stosunku do roku poprzedniego**, co przejawia się spadkiem liczby osób pracujących na niepewnych warunkach, tzw. *vulnerable employment*, o 0,1 p. proc. Najwyższy udział *vulnerable employment* wśród ogółu pracujących obserwowany był w 2016 r. we Wschodniej Afryce (79,7%), Azji Południowej (74,8%) oraz Afryce Subsaharyjskiej (68,0%).

FINANSE PUBLICZNE

Polska

- **Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (według EDP) w 2016 r. wyniósł 2,4% PKB** i wypełniał kryterium referencyjne Traktatu z Maastricht (3,0% PKB). Pozostawał on jednak wyższy niż średnia dla krajów UE (1,7% PKB). Deficyt uległ obniżeniu w relacji do roku poprzedniego, kiedy stanowił 2,6% PKB.
- **Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 54,4% PKB**, co oznaczało jego wzrost o 3,3 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. Był to najwyższy wzrost zadłużenia od 2009 r. Średni poziom zadłużenia do PKB w Unii Europejskiej był jednak wyraźnie wyższy i wyniósł 83,5% PKB.
- **Największy wpływ na nierównowagę sektora finansów publicznych (metodologia krajowa) miał podsektor rządowy**, którego deficyt w wysokości 56,9 mld zł stanowił 3,1% PKB. Jednakże, bez transferów wewnątrz sektora finansów publicznych saldo podsektora rządowego byłoby dodatnie.

Kontekst międzynarodowy

- **Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2016 r.** szacowany był przez MFW dla **gospodarek rozwiniętych na 2,9% PKB**. Pogorszenie salda na poziomie nominalnym i strukturalnym wskazywało na odejście od działań konsolidacyjnych na rzecz luzowania fiskalnego. Nastąpił wzrost zadłużenia dla tej grupy gospodarek **do wysokiego poziomu, tj. 106,5% PKB**.
- W grupie **gospodarek wschodzących i rozwijających się** kontynuowane było poluzowanie fiskalne. Wpłynęło to na **wzrost deficytu (do 4,8% PKB** wobec 4,5% PKB w 2015 r.) oraz **zadłużenia (do 47,3% PKB** z 44,3% PKB w roku poprzednim).
- **W Unii Europejskiej w 2016 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych został według Eurostatu obniżony do 1,7% PKB**. Wzrosła też skala zacieśnienia fiskalnego – do 0,7 p. proc. z 0,6 p. proc. w roku poprzednim. **Relacja zadłużenia do PKB drugi rok od ostatniego kryzysu gospodarczego ulegała obniżeniu i w 2016 r. wyniosła 83,5% PKB**.

SYSTEM FINANSOWY

Polska

- **Rada Polityki Pieniężnej w 2016 r. utrzymała stopy procentowe na tym samym poziomie**, co było uzasadnione przez RPP zewnętrznym i przejściowym charakterem czynników powodujących utrzymanie się deflacji w I połowie 2016 r., natomiast w II połowie roku – przejściowym charakterem spowolnienia gospodarczego oraz oczekiwaniem na poprawę koniunktury w kolejnych kwartałach.
- **Łączne aktywa sektora finansowego w 2016 r. odnotowały wzrosty o 6,1% w relacji do roku poprzedniego, a ich wartość wyniosła 2 357 mld zł.** Wartość aktywów sektora finansowego odnotowała najwyższy wzrost dla Otwartych Funduszy Emerytalnych – o 9,2%, oraz w sektorze bankowym – o 7,0%.
- **W sektorze bankowym w 2016 r. wystąpił wzrost funduszy własnych o 10,3% oraz wyniku finansowego netto o 26,5% wobec 2015 r.** Dynamika wzrostu wyniku finansowego netto sektora bankowego była wyższa niż dynamika wzrostu aktywów i kapitałów własnych. W sektorze bankowym wystąpiła poprawa relacji kredytów do depozytów, a współczynnik ten wyniósł 94,7% wobec 98,2% w 2015 r., wzmacniając tym samym stabilność systemu finansowego.
- **Rynek kapitałowy charakteryzował się wzrostem kapitalizacji, która na Rynku Głównym GPW zwiększyła się o 3,0% w relacji do roku poprzedniego, wynosząc 1 116 mld zł.** W 2016 r. wystąpił spadek koncentracji kapitałowej dla 5% największych spółek o 1,7 p. proc. do 71,1%. Wartość obrotów na rynku głównym GPW zmniejszyła się 10,2%, natomiast zwiększył się udział inwestorów zagranicznych do poziomu 53,5% (o 1,7 p. proc.).

Kontekst międzynarodowy

- Poprawa sytuacji gospodarczej w Stanach Zjednoczonych była jedną z determinant zapowiedzi od początku 2016 r. podwyżek podstawowych stóp procentowych przez Fed. **FOMC podjęła w grudniu 2016 r. decyzję o podniesieniu docelowego zakresu stopy funduszy federalnych do poziomu 0,50-0,75%.** Decyzja ta była odebrana przez inwestorów jako oznaka trwałego ożywienia w gospodarce Stanów Zjednoczonych.
- Europejski Bank Centralny podjął w 2016 r. działania związane z luzowaniem polityki monetarnej, będące odpowiedzią na pogorszenie płynności na rynku bankowym w strefie euro. **Rada Prezesów EBC obniżyła w 2016 r. stopę depozytową do poziomu -0,40% (o 10 p.b.)** i przedłużając program skupu aktywów.
- **W 2016 r. EBC trzykrotnie przeprowadził również dłużne operacje refinansujące (TLTRO II)** w celu stymulacji akcji kredytowej banków, na łączną kwotę 506,5 mld EUR.

SUMMARY

ECONOMIC GROWTH AND INFLATION

Poland

- **In 2016 the process of rapid growth of economic activity in Poland, that begun in 2013, slowed down. The Gross Domestic Product (GDP) grew in real terms by 2.7%**, and it was a weaker growth in comparison with the previous years (3.8% in 2015 and 3.3% in 2014). In all quarters of 2016 the pace of GDP growth in respect to the corresponding quarter of the previous year was lower (between 2% and 3%) than in 2015. The main growth supporting factor was domestic demand, in particular consumption, of which the contributions to the GDP growth were 2.3 and 2.8 pp respectively. The contribution of foreign trade balance in 2016 was slightly positive (0.4 pp).
- **Inflation** (understood as the increase in prices of consumer goods and services) **in Poland in 2016 was negative, reaching -0.6%** (i.e. there was a deflation), **similarly to the previous year when it reached -0.9%**. The low inflation in Poland was favoured among others by low cost pressures resulting from decreasing world inflation, which includes the main commercial partners of Poland, and still low prices of commodities such as oil and food.
- **The European Union countries continued to be the main trade partners of Poland** – in 2016 their share in exports reached 79.7% compared with 79.3% in the previous year, and in imports 60.9% compared with 59.7% respectively; therefore their role in international trade of Poland is still strengthening. The share of Central and Eastern Europe countries in exports increased slightly (from 5.3% to 5.5%), which is a trend reversal in comparison to the last few years. However, in imports decreases continued (by 7.3% in 2016 compared with 8.7% in 2015).

International environment

- **The World's GDP growth in 2016 was 3.1% and was lower by 0.3 pp than in 2015.** However, the situation of the individual countries was diverse. Considering the three main economies impacting on the world economy, in the US the growth of GDP slowed down to 1.6%, China experienced a still high (6.4%) although decreasing GDP growth (due to the undergoing structural changes), and the euro zone experienced a slowing down of economic activity similar to the US. **The GDP growth in the euro zone settled at 1.7% which was less by 0.3 pp than in the previous year.**⁴
- **The low world oil prices sustaining from 2014 were a factor of importance for the world economy (and the economy of Poland),** which by means of increasing purchasing power of consumers in oil importing countries (mostly developed countries) increased their demand levels. A negative impact on the world economy in 2016 can be attributed to continuing recessions in Russia and Brazil.

⁴ In the last years there was a general revision in the National Accounts in many countries of the world, therefore the mentioned data may not always be strictly consistent with the data in the previous edition of this publication.

LABOUR MARKET AND INCOME SITUATION OF HOUSEHOLDS

Poland

- In 2016, the process of **improving conditions on the Polish labour market**, that began in the second half of 2013, continued: the **employment index** (for 15-64 aged persons) **rose by 1.6 pp to the level of 64.5%** and the unemployment rate (for 15-74 aged persons) decreased by 1.3 pp to the level of 6.2%. The reduction of unemployment led to a rise in wages (up to 4047 PLN), which resulted in a real monthly remunerations' increase by 4.2%.
- The increase in the employment index was observed in all age groups; however **it rose to the greatest degree in the group of 18-29 aged persons (by 3.1 pp), especially for young people, aged 18-24 (by 3.3 pp)**.
- 2016 was also a following year with a decreasing number of working-age persons in Poland, due to **accelerating process of population ageing**. The share of the age group 18-59/64 in the overall population settled at 61.9%, compared with 62,4% in 2015.
- The improvement on the labour market led to a general betterment in the situation of households, confirmed by a real growth in the value of disposable income per person by 7.0% and by a real increase in expenditures on consumer goods and services by 4.3%, compared with 2015.
- The parental benefit (Family 500+), introduced on 1 April 2016, constituted on average 16.8% of disposable income per capita in the households receiving this social aid.

International environment

- In 2016, according to MOP, an increase of 1.2% was observed in the global number of employed persons. Growth dynamics, however, were lower than in 2015.
- The global employment rate settled at 59.2% (a drop of 0.1 pp, compared with the previous year). The labor force participation rate also decreased in comparison with 2015 (by 0.1 pp) and settled at 62.8%.
- In 2016, the number of unemployed reached 197,7 mln persons (an increase by 3.2 mln compared with 2015). At the same time, the unemployment rate stayed at the same level of 5.7%. Significant differences were observed in the unemployment levels across regions.
- **Job quality improved in 2016 in comparison with the previous year**, which evinced in a decline in the number of people working in the so called vulnerable employment by 0.1 pp. The largest share of vulnerable employment between all employed persons in 2016 was reported in Eastern Africa (79.7%), South Asia (74.8%) and Sub-Saharan Africa (68.0%).

PUBLIC FINANCES

Poland

- ***In 2016 the General Government sector deficit (according to the EDP definition) came out at 2.4% of the GDP. It met the reference value of Maastricht criterion (3.0% of the GDP) but was higher than in the EU as a whole (1.7% of the GDP in 2016). The deficit was, however, lower in comparison with the previous year, when it reached 2.6% of the GDP.***
- ***The sector's debt was at 54.4% of the GDP, which was higher by 3.3 pp in comparison with the previous year. It was the biggest debt increase since 2009. However, its average level for the EU was conspicuously higher reaching 83.5% of the GDP.***
- ***The greatest contributor in generating public sector imbalance (Polish methodology) was the Central Government sub-sector, of which the deficit amounted to 56.9 bln PLN – that was 3.1% of the GDP. However, without the transfers within the public sector, this financial result would be positive.***

International environment

- ***The General Government deficit in developed economies was assessed by the IMF at 2.9% of the GDP in 2016. A deterioration of nominal and structural balances is the result of the switch from consolidation to fiscal stimulus. This group of economies reached a high level of debt, i.e. 106.5% of the GDP.***
- ***In the group of emerging and developing economies, fiscal easing was continued following a deterioration of economic growth, which led to a deficit growth (up to 4.8% of the GDP compared with 4.5% of the GDP in 2015) and debt increase (up to 47.3% of the GDP from 44.3% of the GDP in the previous year).***
- ***In the European Union, the General Government sector deficit was lowered to 1.7% of the GDP (Eurostat database). The scale of fiscal tightening also increased – from 0.6 pp in the previous year up to 0.7 pp. The debt to GDP ratio was reduced for the second year since the last great recession and levelled at 83.5% of the GDP.***

FINANCIAL SYSTEM

Poland

- **The Monetary Policy Council in October 2016 decided to maintain the interest rates at the same level, justifying this decision by a temporary nature of deflationary factors in the first half of 2016, while in the second half of the year by a short-run character of the economic slowdown and its expectations for the business climate improvement in subsequent quarters.**
- **The total financial sector assets in 2016 increased by 6.1% in comparison with the previous year, reaching 2 357 bln PLN.** The highest increase in the value of financial sector assets was reported in the Open Pension Funds – by 9.2% and in the banking sector – by 7.0%.
- **In the banking sector in 2016, there has been an increase in own funds by 10.3% as well as in net financial results, that were higher by 26.5% compared with 2015.** The growth dynamics of the net financial result in the banking sector were higher than the growth dynamics of assets and equity. There has been a betterment in the ratio of loans to deposits, which settled at 94.7% compared with 98.2% in 2015, thus strengthening the stability of the financial system.
- **The capital market showed increased capitalization, which on the Warsaw Stock Exchange (GPW) Main Market surged by 3,0% in comparison with the previous year, reaching 1 116 bln PLN.** In 2016 there was a decrease in capital concentration for the upper 5% of largest companies by 1.7 pp to the level of 71.7%. The turnover on the Main Market decreased by 10.2%, while the share of foreign investors increased to the level of 53.5% (by 1.7 pp).

International environment

- **The economic recovery in the US was one of the reasons behind the announcement by the Fed to increase base interest rates from the beginning of 2016 onward. FOMC decided to raise the target range for the federal funds rate level to 0.50-0.75% in December 2016.** This decision was interpreted by the investors as a sign of a sustainable recovery in the US economy.
- **The European Central Bank engaged in 2016 in a monetary policy easing in response to weakening growth dynamics and low inflation in the euro zone. The ECB Governing Council lowered in 2016 the deposit rates by 10 base points to negative levels -0.40% and extended the APP program.**
- **In 2016 in order to stimulate bank lending, the ECB engaged three times in the debt refinancing operations (TLTRO II) amounting to 506,5 bln EUR.**

I. WZROST GOSPODARCZY

1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

W pierwszej połowie 2016 r. na świecie nastąpiło odwrócenie spowolnienia gospodarczego zaobserwowanego od drugiej połowy 2015 r. Pomimo tego wzrost gospodarczy za 2016 r. zamknął się wynikiem słabszym niż w 2015 r. Sytuacja poszczególnych gospodarek była jednak bardzo zróżnicowana. Niektóre spośród krajów (zarówno zaliczanych do grupy gospodarek rozwiniętych⁵, jak i należących do gospodarek wschodzących i rozwijających się) zmagają się wciąż z pozostałościami kryzysu, takimi jak istotny poziom zadłużenia publicznego i prywatnego, czy wysoce ujemna luka produktowa. Czynnikiem jednostkowym o istotnym wpływie na wyniki gospodarcze były niskie ceny ropy naftowej, utrzymujące się od drugiej połowy 2014 r., które podwyższając względną siłę nabywczą konsumentów w krajach-importerach ropy (większość państw rozwiniętych), wpłynęły na zwiększenie zgłaszanego przez nie popytu. Negatywny wpływ na gospodarkę światową w 2016 r. miały natomiast ciągnące się już kolejny rok recesje gospodarcze w Rosji i Brazylii.

WZROST GOSPODARCZY

Wzrost PKB na świecie w 2016 r., według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), wyniósł 3,1% i był o 0,3% niższy niż w 2015 r. W podziale na grupy państw wynosił on 1,7% dla gospodarek rozwiniętych (spadek o 0,4 p. proc. w stosunku do 2015 r.) oraz 4,1% w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się (spadek o 0,1 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim).

Gospodarka Stanów Zjednoczonych rosła w tempie 1,6%, czyli w tempie wolniejszym niż w poprzednim roku (o 1,0 p. proc.). W 2016 r. gospodarka tego kraju weszła z silnie wyhamowanym wzrostem. To wyhamowanie wzrostu odwróciło się w trakcie 2016 r., jednak całoroczne wyniki za ten rok pogorszyły się w stosunku do roku poprzedniego. Na przełomie 2016 r. i 2017 r. gospodarka Stanów Zjednoczonych dalej przyśpieszała, co ma związek z odbudową zapasów, solidnym wzrostem konsumpcji i oczekiwaną luźną polityką fiskalną.

W strefie euro odnotowano także spadek wzrostu PKB do 1,7%, czyli o 0,4 p. proc. mniej niż w 2015 r., co zadecydowało także o spadku wzrostu PKB w UE do 1,8%, czyli również o 0,4 p. proc. mniej niż w roku poprzednim. Na wyniki gospodarcze strefy euro hamujący wpływ miała pogarszająca się sytuacja gospodarcza krajów CIS, tj. głównie Rosji i Ukrainy. Jednak niska cena ropy wpłynęła korzystnie na sytuację producentów i konsumentów energii, a utrzymujący się od początku 2015 r. niski kurs euro wobec dolara sprzyjał przedsiębiorstwom produkującym na eksport. Korzystna stymulacja walutowa ze strony gospodarki amerykańskiej utrzymywała się przez cały 2016 r., co obok oczekiwanej luźnej polityki fiskalnej spowodowało odwrócenie się trendu spadkowego z przełomu 2015 r. i 2016 r.

W Japonii w 2016 r. zanotowano wzrost o 1,6%, co było o 1,0 p. proc. mniej niż w roku poprzednim, jednak nadal lepiej niż w 2014 r. Stało się tak na skutek lepszych niż oczekiwano wyników w eksporcie w ostatnich dwóch latach.

⁵ W rozdziale *Procesy w gospodarce światowej* podział na grupy państw oraz dane opisujące ich gospodarki podane są za Międzynarodowym Funduszem Walutowym (baza *World Economic Outlook*), dalej: MFW (baza WEO). Wyjątek stanowi podrozdział *Rynki pracy*, gdzie użyto podziału na grupy krajów według klasyfikacji Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) oraz podrozdział *Bezpośrednie Inwestycje zagraniczne*, gdzie użyto klasyfikacji Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD). Tłumaczenie i opis klasyfikacji MFW, MOP przedstawiono w spisie skrótów. Dla UNCTAD użyto pełnych nazw w tablicach.

W 2016 r. cztery gospodarki (Chiny, Indie, Stany Zjednoczone i UE) odpowiadały łącznie za 65,3% światowego wzrostu PKB, czyli o 4,5 p. proc. mniej niż w roku poprzednim. Łączny wkład Chin, Indii oraz Stanów Zjednoczonych w 2016 r. wyniósł natomiast 51,5%, czyli o 2,2 p. proc. mniej niż w roku poprzednim. Dla samych Chin i Indii było to 38,8%, czyli o 3,0 p. proc. więcej niż w roku poprzednim.

Tabl. 1. Zmiany Produktu Krajowego Brutto na świecie
(ceny stałe)

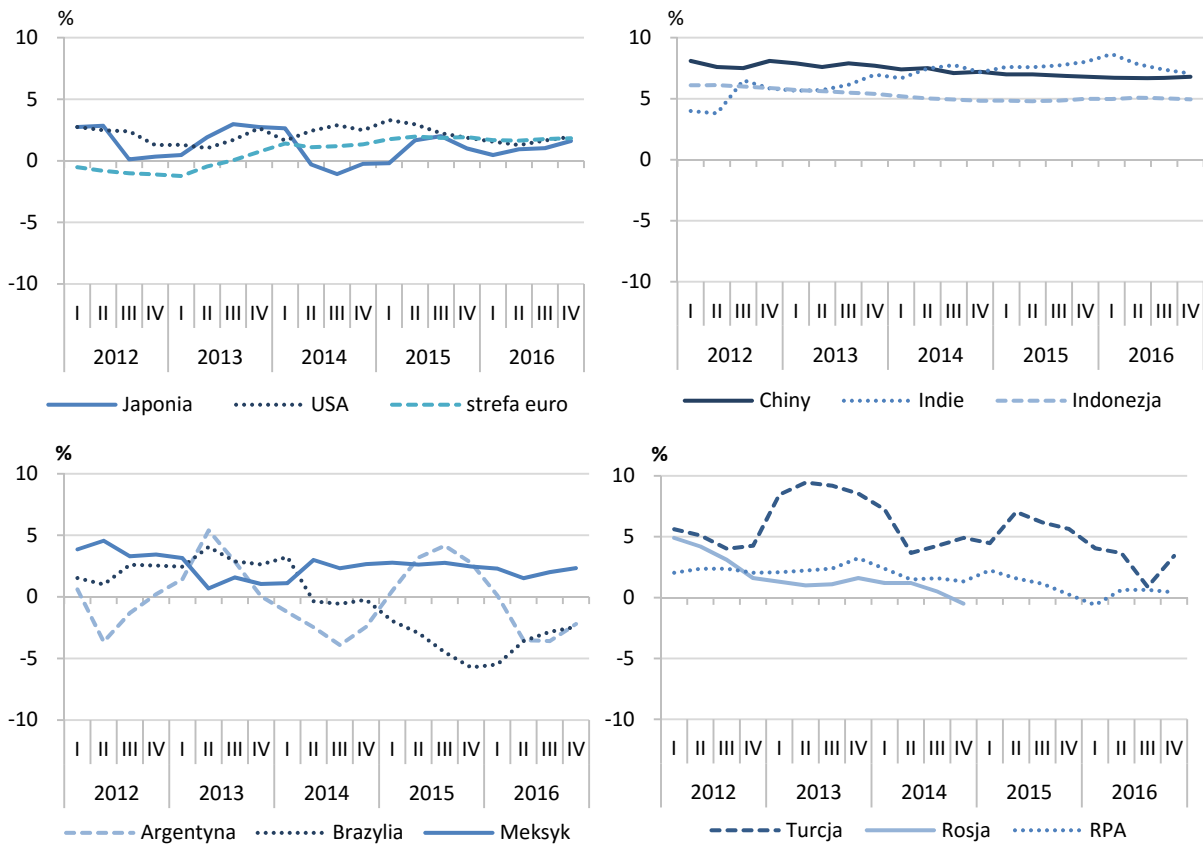
Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w %				
Świat	3,5	3,4	3,5	3,4	3,1
Gospodarki rozwinięte (AE), w tym:	1,2	1,3	2,0	2,1	1,7
USA	2,2	1,7	2,4	2,6	1,6
Japonia	1,5	2,0	0,3	2,6	1,6
Strefa euro	-0,9	-0,3	1,2	2,0	1,7
Gospodarki wschodzące i rozwijające się (EMDE), w tym:	5,4	5,0	4,7	4,2	4,1
Europa Środkowa i Wschodnia (EDE)	2,4	4,9	3,9	4,7	3,0
Turcja	4,8	8,5	5,2	6,0	2,9
Rozwijające się kraje Azji (EDA)	7,0	6,9	6,8	6,7	6,4
Chiny	7,9	7,8	7,3	6,9	6,7
Indie	5,5	6,5	7,2	7,9	6,8
Ameryka Łacińska (LA)	3,0	2,9	1,2	0,1	-1,0
Brazylia	1,9	3,0	0,5	-3,8	-3,6
Meksyk	4,0	1,4	2,3	2,6	2,3
Wspólnota Niepodległych Państw (CIS)	3,5	2,1	1,1	-2,2	0,3
Rosja	3,5	1,3	0,7	-2,8	-0,2
Bliski Wschód i Afryka Północna (MENA)	5,5	2,1	2,7	2,6	3,8
Afryka Subsaharyjska (SSA)	4,3	5,3	5,1	3,4	1,4
RPA	2,2	2,5	1,7	1,3	0,3

Źródło: dane MFW (WEO, kwiecień 2017). Dane dla wymienionych krajów za 2016 to szacunki MFW.

Dwie gospodarki krajów BRIC⁶, tj. Chin i Indii, odnotowały w 2016 r. wysokie tempo wzrostu ale niższe odpowiednio o 0,2 p. proc. i 1,1 p. proc. niż w roku poprzednim. W Chinach wzrost osiągnął poziom 6,7%, czyli najniższy od 1990 r. Widoczne od dwóch lat stopniowe osłabianie tempa wzrostu w Chinach wiązać można z podjętymi przez rząd chiński próbami korygowania oczekiwanego rozwoju kraju w kierunku osiągnięcia niższego, ale bardziej zrównoważonego i stabilnego wzrostu, na skutek wzrostu udziału usług w stosunku do udziału przemysłu w strukturze wytworzonego PKB. Wzrostowi udziału usług w PKB towarzyszy także wzrost znaczenia popytu wewnętrznego dla wzrostu PKB. Dzieje się to jednak w sytuacji wyczerpania się możliwości dalszego rozwoju eksportu, który w 2015 r. nawet się skurczył. Na te procesy nałożyło się osłabienie aktywności inwestycyjnej (składowej popytu wewnętrznego) jeszcze w 2014 r., szczególnie w odniesieniu do branży nieruchomości, czego pochodną była widoczna już w 2014 r. obniżka cen nieruchomości mieszkaniowych. Z kolei spadek tempa wzrostu PKB w Indiach związany był m.in. z inicjatywą rządową, dotyczącą wymiany pieniędzy, która między innymi przyczyniła się do tymczasowego spadku podaży pieniądza. Poza tym przesłanki na rzecz wzrostu gospodarczego w tym kraju pozostały dobre.

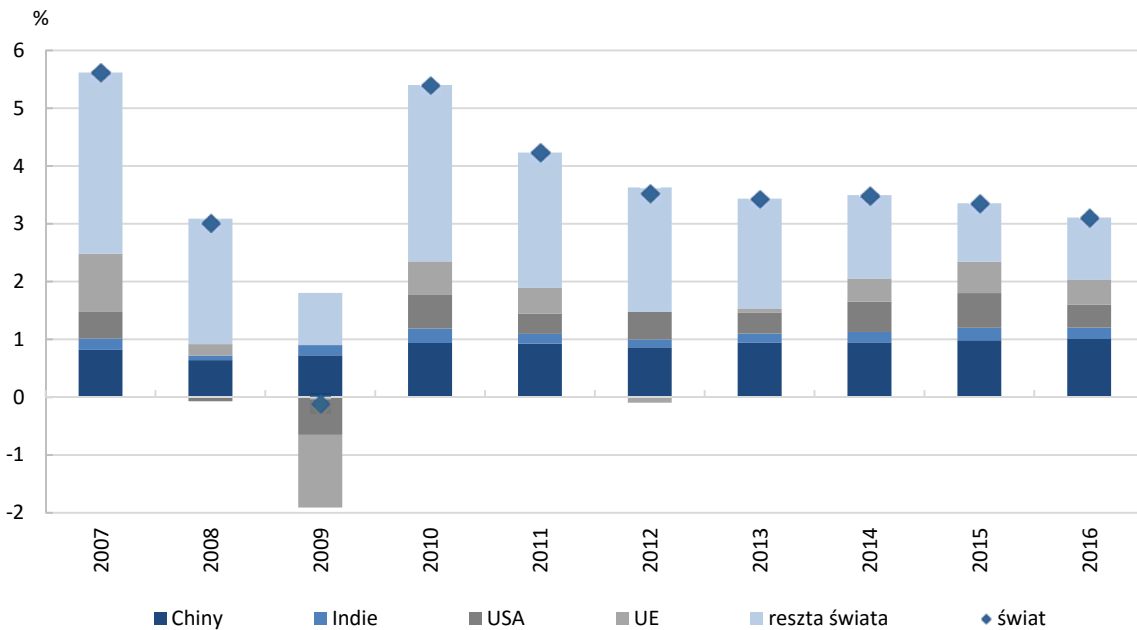
⁶ Skrót pochodzący od pierwszych liter angielskich nazw państw wchodzących w skład tej grupy, tj.: Brazylii, Rosji, Indii oraz Chin.

Wykres 1. Zmiany PKB w ujęciu realnym w wybranych gospodarkach
(porównanie do analogicznego kwartału poprzedniego roku; wyrównane sezonowo)

Źródło: dane OECD.

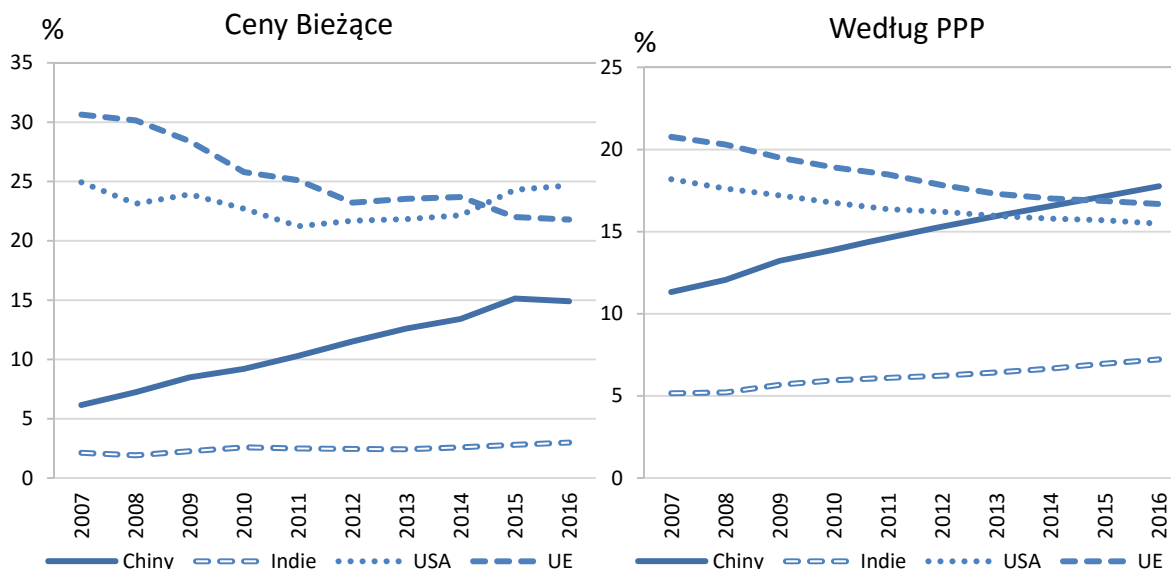
Wykres 2. Wkład wybranych gospodarek do wzrostu światowego PKB

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MFW (WEO).

Spadek cen surowców, w tym szczególnie ropy naftowej, spowodował w skali światowej względne przesunięcia siły nabywczej od państw-eksporterów w kierunku państw-importerów surowców (głównie ropy naftowej), co stanowi kontynuację trendu z lat poprzednich. Wpłynęło to niekorzystnie na wzrost zależnych od eksportu surowców krajów – w tym także Brazylii i Rosji. Kraje te w 2015 r. wpadły w recesję i pozostały w niej w 2016 r. Tempa wzrostu PKB w Brazylii i w Rosji w 2016 r. było nadal ujemne i wyniosło odpowiednio -3,6% i -0,2%.

Wykres 3. Udział wybranych gospodarek w światowym PKB

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MFW (WEO).

Do ważnych zjawisk należy zaliczyć zmiany w rankingu największych gospodarek świata. W ciągu ostatnich pięciu lat gospodarka USA wyprzedziła gospodarkę UE jako lider w zakresie udziału w gospodarce światowej (w cenach bieżących w 2015 r.). W 2016 r. udziały tych gospodarek w gospodarce świata to odpowiednio 24,7% i 21,8%, czyli odpowiednio o 1,4 p. proc. więcej i o 0,2 p. proc. mniej niż w roku poprzednim. Z kolei według parytetu siły nabywczej (PPP), w ostatnim pięcioletniu gospodarka Chin już wyprzedziła gospodarki Stanów Zjednoczonych i UE.

RYNEK PRACY

W 2016 r., zgodnie z oceną Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO⁷) globalny rynek pracy charakteryzował się wzrostem liczby pracujących, jednak dynamika tego wzrostu wyhamowała w porównaniu z rokiem poprzednim. Wśród grup krajów najwyższą dynamiką wzrostu liczby pracujących cechowały się kraje Afryki Subsaharyjskiej (2,9%), arabskie (2,5%) oraz Afryki Północnej (2,2%). Pomimo dodatniej dynamiki wzrostu liczby pracujących, współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia na świecie obniżyły się nieznacznie w stosunku do 2015 r., co było spowodowane wejściem nowych osób na rynek pracy.

Globalna stopa bezrobocia w 2016 r. wyniosła 5,7% i nie zmieniła się w porównaniu z rokiem poprzednim. Najwyższa stopa bezrobocia występowała w krajach Afryki Południowej (25,6%), najniższa natomiast w regionie Azji Południowo-Wschodniej (3,7%).

⁷ International Labour Organization.

W Stanach Zjednoczonych dynamika wzrostu liczby pracujących była w 2016 r. o 6,0 p. proc. niższa niż w roku poprzednim i kształtowała się na poziomie 1,0%. Stopa bezrobocia obniżyła się w tym kraju z 5,3% w poprzednim roku, do 4,9% w 2016 r. Jednym z kluczowych wyzwań, przed którymi stoi rynek pracy Stanów Zjednoczonych jest aktualnie utrzymywanie się wysokiego poziomu bezrobocia długotrwałego⁸. Stopa bezrobocia długotrwałego utrzymuje się w tym kraju znacznie powyżej poziomu sprzed kryzysu. W październiku 2016 r. wynosiła ona 25,2%, wobec 17,7% w październiku 2007 r.⁹

Tabl. 2. Zmiana liczby pracujących według grup krajów

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016 ^a
	w %				
Świat	1,3	1,3	1,4	1,4	1,2
Stany Zjednoczone	1,7	1,1	1,7	1,6	1,0
Japonia	-0,1	0,9	0,8	-0,3	-0,2
Strefa euro	-0,7	-0,6	0,5	0,9	1,7
Kraje Arabskie (AS)	3,6	3,1	2,7	2,5	2,5
Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (SEA)	1,9	1,2	1,5	1,5	1,6
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWE)	-0,4	-0,3	0,8	0,8	0,8
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	2,6	1,3	2,2	1,1	0,3
Afryka Północna (NA)	1,3	2,4	1,5	2,2	2,2
Afryka Subsaharyjska (SSA)	3,1	3,3	3,5	3,2	2,9

^a Dane szacunkowe, z wyjątkiem strefy euro.

Źródło: dane MOP, z wyjątkiem strefy euro (dane Eurostat).

W strefie euro kolejny rok z rzędu miała miejsce kontynuacja odbudowy rynku pracy. Liczba pracujących wzrosła w 2016 r. w tej grupie krajów o 1,7%, zaś stopa bezrobocia obniżyła się z poziomu 10,9% w 2015 r. do 10,0%. Poprawa sytuacji na rynku pracy miała przy tym miejsce kolejny rok z rzędu w krajach południowych, tj. Hiszpanii, Portugalii i Grecji, które ze względu na kryzys gospodarczy doświadczyły największych strat w zatrudnieniu w poprzednich latach. W krajach tych nastąpił zarówno wzrost liczby pracujących, jak również spadek stopy bezrobocia.

W regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów w 2016 r. nastąpił wzrost liczby pracujących (o 0,3%), a także wzrost stopy bezrobocia o 1,1 p. proc. (do poziomu 8,1%). W dwóch największych gospodarkach regionu Brazylii i Meksyku stopy bezrobocia osiągnęły odpowiednio poziom 11,5% i 4,0%.

W krajach Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku zaobserwowano wzrost liczby pracujących w stosunku do roku poprzedniego o 1,6%, przy jednoczesnym spadku stopy bezrobocia do poziomu 3,8%.

W obszarze Europy Północnej, Południowej i Zachodniej dynamika wzrostu pracujących kształtowała się w 2016 r. na poziomie 0,8%, i nie uległa ona zmianie w ciągu ostatnich 3 lat. Stopa bezrobocia w regionie wynosiła zaś 9,3%. Pomimo jej spadku o prawie 2,0 p. proc. pomiędzy latami 2013-2016, nadal pozostawała ona na poziomie wyższym niż przed wystąpieniem ostatniego kryzysu (w 2008 r. wynosiła 7,4%)¹⁰.

⁸ Termin bezrobocia długotrwałego odnosi się w tym przypadku do sytuacji, gdy osoba pozostaje bez pracy przez 27 tygodni lub dłużej.

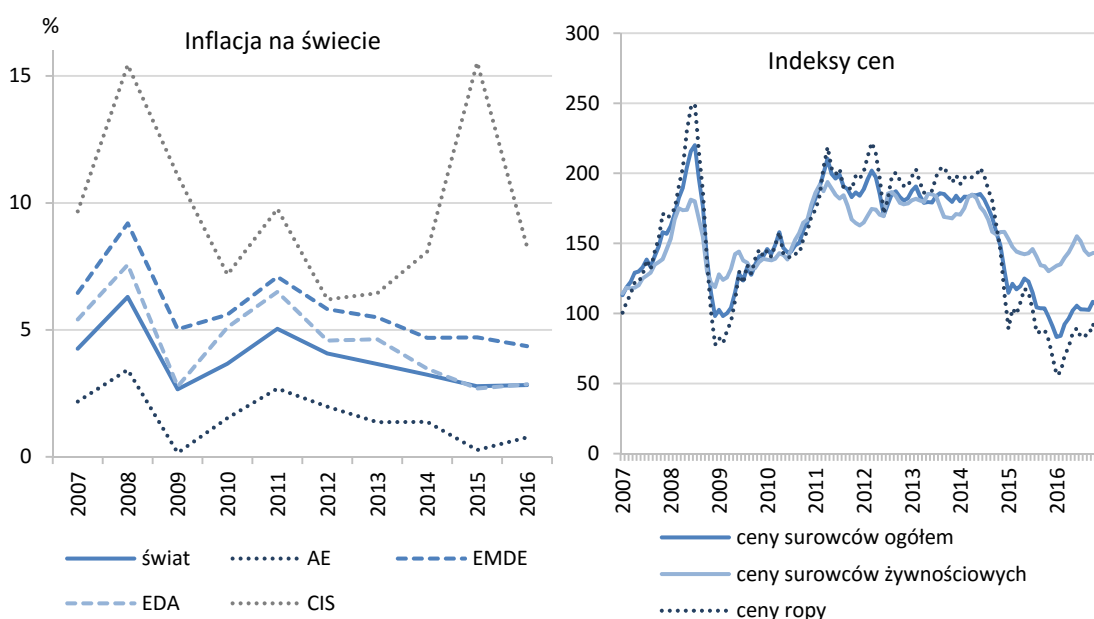
⁹ MOP, *World Employment and Social Outlook: Trends 2017*, (2017), Genewa, s. 20.

¹⁰ Tamże, s. 27.

PROCESY INFLACYJNE

Inflacja¹¹ na świecie w 2016 r. wyniosła 2,8% i była o pół punktu procentowego wyższa niż w 2015 r., ale niższa niż w 2014 r., kiedy osiągnęła poziom 3,2%. Inflacja niemal we wszystkich grupach krajów nieznacznie wzrosła lub utrzymywała się na mniej więcej tym samym poziomie. Było to wynikiem przeciwstawnego oddziaływania czynników wpływających na inflację. Niskie ceny surowców (głównie energetycznych) utrzymywały się w pierwszych trzech kwartałach roku, a następnie pod koniec roku wzrosły. Towarzyszył temu wzrost cen żywności. Jednocześnie, wolniejsze tempo wzrostu aktywności gospodarczej na świecie osłabiło globalną stymulację inflacji od strony zagregowanego popytu.

Wykres 4. Inflacja (CPI) na świecie oraz wybrane indeksy cen
(2005=100)

Źródło: dane MFW (WEO).

Bardziej znaczące zmiany inflacji wystąpiły w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw (CIS) i ASEAN, gdzie wystąpił spadek inflacji odpowiednio z 15,5% do 8,3% oraz z 3,3% do 2,4%. W pozostałych grupach krajów zmiany inflacji były bardzo niewielkie.

Inflacja w krajach CIS spadła o 7,3 p. proc. do poziomu blisko 8,3%. Spowodowane było to spadkiem bądź niewielkim tempem wzrostu aktywności gospodarczej, czyli osłabieniem presji popytowej, powtórny umocnienie się rubla rosyjskiego, a także nieco wyższymi od oczekiwanych cenami ropy naftowej, które silnie oddziałują na kurs rubla. Inflacja spadła także w Japonii z poziomu 0,8% do -0,1%, co oznacza powrót do deflacji w tym kraju. W większości państw grupy G-7 inflacja wzrosła. Jej największy wzrost, spośród krajów tej grupy, zanotowano w Stanach Zjednoczonych, gdzie poziom inflacji wzrósł z 0,1% do 1,2%.

W grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się inflacja w 2015 r. prawie nie zmieniła się, osiągając poziom 4,7%.

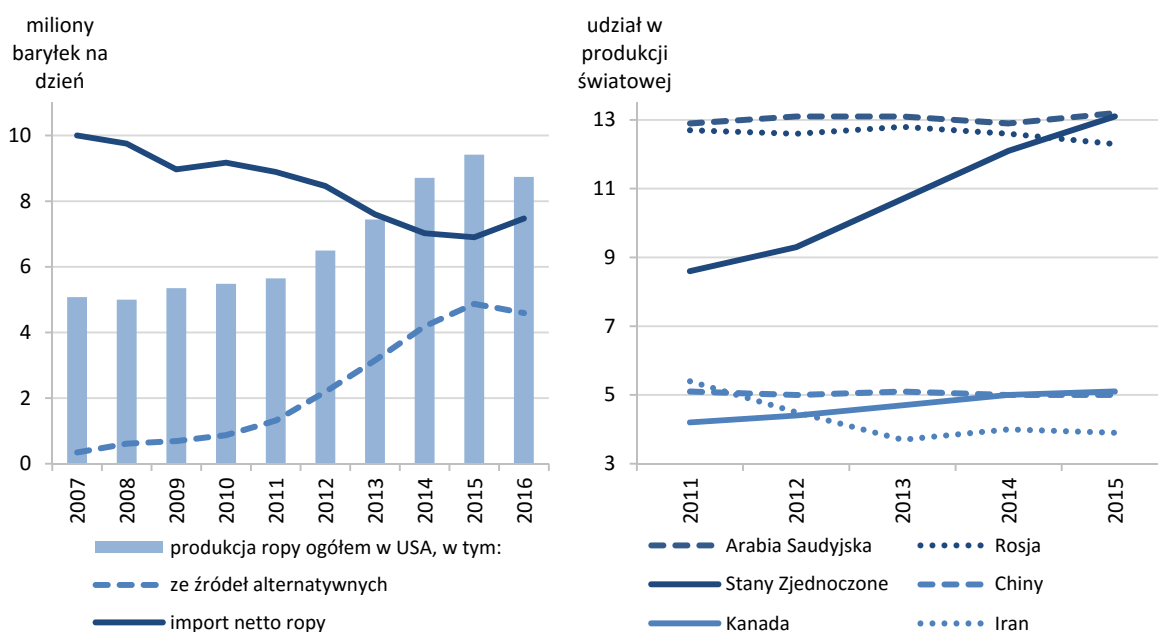
¹¹ Wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych. Na podstawie danych MFW (baza WEO). Podział na grupy krajów również na podstawie podziału stosowanego przez MFW (baza WEO).

W 2016 r. czynnikiem, który znacząco wpłynął na zmiany poziomu cen światowych był wzrost cen surowców żywnościowych. Ceny surowców żywnościowych w 2016 r. były o 2,0% wyższe aniżeli rok wcześniej, przy czym wzrost ten zaobserwowano głównie w trzech ostatnich kwartałach 2016 r. Wyższe światowe ceny żywności sprzyjały wyższej inflacji – szczególnie w krajach rozwijających się, gdzie żywność stanowi znaczny procent koszyka dóbr konsumpcyjnych.

Ceny ropy¹², których spadek rozpoczął się w czerwcu 2014 r., osiągnęły swoje minimum w styczniu 2016 r., po czym nastąpił ich wzrost. Średnia cena baryłki ropy naftowej od stycznia do grudnia 2016 r. wzrosła o 76,5%.

Badania przeprowadzone przez MFW¹³ sugerują, że decydującą przyczyną wzrostu inflacji na świecie był wzrost cen surowców. Ważnym czynnikiem był wzrost cen produkcji w Chinach, co było odbiciem wzrostu cen surowców, ograniczenia nadmiaru mocy produkcyjnych i ozdrowieniem inwestycji na rynku nieruchomości. Innym bodźcem do wzrostu inflacji na świecie, szczególnie w krajach rozwiniętych, była rosnąca cena paliw.

Wykres 5. Produkcja i import netto ropy naftowej w Stanach Zjednoczonych oraz udziały najważniejszych producentów w produkcji światowej^a
(średnie dzienne dla lat oraz procenty)

^a brak dostępnych danych za 2016 r.

Źródło: dane EIA oraz IEA.

W odniesieniu do czynników o charakterze podażowym, jeszcze istotniejszym wpływającym na zmiany cen ropy w ostatnich kilku latach jest zwiększenie wydobycia ropy ze źródeł alternatywnych (łupków bitumicznych i piasków asfaltowych) w Stanach Zjednoczonych¹⁴ i Kanadzie. Zwiększona podaż z tego

¹² Średnia arytmetyczna cen w USD trzech rodzajów ropy: Dated Brent, West Texas Intermediate oraz Dubai Fateh, cena przy transakcjach z natychmiastową dostawą. Na podstawie danych MFW (baza WEO).

¹³ Por. MFW, *World Economic Outlook (WEO), Gaining Momentum?*, (2017), Waszyngton, s. 6.

¹⁴ Na podstawie danych *U.S. Energy Information Administration (EIA)* wiadomo, że ropę naftową w 2015 r. ze źródeł alternatywnych na skalę przemysłową pozyskiwano w 3 krajach na świecie (w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie oraz – na niewielką skalę – w Argentynie). W 2015 r. średnie dzienne światowe wydobycie takiej ropy

alternatywnego źródła na rynku krajowym w Stanach Zjednoczonych wpłynęła na dalsze zmniejszenie poziomu importu z innych lokalizacji¹⁵; w 2016 r. jednak nastąpiło odwrócenie tych tendencji, tzn. powtórnie zwiększył się import.

Wśród trzech największych producentów ropy naftowej na świecie (Arabia Saudyjska, Rosja, Stany Zjednoczone), w latach 2010-2015 bardzo istotnie wzrósł udział Stanów Zjednoczonych, z 8,5% do 13,1%. Jeśli uwzględnimy inne surowce do produkcji paliw płynnych niż ropa naftowa, to Stany Zjednoczone w rekordowym 2015 r. zajęły pierwsze miejsce w rankingu największych producentów surowców do produkcji paliw płynnych na świecie). Wśród drugiej trójki największych producentów ropy naftowej (Chiny, Kanada, Iran)¹⁶ na uwagę zasługuje wzrost produkcji w Kanadzie, który też jest wynikiem zwiększenia produkcji ze źródeł alternatywnych. Kanada uplasowała się na pierwszym miejscu w drugiej trójce.

Wśród surowców innych niż ropa naftowa, uwagę zwraca dalszy spadek światowych cen koszyka najważniejszych metali (miedź, aluminium, ruda żelaza, cyna, nikiel, cynk, ołów, uran¹⁷) o 5,4% w 2016 r. (wobec spadku o 23,0% w 2015 r.). W przypadku węgla kamiennego w 2016 r. nastąpił wzrost cen o 14,1% (wobec spadku o 18,6% w 2015 r.)¹⁸.

HANDEL MIĘDZYNARODOWY

Zgodnie z danymi MFW, tempo wzrostu wolumenu¹⁹ światowego handlu towarami i usługami w 2016 r. wyniosło 2,2% i było niższe od odnotowanego rok wcześniej (2,7%). Dane miesięczne (wyrównane sezonowo), opracowane przez *CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis*, wskazywały na załamanie wzrostu wolumenu światowego handlu w ostatnim kwartale 2015 r. i pierwszym kwartale 2016 r. oraz powtórne przyspieszenie w kolejnych kwartałach 2016 r.

Zgodnie z danymi MFW, do wzrostu obrotów w międzynarodowym handlu towarami i usługami w 2016 r. podobnie jak w roku poprzednim przyczyniła się głównie aktywność w handlu międzynarodowym przejawiana przez grupę gospodarek rozwiniętych. Import w tej grupie krajów wzrósł o 2,4% (wobec wzrostu o 4,4% rok wcześniej), a eksport zwiększył się o 2,1% (wobec 3,7% rok wcześniej). Dla grupy gospodarek wschodzących i rozwijających się było to odpowiednio dla importu 1,9% (wobec -0,8% rok wcześniej) oraz dla eksportu 2,5% (wobec 1,4% rok wcześniej).

oszacowano na 4,32 miliona baryłek, z czego Stany Zjednoczone odpowiadały za produkcję 4,19 miliona baryłek dziennie. W 2015 r. w Stanach Zjednoczonych produkcja takiej ropy wzrosła do 4,79 milionów baryłek dziennie. Po rekordowym 2015 r. produkcja ropy niekonwencjonalnej spadła w 2016 r., co może jednak mieć charakter tymczasowy.

¹⁵ Zgodnie z informacjami *U.S. Energy Information Administration (EIA)*, Stany Zjednoczone w 2016 r. odpowiadały za około 20% światowego rocznego spożycia ropy.

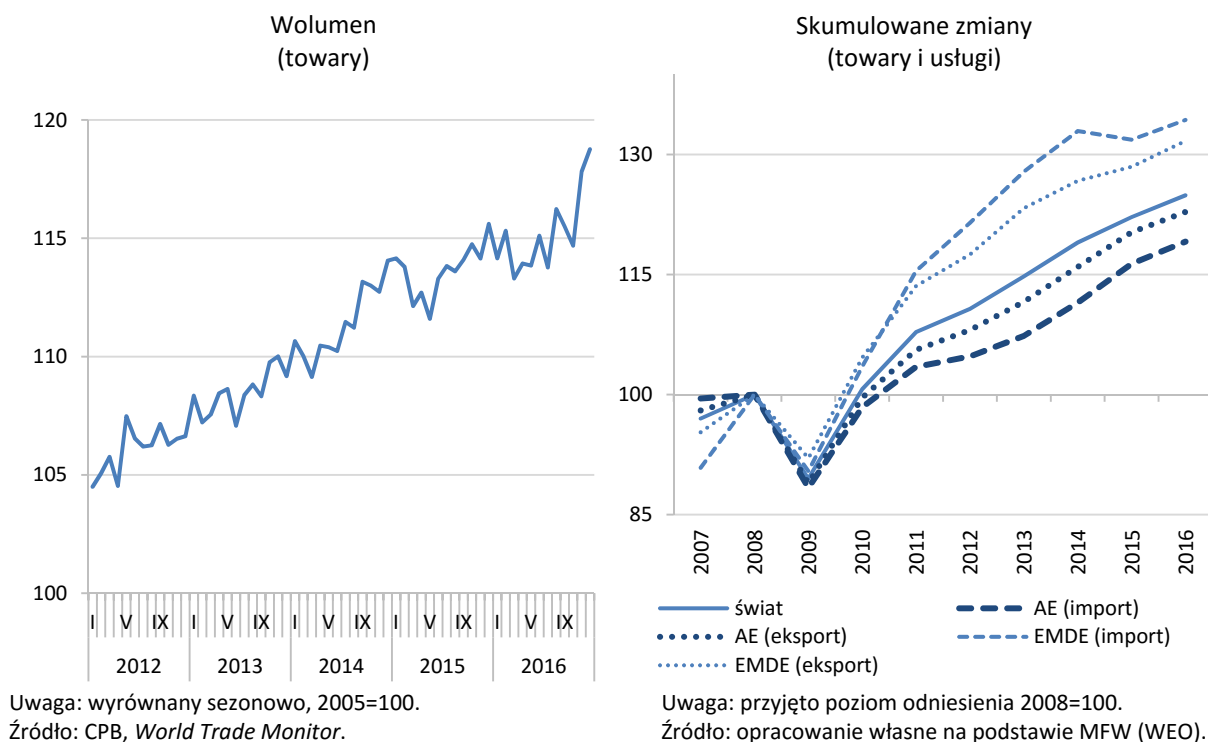
¹⁶ W jednym roku (2013) analizowanego okresu Kuwejt, Wenezuela, Zjednoczone Emiraty Arabskie i Irak wyprodukowały więcej ropy naftowej od Iranu. Spadek produkcji Iranu w tym roku należy wiązać z sankcjami nałożonymi na ten kraj (na podstawie danych IEA). Ponadto, w 2015 r. Irak wyprzedził Iran na szóstej pozycji wśród największych producentów ropy naftowej.

¹⁷ Koszyk jest ważony udziałem wartościowym. Dlatego nie ma znaczenia fakt, że ruda żelaza występuje w nim zamiast czystego metalu.

¹⁸ Na podstawie bazy danych cen surowców MFW.

¹⁹ Dane w niniejszym podrozdziale odnoszą się do wolumenu obrotów, czyli nie zależą od cen, tylko od zmian ilości (ważonych udziałem w wartości całego obrotu) towarów podlegających międzynarodowemu obrotowi.

Wykres 6. Światowy handel towarami i usługami

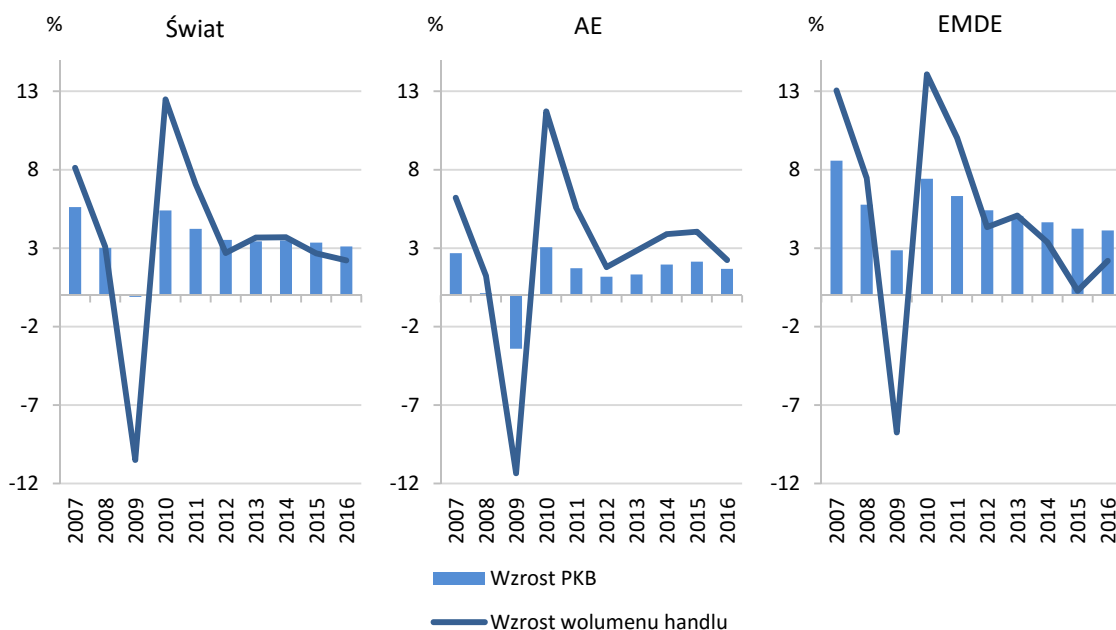
Szczególnie wyraźnie w ostatnich latach (2014-2016) zwiększało się tempo wzrostu handlu w strefie euro, jednak w 2016 r. wzrost ten był wolniejszy niż rok wcześniej. Import strefy euro zwiększył się o 4,0% (wobec 6,1% rok wcześniej), a eksport wzrósł o 2,9% (wobec 6,3% rok wcześniej). Słabsze tempo wzrostu zaobserwowano dla grupy krajów G7, gdzie import wzrósł o 1,7% (wobec 4,4% rok wcześniej), a eksport wzrósł o 1,4% (wobec 3,4% rok wcześniej). Słabsze niż w strefie euro było także tempo wzrostu handlu w pozostałych gospodarkach rozwiniętych, gdzie import wzrósł o 2,4% (wobec 3,0% rok wcześniej), a eksport wzrósł o 2,5% (wobec 1,8% rok wcześniej).

Mniejsze tempo wzrostu wolumenu handlu międzynarodowego niż w strefie euro utrzymywało się także w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się, gdzie wzrost importu towarów i usług w 2016 r. wyniósł 1,9% (wobec -0,8% rok wcześniej), zaś dla eksportu było to 2,5% (wobec 1,4% rok wcześniej).

W ostatnich trzech latach kurczył się handel w gospodarkach zaliczanych do grupy Wspólnoty Niepodległych Państw. W 2016 r. import spadł o 2,5% (w porównaniu ze spadkiem o 20,3% rok wcześniej i spadkiem o 8,0% w 2014 r.), a eksport obniżył się o 1,3%, podczas gdy rok wcześniej obniżył się o 3,8%, a w 2013 r. o 2,2%.

Do ważnych obserwacji dotyczących całości światowego handlu dobrami i usługami należy zaliczyć spadek udziału tego handlu w PKB, który rozpoczął się od 2012 r., co wynikało z niższego tempa wzrostu światowego handlu w porównaniu z tempem wzrostu światowego PKB. Po okresie odbudowy światowego handlu po kryzysie finansowym, trwającym aż do 2011 r., w ostatniej pięcioletniej dekadzie znaczenie handlu dla PKB wyraźnie zmniejszyło się. Największą rolę w tym spadku odegrały kraje należące do grupy gospodarek wschodzących i rozwijających się, a w rekordowo niskim dla wzrostu światowego handlu roku 2015, szczególnie Chiny (spadek importu o 0,4%, a eksportu o 2,2%). W 2016 r. jednak nastąpił w tym kraju powtórny wzrost wolumenu handlu (wzrost importu o 7,8%, a eksportu o 4,3%). Duży wpływ na spadek znaczenia handlu w światowym PKB miały także gospodarki grupy Wspólnoty Niepodległych Państw.

Wykres 7. Porównanie tempa wzrostu PKB do tempa wzrostu wolumenu handlu światowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MFW (WEO).

INWESTYCJE I OSZCZĘDNOŚCI

Relacja poziomu oszczędności do PKB w 2016 r. w gospodarce światowej wyniosła 26,0%, natomiast relacja inwestycji²⁰ do PKB przyjęła poziom 25,2%, czyli prawie się nie zmieniła w stosunku do 2015 r. Najwyższy poziom zarówno inwestycji (39,8%), jak i oszczędności (41,1%) występował w grupie rozwijających się krajów Azji. Było to jednak mniej niż rok wcześniej (odpowiednio 40,6% i 42,5%), co stanowi kolejny rok spadku. Dla samych Chin odnotowano jeszcze wyższy poziom inwestycji (44,1%) i oszczędności (45,8%), jednak również było to mniej niż rok wcześniej (odpowiednio 44,7% i 47,5%). Najniższy poziom inwestycji w relacji do PKB wykazały kraje Afryki Subsaharyjskiej (19,1%) oraz kraje Ameryki Łacińskiej i Karaibów (19,5%). Podobnie było z poziomem oszczędności w relacji do PKB (odpowiednio 15,4% i 17,3%).

W ostatnich pięciu latach różnicowanie poziomu inwestycji w relacji do PKB pomiędzy gospodarkami wschodzącymi i rozwijającymi się a gospodarkami rozwiniętymi utrzymywało się na mniej więcej tym samym poziomie (w przedziale od 11,2% do 11,8%). Dla poziomu oszczędności różnicowanie zmniejszyło się w tym okresie z 11,9% do 9,7%.

W latach 2005-2014 w gospodarkach wschodzących i rozwijających się występował stale dodatni, lecz malejący bilans oszczędności i inwestycji, aż do roku 2015 r., gdy stał się ujemny i pozostał taki w 2016 r. W gospodarkach rozwiniętych bilans ten był ujemny do 2011 r. W 2012 r. poziom oszczędności w krajach rozwiniętych nieznacznie przekroczył poziom inwestycji i od tego momentu stale się powiększa.

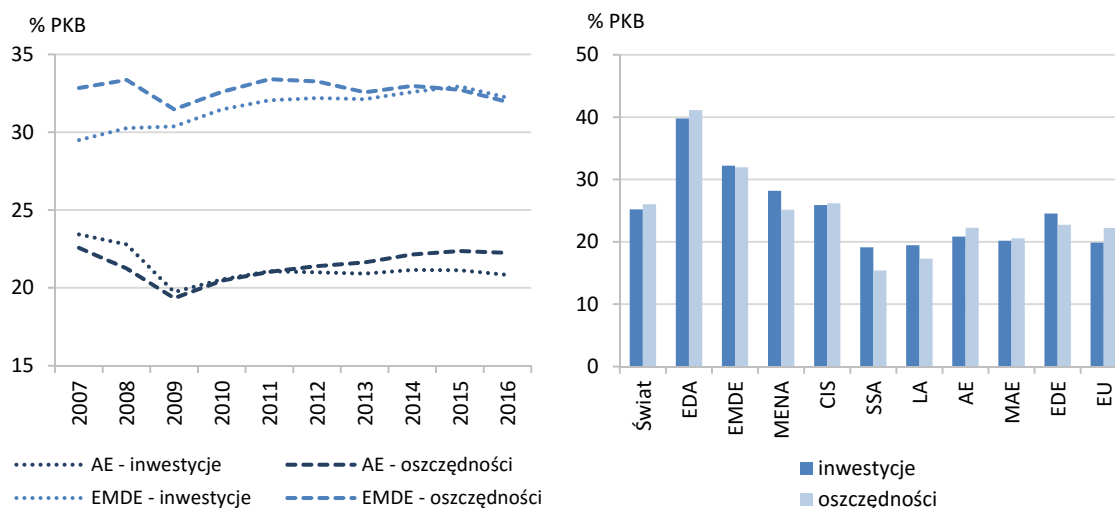
²⁰ Inwestycje zostały zdefiniowane jako akumulacja brutto, tj. przyrost majątku narodowego w określonym czasie, obejmujący, w ujęciu wartościowym, nakłady brutto na środki trwałe, przyrost rzeczowych środków obrotowych, nabycie aktywów o wyjątkowej wartości pomniejszone o ich rozdysponowanie.

Tabl. 3. Nadwyżka oszczędności nad inwestycjami

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w % PKB				
ŚWIAT	0,7	0,7	0,8	0,7	0,8
Gospodarki rozwinięte (AE)	0,4	0,7	1,0	1,2	1,4
Strefa euro (EA)	2,2	2,7	2,9	3,7	4,0
Grupa G7 (MAE)	-0,5	-0,4	0,0	0,1	0,4
Inne gospodarki rozwinięte (OAE)	4,3	5,4	5,5	6,2	6,0
Gospodarki wschodzące i rozwijające się (EMDE)	1,1	0,4	0,4	-0,2	-0,3
Wspólnota Niepodległych Krajów (CIS)	2,4	0,7	2,2	3,1	0,3
Rozwijające się kraje Azji (EDA)	1,0	0,8	1,5	2,0	1,3
Europa Środkowa i Wschodnia (EDE)	-4,4	-3,5	-2,8	-1,8	-1,8
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	-2,5	-3,3	-3,9	-3,7	-2,2
Bliski Wschód i Afryka północna (MENA)	13,0	11,1	6,8	-3,4	-3,0
Afryka Subsaharyjska (SSA)	-1,8	-2,5	-3,9	-5,8	-3,7

Źródło: dane MFW (WEO, kwiecień 2017).

Wykres 8. Bilans oszczędności i inwestycji w latach 2007-2016 oraz Inwestycje i oszczędności w 2016 r.

Źródło: dane MFW (WEO).

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE

W 2016 r. wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych na świecie (BIZ)²¹ zmniejszyła się, osiągając poziom 1,75 bln USD (spadek o 1,6% w stosunku do poprzedniego roku). Globalne przepływy (BIZ) utrzymały się dynamikę wzrostu. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach rozwiniętych w 2016 r. stanowiły 59,1% globalnego napływu BIZ i osiągnęły poziom 1,0 bln USD (wzrost o 48,3 mld USD w relacji do 2015 r.). Napływ BIZ do Ameryki Północnej wzrósł o 9,0% osiągając poziom 424,8 mld USD, w tym najczęściej bo 391,1 mld USD napłynęło do Stanów Zjednoczonych (wzrost o 12,3%). Zmniejszył się o 5,8% napływ BIZ do Europy, natomiast zwiększył się o 17,0% napływ do Unii Europejskiej. Gospodarki krajów wschodzących i rozwijających się zanotowały napływ BIZ w kwocie 646,0 mld USD, co stanowiło 37,0% globalnych napływów. Nastąpił spadek napływu w tych krajach o 14,1% w relacji do poprzedniego roku. Azja pozostała największym na świecie odbiorcą tych inwestycji. Wyniosły one 442,7 mld USD (spadek o 15,5% w relacji do 2015 r.)²².

²¹ UNCTAD, *World Investment Report 2017*, (2017), Nowy Jork i Genewa, s. 10.

²² Grupy krajów według UNCTAD.

Tabl. 4. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w mld USD				
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	1 592,6	1 443,2	1 323,9	1 774,0	1 746,4
Kraje rozwinięte	857,0	684,3	563,3	984,1	1032,4
Europa	541,4	340,5	272,5	565,9	533,0
Unia Europejska	491,6	336,8	256,6	483,8	566,2
Ameryka Północna	242,1	270,8	230,7	389,9	424,8
Stany Zjednoczone	199,0	201,4	171,6	348,4	391,1
Kraje rozwijające się	671,0	674,7	703,8	752,3	646,0
Afryka	77,5	74,5	71,2	61,5	59,4
Azja	401,2	421,5	460,3	523,6	442,7
Ameryka Łacińska i Karaiby	188,7	175,9	169,9	165,4	142,1
Oceania	3,6	2,7	2,3	1,8	1,9
Kraje transformujące się	64,6	84,3	56,7	37,6	68,0

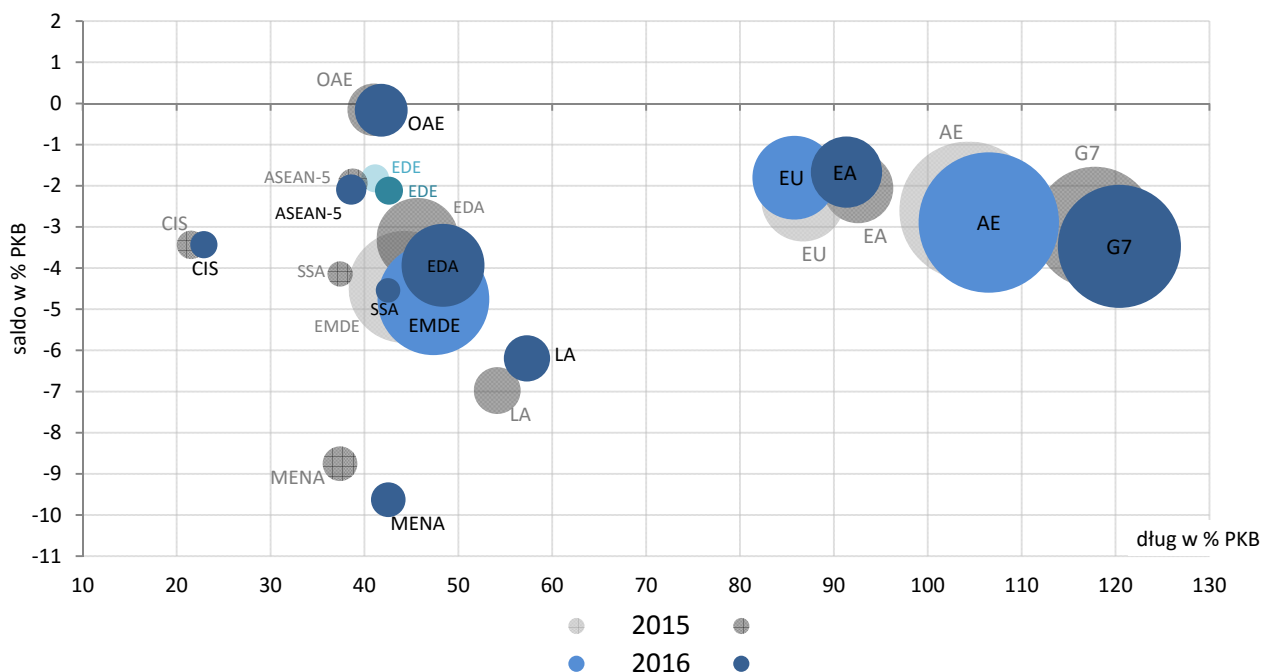
Źródło: UNCTAD, *World Investment Report*.

FINANSE PUBLICZNE

W 2016 r. w wielu krajach rozwiniętych zakończono proces konsolidacji fiskalnej, co przyczyniło się do wzrostu deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych w tej grupie do 2,9% PKB wobec 2,6% PKB w roku poprzednim. Deficyt w gospodarkach wschodzących i rozwijających się w 2016 r. wzrósł z 4,5% PKB do 4,8% PKB. W grupie krajów rozwiniętych relacja długu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB wzrosła do poziomu 106,5% PKB wobec 104,4% PKB w końcu roku poprzedniego. W krajach wschodzących i rozwijających się relacja długu publicznego do PKB była wyraźnie niższa i osiągnęła 47,3% PKB w 2016 r. (wobec 44,3% PKB w roku poprzednim).

Wykres 9. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych na świecie w 2016 r.

(rozmiar znacznika określa PKB według PPP)

Uwaga: grupy krajów według MFW (WEO), tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MFW (WEO).

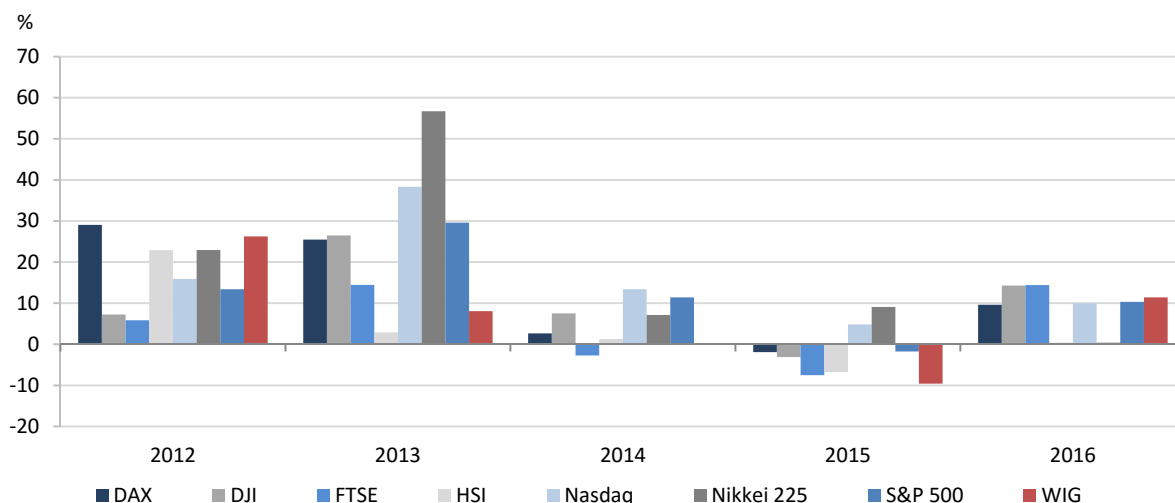
RYNKI FINANSOWE

W 2016 r. na światowych rynkach finansowych obserwowano wzrost, ale również nasilającą się okresowo zmienność związaną z wydarzeniami politycznymi. Warunki finansowania w ujęciu globalnym poprawiły się, na co wpływ miały działania głównych banków centralnych, w tym banku Anglii (BoE), Japonii (BoJ) i EBC, które kontynuowały ekspansywną politykę pieniężną. System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (Fed) powrócił do docelowego zakresu stopy funduszy federalnych. Polityka pieniężna w Stanach Zjednoczonych w 2016 r. zachowała charakter akomodacyjny²³. Sama zapowiedź podwyżki stóp procentowych w 2016 r. przez Fed kształtowała decyzje inwestorów w zakresie transakcji na aktywach o wyższym ryzyku.

Największe banki centralne zdecydowały się na różne formy luzowania polityki pieniężnej, natomiast przyczyny podjętych przez banki działań były odmienne. Dalsze rozluźnianie polityki pieniężnej przez m.in. EBC i Bank Japonii, ograniczało zmienność na rynkach finansowych, pomimo zasygnalizowanych przez Fed podwyżek stóp procentowych przewidzianych na IV kwartał 2016 r. Poprawa sytuacji gospodarczej w Stanach Zjednoczonych oraz łagodzenie polityki pieniężnej przez EBC i BoE przyczyniły się do okresowego spadku rentowności obligacji skarbowych na rynkach europejskich, natomiast z końcem roku rentowność obligacji amerykańskich znacząco wzrosła.

Globalne rynki finansowe na początku 2016 r. reagowały spadkami na rynkach akcji z uwagi na niepewność co do wzrostu gospodarczego Chin. Spadki na giełdach wystąpiły również podczas referendum związanym z Brexitem w Wielkiej Brytanii (kwiecień 2016 r.). W II połowie 2016 r. lepsze globalne prognozy wzrostu przyczyniły się do poprawy sytuacji na rynkach akcji zarówno Stanów Zjednoczonych, jak i strefy euro.

Wykres 10. Roczne stopy zwrotu wybranych indeksów giełd światowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych publikowanych przez giełdy.

Indeksy największych giełd na świecie odnotowały wzrost w 2016 r. w porównaniu do notowań z końca 2015 r. Najwyższe wzrosty odnotowano na giełdzie w Wielkiej Brytanii oraz na giełdach amerykańskich: indeks FTSE osiągnął roczną stopę zwrotu na poziomie 14,4%, podobnie jak DJI – 14,4%. Indeks S&P500 w 2016 r. odnotował stopę zwrotu na poziomie 10,3%, a Nasdaq – 10,0%. Indeksy tych giełd osiągnęły w końcu 2016 r. najwyższy poziom w historii. Japoński indeks Nikkei225 oraz chiński indeks giełdowy

²³ EBC, Raport roczny, Frankfurt 2017, s. 9.

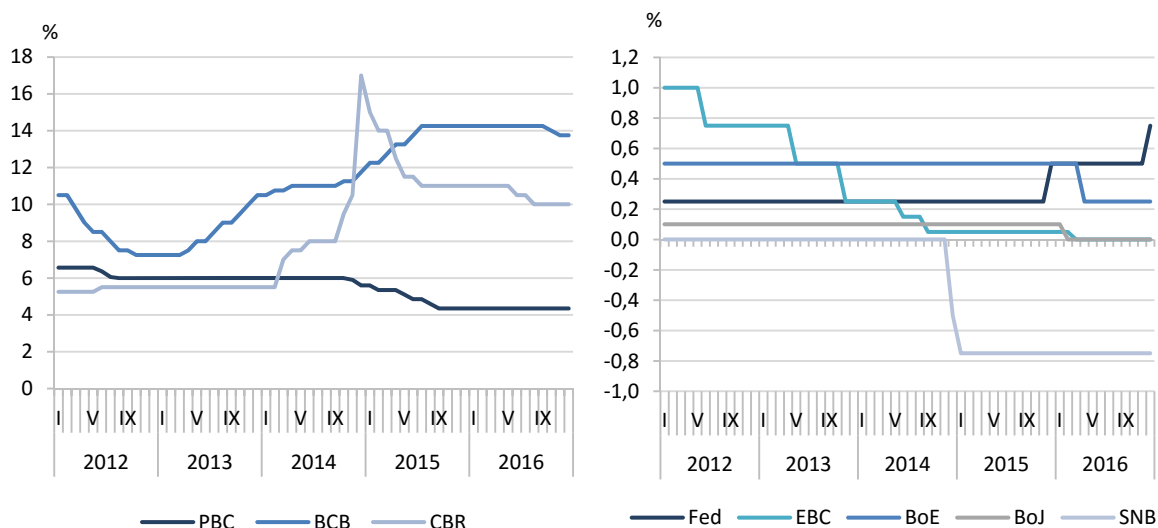
Hang Seng Index (HSI) w 2016 r. cechowały się bardzo niską stopą zwrotu na poziomie 0,3-0,4%. W 2016 r. rynki te wyróżniała wysoka zmienność indeksów, która wynikała z absorbowania wstrząsów makroekonomicznych przez BoJ w ramach programów ilościowego luzowania. Z drugiej strony zmienność indeksów wynikała z deprecjacji chińskiej waluty w IV kwartale 2016 r., co było rezultatem zaprzestania działań interwencyjnych na rynku walutowym przez Ludowy Bank Chin, z uwagi na znaczny spadek rezerw walutowych.

POLITYKA MONETARNA NA ŚWIECIE

Działania podejmowane w ramach prowadzonej polityki monetarnej przez główne banki centralne na świecie w 2016 r. można podzielić na trzy główne nurty. Do pierwszego z nich zaliczyć można działania podejmowane m.in. przez Fed, który zakończył program luzowania ilościowego w grudniu 2015 r. Zapowiedzi kolejnych podwyżek podstawowych stóp procentowych pojawiły się w 2015 r., co było spowodowane m.in. poprawą sytuacji gospodarczej. W grudniu 2015 r. Federalny Komitet do spraw Operacji Otwartego Rynku (Federal Open Market Committee – FOMC) Fed podniósł stopę o 25 p.b. (do 0,25%-0,50%), zapowiadając dalsze stopniowe podwyżki w 2016 r. Niepewność związana z wynikiem referendum w sprawie Brexitu, a także wyborów Prezydenckich przyczyniły się do opóźnienia podwyżek stóp przed Fed w 2016 r., pomimo oczekiwań ich zmian na początku IV kwartału oraz poprawy sytuacji na rynku pracy. W grudniu 2016 r. FOMC podniósł docelowy zakres stóp procentowych o 25 p.b. (do 0,50%-0,75%).

Dalsze zacieśnienie polityki pieniężnej w 2016 r. było prowadzone również przez bank centralny Turcji, w którym stopa procentowa zwiększyła się z poziomu 7,5% do 8,0%. Bank Kanady (BoC) utrzymał w 2016 r. stopę procentową na poziomie 0,5%, ale zapowiedział podwyżkę stóp w 2017 r., dając sygnał zakończenia dalszego luzowania polityki pieniężnej.

Wykres 11. Podstawowe stopy procentowe wybranych banków centralnych

Uwaga: PBC – Ludowy Bank Chin, BCB – Brazylijski Bank Centralny, CBR – Centralny Bank Rosji, Fed – Rezerwa Federalna Stanów Zjednoczonych, EBC – Europejski Bank Centralny, BoE – Bank Anglii, BoJ – Bank Japonii, SNB – Narodowy Bank Szwajcarii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych publikowanych przez banki centralne oraz global-rates.com

Do drugiej grupy działań zaliczyć można decyzje podejmowane przez EBC, bank Anglii, centralny bank Norwegii, Bank Rezerw Australii, Bank Centralny Rosji oraz Brazylijski Bank Centralny, które zwiększyły

bądź utrzymały skalę programów stymulujących gospodarkę, kontynuując tym samym politykę luzowania ilościowego. EBC kontynuował w 2016 r. dostarczanie płynności na rynki finansowe poprzez dłużne operacje refinansujące (TLTRO) oraz zakup wybranych zabezpieczonych aktywów. Komitet Polityki Pieniężnej Banku Anglii w sierpniu 2016 r. obniżył stopę procentową o 25 p.b. do poziomu 0,25%. Podjęto również działania w zakresie rozszerzenia programu zakupu aktywów do 425 mld GBP oraz wsparcia akcji kredytowej (nowy program Term Funding Scheme). Bank centralny Norwegii również w 2016 r. obniżył stopę procentową – do 0,50%, z poziomu 0,75% – zapowiadając możliwość dalszego łagodzenia polityki pieniężnej w sytuacji wystąpienia kolejnych szoków na rynkach. Na obniżki stóp procentowych w ramach konwencjonalnej polityki pieniężnej w 2016 r. zdecydował się Bank Rezerw Australii (RBA), który dwukrotnie obniżył stopę procentową w marcu i sierpniu do poziomu 1,75%, a następnie do 1,50%. Decyzje RBA były warunkowane spowolnieniem gospodarczym w Chinach, które są głównym partnerem handlowym Australii, a także pogorszeniem koniunktury na rynkach surowcowych. Bank Centralny Rosji (CBR), po podwyżkach podstawowych stóp procentowych w 2014 r., kolejny raz po 2015 r. podjął decyzję o obniżce stóp procentowych w 2016 r., z poziomu 11,0% do 10,0%. Decyzja ta była umotywowana walką ze zbyt wysokim poziomem inflacji. Na obniżenie stóp procentowych w 2016 r. zdecydował się również Brazylijski Bank Centralny (BCB) zmniejszając ich poziom dwukrotnie, w październiku o 25 p.b. oraz w listopadzie również o 25 p.b. do poziomu 13,75%. Ludowy Bank Chin (PBC) utrzymał w 2016 r. główną stopę procentową na poziomie 4,35%, natomiast w lutym 2016 r. obniżył stopę rezerwy obowiązkowej dla banków o 50 p.b. wspierając tym samym akcję kredytową i walcząc ze spowolnieniem gospodarczym.

Trzecia grupa działań podejmowanych przez banki centralne wystąpiła w Banku Japonii, Banku Szwajcarii (SNB) oraz Szwedzkim Banku Centralnym (Riksbank) i wiązała się z wprowadzeniem lub utrzymaniem ujemnych stóp procentowych, w celu ograniczenia aprecjacji kursu walutowego i napływu kapitału. W styczniu 2016 r. BoJ podjął decyzję o wprowadzeniu ujemnych depozytowych stóp procentowych na poziomie -0,1%, którą została objęta część rezerw. W lutym 2016 r. główna stopa procentowa została obniżona do poziomu 0% (o 10 p.b.). BoJ utrzymał w 2016 r. program skupu aktywów (głównie obligacji skarbowych) na poziomie 80 bln JPY. Działanie to miało przyczynić się do ożywienia gospodarczego i wyjścia z deflacji. Ponadto we wrześniu 2016 r. BoJ ogłosił, że będzie tak prowadził program skupu aktywów aby uzyskać rentowność obligacji dziesięcioletnich na poziomie bliskim zeru. BoJ zobowiązał się także do dalszego zwiększania bazy monetarnej tak, aby stopa inflacji osiągnęła zamierzony poziom warunkujący stabilność cen²⁴. Założony poziom docelowej inflacji miał być wyższy niż 2%. W grudniu 2014 r. Bank Szwajcarii obniżył podstawowe stopy rynkowe w 2015 r. do poziomu -0,75%. W 2016 r. główna stopa procentowa została utrzymana na tym samym poziomie, tj. -0,75%. Szwedzki bank centralny obniżył w 2015 r. stopę procentową z -0,10% do -0,35%, natomiast w lutym 2016 r. stopa ta została obniżona o kolejne 20 p.b. (do -0,50%). Riksbank potwierdził kontynuację programu luzowania ilościowego poprzez zwiększenie programu skupu obligacji oraz możliwość interwencji walutowych, dla powrotu inflacji do założonego celu. Działania podejmowane przez SNB i Riksbank były odpowiedzią na ekspansywną politykę EBC.

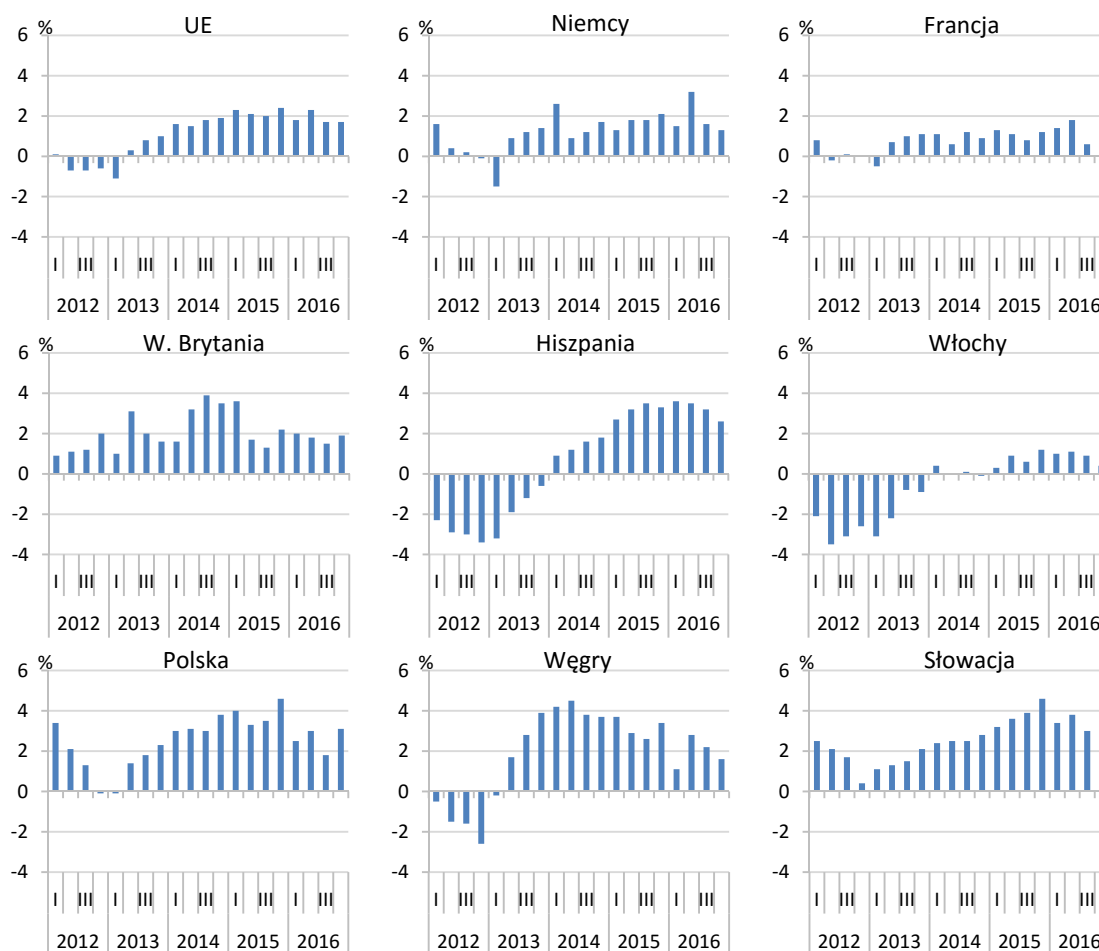
²⁴ EBC, Raport roczny, Frankfurt 2017, s. 25.

2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ

WZROST GOSPODARCZY

W 2016 r. Unia Europejska25 zanotowała wzrost PKB o 1,9%, a zatem niższy o 0,3 p. proc. niż zaobserwowany w roku poprzednim. W ujęciu kwartalnym w 2016 r., tempo wzrostu PKB było prawie równomierne, jedynie w drugim kwartale roku przekroczyło nieznacznie 2%. Rok 2016 był zatem okresem niewielkiego spowolnienia gospodarczego w porównaniu z 2015 r.

Wykres 12. Wzrost PKB w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE
(zmiana w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku, dane niewyrównane sezonowo)

Źródło: dane Eurostatu.

Widoczne było duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi gospodarkami. W szczególności, obawę budziły problemy związane z finansowaniem długu w części krajów, szczególnie z tzw. Południa Europy²⁶. Podczas gdy w gronie dużych gospodarek unijnych w 2016 r. Wielka Brytania utrzymywała przeciętne tempo wzrostu, Niemcy wyróżniły się tempem wzrostu w drugim kwartale, a Hiszpania, pomimo spowolnienia wzrostu

²⁵ O ile nie zaznaczono inaczej, dane w tym rozdziale dotyczą Unii Europejskiej składającej się z 28 państw, a dla strefy euro dane dotyczą 19 państw. Pochodzą one z Komisji Europejskiej (bazy danych Eurostatu bądź bazy Ameco) i są zgodne z systemem ESA2010. Należy mieć na uwadze fakt, że rachunki narodowe w 2016 r. uległy znacznej rewizji, co szczególnie wyraźnie dotknęło wyniki dla Irlandii (aktualizacja z 21 lipca 2016 r.).

²⁶ Chodzi o 4 kraje PIGS, czyli Portugalię, Włochy, Grecję i Hiszpanię.

w stosunku do 2015 r. rozwijała się nadal dynamicznie, to Włochy i Francja borykały się wciąż z problemami o charakterze w dużej mierze strukturalnym, odziedziczonymi po roku poprzednim.

Tabl. 5. Produkt krajowy brutto w Unii Europejskiej

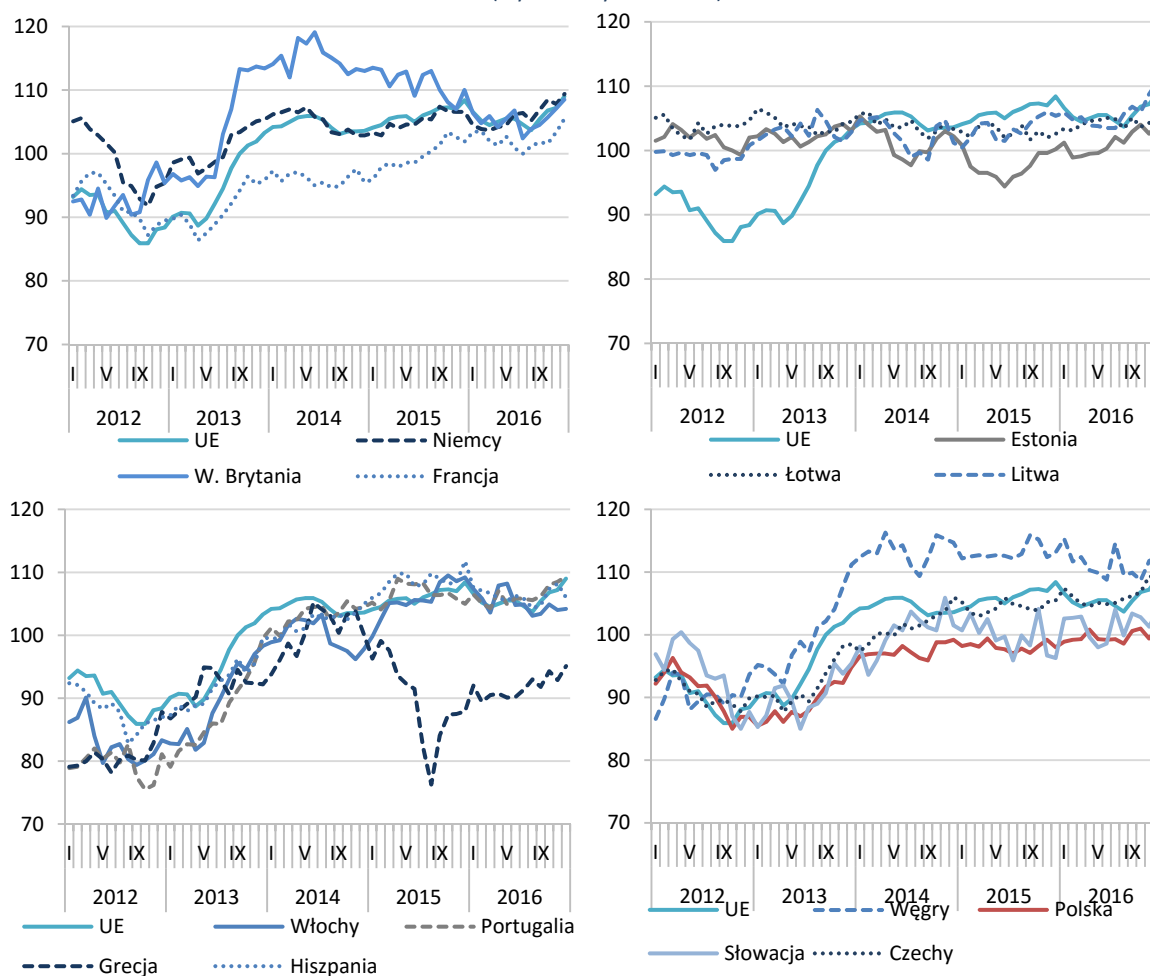
Kraje	Wzrost realny PKB					PKB <i>per capita</i> ^c				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w %					UE = 100				
Unia Europejska ^a	-0,5	0,2	1,7 ^g	2,2 ^g	1,9	100	100	100	100	100
Strefa euro ^b	-0,9	-0,3	1,2 ^g	2,0 ^g	1,8	107	107	107	106	106
Austria	0,7	0,1	0,6	1,0	1,5	131	131	129	128	126
Belgia	0,1	-0,1	1,6	1,5	1,2	121	120	120	118	118
Bułgaria	0,0	0,9	1,3	3,6	3,4 ^d	46	46	46	47	48
Chorwacja	-2,2	-1,1	-0,5	2,2	3,0	60	59	58	58	59
Cypr	-3,2	-6,0	-1,5	1,7	2,8 ^d	91	84	81	81	81
Czechy	-0,8	-0,5	2,7	4,5	2,4	83	84	86	87	88
Dania	0,2	0,9	1,7	1,6	1,3	127	128	127	127	125
Estonia	4,3	1,4	2,8	1,4	1,6	74	75	76	75	74
Finlandia	-1,4	-0,8	-0,6	0,3	1,4	115	113	111	109	109
Francja	0,2	0,6	0,9	1,1 ^d	1,2 ^d	107	109	107	107	105
Grecja	-7,3 ^d	-3,2 ^d	0,4 ^d	-0,2 ^d	0,0 ^d	72	72	70	68	67
Hiszpania	-2,9	-1,7	1,4 ^d	3,2 ^d	3,2 ^d	91	90	90	90	92
Holandia	-1,1	-0,2	1,4	2,3	2,2 ^d	133	134	131	128	128
Irlandia	-1,1	1,1	8,5 ^f	26,3 ^f	5,2	132	133	137	177	177
Litwa	3,8	3,5	3,5	1,8	2,3	70	73	75	75	75
Luksemburg	-0,4	4,0	5,6	4,0	4,2	260	262	270	269	267
Łotwa	4,0	2,6	2,1	2,7	2,0	60	62	64	64	65
Malta	2,5	4,6	8,3	7,3	5,0	84	86	90	93	95
Niemcy	0,5	0,5	1,6	1,7	1,9	124	124	125	124	123
Polska	1,6	1,4	3,3	3,8	2,7	67	67	68	69	69
Portugalia	-4,0	-1,1	0,9	1,6 ^e	1,4 ^e	75	77	77	77	77
Rumunia	0,6	3,5	3,1	3,9 ^d	4,8 ^d	54	55	55	57	59
Słowacja	1,7	1,5	2,6	3,8	3,3	76	77	77	77	77
Słowenia	-2,7	-1,1	3,1	2,3	2,5	82	81	83	83	83
Szwecja	-0,3	1,2	2,6	4,1	3,2	127	125	124	124	124
W. Brytania	1,3	1,9	3,1	2,2	1,8	107	107	108	108	108
Węgry	-1,6	2,1	4,0	3,1	2,0	65	67	68	68	67
Włochy	-2,8	-1,7	0,1	0,8	0,9	102	99	97	96	96

^a Średnia ważona wielkością gospodarek; dane dla Unii Europejskiej składającej się z 28 państw; ^b dane dla strefy euro składającej się z 19 państw; ^c według parytetu siły nabywczej; ^d dane wstępne; ^e dane szacunkowe; ^f przed aktualizacją 21 lipca 2016 r. było to odpowiednio 5,2 i 7,8 za lata 2014 i 2015; aktualizacja danych Eurostatu nastąpiła na skutek uwzględnienia efektu przemieszczenia siedzib pewnej liczby dużych międzynarodowych korporacji do Irlandii, co wywołało sztuczny efekt bardzo dużego wzrostu PKB – dane *per capita* po tej aktualizacji; ^g – po aktualizacji jak w przypisie ^f. Patrz: KE, *Irish GDP revision*, http://ec.europa.eu/eurostat/documents/24987/6390465/Irish_GDP_communication.pdf

Źródło: dane Eurostatu.

Załamanie się popytu ze strony rynku rosyjskiego i krajów CIS (tj. Ukrainy, Białorusi i Kazachstanu) oraz obawy dotyczące problemów gospodarki chińskiej ograniczyły do pewnego stopnia trwające procesy odbudowy aktywności gospodarczej, tak iż wynik PKB dla gospodarki europejskiej okazał się nieco gorszy niż w roku poprzednim. W 2016 r., podobnie jak w roku poprzednim, zauważalne były zróżnicowane tendencje w zakresie wzrostu gospodarczego pomiędzy poszczególnymi krajami Unii Europejskiej. Najwyższe wzrosty odnotowano w Irlandii (5,2%), na Malcie (5,0%), w Rumunii (4,8%), Luksemburgu (4,2%) oraz w Bułgarii (3,4%), Słowacji (3,3%), Szwecji (3,2%), Hiszpanii (3,2%) i Chorwacji (3,0%). Polska zanotowała przejściowe spowolnienie tempa wzrostu (2,7%), które jednak minęło w czwartym kwartale roku. Zerowy wzrost PKB zanotowano w Grecji. W Chorwacji rok 2016 okazał się drugim rokiem wzrostu PKB (3,0%), po sześciu latach występowania tam spadków.

Wykres 13. Wskaźnik odczuć ekonomicznych (*Economic Sentiment Indicator*) w Unii Europejskiej i wybranych krajach członkowskich (wyrównany sezonowo)

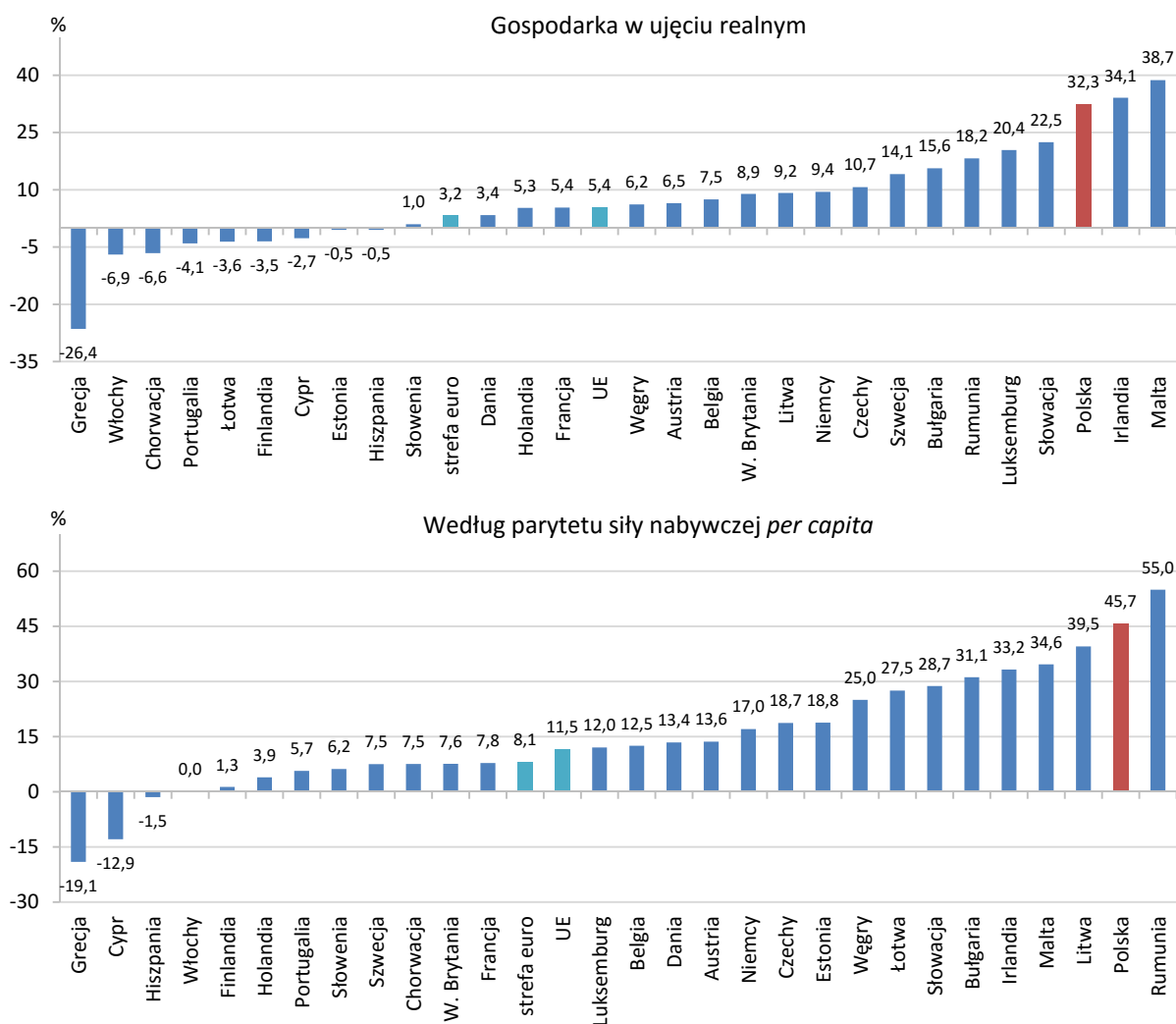

Źródło: dane Eurostatu.

Nastroje konsumentów i producentów, odzwierciedlane przy pomocy wskaźnika ESI (*Economic Sentiment Indicator*), utrzymały się na podobnym poziomie w 2016 r., przy czym obniżyły się one w środkowej części roku, po czym powróciły do poziomu z początku roku.

Największa gospodarka UE Niemcy, osiągnęła w 2016 r. wzrost w wysokości 1,9%. Podobnie jak w 2015 r., głównym czynnikiem wzrostu był popyt krajowy (jego wkład do PKB był równy 2,1 p. proc.), natomiast kontrybucja salda obrotów z zagranicą była ujemna (-0,2 p. proc.). W ujęciu kwartalnym, tempo wzrostu PKB najpierw zwiększyło się od wartości 1,5% w I kwartale aż do 3,2% w II kwartale, po czym zmniejszyło się do 1,6% w III kwartale i do 1,3% w IV kwartale. We Francji w 2016 r. gospodarka nieznacznie zwolniła z poziomu 1,3% do poziomu 1,2%. W ujęciu kwartalnym, tempo wzrostu najpierw zwiększyło się: od wartości 1,4% w I kwartale do 1,8% w II kwartale, po czym zmniejszyło się do 0,6% w III kwartale i 0,9% w IV kwartale. Główne impulsy wzrostowe we Francji pochodziły ze spożycia (2,0 p. proc.), głównie prywatnego (wkład spożycia prywatnego osiągnął poziom 1,1 p. proc.), natomiast eksport netto oddziaływał w odwrotnym kierunku jego wkład był ujemny (-0,8 p. proc.). W Wielkiej Brytanii odbudowa procesów wzrostowych, trwająca przez 2014 r., spowolniła do 2,0% w 2015 r. i do 1,2% w 2016 r. Głównym czynnikiem wzrostu, podobnie jak rok wcześniej, był popyt krajowy (wkład w wysokości 1,5 p. proc.). Wkład eksportu netto był ujemny i wyniósł -0,3 p. proc.

Wykres 14. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2016
(2007 = 100)

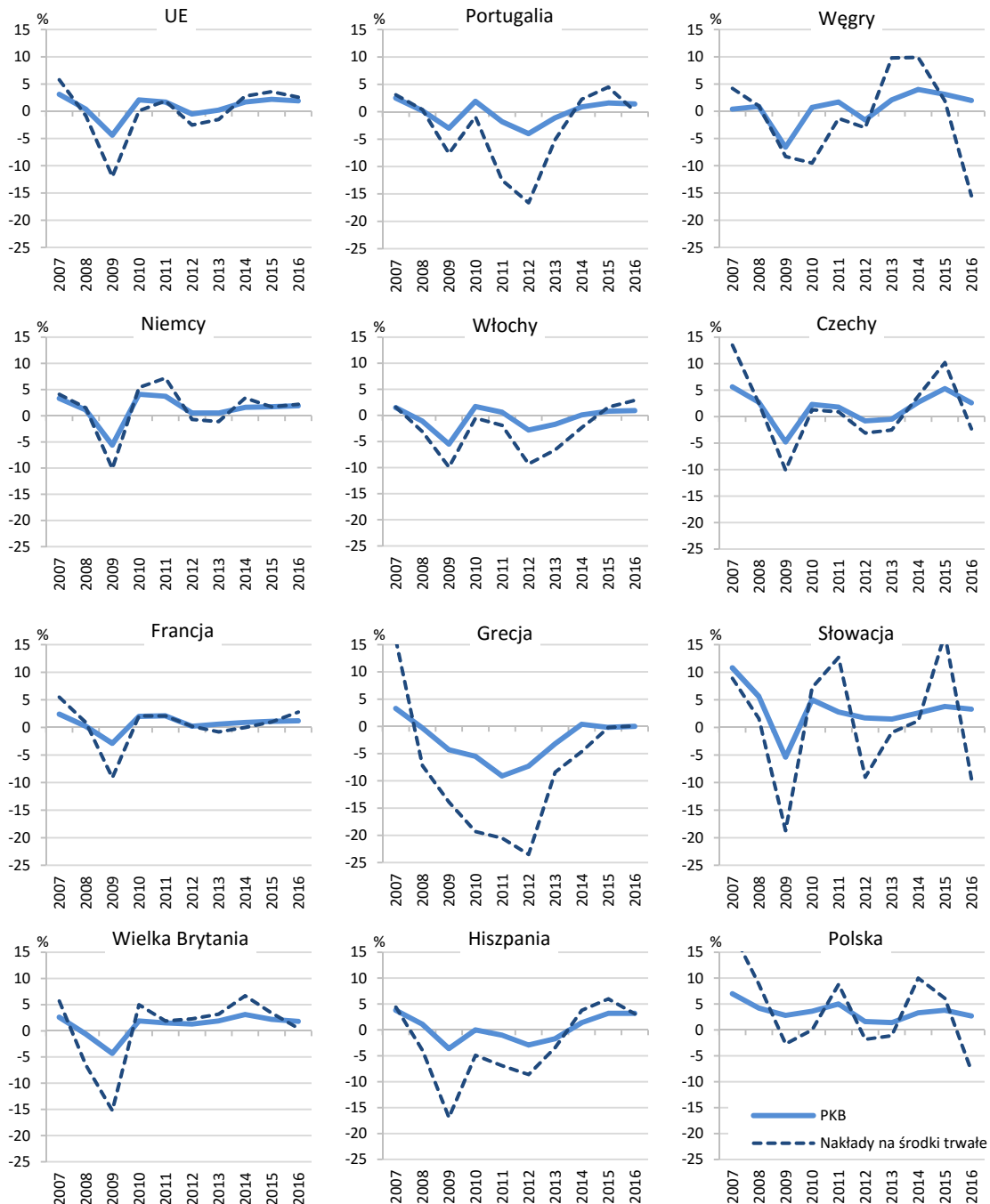

Uwaga: dla Hiszpanii, Grecji, Cypru, Holandii, Francji i Rumunii – dane tymczasowe. Dla Portugalii – dane szacunkowe.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

W 2016 r. strefa euro przekroczyła poziom PKB z 2007 r., tj. z ostatniego roku poprzedzającego pełne uzewnętrznienie się kryzysu finansowego (skumulowany wzrost wyniósł 3,2%), natomiast PKB Unii Europejskiej był w 2016 r. o 5,4% wyższy niż w 2007 r. Sytuacja poszczególnych państw była zróżnicowana, jednak skumulowana zmiana PKB w latach 2007-2015 w przypadku większości krajów zawierała się w przedziale od -10% do 20%. Wyjątek stanowiły: Malta (38,7%), Irlandia (34,1%), Polska (32,3%), Słowacja (22,5%), Luksemburg (20,4%), a ze strony krajów najgłębiej dotkniętych kryzysem – Grecja (-26,4%). Ranking krajów pod względem skumulowanego wzrostu PKB jest jednak inny według parytetu siły nabywczej *per capita*. Tak ujęty wzrost PKB okazał się mniejszy szczególnie dla Cypru, Hiszpanii, Holandii, Szwecji, Luksemburga, a także dla Malty i Irlandii. Z kolei dla Niemiec, Austrii, Danii, Belgii, Chorwacji, Słowacji, Portugalii, Węgier, Estonii, Bułgarii i Czech wzrost PKB według parytetu siły nabywczej był znacznie większy od realnego dla całej gospodarki, ale szczególnie wysokie okazały się te przyrosty dla Rumunii (wzrost o 55,0%), Polski (wzrost o 45,7%) i Litwy (wzrost o 39,5%).

INWESTYCJE I ICH ROLA WE WZROŚCIE PKB

W okresie 2007-2016 w Unii Europejskiej (UE) nie zaobserwowano przesunięć pomiędzy zmianami w nakładach brutto na środki trwałe a zmianami PKB. Szczególnie dla trzech największych gospodarek UE tempo przyrostu inwestycji jest dobrze zsynchronizowane z tempem przyrostu PKB, choć amplituda ich zmian jest większa. Dla grupy krajów PIGS zaobserwowano długi okres (aż do 2014 r.) występowania silnie ujemnego tempa przyrostu inwestycji po kryzysie finansowym, który towarzyszył spadkom lub bardzo słabym przyrostom PKB. Dla grupy krajów wyszehradzkich amplituda wahań poziomu inwestycji była większa niż przeciętnie w UE (największa dla Słowacji), nie dotyczyło to jednak wahań PKB. Szczególnie dla Polski wahania w tempie przyrostu inwestycji były słabo skorelowane ze zmianami PKB.

Źródło: dane Eurostatu.

CZYNNIKI WZROSTU (KONTRYBUCJE)

Głównym czynnikiem wspierającym wzrost PKB w Unii Europejskiej w 2016 r., podobnie jak w 2015 r., był popyt krajowy. Odpowiadał on za dodatnią kontrybucję do PKB w wysokości 2,0 p. proc., na co główny wpływ miał dodatni wkład spożycia ogółem (1,6 p. proc.). Na dodatnią kontrybucję spożycia ogółem złożyły się dodatnie wkłady spożycia prywatnego (1,3 p. proc.) oraz spożycia publicznego (0,4 p. proc.). Odnotowano również dodatnią kontrybucję akumulacji (0,4 p. proc.), będącą efektem dodatniego wkładu inwestycji (0,5 p. proc.) i prawie neutralnego wkładu zmian zapasów (-0,1 p. proc.). Saldo obrotów handlu zagranicznego²⁷ wykazało ujemną kontrybucję (-0,3 p. proc.).

Najwyższy wkład spożycia prywatnego w 2016 r., podobnie jak w roku poprzednim, odnotowała Rumunia (4,6 p. proc.), Litwa (3,5 p. proc.) oraz Estonia (2,2 p. proc.). Wysoki poziom wkładu odnotowała także Łotwa (2,1 p. proc.), co stanowiło kontynuację zjawiska występującego w krajach bałtyckich od 2011 r. W 2016 r. nie było krajów o ujemnej kontrybucji spożycia prywatnego. Podobnie jak w 2015 r., również w 2016 r. spożycie prywatne przyczyniło się do wzrostu PKB w głównych gospodarkach UE: w Wielkiej Brytanii (1,8 p. proc.), w Niemczech (1,1 p. proc.) oraz we Francji (1,1 p. proc.). W Polsce wkład spożycia prywatnego wyniósł 2,2 p. proc. i był wyższy niż w roku poprzednim, kiedy to osiągnął poziom 1,8 p. proc.

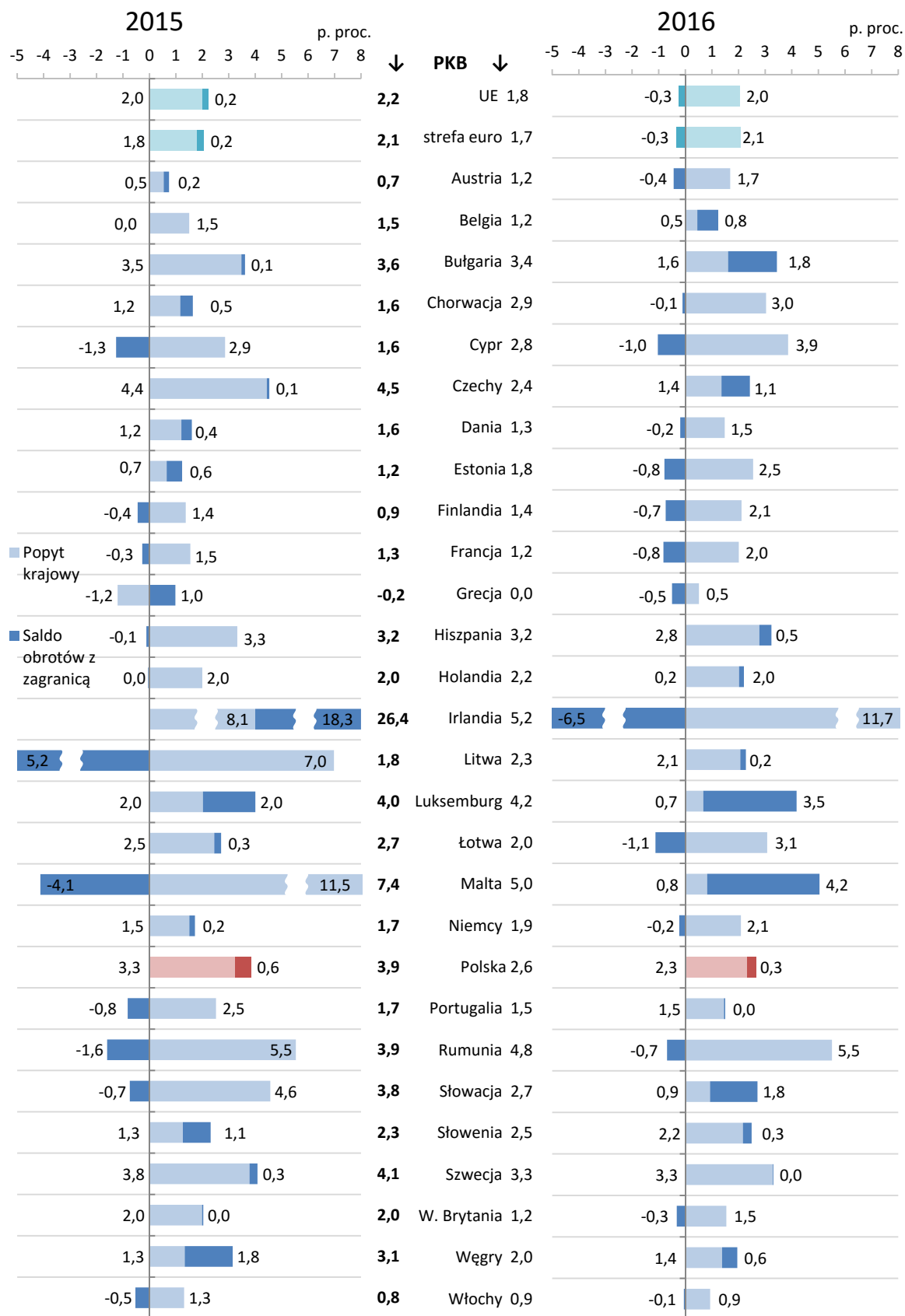
W Unii Europejskiej w 2016 r. odnotowano niewielki dodatni wkład spożycia publicznego do PKB (0,4 p. proc.). Trzy największe gospodarki UE wykazały dodatnią kontrybucję tej kategorii, w wysokości: Niemcy – 0,8 p. proc., Francja – 0,4 p. proc. oraz Wielka Brytania w wysokości 0,2 p. proc. Negatywne wkłady spożycia publicznego zaobserwowano na Malcie (-0,6 p. proc.), w Grecji (-0,4 p. proc.) i na Cyprze (-0,2 p. proc.). Najwyższe kontrybucje tej kategorii wystąpiły w Szwecji (0,8 p. proc.), Niemczech (0,8 p. proc.), Rumunii (0,6 p. proc.), Irlandii (0,6 p. proc.), Polsce (0,5 p. proc.), a także w Słowenii (0,5 p. proc.), na Łotwie (0,5 p. proc.) i w Luksemburgu (0,5 p. proc.).

W 2016 r. osiem krajów Unii Europejskiej wykazało ujemny wkład inwestycji (nakładów brutto na środki trwałe) do PKB. Była to sytuacja odmienna niż w 2015 r., kiedy jedynie dwa kraje wykazały ujemny wkład inwestycji. Najwyższy dodatni wkład inwestycji w 2016 r. zaobserwowano w Irlandii (9,6 p. proc.) oraz na Cyprze (3,4 p. proc.). W 2016 r. sytuacja całkowicie odwróciła się na Malcie, Słowacji i Węgrzech oraz w Czechach i Bułgarii, gdzie w przeciwieństwie do roku poprzedniego zaobserwowano ujemne wkłady nakładów brutto na środki trwałe (odpowiednio -0,3, -2,1, -3,3, -1,0 i -0,8 p. proc.). Trzy największe gospodarki UE, tj. Niemcy, Francja i Wielka Brytania wykazały dodatnie kontrybucje w tej kategorii, tj. odpowiednio 0,5, 0,6, 0,1 p. proc.. W Polsce odnotowano ujemny wkład inwestycji na poziomie -1,6 p. proc.

W Unii Europejskiej w 2016 r. odnotowano prawie neutralny wkład zmian zapasów (-0,1 p. proc.). Najwyższą dodatnią kontrybucję tej kategorii zaobserwowano na Łotwie (3,0 p. proc.), Węgrzech (2,3 p. proc.) Słowacji (1,2 p. proc.) oraz w Rumunii (1,1 p. proc.) i Bułgarii (1,0 p. proc.). W 2016 r. najniższą kontrybucję tej kategorii zaobserwowano na Litwie (-1,6 p. proc.) i Cyprze (-1,4 p. proc.). Wśród największych gospodarek UE, ujemny wkład odnotowano w Niemczech (-0,2 p. proc.) i Wielkiej Brytanii (-0,5 p. proc.) oraz neutralny we Francji (-0,0 p. proc.). Kontrybucja przyrostu rzeczowych środków obrotowych w Polsce w 2016 r. wyniosła 1,2 p. proc. wobec -0,2 p. proc. rok wcześniej.

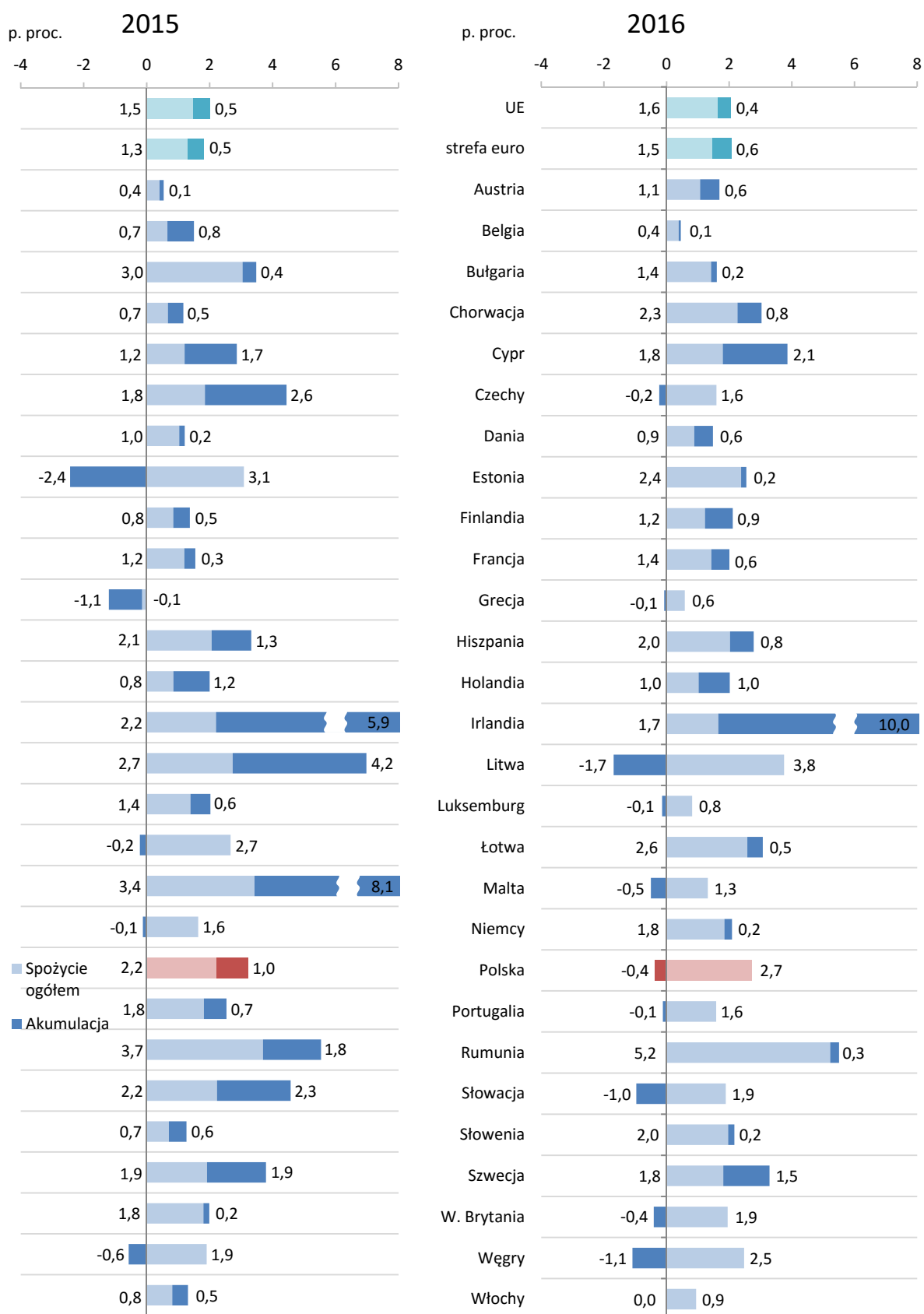
²⁷ Dane uwzględniają również handel między krajami wewnątrz UE.

Wykres 15. Dekompozycja wzrostu realnego PKB na kontrybucje (wkłady) popytu krajowego i eksportu netto

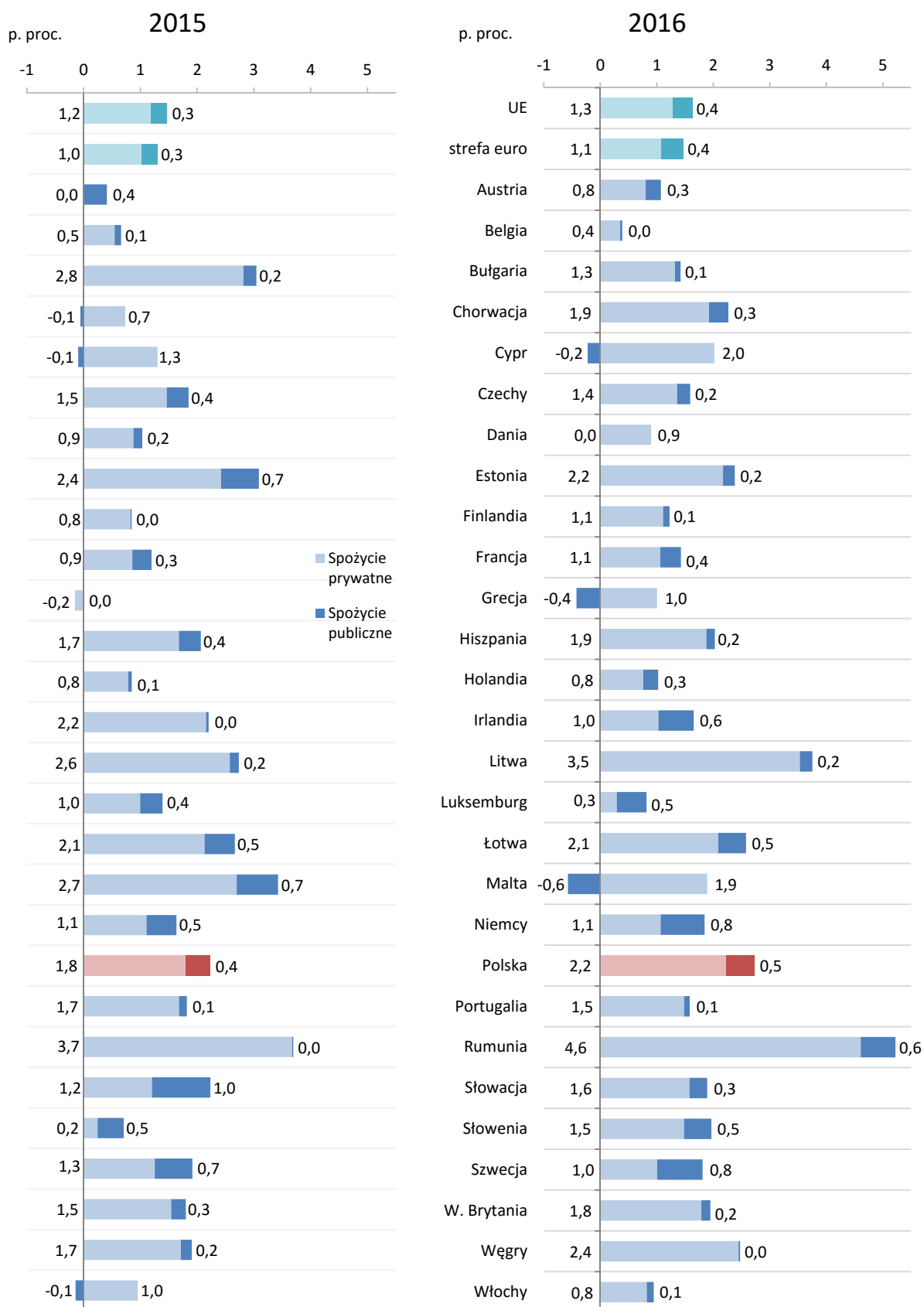
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 16. Dekompozycja kontrybucji popytu krajowego do wzrostu realnego PKB na wkłady spożycia i akumulacji

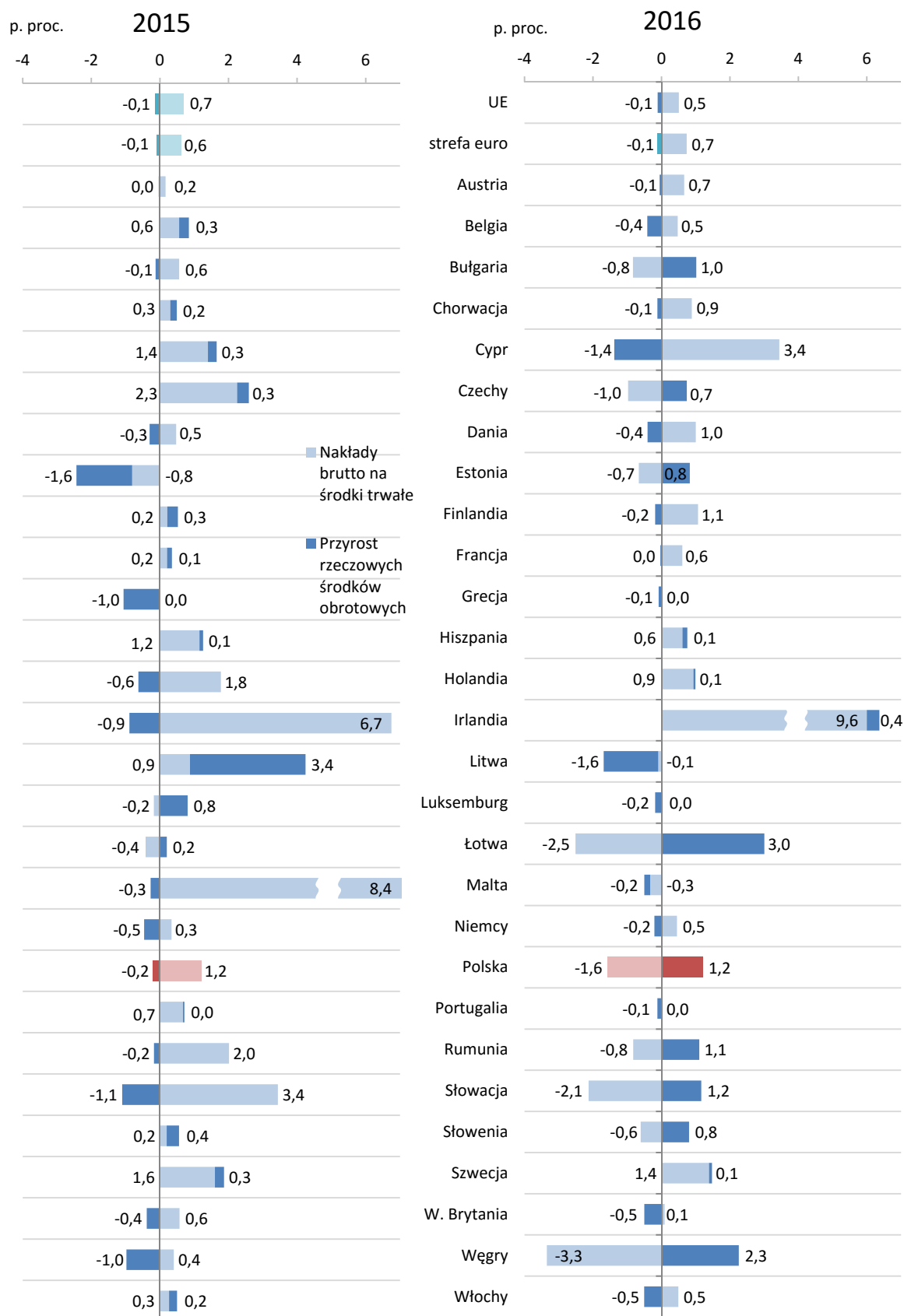
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 17. Dekompozycja wkładu spożycia do wzrostu realnego PKB na wkłady spożycia prywatnego i spożycia publicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 18. Dekompozycja wkładu akumulacji do wzrostu realnego PKB na wkłady nakładów brutto na środki trwałe i zmiany zapasów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wkład salda obrotów z zagranicą do PKB UE w 2016 r. był ujemny (-0,3 p. proc.). Największy dodatni wpływ tej kategorii na tworzenie PKB wystąpił na Malcie (4,2 p. proc.) w Luksemburgu (3,5 p. proc.), Bułgarii i na Słowacji (po 1,8 p. proc.). Z kolei najniższą kontrybucję salda zaobserwowano w 2016 r. w Irlandii (-6,5 p. proc.), gdzie sytuacja całkowicie się odwróciła w stosunku do roku poprzedniego (18,3 p. proc.). Największe gospodarki Unii europejskiej odnotowały ujemne kontrybucje eksportu netto – dla Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii było to odpowiednio: -0,2, -0,8 i -0,3 p. proc. W Polsce odnotowano dodatni wkład na poziomie 0,3 p. proc.

3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE

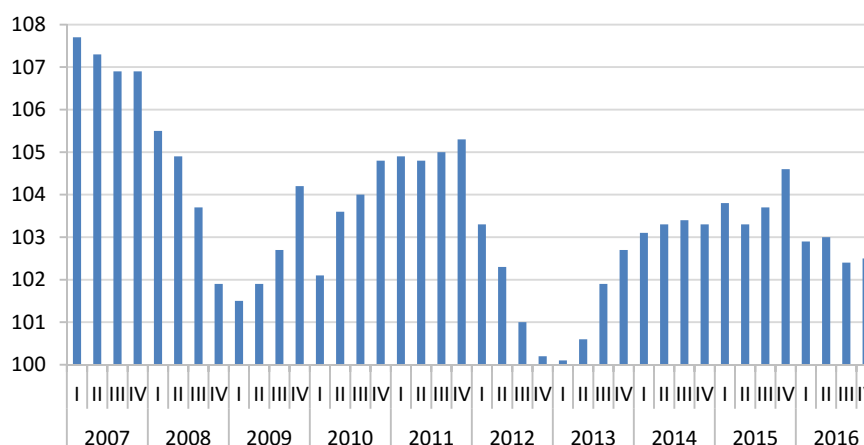
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO I JEGO SKŁADOWE

W 2016 r. w gospodarce polskiej²⁸ procesy szybkiego wzrostu poziomu aktywności gospodarczej zapoczątkowane jeszcze w 2013 r. wyhamowały. Głównym czynnikiem wspierającym wzrost był nadal popyt krajowy, a szczególnie spożycie, jednak ujemny przyrost inwestycji spowodował, że wynik PKB za 2016 r. okazał się znacznie słabszy niż w roku poprzednim. Pomimo tego poprawa sytuacji na rynku pracy²⁹ następowała nadal, czemu towarzyszył wzrost przeciętnych miesięcznych dochodów rozporządzalnych na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

Produkt krajowy brutto (PKB) wzrósł w Polsce w 2016 r. w ujęciu realnym o 2,7% i był to wzrost niższy niż w latach poprzednich (3,8% w 2015 r. oraz 3,3% w 2014 r.). Wartość PKB w cenach bieżących w 2016 r. wyniosła 1 851,2 mld zł. W ujęciu kwartalnym tempo wzrostu realnego PKB w każdym z kwartałów roku było mniejsze niż w roku poprzednim (pomiędzy 2% a 3%), przy czym najniższe było ono w trzecim kwartale 2016 r. (poziom 2,4%), a w czwartym kwartale znowu nieco przyspieszyło.

Wykres 19. Produkt krajowy brutto w Polsce

(analogiczny okres poprzedniego roku=100; ceny stałe średnioroczne poprzedniego roku)

Źródło: dane GUS.

Obok popytu krajowego, a szczególnie spożycia, których kontrybucja do PKB wyniosła odpowiednio 2,3 i 2,8 p. proc. pewne znaczenie miało dodatnie saldo obrotów z zagranicą³⁰ (0,4 p. proc.).

Główną składową popytu krajowego jest spożycie ogółem, a jego udział w popycie krajowym w 2016 r. wyniósł 79,6% i był wyższy niż w 2015 r., kiedy to wyniósł 78,9% oraz wyższy niż w 2014 r., kiedy osiągnął poziom 79,3%.

²⁸ Zaprezentowane w niniejszym rozdziale dane dotyczące rachunków narodowych są zgodne z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA2010). We wrześniu 2014 r. we wszystkich państwach członkowskich UE nastąpiło pełne przejście z systemu ESA1995 na system ESA2010. W związku z tym zaplanowano rewizję danych z tytułu wdrożenia ESA2010, obejmującą pełny zakres rachunków narodowych, rocznych i kwartalnych, dla szeregu danych od 1995 r. Szczegółowe informacje nt. związanych z tym zmian metodologicznych znaleźć można w publikacji: GUS, *Wdrożenie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA2010) do polskich rachunków narodowych. Zmiany metodologiczne oraz ich wpływ na główne agregaty makroekonomiczne*, (2014), Warszawa.

²⁹ Szersze informacje nt. sytuacji na rynku pracy w Polsce można znaleźć w rozdziale II.3.

³⁰ Obroty handlu zagranicznego według metodologii rachunków narodowych ESA2010.

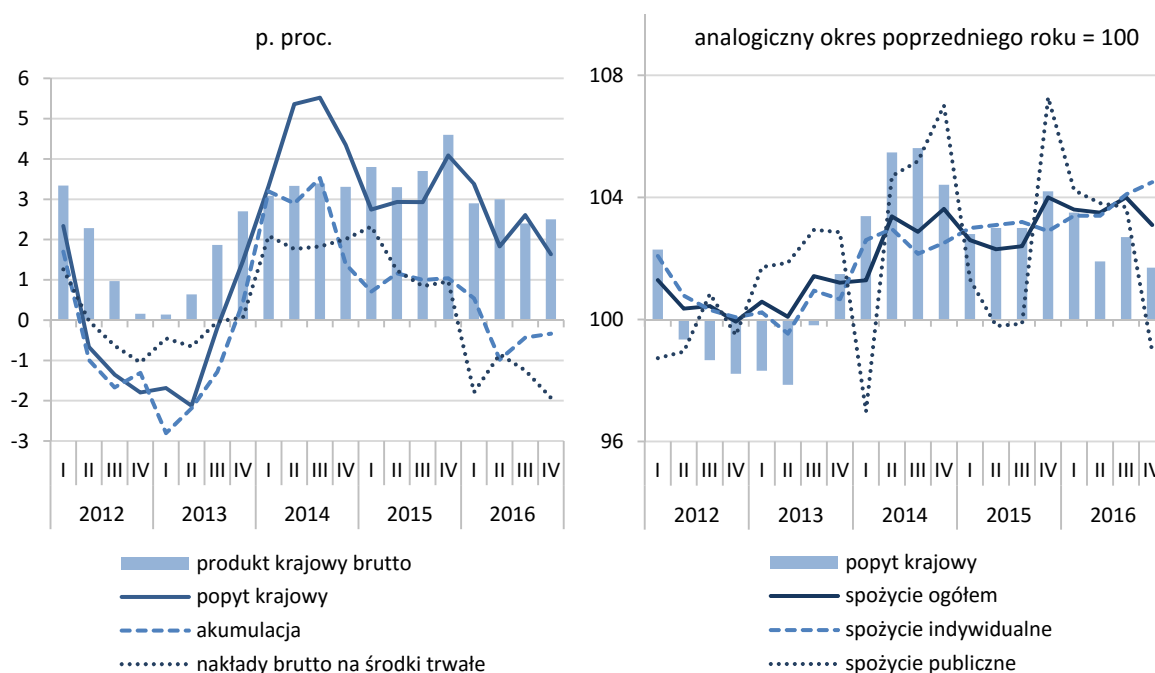
Tabl. 6. Wzrost PKB i skala wpływu poszczególnych kategorii na realny wzrost PKB

Wyszczególnienie	Wzrost realny					Kontrybucja do wzrostu PKB				
	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015
	w %					w p. proc.				
PKB	1,6	1,4	3,3	3,8	2,7	1,6	1,4	3,3	3,8	2,7
Popyt krajowy	-0,5	-0,6	4,7	3,3	2,4	-0,5	-0,6	4,6	3,2	2,3
Spożycie ogółem	0,5	0,8	2,8	2,8	3,6	0,4	0,6	2,2	2,1	2,8
Spożycie indywidualne	0,8	0,3	2,6	3,0	3,8	0,5	0,2	1,5	1,7	2,2
Akumulacja brutto	-3,9	-5,8	12,8	4,9	-1,8	-0,8	-1,1	2,6	1,0	-0,4
Nakłady brutto na środki trwałe	-1,8	-1,1	10,0	6,1	-7,9	-0,4	-0,2	2,0	1,2	-1,4
Saldo obrotów z zagranicą	x	x	x	x	x	2,2	2,1	-1,4	0,7	0,4
Eksport	4,6	6,1	6,7	7,7	9,0	x	x	x	x	x
Import	-0,3	1,7	10,0	6,6	8,9	x	x	x	x	x

Źródło: dane GUS.

Wykres 20. Wpływ wybranych kategorii na wzrost realny PKB oraz dynamika popytu krajowego i jego wybranych składowych

(dane niewyrównane sezonowo, ceny stałe średnioroczne z poprzedniego roku)

Źródło: dane GUS.

Wskaźnik dynamiki spożycia ogółem (w ujęciu kwartalnym) najwyższą wartość w 2016 r. osiągnął w III kwartale (104,0) a najniższą wartość IV kwartale (103,1). Z kolei wskaźnik dynamiki spożycia indywidualnego w analizowanym okresie utrzymał wysoki poziom 103,4 w pierwszych dwóch kwartałach 2016 r. i dalej rósł – najwyższy poziom osiągnął w ostatnim kwartale 2016 r., tj. 104,5 i była to najwyższa wartość od II kwartału 2011 r. Wzrost poziomu spożycia indywidualnego związany był ze wzrostem dochodów (i wydatków) na 1 osobę w gospodarstwie domowym, a także z poprawą nastrojów konsumenckich.

Poprawa nastrojów wśród konsumentów, współwystępująca ze wzrostem dynamiki spożycia indywidualnego, znalazła swe odzwierciedlenie w wartościach opracowywanych przez GUS

wskaźników nastrojów konsumenckich. Zarówno w przypadku bieżącego (BWUK), jak i wyprzedzającego (WWUK) wskaźnika koniunktury konsumenckiej rok 2016 r. był kolejnym rokiem kontynuacji rozpoczętych na początku 2013 r. tendencji wzrostowych.

DOCHODY I WYDATKI NA 1 OSOBĘ W GOSPODARSTWIE DOMOWYM W POLSCE

W 2016 r. przeciętne miesięczne dochody rozporządzalne na 1 osobę w gospodarstwie domowym wyniosły 1475 zł i były wyższe realnie o 7,0% w stosunku do roku poprzedzającego. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym w ujęciu realnym wzrosły o 4,3% i wyniosły 1 132 zł, a zatem nadwyżka dochodów nad wydatkami wzrosła w porównaniu do 2015 r., co dało gospodarstwom domowym większe możliwości oszczędzania. W 2005 r. wskaźnik ten wyniósł 90,7%, w 2015 r. wyniósł 78,7%, a w 2016 r. był on równy 76,7%. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne w 2016 r. wyniosły średnio 1083 zł i były realnie wyższe o 4,5% w stosunku do 2013 r.

Podobnie jak rok wcześniej, w 2016 r. spadkowi ilościowemu spożycia większości podstawowych artykułów żywnościowych towarzyszył wzrost wydatków na poprawę wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałe użytkowania.

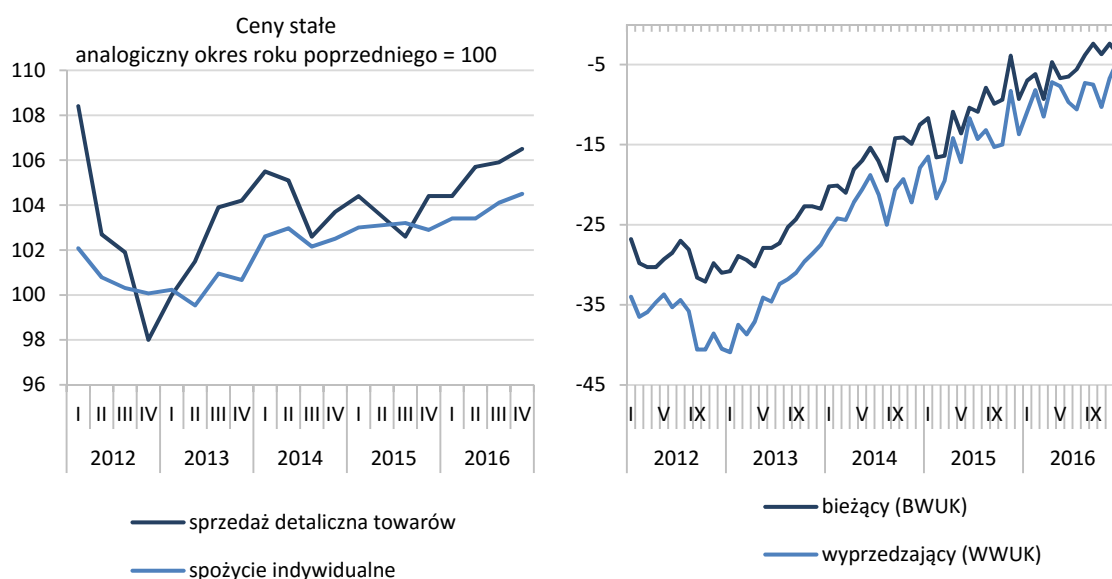
Źródło: GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2016 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, (2017), Warszawa.

Dynamika sprzedaży detalicznej towarów w ujęciu kwartalnym w cenach stałych pozostawała powyżej poziomu 104,0. Dynamika spożycia publicznego w 2016 r. wyniosła 102,7 czyli była wyższa niż w 2015 r., kiedy to osiągnęła 102,1. W ujęciu kwartalnym dynamika spożycia publicznego stopniowo spadała z poziomu 104,2 w I kwartale do poziomu 103,7 III kwartale 2015 r. W IV kwartale spadek tej dynamiki znacznie przyspieszył osiągając tylko 99,0.

Kontrybucje spożycia publicznego (0,6 p. proc.) oraz spożycia indywidualnego (2,2 p. proc.) złożyły się na dodatni wkład spożycia ogółem (2,8 p. proc.) do popytu krajowego. Wkład tego ostatniego oszacowano na tylko 2,3 p. proc., w czym największą rolę odegrał spadek dynamiki nakładów inwestycyjnych. Wkład akumulacji był na poziomie -0,4 p. proc., a nakładów na środki trwałe -1,4 p. proc. Kontrybucja salda obrotów z zagranicą (0,4 p. proc.) pozostała dodatnia, ale mniejsza niż w roku poprzednim (0,7 p. proc.). Kontrybucja zmian zapasów (przyrostu rzeczowych środków obrotowych) była w 2016 r. dodatnia i wyniosła 1,2 p. proc., czyli inaczej niż w 2015 r. kiedy była ujemna (-0,2 p. proc.).

Po dwuletnim okresie wzrostu inwestycji (10,0% w 2014 r. i 6,1% w 2015 r.) w 2016 r. nastąpił ich zdecydowany spadek o 7,9%. W ujęciu kwartalnym spadek ten był szczególnie duży w I i IV kwartale (po 9,8%). W drugim i trzecim kwartale były to odpowiednio spadki o 4,5% i 6,7%. Dużemu spadkowi inwestycji w 2016 r. towarzyszyło jednak rosnące spożycie, które przyrastało w tempie szybszym niż w roku poprzednim (3,6% wobec 3,0% w 2015 r.) – dzięki temu także popyt krajowy nadal rósł, choć w tempie wolniejszym niż w roku ubiegłym.

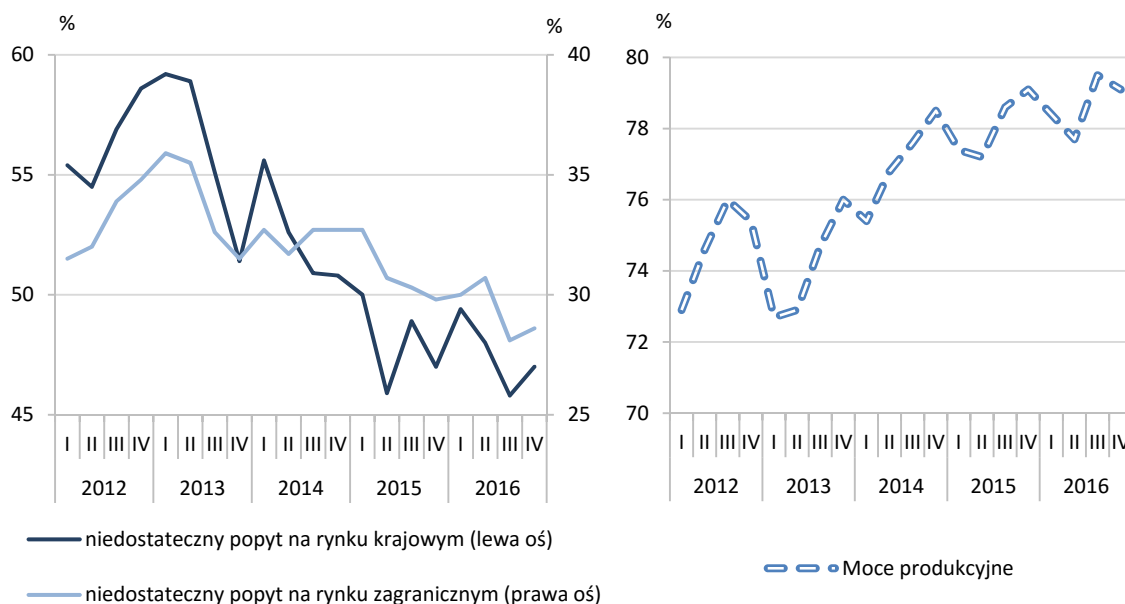
Wykres 21. Porównanie dynamiki spożycia indywidualnego i sprzedaży detalicznej towarów oraz zmiany wskaźników ufności konsumenckiej

Uwaga: dane o sprzedaży obejmują podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Źródło: dane GUS oraz GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Wykres 22. Niedostateczny popyt jako bariera działalności przedsiębiorstw oraz wykorzystanie mocy produkcyjnych w przedsiębiorstwach

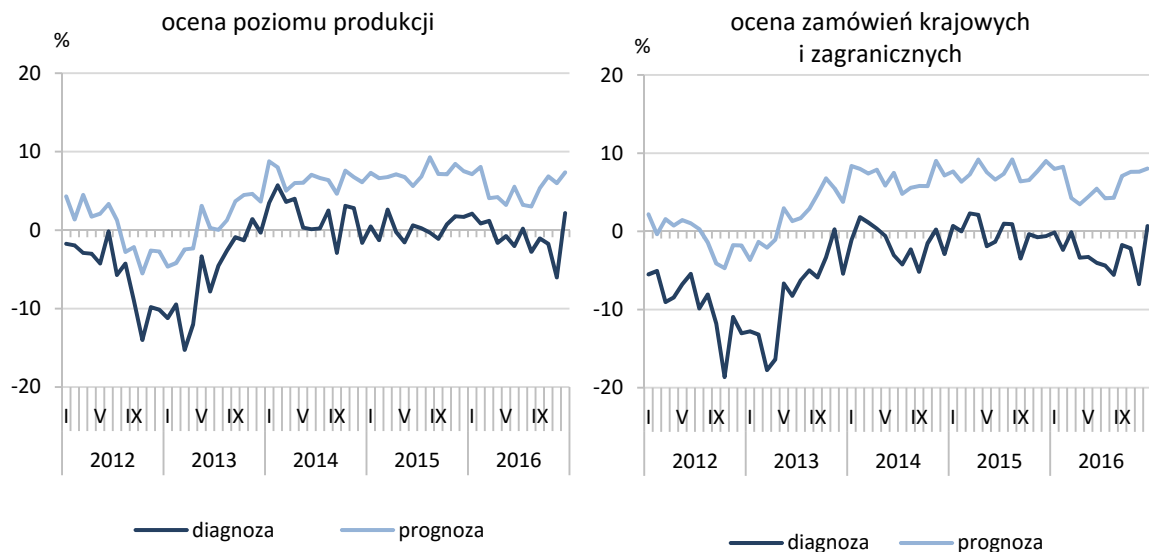

Źródło: GUS, badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca, kwartalna).

Jak wskazują wyniki prowadzonych przez GUS badań koniunktury gospodarczej w przemyśle, w 2016 r., odsetek przedsiębiorców wskazujących niedostateczny popyt na rynku krajowym jako barierę rozwoju działalności gospodarczej pozostawał na niskim poziomie, szczególnie w drugiej połowie roku. Podobnie, zadowalająco w porównaniu do wcześniejszych lat, wyglądała sytuacja w odniesieniu do popytu na rynku zagranicznym.

Na podstawie tych samych badań stwierdzono, że poziom wykorzystania mocy produkcyjnych (w %) w przemyśle w 2016 r. pozostawał powyżej wartości z analogicznych kwartałów poprzedzających lat (okres 2009-2015), a poziom wyższy niż w IV kwartale 2015 r. (79,1%), który po raz ostatni osiągnięto w IV kwartale 2008 r. został przekroczony w III kwartale 2016 r. (79,5%) i zachowany w IV kwartale tego roku (79,1%). Wymienione badania wskazują, że w 2016 r. zarówno ocena stanu bieżącego, jak i oczekiwania na przyszłość w odniesieniu do poziomu produkcji oraz portfela zamówień były wśród ankietowanych przedsiębiorstw na niższym poziomie niż rok wcześniej.

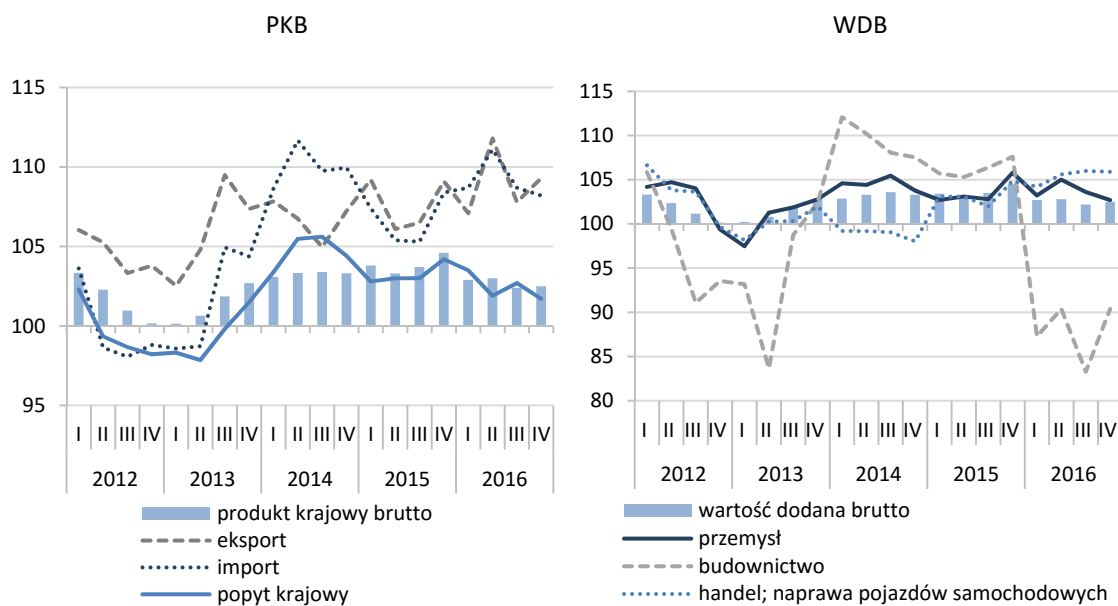
Wykres 23. Koniunktura w przemyśle
(dane wyrównane sezonowo)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS dotyczących badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca, miesięczna).

Wykres 24. Dynamiki wybranych składowych PKB i wartości dodanej brutto (WDB)

(analogiczny kwartał poprzedniego roku=100; niewyrównane sezonowo; ceny średnioroczne z poprzedniego roku)

Źródło: dane GUS.

W 2016 r., podobnie jak w 2015 r., saldo obrotów z zagranicą było kategorią oddziałującą dodatnio na wzrost gospodarczy w Polsce, jednak jego dodatnia kontrybucja (0,3 p. proc.) była nieznaczna i mniejsza niż w roku poprzednim (0,6 p. proc.). W 2016 r. w ujęciu kwartalnym, dynamika importu znajdowała się w trendzie rosnącym do II kwartału osiągając wartość 111,1 w tym kwartale. Do IV kwartału dynamika ta spadła do 108,2. Dynamika eksportu³¹ pozostawała stale powyżej poziomu 107,1, osiągając najwyższą wartość w II kwartale tj. 111,8. Z kolei w III kwartale spadła ona do 107,8 i powtórnie wzrosła do 109,3 w kwartale IV tego roku.

STRUKTURA TWORZENIA WARTOŚCI DODANEJ

Wartość dodana brutto (WDB) w 2016 r. w gospodarce narodowej zwiększyła się o 2,6%, czyli mniej niż w 2015 r., gdy zanotowano wzrost o 3,7%. Wzrost większy niż dla całej gospodarki zanotowano w przemyśle (sekcje: B,C,D,E) (3,6% w 2016 r. wobec 3,8% w 2015 r.). Podobnie jak w dwóch latach poprzednich wzrost ten był szczególnie wysoki (choć malejący) w przetwórstwie przemysłowym, w którym odnotowano wartość 5,0% (wobec wartości 7,0% i 7,9% odpowiednio w 2014 r i 2015 r.). Bardzo silnym spadkiem charakteryzowało się budownictwo (sekcja C) (-12,0% wobec wzrostu o 6,4% rok wcześniej). W zakwaterowaniu i gastronomii (sekcja I) nastąpiło odbicie do 3,0% po spadku o 2,9% w roku poprzednim. Po bardzo dobrym dla działalności finansowej i ubezpieczeniowej (sekcja K) 2015 r. nastąpił spadek wzrostu w 2016 r. (z 14,8% do 4,6%). Ten spadek zaobserwowano także dla informacji i telekomunikacji (sekcja J) (z 8,1% do 4,5%).

W okresie ostatnich 10 lat (2007-2016) udział w tworzeniu WDB najbardziej zwiększyły przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) (o 1,5 p. proc. do poziomu 20,4%), co wpłynęło na wzrost znaczenia przemysłu (o 1,2 p. proc. do 26,5%), transport i gospodarka magazynowa (sekcja H) (o 1,3 p. proc. do 7,0%) administrowanie i działalność wspierająca (sekcja N) (o 0,8 p. proc. do poziomu 2,3 %). W tym samym czasie w największym stopniu spadł udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (sekcja A) (o 1,0 p. proc. do poziomu 2,4%) i budownictwa (sekcja F) (o 1,0 p. proc. do poziomu 6,9%). Spadł także znacznie udział górnictwa i wydobywania (sekcja B), a także obsługi rynku nieruchomości (sekcja L) (po 0,7 p. proc. do poziomu odpowiednio 1,6% i 5,0%).

³¹ Dodatkowe informacje nt. handlu zagranicznego w Polsce można znaleźć w rozdziale I.5.

4. INFLACJA W POLSCE

Inflacja (wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych) w 2016 r. w Polsce była ujemna i wyniosła -0,6% (tj. wystąpiła deflacja), podobnie jak rok wcześniej kiedy, wyniosła -0,9. W latach 2013-2016 była ona zatem niższa zarówno od celu inflacyjnego ustalonego przez Radę Polityki Pieniężnej na poziomie 2,5%, jak i od dolnej granicy odchyień od niego (poziom 1,5%). W 2016 r. inflacja była również niższa od poziomu założonego w ustawie budżetowej (1,7%). Niskiej inflacji sprzyjał m.in. brak presji kosztowej, związany ze spadkiem inflacji na świecie (w tym u głównych partnerów handlowych Polski) oraz ze spadkiem cen surowców: ropy naftowej oraz żywności³².

Tabl. 7. Podstawowe wskaźniki zmian cen w Polsce

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	rok poprzedni = 100				
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)	103,7	100,9	100,0	99,1	99,4
Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP)	103,7	100,8	100,1	99,3	99,8
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	103,3	98,7	98,5	97,8	99,9
Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej	100,2	98,2	98,8	99,5	99,6

Źródło: dane GUS.

CENY TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH

Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) w 2016 r. wyniósł 99,4 wobec 99,1 w roku poprzednim. Podobnie niskiego poziomu inflacji, jak w latach 2015 i 2016, nie odnotowano w ciągu 25 lat (okres 1989-2014) funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce. Także w ujęciu miesięcznym³³ wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych był w każdym miesiącu 2016 r. poniżej poziomu 100,0 (poza grudniem, kiedy wyniósł 100,8), osiągając najniższą wartość w kwietniu (98,9). Wskaźnik CPI w ujęciu miesięcznym w 2016 r. wahał się w przedziale od 98,9 do 100,8. Od grudnia 2012 r. wskaźnik CPI w ujęciu miesięcznym pozostaje nieprzerwanie poniżej celu inflacyjnego (poziom 2,5%), a od lutego 2013 r. – również poniżej dolnej granicy odchyień od niego (poziom 1,5%).

Do najistotniejszych czynników wpływających na obniżenie poziomu wskaźnika inflacji należał wyraźny spadek cen ropy na rynkach międzynarodowych w II połowie 2014 r. i w skali całego roku. Spadek ten był kontynuowany w 2015 r. W 2014 r. średnia cen ropy naftowej³⁴ w II półroczu była o 16,7% niższa niż w I półroczu, przy czym średnia cen z grudnia 2014 r. była niższa od cen z grudnia 2013 r. o 42,6%. W 2015 r. średnia cen ropy naftowej II półrocza była o 23,2% wyższa niż I półrocza, przy czym średnia cen z grudnia 2015 r. była niższa od cen z grudnia 2014 r. o 39,6%. W 2016 r. średnia cen ropy naftowej w II półroczu była o 17,3% niższa niż w I półroczu, przy czym średnia cen z grudnia 2016 r. była wyższa od cen z grudnia 2015 r. o 43,9%. W stosunku do okresu sprzed II połowy 2014 r. ceny ropy naftowej były zatem nadal niskie, choć w 2016 r. nieco wyższe niż w roku poprzednim.

Ze względu na trwające od sierpnia 2014 r. osłabienie kursu złotego względem dolara, skala spadku cen ropy wyrażona w złotych była niższa od ceny bezpośrednio zaobserwowanej na rynkach międzynarodowych (rozliczających się w dolarach). W 2014 r. średnia cen ropy wyrażona w złotych

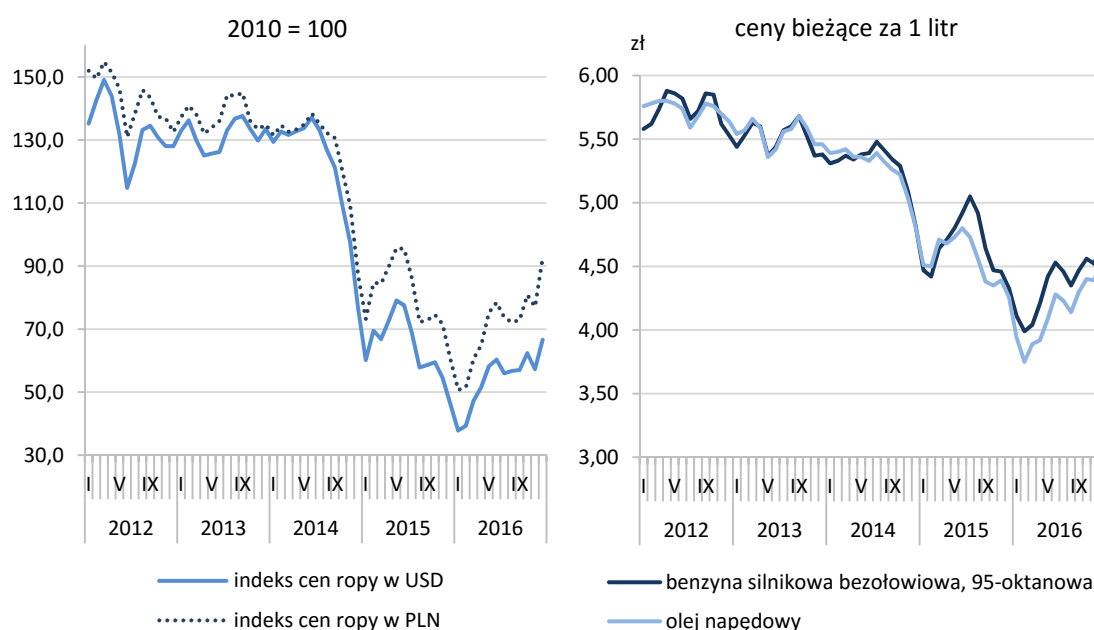
³² Dodatkowe informacje nt. inflacji na świecie znaleźć można w podrozdziale I.1.

³³ Analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100.

³⁴ Średnia nieważona cen ropy naftowej (w USD) z cen *spot* dla trzech rodzajów ropy: *Dated Brent*, *West Texas Intermediate* oraz *Dubai Fateh*. Dane MFW.

była w II półroczu o 11,4% niższa niż w I półroczu, a średnia cen z grudnia 2014 r. była niższa od cen z grudnia poprzedniego roku o 35,4%. W 2015 r. średnia cen ropy wyrażona w złotych była w II półroczu o 19,6% wyższa niż w I półroczu, a średnia cen z grudnia 2015 r. była niższa od cen z grudnia poprzedniego roku o 30,6%. W 2016 r. średnia cen ropy wyrażona w złotych była w II półroczu o 18,8% niższa niż w I półroczu, a średnia cen z grudnia 2016 r. była wyższa od cen z grudnia poprzedniego roku o 53,5%. W 2016 r. indeks cen ropy od stycznia do grudnia wzrósł z 50,7 do 92,8. Dodatkowym czynnikiem łagodzącym efekt spadku cen ropy był fakt, że w detalicznej cenie paliwa w Polsce znaczący udział mają podatki kwotowe, które w latach 2013-2016 praktycznie nie ulegały zmianom.

Wykres 25. Wskaźniki światowych cen ropy naftowej w USD i PLN oraz ceny detaliczne benzyny i oleju napędowego w Polsce

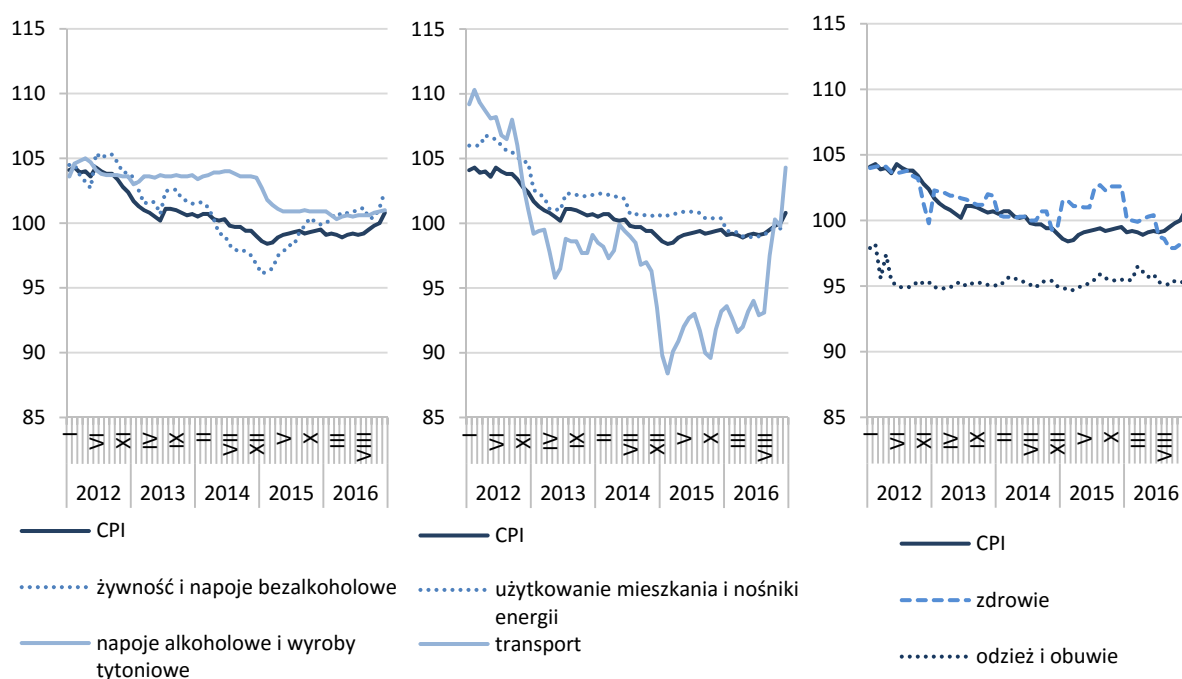
Uwaga: indeks cen ropy naftowej obliczony na podstawie średniej nieważonej z cen *spot* dla trzech rodzajów ropy: *Dated Brent*, *West Texas Intermediate* oraz *Dubai Fateh*.

Źródło: opracowanie GUS na podstawie danych MFW, NBP oraz GUS, Działowa Baza Wiedzy, Lipiec 2017 r., (2017).

W 2016 r. zaobserwowano wzrost cen żywności i napojów bezalkoholowych oraz napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych na rynku krajowym. W roku 2016 wzrosty cen dwóch powyższych grup towarów miały miejsce w ciągu każdego kolejnego miesiąca. Udział powyższych grup towarów w systemie wag CPI i ich wpływ na wskaźnik CPI wynosiły w 2016 r. odpowiednio 24,04% i 0,19 p. proc. oraz 6,56% i 0,05 p. proc.

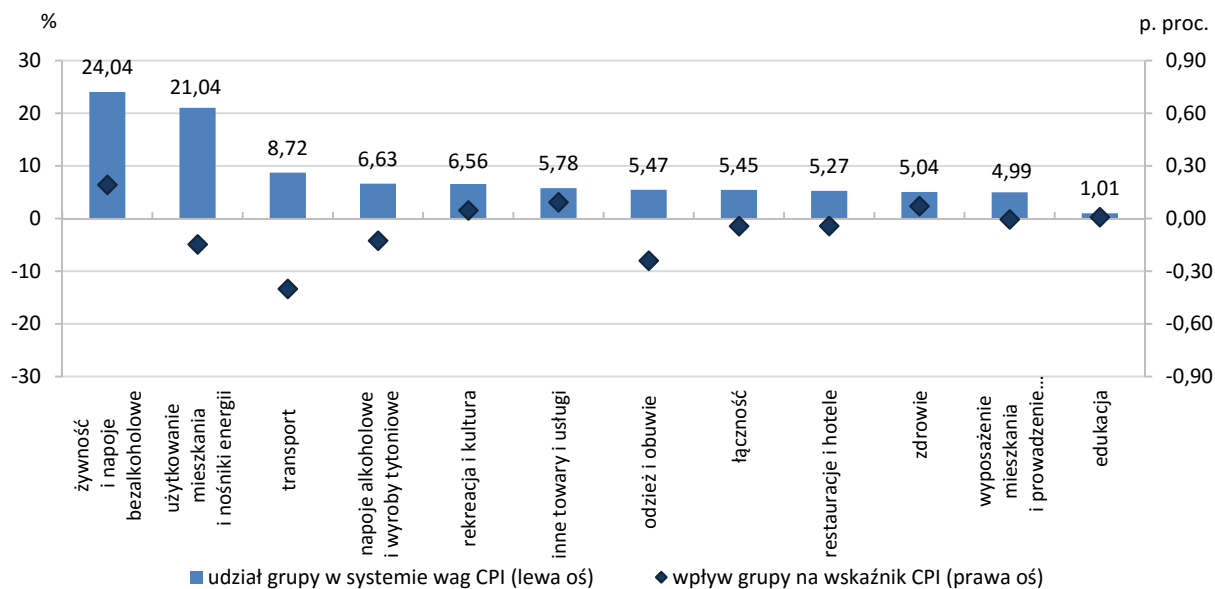
Na ograniczenie średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) wpływ miał niski poziom cen odzieży i obuwi (wszystkie miesięczne indeksy cen poniżej 96,5) oraz cen transportu (spadki cen w 3 pierwszych kwartałach; w IV kwartale odnotowano wzrost cen). Udział w systemie wag CPI i ich wpływ na wskaźnik CPI wynosiły w 2016 r. odpowiednio 5,47% i -0,24 p. proc. oraz 8,72% i -0,40 p. proc. Niższe każdego miesiąca, w porównaniu do analogicznego miesiąca poprzedniego roku, były także ceny związane z użytkowaniem mieszkania i nośnikami energii. Udział w systemie wag CPI oraz wpływ na wskaźnik CPI wynosiły w 2016 r. odpowiednio 21,04% i -0,15 p. proc.

Wykres 26. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Wykres 27. Porównanie udziału grup towarów i usług w systemie wag CPI i ich wpływu na wskaźnik CPI w 2016 r.

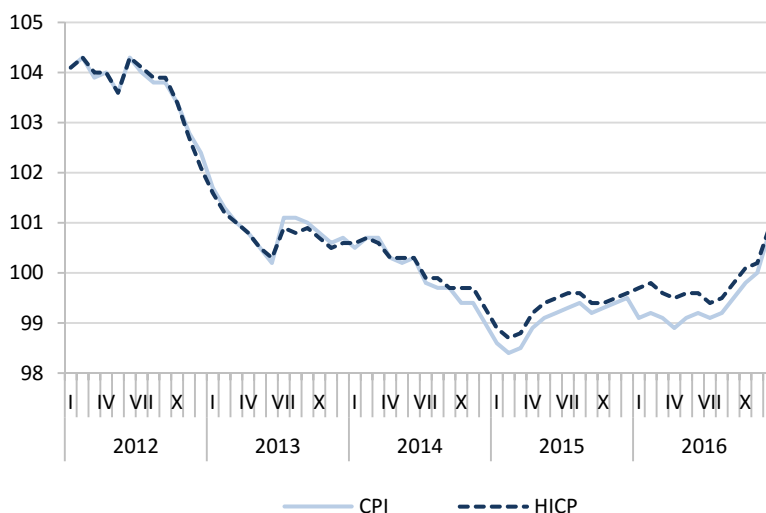

Źródło: dane GUS, Dział Innowacji i Baza Wiedzy.

ZHARMONIZOWANY WSKAŹNIK CEN KONSUMPCYJNYCH

Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w 2016 r. w Polsce wyniósł 99,8 i był wyższy od wskaźnika w 2015 r., kiedy wyniósł 99,3.³⁵ Najniższą wartość wskaźnika HICP w Polsce (w ujęciu miesięcznym, w porównaniu do analogicznego miesiąca poprzedniego roku) odnotowano w lipcu (99,4), a najwyższą w grudniu (100,9). Wskaźnik ten wykazywał w 2016 r. trend rosnący, osiągając wartość maksymalną 100,9 w grudniu.

Wykres 28. Porównanie zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP) oraz wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Podobnie jak w roku poprzednim, w 2016 r. wskaźniki HICP i CPI (w ujęciu miesięcznym) prezentowały zbliżoną dynamikę, choć przez cały rok wskaźnik CPI pozostawał poniżej wartości przyjmowanych przez HICP.

Presja inflacyjna w całej Unii Europejskiej, podobnie jak w roku poprzedzającym, była niska. Polska w 2016 r. znalazła się wśród krajów Unii Europejskiej o poziomie wskaźnika HICP znajdującym się poniżej przeciętnego obliczonego dla całej Unii (100,3). Poziom tego wskaźnika w Polsce (99,8) był również niższy aniżeli dla krajów strefy euro (100,2).

W 2016 r. wartość wskaźnika HICP poniżej poziomu 100,0 odnotowano w 10 państwach członkowskich (wobec 11 w 2015 r.), wskaźnik powyżej poziomu 100,0 odnotowano w 17 państwach członkowskich (wobec 15 w 2015 r.), natomiast w 3 państwach członkowskich wyniósł on 100,0 (wobec 4 w 2015 r.). Najniższe poziomy wskaźnika HICP zanotowano w Bułgarii (98,7), na Cyprze (98,8) i w Rumunii (98,9). Najwyższy poziom wskaźnika zaobserwowano natomiast w Belgii (101,8), w Szwecji (101,1) i w Austrii (101,0). W 2016 r. różnica pomiędzy krajem o najwyższym poziomie wskaźnika HICP, a najniższym wyniosła 3,1 p. proc. (wobec 2,7 p. proc. w 2015 r.). W 2016 r. różnica pomiędzy krajem o najwyższym poziomie wskaźnika HICP, a średnim poziomem wskaźnika dla całej UE wyniosła 1,5 p. proc., podczas gdy rok wcześniej różnica ta wynosiła 1,2 p. proc.

³⁵ Dane Eurostatu.

Tabl. 8. Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w Unii Europejskiej

Kraje	2012	2013	2014	2015	2016
	poprzedni rok = 100				
Unia Europejska ^a	102,6	101,5	100,5	100,0	100,3
Strefa euro ^b	102,5	101,3	100,4	100,0	100,2
Austria	102,6	102,1	101,5	100,8	101,0
Belgia	102,6	101,2	100,5	100,6	101,8
Bułgaria	102,4	100,4	98,4	98,9	98,7
Chorwacja	103,4	102,3	100,2	99,7	99,4
Cypr	103,1	100,4	99,7	98,5	98,8
Czechy	103,5	101,4	100,4	100,3	100,6
Dania	102,4	100,5	100,4	100,2	100,0
Estonia	104,2	103,2	100,5	100,1	100,8
Finlandia	103,2	102,2	101,2	99,8	100,4
Francja	102,2	101,0	100,6	100,1	100,3
Grecja	101,0	99,1	98,6	98,9	100,0
Hiszpania	102,4	101,5	99,8	99,4	99,7
Holandia	102,8	102,6	100,3	100,2	100,1
Irlandia	101,9	100,5	100,3	100,0	99,8
Litwa	103,2	101,2	100,2	99,3	100,7
Luksemburg	102,9	101,7	100,7	100,1	100,0
Łotwa	102,3	100,0	100,7	100,2	100,1
Malta	103,2	101,0	100,8	101,2	100,9
Niemcy	102,1	101,6	100,8	100,1	100,4
Polska	103,7	100,8	100,1	99,3	99,8
Portugalia	102,8	100,4	99,8	100,5	100,6
Rumunia	103,4	103,2	101,4	99,6	98,9
Słowacja	103,7	101,5	99,9	99,7	99,5
Słowenia	102,8	101,9	100,4	99,2	99,8
Szwecja	100,9	100,4	100,2	100,7	101,1
W. Brytania	102,8	102,6	101,5	100,0	100,7
Węgry	105,7	101,7	100,0	100,1	100,4
Włochy	103,3	101,2	100,2	100,1	99,9

^a Dla każdego roku agregat „Unia Europejska” obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2016 r. Wskaźnik powstał jako średnia ważona wielkością ostatecznych wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych danego państwa.

^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2016 r. Wskaźnik powstał jako średnia ważona wielkością ostatecznych wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych danego państwa.

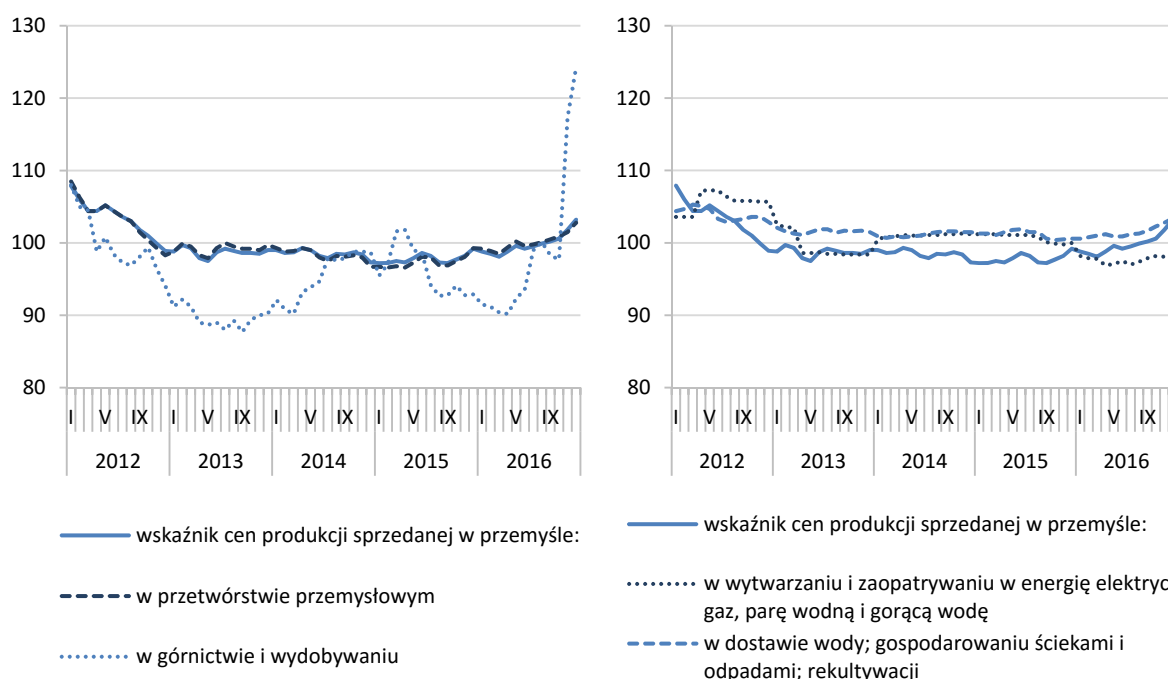
Źródło: dane Eurostatu.

CENY PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU I PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ

Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu w 2016 r. wyniósł 99,9, wobec 97,8 w 2015 r. Trwające przez cztery lata spadki cen spowodowały, że poziom cen produkcji sprzedanej przemysłu w 2016 r. był o 3,5% niższy, aniżeli w 2012 r.

Najniższą wartość w ujęciu miesięcznym wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu osiągnął w marcu (98,1), a najwyższą w grudniu (103,2). W 2016 r. zaobserwowano odwrócenie trendu spadkowego cen produkcji sprzedanej przemysłu począwszy od września ceny zaczęły sukcesywnie rosnąć (wzrost wskaźnika ze 100,2 we wrześniu do 103,2 w grudniu).

Wykres 29. Wskaźniki cen produkcji sprzedanej przemysłu
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

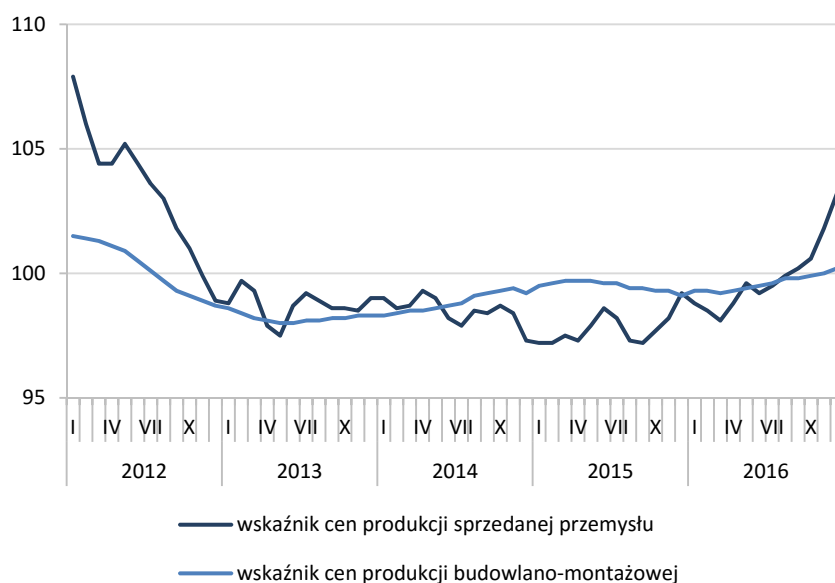
Ceny w przetwórstwie przemysłowym (sekcja C) (w ujęciu rocznym) były w 2016 r. wyższe niż rok wcześniej, a ich wskaźnik przyjął wartość 100,1 (wzrost o 2,7 p. proc.). Najniższy poziom w ujęciu miesięcznym wskaźnik osiągnął w marcu (98,5), a najwyższy poziom w grudniu (102,8). Do sierpnia 2016 r. utrzymywała się deflacja w przetwórstwie przemysłowym (sekcja C), natomiast od sierpnia w każdym kolejnym miesiącu nastąpił wzrost cen.

Ceny w górnictwie i wydobywaniu (sekcja B) (w ujęciu rocznym) w 2016 r. spadły o 1,2%, jednak skala spadku była niższa od odnotowanej w 2015 r., kiedy to ceny spadły o 3,9%. W listopadzie i grudniu 2016 r. nastąpiło wyraźne odwrócenie trendu spadkowego cen w górnictwie i wydobywaniu (sekcja B). Najniższy poziom w ujęciu miesięcznym wskaźnik przyjął w kwietniu (90,2), a najwyższy w grudniu (124,3).

Wskaźnik cen w sekcji wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (sekcja D) osiągnął średnioroczny poziom 97,7. W ujęciu miesięcznym najwyższy poziom wskaźnik osiągnął w styczniu i październiku (po 98,2), a najniższy w kwietniu (96,9).

Ceny w dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami oraz rekultywacji (sekcja E) wzrosły w 2016 r. o 1,5%, podczas gdy rok wcześniej wzrost cen wyniósł 1,2%. W ujęciu miesięcznym wskaźnik cen w każdym miesiącu przyjmował wartości wyższe niż 100,0, w styczniu osiągnął on poziom minimalny 100,6, natomiast w grudniu poziom maksymalny 103,4.

Wykres 30. Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej w 2016 r. wyniósł 99,6. Podobnie, jak w okresie 2013-2015 ceny w każdym roku były niższe niż w roku poprzedzającym, lecz tempo spadku cen było mniejsze niż w poprzednich latach (wskaźniki cen odpowiednio 98,2, 98,8 i 99,5). Wskaźnik cen w 2016 r. w ujęciu miesięcznym najwyższą wartość przyjął w grudniu (100,2), natomiast najniższą w marcu (99,2).

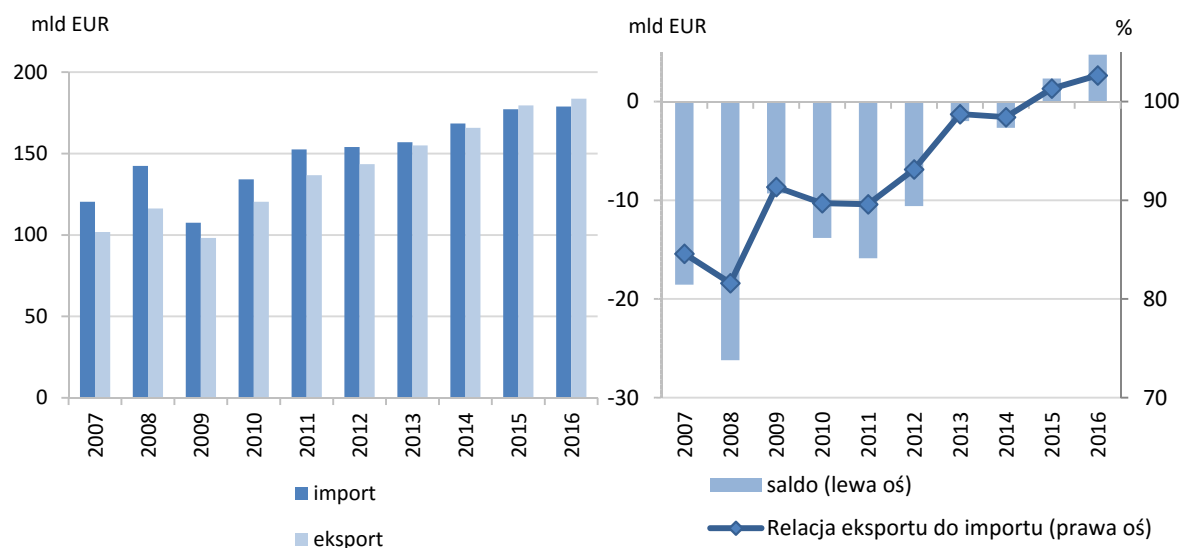
5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY POLSKI

HANDEL ZAGRANICZNY

W 2016 r. eksport z Polski w cenach bieżących wyniósł 183,6 mld EUR i zwiększył się w stosunku do roku poprzedniego o 2,7%. Wartość importu w 2016 r. w cenach bieżących osiągnęła poziom 178,9 mld EUR i była o 2,2% wyższa niż w 2015 r. Dodatkowo saldo handlu zagranicznego ogółem wyniosło 4,8 mld EUR i było większe niż w 2015 r., kiedy osiągnęło wartość 3,7 mld EUR. Rok 2016 był drugim rokiem z kolei po 2015 r. z dodatnim saldem handlu zagranicznego od 2000 r. W ujęciu miesięcznym tylko w jednym miesiącu, tj. w sierpniu zaobserwowano ujemne saldo w handlu zagranicznym Polski.

Zwiększenie aktywności gospodarczej oraz ożywienie popytu wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej oddziaływało na wzrost dynamiki polskiego eksportu. Z kolei wolniej rosnący popyt wewnętrzny w Polsce wpływał na wolniejszy wzrost importu, a jednocześnie utrzymujące się niskie ceny surowców na rynkach światowych wpływał na ograniczenie wartości importu.

Wykres 31. Obroty towarowe handlu zagranicznego Polski
(ceny bieżące, w mld EUR)

Źródło: dane GUS.

Ujemne saldo wymiany handlowej, podobnie jak w 2015 r., zanotowano z krajami rozwijającymi się (28,1 mld EUR w 2016 r. w porównaniu do 27,0 mld EUR rok wcześniej) oraz z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (2,9 mld EUR w porównaniu do 6,7 mld EUR rok wcześniej). Dodatkowo saldo handlowe uzyskano natomiast w obrotach z krajami rozwiniętymi (36,9 mld EUR wobec 37,5 mld EUR rok wcześniej). Wysoki poziom salda handlowego w obrotach z krajami rozwiniętymi wynikał przede wszystkim z dalszej poprawy salda handlu z krajami UE, które w 2016 r. osiągnęło wartość 37,3 mld EUR przy 37,1 mld EUR w 2015 r.

Wartość salda obrotów handlu zagranicznego ogółem uległa w 2016 r. dalszej istotnej zmianie (stała się dodatnia od 2015 r.) i stanowiło to kontynuację korzystnych trendów z 2015 r., kiedy wzrost eksportu do krajów Unii Europejskiej zdołał zrównoważyć łączny wzrost importu z krajów Unii

Europejskiej i z krajów rozwijających się. Zaobserwowano również wzrost eksportu o 0,6 mld EUR i spadek importu o 1,8 mld EUR z grupy krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Tabl. 9. Obroty handlu zagranicznego

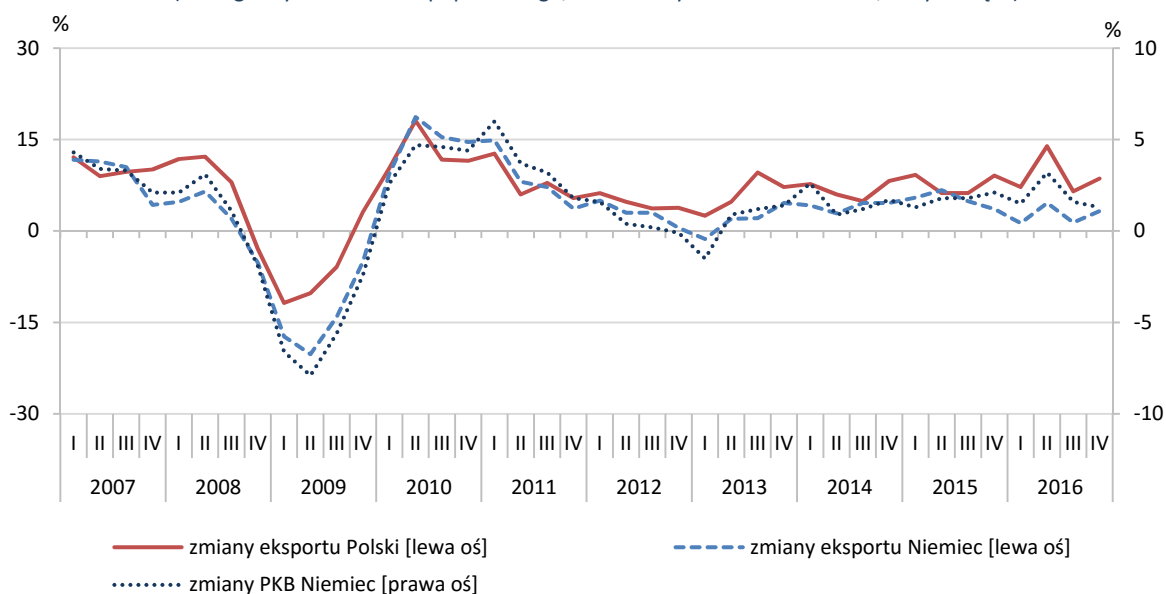
Wyszczególnienie	Obroty handlu zagranicznego ogółem					Struktura obrotów handlu zagranicznego				
	2012	2013	2014 ^b	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w mld EUR					struktura w %				
Eksport	143,5	155,0	165,8	178,7	183,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte ^a	118,0	127,0	139,4	153,0	158,4	82,5	81,9	84,1	85,7	86,2
w tym UE	109,1	116,3	128,4	141,6	146,3	76,3	75,0	77,5	79,3	79,7
Kraje rozwijające się	11,6	13,4	14,4	16,2	15,2	8,1	8,7	8,6	9,0	8,3
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	13,8	14,6	12,0	9,5	10,1	9,4	9,4	7,3	5,3	5,5
Import	154,0	157,0	168,4	175,0	178,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	99,4	103,6	111,0	116,5	121,5	64,6	66,0	65,9	66,6	68,0
w tym UE	88,6	91,8	99,5	104,5	109,0	57,6	58,5	59,0	59,7	60,9
Kraje rozwijające się	30,1	32,0	37,6	43,2	44,3	19,5	20,4	22,3	24,7	24,8
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	24,5	21,4	19,8	15,2	13,0	15,9	13,6	11,8	8,7	7,3
Saldo	-10,6	-2,0	-2,7	3,7	4,8	x	x	x	X	X

^a Podział na kraje rozwinięte, kraje rozwijające się oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej w tabeli jest zgodny z przyjętym w *Biuletynie Statystycznym* (GUS). Podział ten należy odróżnić od podziału (za MFV) na kraje rozwinięte oraz kraje wschodzące i rozwijające się w innych częściach niniejszej publikacji. W szczególności, w bieżącym rozdziale, kraje Europy Środkowo-Wschodniej to: Albania, Białoruś, Mołdawia, Rosja oraz Ukraina. ^b Począwszy od 2013 r. dane dla UE zawierają dane nt. obrotów z Chorwacją.

Źródło: GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów*.

Największą grupą partnerów handlowych Polski pozostawały kraje Unii Europejskiej – w 2016 r. ich udział w eksporcie wyniósł 79,7% w porównaniu do 79,3% rok wcześniej, a w imporcie 60,9 % wobec 59,7% w roku poprzedzającym, czyli rola tej grupy krajów w handlu zagranicznym dalej umacniała się. Rola krajów rozwijających się w imporcie uległa zwiększeniu z poziomu 24,7% w 2015 r. do 24,8% rok później. W eksporcie jednak ich udział nieznacznie spadł: z 9,0% do poziomu 8,3% w 2016 r. Udział krajów Europy Środkowo-Wschodniej w eksporcie nieznacznie wzrósł (z 5,3% do 5,5%), co stanowi odwrócenie trendu z ostatnich kilku lat. Z kolei w imporcie kontynuowane były spadki (z 8,7% w 2015 r. do 7,3% w 2016 r.).

Wykres 32. Zmiany wolumenu eksportu dóbr i usług Polski oraz Niemiec na tle zmian PKB Niemiec
(analogiczny kwartał roku poprzedniego, dane niewyrównane sezonowo, ceny bieżące)

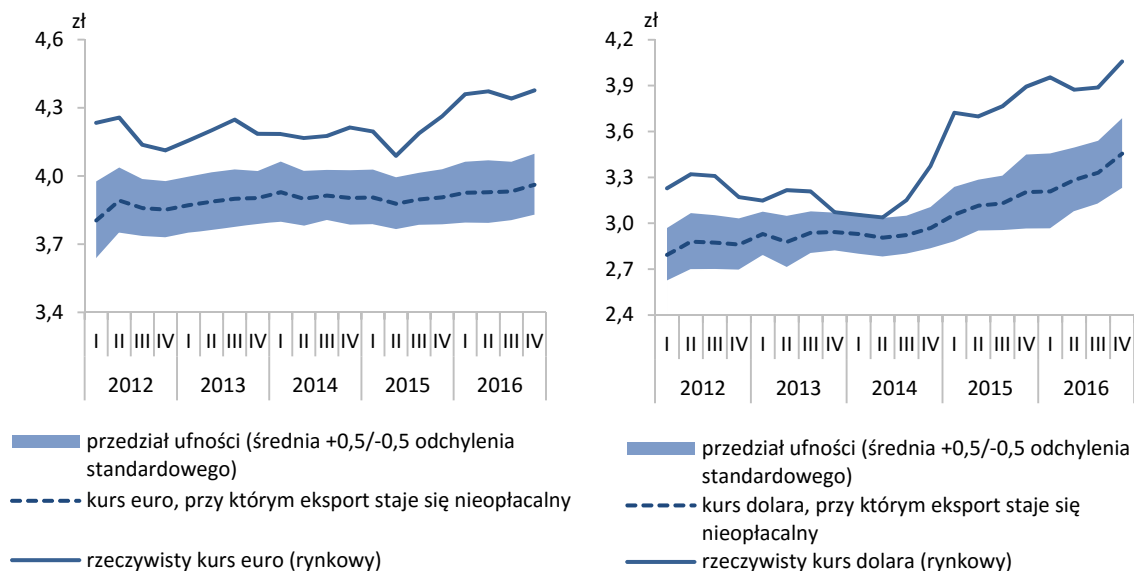
Źródło: dane Eurostatu.

Analizując poszczególne kraje, biorące udział w handlu zagranicznym Polski, Niemcy pozostają naszym najważniejszym partnerem handlowym, a i ich rola dalej zwiększa się, choć w 2016 r. tempo tego procesu spadło. Udział Niemiec w eksporcie Polski zwiększył się o 0,2 p. proc. do 27,3% i osiągnął poziom 50,2 mld EUR (wobec 48,5 mld EUR w roku poprzednim). Z kolei udział tego kraju w imporcie zwiększył się w 2016 r. o 0,5 p. proc. do 23,4% i osiągnął poziom 41,8 mld EUR (wobec 40,0 mld EUR w roku poprzednim).

Podobnie jak w roku ubiegłym w eksporcie Polski na drugim miejscu uplasowała się Wielka Brytania, z minimalną przewagą nad Czechami (udziały po 6,6%). Wśród dziesięciu największych odbiorców polskiego eksportu, najwyższą dynamikę eksportu zanotowano dla Szwecji (107,9) i Hiszpanii (106,4). Wyższa niż dla eksportu ogółem była również dynamika dla Holandii (103,4) i dla Niemiec (103,1). Udział Rosji w eksporcie nadal spadał (2,8% wobec 2,9% rok wcześniej) choć dynamika po raz pierwszy od kilku lat wskazywała na absolutny wzrost obrotów (101,9). Dalej spadał udział tego kraju w imporcie (5,8% wobec 7,3% rok wcześniej), a dynamika wyniosła 81,0. Kraj ten jednak pozostał na trzecim miejscu w imporcie Polski (rok temu Rosja utraciła drugie miejsce wśród partnerów Polski w imporcie na rzecz Chin). W 2016 r. import z Chin wzrósł o 5,5% wobec wzrostu o 15,8% rok wcześniej i wzrostu o 20,1% w 2014 r. Pomimo spadku tempa tego procesu ich udział w imporcie nadal się zwiększał (12,1% wobec 11,6% rok wcześniej).

Stopecień koncentracji eksportu w 2016 r., mierzony udziałem dziesięciu głównych partnerów Polski pozostał na tym samym poziomie jak rok temu (66,0%). Obniżeniu uległ natomiast wskaźnik koncentracji importu (obliczany w analogiczny sposób), osiągając w 2016 r. udział 65,9% wobec 66,1% rok wcześniej³⁶.

Wykres 33. Opłacalność eksportu a rzeczywiste kursy walut

Uwaga: średni kurs kwartalny euro oraz dolara obliczony na podstawie średnich kursów miesięcznych NBP. Ze względu na występowanie licznych obserwacji nietypowych oraz błędnych, do obliczeń przedziału ufności dla kursów, przy których eksport staje się nieopłacalny, w NBP wykorzystano próbę po wyeliminowaniu odpowiedzi poniżej 5. i powyżej 95. percentyla.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP, w tym z badań koniunktury.

Kurs euro wobec złotego pozostawał powyżej zadeklarowanego przez przedsiębiorców kursu (w prowadzonych przez NBP badaniach koniunktury), przy którym eksport staje się nieopłacalny, przy

³⁶ GUS, *Obroty towarowe handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2016 r.*, (2017), Warszawa.

czym rok 2016 był lepszy niż 2015 r. dla eksporterów do strefy euro. W przypadku dolara amerykańskiego, w okresie od IV kwartału 2013 r. do II kwartału 2014 r. rzeczywisty kurs dolara zbliżył się do kursu uznawanego przez przedsiębiorców za nieopłacalny. W drugiej połowie 2014 r. doszło do umocnienia się dolara względem złotego (III i IV kwartał 2014 r.). W IV kwartale 2014 r. kurs dolara uległ podwyższeniu do poziomu nienotowanego od III kwartału 2006 r. Warunki te utrzymały się nie pogorszone przez cały rok 2015 i uległy tylko nieznacznemu pogorszeniu w 2016 r.

BILANS PŁATNICZY

Deficyt obrotów na rachunku bieżącym³⁷ gospodarki Polski w 2016 r. wyniósł 0,9 mld EUR i był niższy o 1,8 mld EUR niż w 2015 r. Na zmniejszenie deficytu wpływ miała głównie poprawa dodatniego salda usług. W 2016 r. odnotowano zmniejszenie o 0,3 mld EUR salda obrotów towarowych³⁸, którego poziom wyniósł 1,9 mld EUR. W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano wyższy o 2,7% poziom eksportu towarów, który wyniósł 176,7 mld EUR, natomiast import towarów wzrósł o 2,9% i wyniósł 174,8 mld EUR.

Tabl. 10. Bilans płatniczy

	2012	2013	2014	2015	2016
	w mln EUR				
Rachunek bieżący	-14 456	-5 031	-8 534	-2 653	-870
Saldo obrotów towarowych	-8 131	-335	-3 255	2 213	1 921
Saldo usług	6 004	7 646	9 059	10 915	13 699
Saldo dochodów pierwotnych	-12 204	-11 915	-13 961	-14 935	-15 427
Saldo dochodów wtórnych	-125	-427	-377	-846	-1 063
Rachunek kapitałowy	8 549	9 006	10 034	10 158	4 510
Rachunek finansowy	-8 902	-4 478	-4 689	1 297	620

Źródło: NBP, *Bilans płatniczy*.

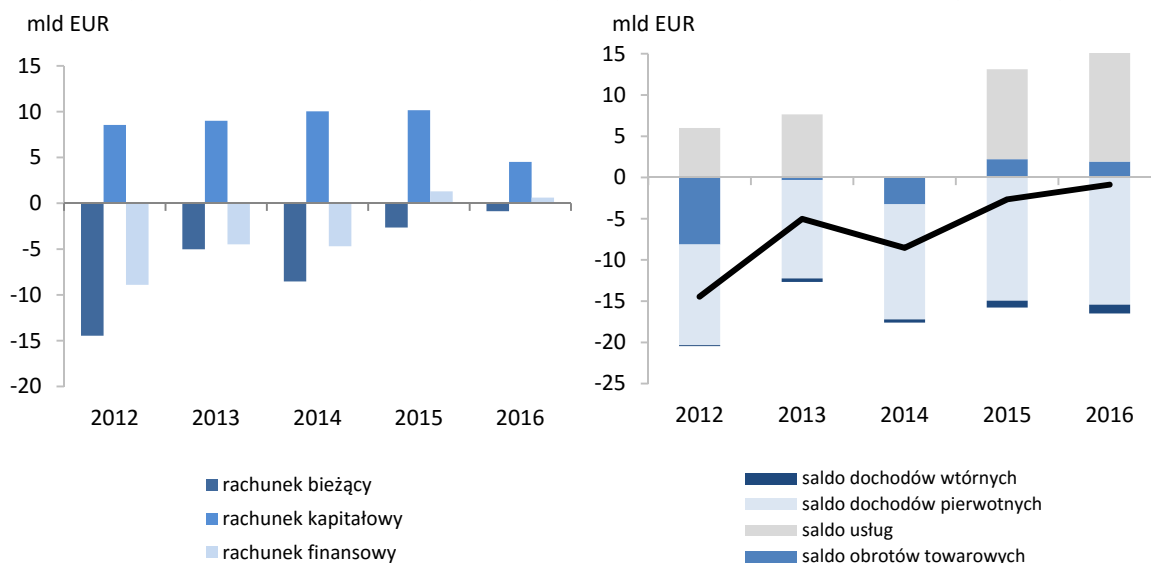
Saldo usług w rachunku bieżącym było dodatnie i wzrosło o 2,8 mld EUR w porównaniu z 2015 r., osiągając poziom 13,7 mld EUR. Największy wpływ na zmianę salda usług miał wzrost tego salda w dziale pozostałych usług o 1,6 mld EUR oraz w dziale usług transportowych o 0,5 mld EUR w relacji do 2015 r.

Na zwiększenie poziomu deficytu dochodów pierwotnych w ramach rachunku bieżącego z poziomu 14,9 mld EUR w 2015 r. do 15,4 mld EUR w 2016 r. wpłynęło głównie pogorszenie salda dochodów z tytułu wynagrodzeń pracowników o 0,9 mld EUR.

³⁷ Narodowy Bank Polski wprowadził z dniem 30 września 2015 r. zmiany w statystyce bilansu płatniczego zgodnie z rekomendacjami Eurostatu, obejmując transakcje gospodarki nielegalnej. Dane historyczne zostały zweryfikowane od 2004 r. Szczegółowy opis zmian na stronie internetowej NBP w: NBP, *Bilans płatniczy – zmiany metodologiczne*, (wrzesień 2015 r.), Warszawa. Wcześniej jeszcze Narodowy Bank Polski (NBP) wprowadził z dniem 30 września 2014 r. zmiany w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej na podstawie wytycznych zawartych w: MFW, *Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition BPM6*, (2009), Waszyngton. Dane historyczne od 2004 r. zostały przez NBP przeliczone wg nowej metodologii. Szczegółowy opis zmian zawartych w podręczniku BPM6 dostępny na stronie internetowej NBP (www.nbp.pl) w notatce: NBP, *Informacja o zmianach w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej w 2014 r.*, (2014), Warszawa.

³⁸ Uwaga: odmiennie niż w części *Handel zagraniczny* niniejszego rozdziału, dane pochodzą ze statystyki bilansu płatniczego NBP.

Wykres 34. Rachunek bieżący, kapitałowy i finansowy oraz składowe bilansu płatniczego

Źródło: dane NBP, *Bilans płatniczy*.

W 2016 r. pogłębił się deficyt salda dochodów wtórnych, który wyniósł 1,1 mld EUR, co oznacza pogorszenie tego salda o 0,2 mld EUR wobec roku poprzedniego. Na zwiększenie ujemnego salda dochodów wtórnych wpłynął większy o 0,4 mld EUR deficyt w sektorze rządowym. W 2016 r., w relacji do roku poprzedniego, nastąpił spadek o 5,6 mld zł salda rachunku kapitałowego, które wyniosło 4,5 mld EUR. Wynikało to ze zmniejszenia przychodów o 52,1% oraz wzrostu rozchodów o 3,8%. W 2016 r. odnotowano zmniejszenie o 0,7 mld EUR salda rachunku finansowego, które wyniosło 0,6 mld EUR (wobec 1,3 mld EUR w 2015 r.).

Tabl. 11. Rachunek finansowy – aktywa

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w mln EUR				
Rachunek finansowy – aktywa	9 717	569	12 831	18 607	25 982
Inwestycje bezpośrednie	1 055	-2 525	5 091	3 788	9 192
Inwestycje portfelowe	340	1 651	4 229	9 975	-5 754
Pozostałe inwestycje	1 722	1 215	3 071	4 757	2 023
Pochodne instrumenty finansowe	-2 133	-526	-16	-854	91
Oficjalne aktywa rezerwowe	8 733	754	456	941	20 430

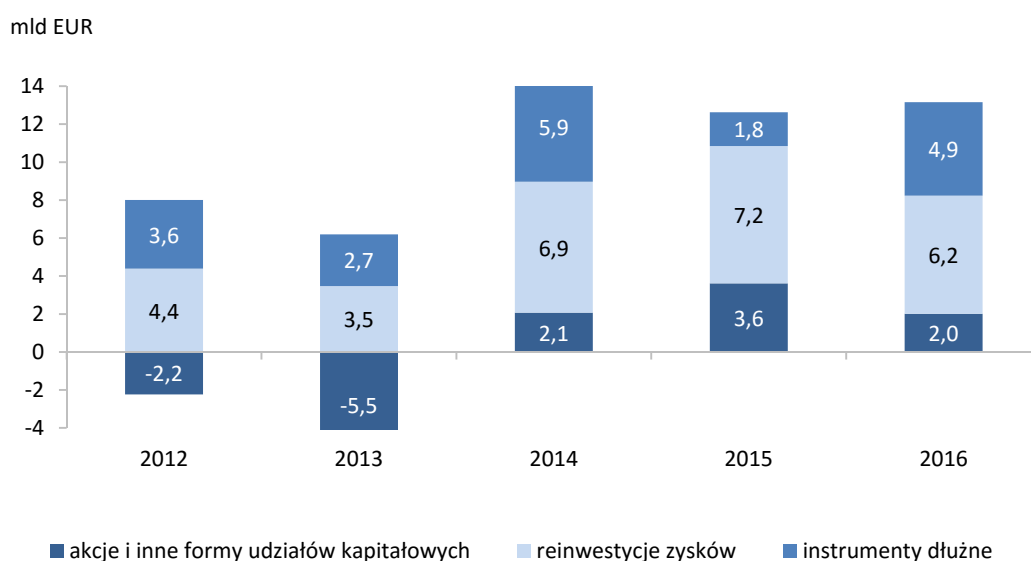
Źródło: NBP, *Statystyka bilansu płatniczego*.

Tabl. 12. Rachunek finansowy – pasywa

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w mln EUR				
Rachunek finansowy – pasywa	18 619	5 047	17 520	17 310	25 362
Inwestycje bezpośrednie	5 770	658	14 821	12 630	13 156
Inwestycje portfelowe	15 635	1 776	2 422	7 000	-1916
Pozostałe inwestycje	-2 786	2 613	277	-2 320	14 122

Źródło: NBP, *Statystyka bilansu płatniczego*.

Wykres 35. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce

Źródło: dane NBP, Bilans płatniczy.

Saldo aktywów polskich inwestycji zagranicznych w 2016 r. wyniosło 26,0 mld EUR. Na wzrost salda aktywów tych inwestycji wpłynęła głównie poprawa salda oficjalnych aktywów rezerwowych o 19,5 mld EUR oraz poprawa salda inwestycji bezpośrednich o 5,4 mld EUR w odniesieniu do 2015 r. Odnotowano spadek salda aktywów polskich inwestycji portfelowych o 15,7 mld EUR w stosunku do roku poprzedniego. W 2016 r. saldo wynikające z rozliczeń transakcji związanych z pochodnymi instrumentami finansowymi, zawartych pomiędzy rezydentami a nierezydentami, było dodatnie i wyniosło 91 mln EUR wobec ujemnego salda -0,9 mld EUR w 2015 r.

Saldo pasywów zagranicznych inwestycji w Polsce w 2016 r. wyniosło 25,4 mld EUR, wobec 17,3 mld EUR w 2015 r. O poziomie tego salda w głównej mierze zdecydował wzrost salda pasywów z tytułu pozostałych inwestycji o 16,4 mld EUR. Saldo pasywów inwestycji bezpośrednich wzrosło o 0,5 mld EUR w odniesieniu do 2015 r. Natomiast zaobserwowano ujemne saldo pasywów z tytułu inwestycji portfelowych -1,9 mld EUR wobec dodatniego salda 7,0 mld EUR w 2015 r.

6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ

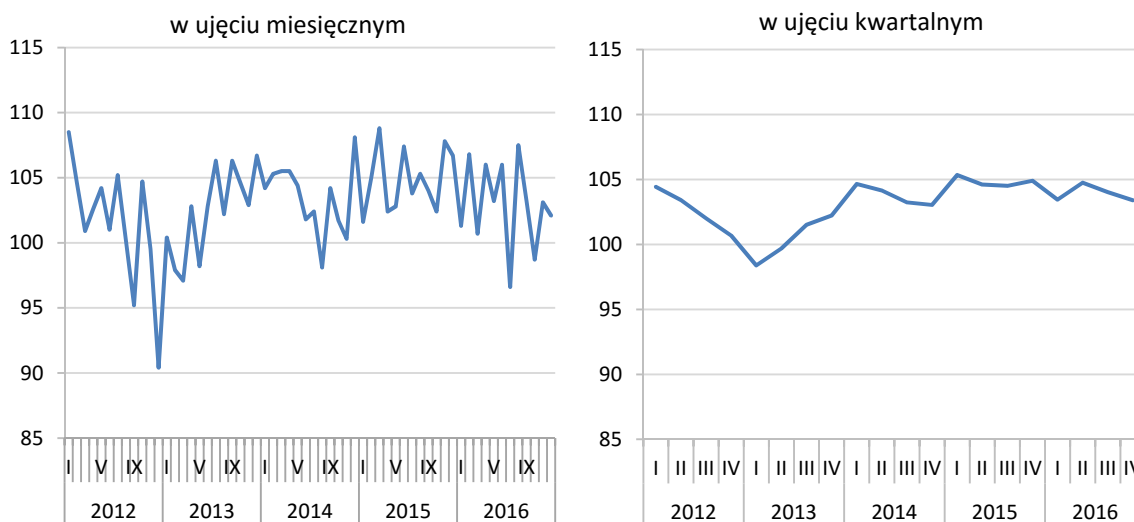
PRZEMYSŁ

Przemysł w Polsce³⁹ w latach 2006-2015 odgrywał znaczącą rolę w tworzeniu wartości dodanej brutto – jego udział kształtował się w przedziale od 25,4% do 26,1%. W 2016 r. udział produkcji sprzedanej przemysłu w wartości dodanej brutto osiągnął poziom 26,5% i był wyższy od średniej dla krajów Unii Europejskiej, która wyniosła 19,3% (w roku 2015⁴⁰). Poziom opisywanego zjawiska w 2015 r., zbliżony do reprezentowanego dla Polski, występuje jedynie w Niemczech (25,9%) Irlandii (39,1%) oraz w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Produkcja sprzedana przemysłu w 2016 r. w cenach bieżących wyniosła 1 236,4 mld zł, natomiast jej wartość w cenach stałych była o 3,1% wyższa niż rok wcześniej⁴¹. Największy wpływ na wartość produkcji sprzedanej przemysłu w ub. roku miały sekcje: przetwórstwo przemysłowe (C) (86,9%), wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (D) (7,2%). Mniejszy wpływ na kształtowanie wartości dodanej brutto miały sekcje: górnictwo i wydobywanie (B) oraz dostawa wody (E) (3,5%), gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (E) (2,4%).

Miesięczne poziomy wartości wskaźnika dynamiki produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wykazują od początku 2015 r. lekką tendencję spadkową, cechującą się sporadycznymi silnymi zmianami z miesiąca na miesiąc. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wzrosła w grudniu 2016 r. o 2,1% w ujęciu rocznym. Dla porównania: w grudniu 2015 r. zanotowano roczny wzrost wskaźnika dynamiki o 6,7%. Wzrost rocznego poziomu wskaźnika dynamiki produkcji sprzedanej przemysłu w IV kwartale 2016 r. wyniósł 4,0% i był mniejszy w stosunku do wartości obserwowanych w IV kwartale 2015 r. – o 4,9%.

Wykres 36. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu ogółem
(analogiczny okres poprzedniego roku = 100, ceny stałe; dane niewyrównane sezonowo)

Źródło: dane GUS.

³⁹ O ile nie zaznaczono inaczej, prezentowane dane i informacje (za wyjątkiem danych z systemu Rachunków Narodowych, tj. danych związanych z Wartością Dodaną Brutto) dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

⁴⁰ Dane z baz Eurostatu obejmują okres do 2015 r.

⁴¹ GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w 2016 r.*, (2017), Warszawa.

Wartość udziału poszczególnych sekcji w strukturze wartości dodanej brutto wytworzonej przez przemysł w 2016 r. kształtowała się następująco: sekcja przetwórstwo przemysłowe (C) (77,2% wobec 76,3% w 2015 r.), sekcja wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (D) (11,7% wobec 12,3% w 2015 r.), sekcja górnictwo i wydobywanie (B) (6,0% wobec 6,7% rok wcześniej), natomiast sekcja dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (E) miała 5,2% udziału, czyli nieco więcej niż w poprzednim roku.

Tabl. 13. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu

(ceny stałe)

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	rok poprzedni =100				
Produkcja sprzedana przemysłu ogółem, w tym:	100,9	102,2	103,3	104,9	103,1
Przetwórstwo przemysłowe	101,3	102,3	104,6	105,8	104,1
Górnictwo i wydobywanie	95,5	103,7	94,0	101,8	94,8
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	100,3	99,4	95,9	96,9	96,5
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	99,9	104,3	103,0	103,4	103,0

Źródło: GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w 2016 r.*, Warszawa 2017.

W 2016 r. wartość dodana brutto (WDB) wytworzona w przemyśle (w cenach stałych) wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem o 3,1%. W 2015 r. notowano wzrost WDB o 4,9% w stosunku do 2014 r. Dynamika wzrostu WDB dla przemysłu ogółem była nieco wyższa w 2016 r. w porównaniu z wartością obliczoną dla gospodarki ogółem (wzrost o 2,7%)⁴².

W latach 2012-2016 notowano wzrost poziomu produkcji sprzedanej przemysłu. Największa roczna zmiana poziomu produkcji wystąpiła w 2015 r. (o 4,9%). W 2016 r. produkcja sprzedana sektora zwiększyła się o 3,1%. Jest to głównie wynik wzrostu produkcji w sekcji przetwórstwo przemysłowe (C) (o 4,1%). Z kolei w 2016 r. zanotowano spadek wielkości produkcji w sekcji górnictwo i wydobywanie (B). Roczny poziom produkcji w tej sekcji uległ obniżeniu o 5,2%. Poziom produkcji w 2016 r. w sekcji dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (E) kształtował się na minimalnie niższym poziomie niż w poprzednim roku.

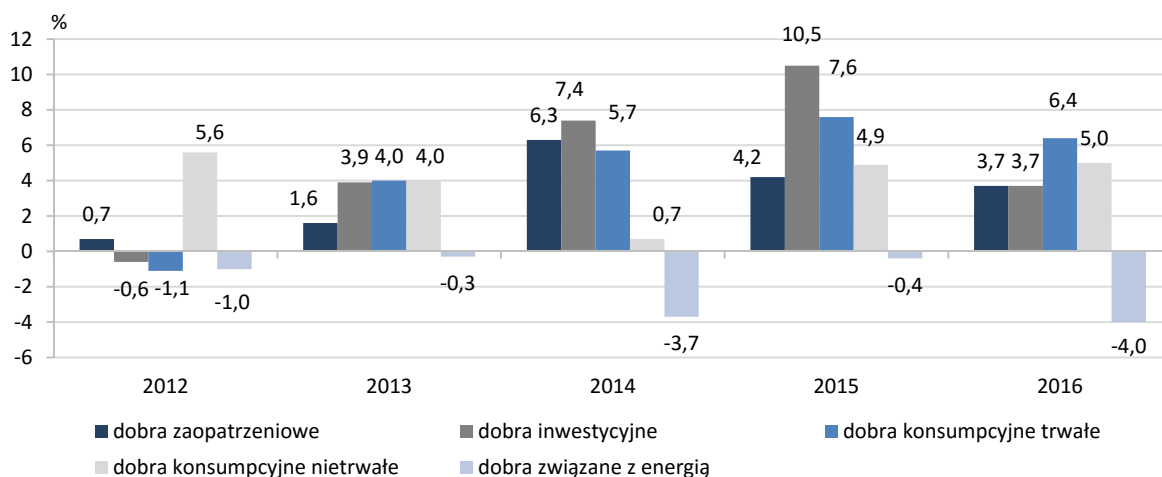
Wzrost poziomu produkcji sprzedanej przemysłu w 2016 r. wynikał głównie ze wzrostu w największej sekcji przetwórstwo przemysłowe (C) (o 4,1%). Wzrosła również produkcja sprzedana w sekcji dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (E) (o 3,0%), natomiast w sekcji górnictwo i wydobywanie (B) zanotowano spadek poziomu produkcji sprzedanej o 5,2%. W sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (D) w 2016 r. zanotowano spadek produkcji o 3,5%.

W 2016 r. w Polsce, podobnie jak w 2015 r., produkcja sprzedana przemysłu (w ujęciu rocznym) wzrosła w czterech z pięciu głównych grupowań przemysłowych, a jedynie w przypadku dóbr związanych z energią odnotowano wyraźny spadek tej wartości w ujęciu rocznym o 4,0%. W przypadku trzech kategorii (tj. dóbr zaopatrzeniowych, dóbr inwestycyjnych i dóbr konsumpcyjnych trwałych) dynamika wzrostu w 2016 r. była niższa niż w 2015 r. W 2016 r. jedynie produkcja sprzedana przemysłu w zakresie dóbr konsumpcyjnych nietrwałych była nieznacznie wyższa niż w 2015 r. Na uwagę zasługuje wyraźny spadek dynamiki sprzedaży dóbr inwestycyjnych w 2016 r. w porównaniu z poprzednim rokiem (3,7%

⁴² GUS, *Produkt krajowy brutto w 2016 r. – szacunek wstępny*, Opracowanie sygnałne, (2017), Warszawa.

w stosunku do 10,5% w 2015 r.). Jednocześnie w grudniu 2016 r. wzrosła o 53,0%, w porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku, wartość wskaźnika dynamiki dla nowych zamówień w przemyśle. W grudniu 2015 r. ten sam wskaźnik dynamiki zmian w ujęciu rocznym wyniósł tylko 4,0%⁴³.

Wykres 37. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce według głównych grupowań przemysłowych
(w stosunku do poprzedniego roku)

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Wydajność pracy w przemyśle w 2016 r. w cenach stałych (mierzona produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego) nieznacznie wzrosła o 0,9% w stosunku do roku poprzedniego⁴⁴. Jej wartość w cenach bieżących wyniosła 481,7 tys. zł. W 2016 r. zanotowano wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w przemyśle o 3,2% do wartości 4 328,7 zł. Wzrosło również w 2016 r. przeciętne zatrudnienie o 2,2% w stosunku do 2015 r. W przemyśle, w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób, przeciętne zatrudnienie w 2016 r. wyniosło 2 566,7 tys. osób.

BUDOWNICTWO

Udział budownictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto w 2016 r. wyniósł w Polsce 6,9% i była to najniższa odnotowana wartość od 2006 r. Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 8,0%. Wartość sprzedaży sektora budownictwa w cenach bieżących zmniejszyła się ze 127,5 mld zł w 2015 r. do kwoty 112,3 mld zł w 2016 r.

Tabl. 14. Dynamika sprzedaży produkcji budowlano-montażowej
(ceny stałe, bez podwykonawców)

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	rok poprzedni = 100				
Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej ogółem, w tym:	93,7	94,1	105,9	103,7	93,2
Budowa budynków	98,7	86,1	106,5	103,1	94,1
Budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej	95,9	88,4	115,9	96,0	89,0
Roboty budowlane specjalistyczne	87,4	107,0	98,9	110,0	95,2

Uwaga: dane dotyczą pełnej zbiorowości (tj. przedsiębiorstw niezależnie od klasy ich wielkości).

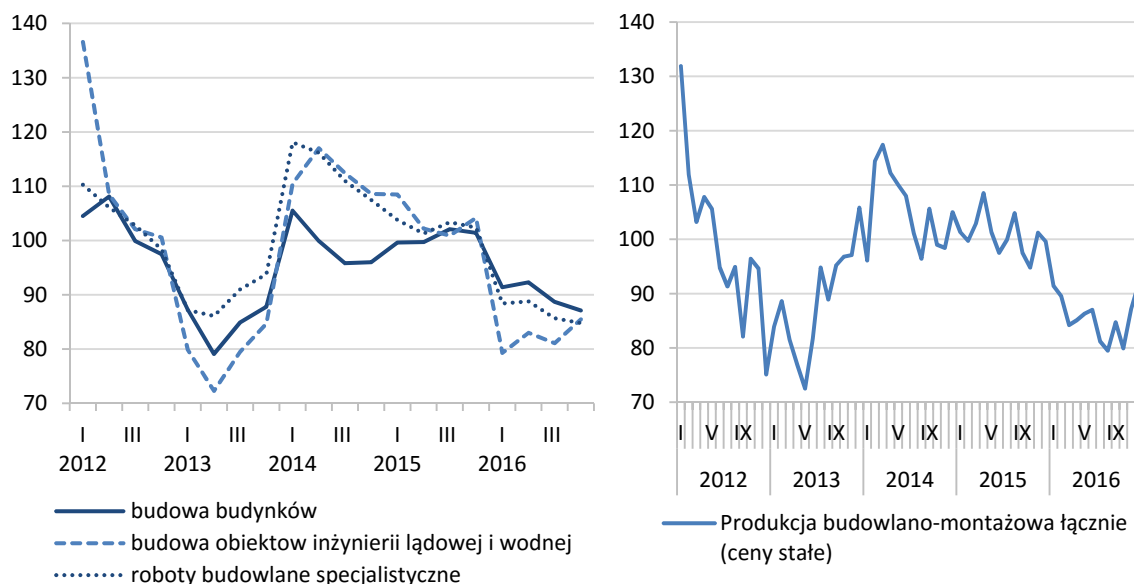
Źródło: GUS, *Roczne wskaźniki makroekonomiczne, Warszawa 2017*.

⁴³ GUS, *Wybrane miesięczne wskaźniki makroekonomiczne, (2017), Warszawa*.

⁴⁴ GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w 2016 r., (2017), Warszawa*.

Wartość sprzedaży produkcji budowlano-montażowej⁴⁵ w ujęciu realnym zmalała w 2016 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 6,8%. W stosunku do 2015 r. zmalała wartość sprzedaży w kategorii budowa budynków (o 5,9%), w kategorii budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej (o 11%) oraz w kategorii roboty budowlano-specjalistyczne (o 4,8%).

Wykres 38. Dynamika produkcji budowlano-montażowej^a
(analogiczny okres poprzedniego roku=100, ceny stałe; dane niewyrównane sezonowo)

^a Dane obejmują podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Źródło: GUS, *Wybrane miesięczne wskaźniki makroekonomiczne*.

W 2016 r. produkcja budowlano-montażowa charakteryzowała się zmiennością sezonową, przy czym po typowym zimowym spadku nastąpił wzrost w miesiącach wiosennych, następnie znów spadek poniżej poziomu 80 pkt. na przełomie kwartałów III i IV. Na koniec 2016 r. dynamika produkcji budowlano-montażowej ponownie przekroczyła poziom 90 pkt.⁴⁶

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze budownictwa w kwartałach 2016 r. wyniosło 4 252,0 zł i było o 4,3 wyższe niż w 2015 r. Jest to zmiana bardziej dynamiczna niż obserwowana w tym samym okresie dla wszystkich sekcji ogółem gospodarki narodowej (odpowiednio: 4 047,2 zł, roczny wzrost o 3,6%). Przeciętne zatrudnienie w sektorze budowlanym w 2016 r. kształtowało się na poziomie 385,2 tys. osób i w porównaniu z 2015 r. obniżyło się o 0,6%⁴⁷.

USŁUGI

Sektor usług wytworzył w 2016 r. w Polsce 64,2% wartości dodanej brutto (WDB), w porównaniu z poziomem 63,4% w 2015 r., 63,8% w 2014 r., 64,5% w 2013 r. oraz 63,3% w 2012 r. W ostatnich 10 latach wartość dodana brutto wytworzona w ramach tego sektora w Polsce pozostawała na zbliżonym poziomie 63-64%, raz tylko osiągając wartość 64,5% w 2013 r.

⁴⁵ Uwaga: wskaźniki dynamiki obliczone dla cen stałych.

⁴⁶ Dane dla niniejszego akapitu dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

⁴⁷ GUS, *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2016 r.*, (2017), Warszawa.

Tabl. 15. Udział sektora usług w tworzeniu WDB – Polska na tle innych państw Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	Dane w %				
Unia Europejska	73,6	73,7	73,9	73,8	73,9
Belgia	76,7	77,0	77,3	77,1	77,0
Bułgaria	65,8	67,1	67,6	67,3	67,6
Czechy	60,5	60,6	59,4	59,7	59,8
Dania	74,5	75,3	75,9	75,8	75,0
Niemcy	68,5	68,9	68,7	68,9	69,0
Estonia	67,6	67,7	67,8	69,2	70,4
Irlandia	70,9	71,4	71,9	57,3	57,5
Grecja	80,1	79,9	80,3	80,2	80,2
Hiszpania	73,5	74,0	74,2	73,8	74,1
Francja	78,5	78,5	78,6	78,6	78,8
Chorwacja	68,5	69,0	69,2	69,3	69,4
Włochy	73,9	74,0	74,5	74,0	73,8
Cypr	84,9	86,5	87,2	87,2	86,7
Łotwa	72,1	72,5	73,3	73,8	74,9
Litwa	64,8	66,0	65,8	66,5	68,0
Luksemburg	87,6	87,2	86,8	87,3	87,4
Węgry	65,2	65,5	64,5	64,0	65,1
Malta	81,1	81,7	83,0	83,4	83,9
Holandia	76,1	76,7	77,7	77,9	78,2
Austria	69,7	70,0	70,4	70,4	70,7
Polska	63,4	64,5	63,8	63,4	64,2
Portugalia	76,0	76,2	76,0	75,4	75,3
Rumunia	57,6	57,3	59,0	61,6	63,3
Słowenia	66,2	65,6	64,5	64,9	65,4
Słowacja	61,1	63,0	61,1	61,5	61,4
Finlandia	70,2	70,0	70,4	70,6	70,6
Szwecja	71,6	72,5	72,9	72,4	72,7
W. Brytania	79,2	78,8	79,2	79,9	80,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Znaczenie sektora usług w tworzeniu WDB jest w Polsce mniejsze, jeśli porówna się udział tego sektora obliczony dla całej Unii Europejskiej. Sektor usług w Unii w 2016 r. wytworzył 73,9% wartości dodanej brutto. Mniejsze niż w Polsce znaczenie tego sektora w gospodarce narodowej w 2016 r. miały Rumunia (63,3% udziału w WDB), Słowacja (61,4%), Czechy (59,8%) oraz Irlandia (57,5%). Również Niemcy, potentat gospodarczy w skali światowej, w sektorze usług plasuje się poniżej średniej europejskiej. W 2016 r. udział niemieckiego sektora usług w tworzeniu WDB kształtował się na poziomie 69,0%. Na przeciwległym biegunie przodował w tej relacji Luksemburg (87,4%), Cypr (86,7%), Malta (83,9%) oraz Grecja (80,2%) – tzn. państwa z tradycyjnie wysoką rolą sektora usług w gospodarce. Zarówno w Polsce, jak i w pozostałych państwach Unii Europejskiej, udział tego sektora w tworzeniu wartości dodanej brutto w latach 2012-2016 wykazuje stabilność, a notowane poziomy tego wskaźnika dla poszczególnych państw zmieniają się średnio w niewielkim stopniu.

Spośród wszystkich sekcji z sektora usług, największy wkład w tworzenie wartości dodanej brutto zanotowano w sekcji: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli (G), która w 2016 r. wytworzyła 18,0% WDB dla sektora ogółem, o 0,4% więcej niż w poprzednim roku. Kolejne trzy to: transport i gospodarka magazynowa (sekcja H) (7,0%), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M) (5,8%) oraz administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe

zabezpieczenia społeczne (sekcja O) (5,6%). W latach 2012-2016 udział poszczególnych sekcji sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto pozostawał na zbliżonym poziomie⁴⁸.

Tabl. 16. Udział poszczególnych grup sekcji w WDB wytworzonej przez sektor usług ogółem

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	Dane w %				
Wartość Dodana Brutto (ceny bieżące) – Polska	100	100	100	100	100
Handel i naprawa pojazdów samochodowych (G)	19,1	19,3	17,8	17,6	18,0
Transport i gospodarka magazynowa (H)	5,9	6,0	6,2	6,4	7,0
Zakwaterowanie i gastronomia (I)	1,1	1,1	1,2	1,1	1,2
Informacja i komunikacja (J)	3,8	3,9	3,9	4,0	3,9
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	4,0	4,3	4,5	4,1	4,1
Obsługa rynku nieruchomości (L)	5,1	5,1	5,2	4,9	5,0
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M)	5,1	5,3	5,5	5,8	5,8
Administrowanie i działalność wspierająca (N)	2,0	2,1	2,1	2,3	2,3
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (O)	5,7	5,8	5,7	5,5	5,6
Edukacja (P)	4,9	4,9	4,8	4,8	4,8
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	4,2	4,4	4,5	4,4	4,3
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (R)	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Pozostała działalność usługowa (S)	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników oraz wytwarzające produkty na własne potrzeby (T)	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Łączny udział grup sekcji usług w WDB ogółem	63,4	64,5	63,8	63,4	64,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁴⁸ Do sektora usług zaliczono następujące sekcje według PKD 2007: G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa, T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby. Do sektora usług zaliczono (z wyłączeniem sekcji U – Organizacje i zespoły eksterytorialne) wszystkie sekcje według PKD 2007 niezaliczone do: rolnictwa, przemysłu bądź budownictwa.

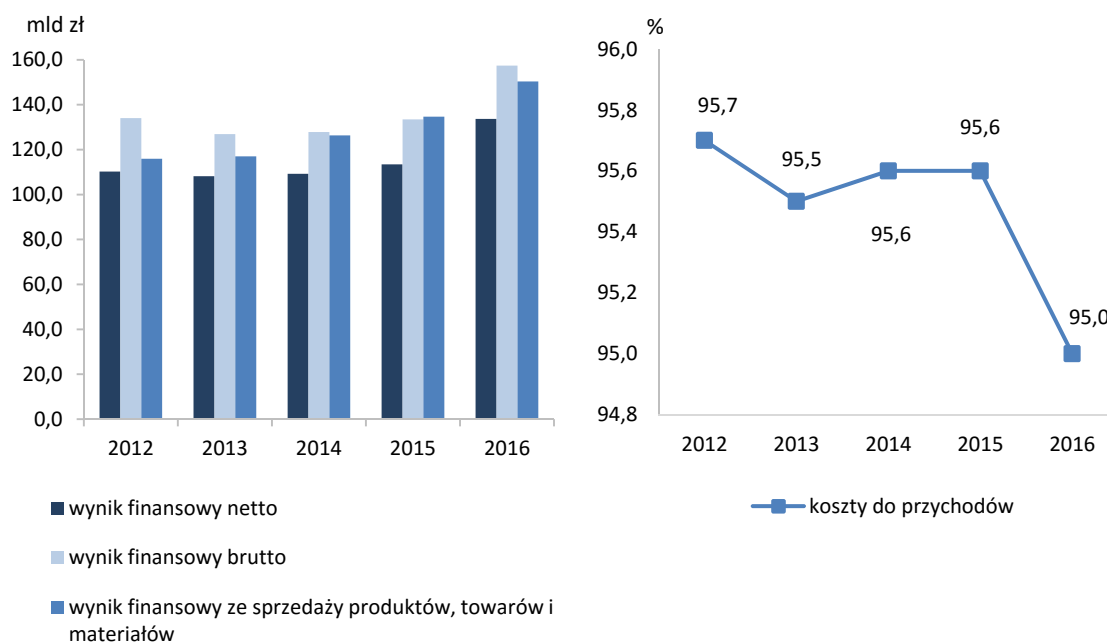
7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

WYNIKI FINANSOWE

W 2016 r. łączny wynik finansowy brutto przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób⁴⁹ wyniósł 157,4 mld zł i był o 17,9% wyższy niż w 2015 r. Wynik finansowy netto wyniósł 133,7 mld zł i był o 17,8% wyższy od uzyskanego w roku poprzednim. Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w tej grupie przedsiębiorstw ukształtował się na poziomie 150,4 mld zł i był o 11,7% wyższy niż rok wcześniej.

Przychody z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych w 2016 r. wyniosły 3 121,4 mld zł i wzrosły tak samo jak przed rokiem o 3,4%. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, stanowiące największy udział w strukturze przychodów (96,9%), wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 3,3%. W strukturze przychodów ogółem przeważały przychody generowane przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 49 osób; ich udział wyniósł 83,9% (w roku poprzednim 83,5%).

Wykres 39. Wyniki finansowe oraz relacja kosztów do przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII.

⁴⁹ Prezentowane dane i informacje dotyczą przedsiębiorstw niefinansowych, o liczbie pracujących powyżej 9 osób, prowadzących księgi rachunkowe, należących do sekcji PKD 2007: B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności analizowanych przedsiębiorstw niefinansowych w 2016 r. wyniosły 2 964,0 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 2,8%. Koszty własne sprzedanych produktów, towarów i materiałów, stanowiły 97,0% w strukturze kosztów. Stosunek poniesionych kosztów do wartości przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych wyniósł 95,0% i był o 0,6 p. proc. niższy niż w roku poprzednim.

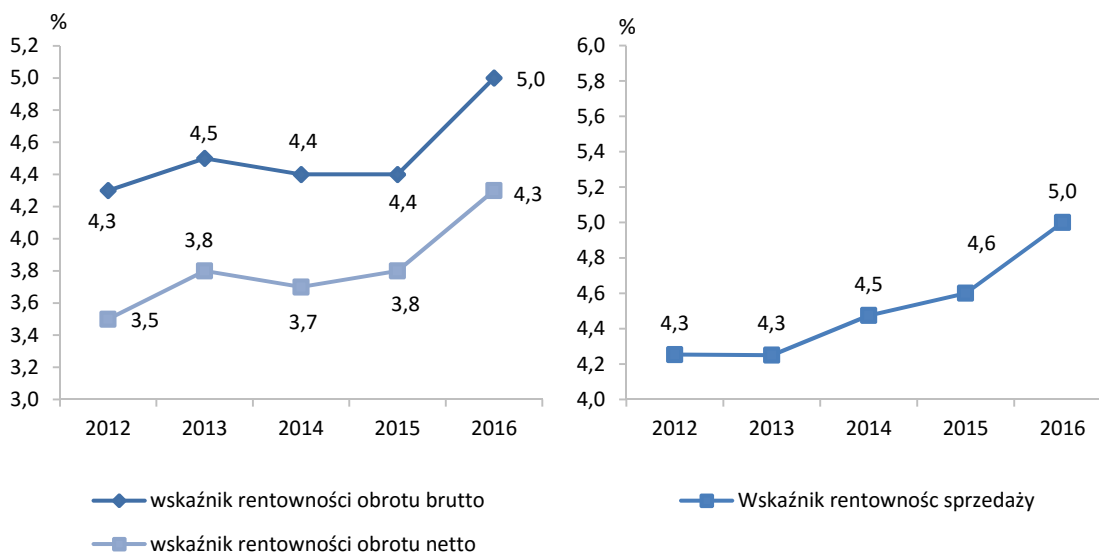
Nakłady inwestycyjne w 2016 r. zmniejszyły się o 12,5% w porównaniu do poprzedniego roku i wyniosły 130,9 mld zł. Zwiększyła się liczba nowo rozpoczętych środków trwałych w budowie z 206,2 tys. w 2015 r. do 216,3 tys. w 2016 r. Wartość kosztorysowa tych środków wzrosła o 17,1% i wyniosła 62,2 mld zł. Najwyższy udział w nowo rozpoczętych środkach trwałych w budowie – 86,0% należał do podmiotów o liczbie pracujących 250 i więcej. Liczba środków trwałych tej grupy podmiotów wzrosła o 5,0%, do 185,9 tys., a ich wartość kosztorysowa wzrosła o 14,7%, do 47,3 mld zł. Nakłady na wartości niematerialne i prawne w 2016 r. wzrosły o 81,6% osiągając wartość 20,3 mld zł⁵⁰.

Sprzedaż na eksport w 2016 r. wyniosła 680,6 mld zł i była wyższa niż w roku poprzednim o 8,6%. Liczba przedsiębiorstw wykazujących sprzedaż na eksport w 2016 r. w porównaniu z 2015 r. wzrosła o 0,3 tys. tj. o 1,7%. Przychody ze sprzedaży na eksport w 2016 r. stanowiły 22,5% przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (wzrost o 1,1 p. proc. w porównaniu z 2015 r.).

RENTOWNOŚĆ I PŁYNNOŚĆ

Wskaźnik rentowności obrotu brutto (relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności) przedsiębiorstw wyniósł 5,0% w 2016 r. i wzrósł o 0,6 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku. Wskaźnik rentowności obrotu netto (wynik finansowy netto do przychodów z całokształtu działalności) zwiększył się w stosunku do uzyskanego w 2015 r. o 0,5 p. proc., osiągając wielkość 4,3%.

Wykres 40. Rentowność obrotu oraz rentowność ze sprzedaży przedsiębiorstw niefinansowych

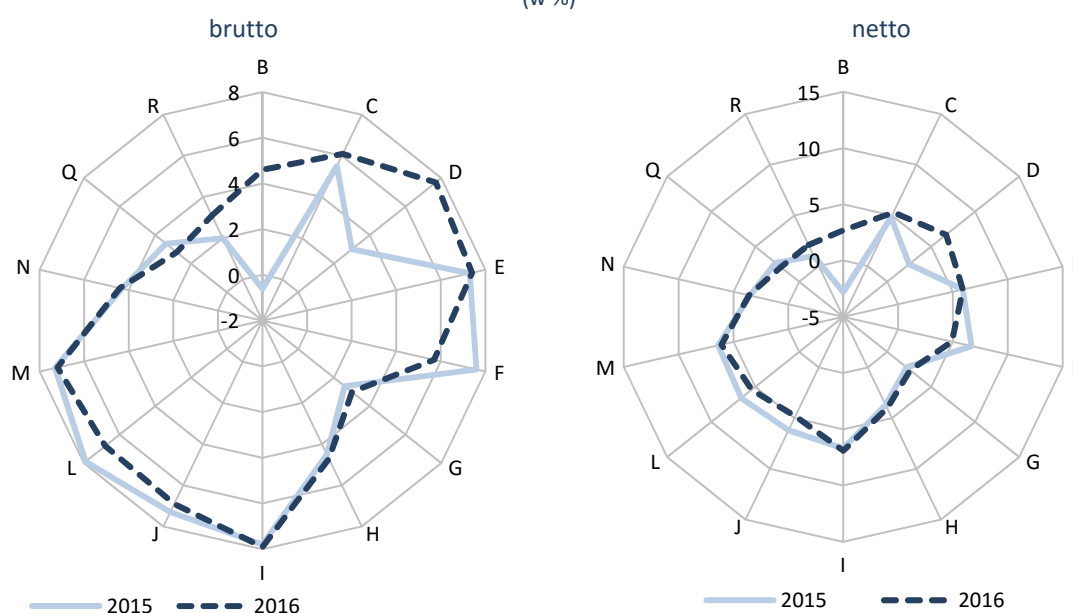
Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII 2016*.

⁵⁰ Dane roczne na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII 2016*, (2017), Warszawa.

Poziom rentowności ze sprzedaży obliczono jako relację wyniku ze sprzedaży do przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów. Wskaźnik ten wzrósł o 0,4 p. proc. wobec 2015 r. i wyniósł 5,0%.

Najwyższy wzrost rentowności obrotów brutto w 2016 r. odnotowano dla sekcji B – Górnictwo i wydobywanie (o 5,2 p. proc.) oraz sekcji D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 4,7 p. proc.). Największy spadek wykazały przedsiębiorstwa należące do sekcji F – Budownictwo (o 1,9 p. proc) oraz sekcji L – Obsługa rynku nieruchomości (o 1,1 p. proc.). Najwyższy wzrost rentowności obrotów netto w 2016 r. wykazały przedsiębiorstwa należące do sekcji B (o 5,5 p. proc) oraz D (o 4,2 p. proc.). Największy spadek rentowności obrotu netto wystąpił w przedsiębiorstwach należących do sekcji F (o 1,8 p. proc.), J (o 1,4 p. proc.) oraz L (o 1,2 p. proc.).

Wykres 41. Rentowność obrotu przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD
(w %)

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII.

W analizowanych przedsiębiorstwach wskaźnik płynności finansowej I stopnia⁵¹ w 2016 r. zmniejszył się o 0,1 p. proc. i wyniósł 38,9%, a wskaźnik II stopnia⁵² był taki sam jak przed rokiem i wynosił 103,4%. Wskaźnik płynności finansowej III stopnia⁵³ zmniejszył się o 0,8 p. proc., do poziomu 148,3%.

Wskaźnik płynności finansowej I stopnia w przedsiębiorstwach niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób według PKD 2007 wykazał najwyższy wzrost w sekcji E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (o 15,6 p. proc.), B – Górnictwo i wydobywanie (o 10,7 p. proc.), R – Kultura, rozrywka i rekreacja (o 7,5 p. proc.). Najwyższy spadek w 2016 r.

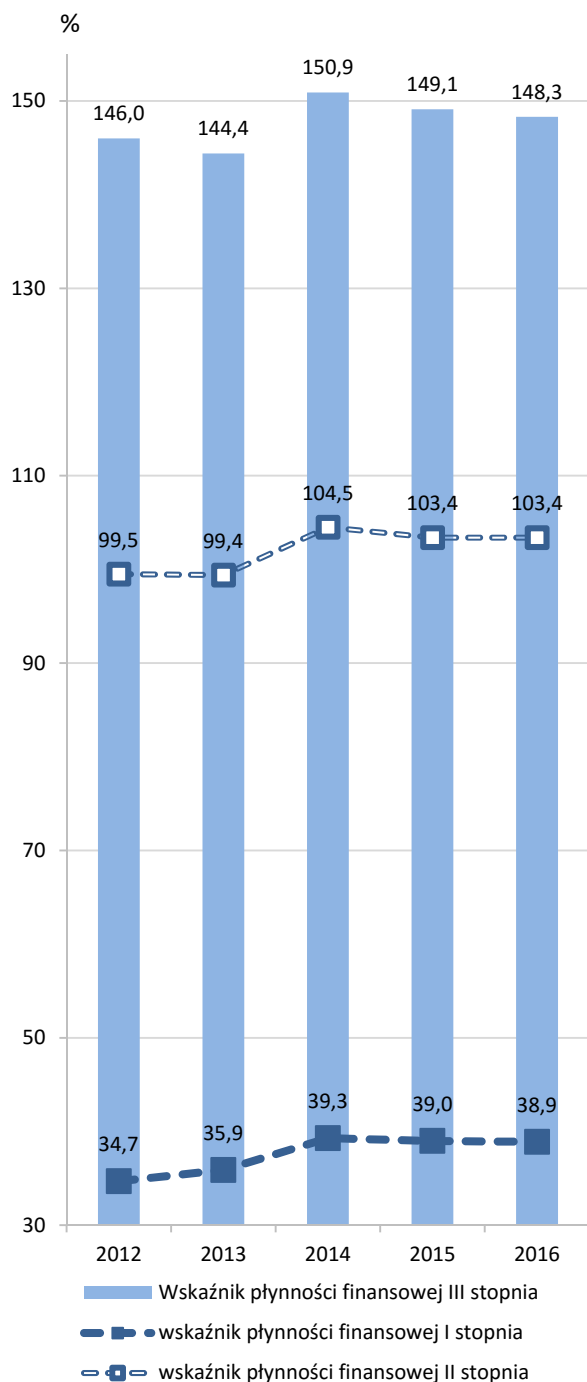
⁵¹ Wskaźnik płynności finansowej I stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (słownik pojęć GUS).

⁵² Wskaźnik płynności II stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (słownik pojęć GUS).

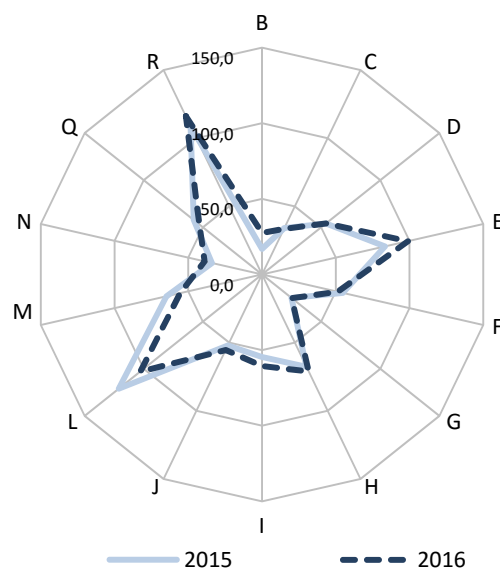
⁵³ Wskaźnik płynności III stopnia jest to relacja aktywów obrotowych jednostki (zapasów, należności krótkoterminowych, inwestycji krótkoterminowych i krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych) do zobowiązań krótkoterminowych (słownik pojęć GUS).

w zakresie pogorszenia zdolności płatniczej wyrażonej wskaźnikiem płynności finansowej I stopnia charakteryzował sekcję L – Obsługa rynku nieruchomości (o 18,2 p. proc.), niższy spadek odnotowano w sekcji M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 9,1 p. proc.) oraz w sekcji Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (o 4,5 p. proc.).

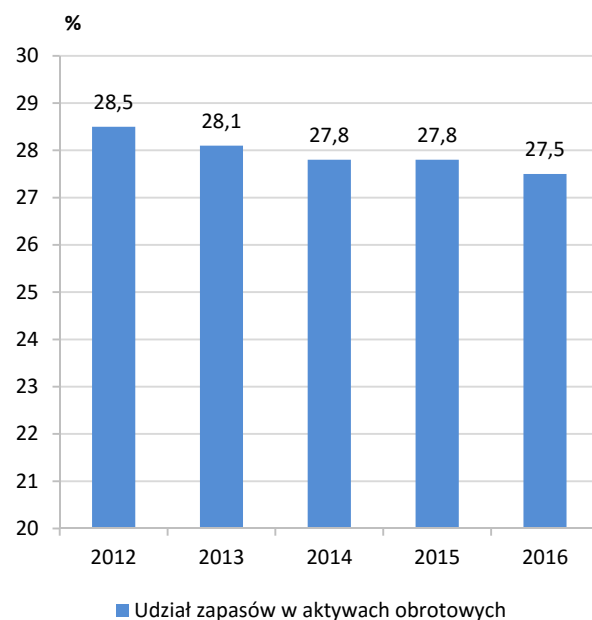
Wykres 42. Wskaźniki płynności finansowej I, II i III stopnia przedsiębiorstw niefinansowych

Wykres 42a. Wskaźniki płynności finansowej I stopnia w 2015 i 2016 r. wg wybranych sekcji PKD w %

Wykres 43. Udział zapasów w aktywach obrotowych przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I-XII 2016.

Inwestycje krótkoterminowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2016 r. zwiększyły się w stosunku do roku poprzedniego o 7,5%, osiągając wartość 279,7 mld zł. Należności krótkoterminowe w 2016 r. wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 7,8%, osiągając poziom 463,4 mld zł. Wartość zapasów utrzymywanych przez przedsiębiorstwa na koniec roku wyniosła 292,7 mld zł wobec 276,7 mld zł w roku poprzednim. Udział zapasów w strukturze aktywów obrotowych tych przedsiębiorstw wyniósł 27,5% i był o 0,4 p. proc. niższy w porównaniu do 2015 r.

Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania przedsiębiorstw niefinansowych ogółem w 2016 r. wyniosły 1 380,5 mld zł (w 2015 r. osiągnęły wartość 1 291,4 mld zł). Najwyższy udział w strukturze zobowiązań i rezerw na zobowiązania stanowiły zobowiązania krótkoterminowe; udział ten wyniósł 52,1%, przy 51,7% w 2015 r. Poziom zobowiązań krótkoterminowych w 2016 r. zwiększył się o 7,7% w relacji do roku poprzedniego i wyniósł 718,8 mld zł. Wartość zobowiązań krótkoterminowych z tytułu kredytów i pożyczek w 2016 r. zwiększyła się o 6,2%. Udział kredytów bankowych w zobowiązaniach krótkoterminowych przedsiębiorstw w 2016 r. wyniósł 21,9% i był niższy o 0,3 p. proc. Wartość zobowiązań krótkoterminowych z tytułu dostaw i usług w 2016 r. zwiększyła się o 10,1% w porównaniu do roku poprzedniego. Udział zobowiązań z tytułu dostaw i usług w zobowiązaniach krótkoterminowych w 2016 r. wyniósł 51,9% i był wyższy o 1,1 p. proc. w relacji do roku poprzedniego. Zobowiązania długoterminowe stanowiły 30,2% w strukturze zobowiązań i rezerw na zobowiązania. Poziom zobowiązań długoterminowych w 2016 r. zwiększył się o 7,1% w porównaniu do poprzedniego roku i wyniósł 417,6 mld zł. Udział kredytów i pożyczek w zobowiązaniach długoterminowych przedsiębiorstw wyniósł 67,8% i był niższy o 0,6 p. proc. w porównaniu do 2015 r.

8. GENEZA I ISTOTA PROCEDURY NIERÓWNOG MAKROEKONOMICZNYCH

Światowy kryzys finansowy i gospodarczy zapoczątkowany w 2007 r. uwidoczniał problem narastania nierównowag makroekonomicznych w gospodarkach krajów UE, związanych m.in. z deficytem w handlu zagranicznym, długiem publicznym oraz wzrostem kosztów pracy. Sytuacja ta przyczyniła się do wdrożenia szeregu inicjatyw, mających na celu zapobieganie występowaniu podobnych zjawisk w przyszłości oraz zwiększenie efektywności koordynacji polityk fiskalnych i gospodarczych krajów UE⁵⁴.

Jednym z instrumentów opracowanych w celu poprawy równowagi makroekonomicznej państw członkowskich jest **Procedura Nierównowag Makroekonomicznych (MIP – Macroeconomic Imbalance Procedure)**. Procedura ta została wprowadzona przez Komisję Europejską w 2011 r. Jej celem jest umożliwienie wczesnego wykrywania zagrożeń związanych z utrzymaniem stabilności gospodarczej i finansowej krajów UE, zapobieganie występowaniu poważnych zakłóceń równowagi makroekonomicznej oraz przeciwdziałanie już zaistniałym.

MIP stanowi element tzw. **Semestru Europejskiego** – procesu instytucjonalnego podczas którego ma miejsce koordynacja polityki gospodarczej i fiskalnej w UE⁵⁵. Ramy prawne MIP obejmują: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1176/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. w sprawie zapobiegania zakłóceniom równowagi makroekonomicznej i ich korygowania oraz Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1174/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. w sprawie środków egzekwowania korekty nadmiernych zakłóceń równowagi makroekonomicznej w strefie euro. Procedura stanowi element tzw. „Sześciopaku”⁵⁶.

GLÓWNE MECHANIZMY PROCEDURY MIP

Procedura MIP, podobnie jak procedura nadmiernego deficytu, obejmuje mechanizm **prewencyjny i korekcyjny**.

W ramach **mechanizmu prewencyjnego** w listopadzie danego roku przygotowany jest analityczny **Raport z Mechanizmu Ostrzegawczego (AMR – Alert Mechanism Report)** – na podstawie danych za rok poprzedni. Celem tego sprawozdania jest identyfikowanie potencjalnych, nadmiernych zakłóceń równowagi, utrudniających sprawne funkcjonowanie gospodarek państw członkowskich, gospodarki UE oraz strefy euro. Sprawozdanie opiera się na tabeli 14 wskaźników podstawowych (ang. *scoreboard*) oraz szerszym zestawie wskaźników dodatkowych służących przeglądowi sytuacji w państwach członkowskich pod kątem potencjalnych zakłóceń równowagi ekonomicznej, które wymagają podjęcia działań naprawczych.

AMR zawiera wnioski na temat tego, czy istnieje ryzyko wystąpienia nierównowag makroekonomicznych w danym państwie członkowskim i czy należy przygotować dla tego kraju **Pogłębioną Analizę Sytuacji Makroekonomicznej (IDR – In-depth Review)**. Takie analizy są publikowane pod koniec lutego następnego roku (około cztery miesiące po AMR). Zawierają one

⁵⁴ Por. KE, *The Macroeconomic Imbalance Procedure, Rationale, Process, Application: A Compendium*, Institutional Paper 039, (2016), Bruksela. s. 7.

⁵⁵ Więcej informacji na temat Semestru Europejskiego można znaleźć w podrozdziale Semestr Europejski.

⁵⁶ Pakiet sześciu aktów ustawodawczych dotyczących zarządzania gospodarczego UE, który wszedł w życie 13 grudnia 2011 r.

wnioski co do: braku występowania zakłóceń równowagi makroekonomicznej; występowania pewnych zakłóceń równowagi makroekonomicznej; występowania nadmiernych zakłóceń równowagi makroekonomicznej lub występowania nadmiernych zakłóceń równowagi makroekonomicznej wymagających działań naprawczych⁵⁷.

Tabl. 17. Podstawowe wskaźniki procedury zakłóceń równowag makroekonomicznych

Wskaźnik	Jednostka	Wartość progowa
Nierównowagi zewnętrzne i wskaźniki konkurencyjności		
Saldo obrotów bieżących (CA – Current Account Balance)	% PKB 3-letnia średnia krocząca	-4% / +6%
Międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto (NIIP – Net International Investment Position)	% PKB	> -35%
Realny efektywny kurs walutowy (REER – Real Effective Exchange Rate)	Zmiana w % w ciągu 3 lat	+/- 5% (dla strefy euro), +/- 11% (poza strefą euro)
Udział w rynkach eksportowych (EMS – Export Market Shares)	Zmiana w % w ciągu 5 lat	> -6%
Nominalne jednostkowe koszty pracy (ULC – Unit Labour Costs)	Zmiana w % w ciągu 3 lat (2010=100)	< 9% (dla strefy euro), < 12% (poza strefą euro)
Nierównowagi wewnętrzne		
Indeks cen nieruchomości (HPI – House Prices Index)	Zmiana w % rok do roku (2010=100)	< 6%
Przepływy kredytowe sektora prywatnego (PSCF – Private Sector Credit Flow)	% PKB	< 14%
Zadłużenie sektora prywatnego (PSD – Private Sector Debt)	% PKB	< 133%
Dług brutto sektora finansów publicznych (GGSD – Gross Government Sector Debt)	% PKB	< 60%
Stopa bezrobocia (UR – Unemployment Rate)	3-letnia średnia krocząca	< 10%
Zobowiązania sektora finansowego (TFSL – Total Financial Sector Liabilities)	Zmiana w % rok do roku	< 16,5%
Wskaźniki rynku pracy (włączone od 2015 roku)		
Współczynnik aktywności zawodowej (AR – Activity Rate)	Zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat	>- 0,2%
Stopa bezrobocia długotrwałego (LTU – Long-term Unemployment Rate)	Zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat	< 0,5%
Stopa bezrobocia młodzieży (YU – Youth Unemployment Rate)	Zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat	< 2%

Źródło: Dokument Komisji Europejskiej.

Uruchomienie **mechanizmu korekcyjnego** ma miejsce w przypadku, gdy na podstawie dokonania szczegółowej analizy sytuacji Komisja stwierdzi, że w danym państwie członkowskim występują nadmierne zakłócenia równowagi makroekonomicznej. Rada może w takim przypadku, na wniosek Komisji, przyjąć zalecenie stwierdzające istnienie nadmiernej nierównowagi, rekomendujące danemu państwu członkowskiemu podjęcie działań naprawczych⁵⁸. Zalecenie takie powinno wskazywać rodzaj zakłóceń równowagi, zestaw koniecznych do podjęcia działań, jak również termin, w którym dane

⁵⁷ Zakwalifikowanie do tej kategorii skutkuje wnioskiem KE do Rady o wdrożenie procedury.

⁵⁸ Zob. PE, *Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01*, Official Journal of the European Union, C 326, 26 October 2012, (2012), Bruksela, art. 121 ust. 4.

państwo członkowskie ma przedłożyć plan działań naprawczych razem z harmonogramem ich realizacji⁵⁹.

Na podstawie sprawozdania Komisji, Rada dokona oceny planu działań naprawczych. Jeżeli uzna ona plan ten za zadowalający, to zatwierdzi go i sporządzi harmonogram nadzoru nad jego wykonaniem. Gdy oceni ona natomiast działania lub harmonogram za niedostateczne, zobowiąże państwo członkowskie do przedłożenia nowego planu działań naprawczych.

Tabl. 18. Wybrane dodatkowe wskaźniki procedury zakłóceń równowag makroekonomicznych

Wskaźnik	Jednostka
Realny PKB	zmiana w % w okresie 1 roku
Nakłady brutto na środki trwałe	% PKB
Wydatki krajowe brutto na badania i rozwój	% PKB
Rachunek obrotów bieżących i rachunek kapitałowy	wierzytelności/zadłużenie netto
Zadłużenie zagraniczne netto	% PKB
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce sprawozdającej – przepływy	% PKB
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce sprawozdającej – stany	% PKB
Saldo handlu produktami energetycznymi	% PKB
Realny efektywny kurs walutowy – partnerzy handlowi strefy euro	zmiana w % w okresie 3 lat
Wyniki eksportu względem rozwiniętych gospodarek	zmiana w % w okresie 5 lat
Warunki wymiany handlowej	zmiana w % w okresie 5 lat
Udział w rynku eksportowym według wolumenu	zmiana w % w okresie 1 roku
Wydajność pracy	zmiana w % w okresie 1 lat
Wskaźnik nominalnego jednostkowego kosztu pracy (2010=100)	zmiana w % w okresie 10 lat
Poziom jednostkowych kosztów pracy względem strefy euro	zmiana w % w okresie 10 lat
Wskaźnik cen nieruchomości mieszkaniowych (2010=100) w ujęciu nominalnym	zmiana w % w okresie 3 lat

Źródło: Dokument Komisji Europejskiej.

Komisja będzie monitorować realizację zaleceń Rady na podstawie sprawozdań z postępów w prowadzeniu działań korygujących, które będą regularnie sporządzane w tym celu przez państwa członkowskie objęte procedurą. W ramach przeprowadzania monitoringu realizacji planu działań naprawczych Komisja może również przeprowadzać misje wzmocnionego nadzoru⁶⁰.

Rada będzie dokonywała oceny działań korygujących w oparciu o raport Komisji. Jeżeli uzna ona, że dane państwo członkowskie nie podjęło rekomendowanych działań, może podjąć ona w takiej sytuacji decyzję stwierdzającą niezastosowanie się do wytycznych, wraz z zaleceniem wyznaczającym nowy termin podjęcia działań naprawczych.

Gdy Rada stwierdzi, że dane państwo członkowskie podjęło działania naprawcze, procedura dotycząca nadmiernych zakłóceń równowagi uznana zostanie za będącą w toku i pozostanie zawieszona. W takiej sytuacji przeprowadzany będzie jedynie monitoring realizowanych działań⁶¹.

⁵⁹ PE, *Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*, Official Journal of the European Union L 306/25 of 23 November 2011, (2011), Bruksela, art. 8, ust. 1.

⁶⁰ Tamże, art. 9, ust. 3.

⁶¹ Tamże, art. 10, ust. 5.

W sytuacji niestosowania się do wyżej opisanych zaleceń, Rada może, na wniosek Komisji, nałożyć sankcje na państwo (strefy euro) w postaci oprocentowanego depozytu, nieprzekraczającego 0,1% PKB i ewentualnego przekształcenia go w coroczną karę finansową⁶². Mechanizm korekcyjny nie został do tej pory uruchomiony w stosunku do żadnego z państw.

RAPORT Z MECHANIZMU OSTRZEGAWCZEGO 2017

W listopadzie 2016 r. KE opublikowała pakiet dokumentów, rozpoczynając kolejny Semestr Europejski, w tym Raport z Mechanizmu Ostrzegawczego 2017. W dokumencie tym wskazano, że gospodarka UE znajduje się w fazie trwałego, choć słabego wzrostu. Zgodnie z prognozami KE z jesieni 2016 r. przewiduje się, że wzrost realnego PKB w UE będzie kształtował się w 2016 r. na poziomie 1,8%, po czym nastąpi jego spadek do 1,6% w 2017 r., na co będzie miał wpływ m.in. spadek popytu wewnętrznego, w szczególności spożycia prywatnego i poziomu inwestycji⁶³.

Zaobserwowany wzrost gospodarczy ma pozytywny wpływ na rynek pracy UE, co przejawia się zmniejszeniem różnic pomiędzy stopami bezrobocia w poszczególnych państwach członkowskich, w porównaniu z wcześniejszymi latami, w których obserwowano duże rozbieżności tendencji. Należy jednak mieć na uwadze, iż w niektórych państwach członkowskich UE, w szczególności w krajach najbardziej dotkniętych kryzysem finansowym oraz zadłużeniowym, zaobserwować można wciąż bardzo wysokie stopy bezrobocia i niskie dochody z pracy oraz utrzymującą się niekorzystną sytuację społeczną⁶⁴. Dużym problemem jest ponadto rosnąca nadwyżka na rachunku obrotów bieżących strefy euro. Saldo obrotów bieżących strefy euro wynosiło w 2015 r. 349 mld euro, co stanowiło 3,3% PKB strefy euro. Według prognoz, nadwyżka na rachunku obrotów bieżących strefy euro ma wzrosnąć do 3,7% PKB w 2016 r., co ma związek z faktem, że dynamika popytu globalnego jest słabsza od dynamiki produkcji, a także utrzymuje się wysoki poziom zadłużenia publicznego i prywatnego. Duża i rosnąca nadwyżka na rachunku obrotów bieżących w strefie euro może mieć w przyszłości wpływ na pojawienie się presji na wartość euro w relacji do innych walut⁶⁵.

ANALIZA TABLICY WSKAŹNIKÓW NIERÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH

Na podstawie ekonomicznej analizy tablicy wskaźników procedury nierównowag makroekonomicznych Komisja stwierdziła, że w 2017 r. w przypadku 13 państw konieczne będzie przeprowadzenie szczegółowej oceny sytuacji makroekonomicznej (wobec 19 państw rok wcześniej). Są to takie kraje jak: Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Niemcy, Portugalia, Słowenia, Szwecja i Włochy. W państwach, które w 2016 r. przestały być objęte nadzorem w ramach procedury dotyczącej zakłóceń równowagi makroekonomicznej (Belgia, Rumunia, Węgry oraz Wielka Brytania), KE nie stwierdziła oznak dodatkowych zagrożeń w porównaniu z ubiegłym rokiem, które wymagałyby przeprowadzenia analizy w ramach szczegółowej oceny sytuacji w 2017 r. Niektóre państwa, które nie były w ostatnim roku poddawane szczegółowej ocenie sytuacji, wykazują stale wysoką dynamikę cen nieruchomości

⁶² PE, *Regulation (EU) No 1174/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on enforcement measures to correct excessive macroeconomic imbalances in the euro area*, Official Journal of the European Union L 306/8 of 23 November 2011, (2011), Bruksela, art. 3, ust. 5.

⁶³ KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2017*, (2016) Bruksela, s. 2.

⁶⁴ Tamże, s. 4.

⁶⁵ Tamże, s. 8.

mieszkaniowych (Dania, Luksemburg) oraz kosztów pracy (Estonia, Litwa i Łotwa), co powinno być ściśle monitorowane. Nie jest jednak wymagana w przypadku tych państw ocena ryzyka oraz podatności na zagrożenia całej gospodarki w ramach szczegółowej oceny sytuacji. W przypadku Grecji nadzór nad zakłóceniami nierównowagi makroekonomicznej oraz monitorowanie działań naprawczych w dalszym ciągu odbywa się w kontekście programu pomocy finansowej⁶⁶.

WNIOSKI DLA POLSKI Z AMR 2017

Polska, podobnie jak to miało miejsce w poprzednich latach, nie została objęta pogłębioną analizą w ramach procedury MIP. Tylko jeden wskaźnik w przypadku Polski przekraczał w 2015 r. przyjętą wartość progową (międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto)⁶⁷. Wskaźnik ten wyniósł - 62,8% PKB, wobec progu ostrożnościowego wynoszącego -35% PKB. Jego wartość w porównaniu z rokiem poprzednim poprawiła się o 5,5 p. proc. Należy podkreślić, iż podatność Polski na zagrożenia zewnętrzne jest ograniczona, gdyż znaczną część zobowiązań Polski względem zagranicy stanowią bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ)⁶⁸.

Do 2012 r. Polska przekraczała także wskaźnik salda obrotów bieżących, jednak można zaobserwować, że z roku na rok jego wartość poprawia się i aktualnie pozostaje ona poniżej poziomu progowego. W 2015 r. zaobserwowano w Polsce zwiększenie udziałów w rynku eksportowym w ujęciu skumulowanym, jak również wzrost wskaźników konkurencyjności kosztowej. Zadłużenie sektora prywatnego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce utrzymują się na stosunkowo niskim i stabilnym poziomie (wynoszącym odpowiednio 79,0% i 51,1% PKB). Polski sektor bankowy pozostawał w 2015 r. stabilny, ale miał miejsce spadek jego rentowności. W latach 2014-2015 nastąpił w Polsce ograniczony dodatni wzrost realnych cen nieruchomości mieszkaniowych, po okresie kilkuletniej korekty. Reasumując, Komisja ponownie uznała, że w Polsce nie zachodzi ryzyko wystąpienia nadmiernej nierównowagi makroekonomicznej i w związku z tym nie ma potrzeby dokonania pogłębionej analizy.

WYNIKI POGŁĘBIONEJ ANALIZY SYTUACJI MAKROEKONOMICZNEJ – LUTY 2017

W lutym 2017 r. Komisja Europejska opublikowała wyniki Pogłębionej Analizy Sytuacji Makroekonomicznej (*IDR – In-depth review*) 13 państw członkowskich UE, wskazanych w Raporcie z Mechanizmu Ostrzegawczego 2017 jako tych, w których mogą występować bądź narastać zakłócenia równowagi. Zgodnie z opinią Komisji najtrudniejsza sytuacja występuje aktualnie w Bułgarii, Chorwacji, Francji, Włoszech, Portugalii i na Cyprze. Kraje te doświadczają nadmiernych zaburzeń równowagi makroekonomicznej. Występowanie nierównowag makroekonomicznych zostało potwierdzone również w takich krajach jak: Niemcy, Irlandia, Holandia, Hiszpania, Szwecja i Słowenia. Wszystkie wymienione powyżej państwa będą stanowiły przedmiot szczególnego monitoringu, dostosowanego do stopnia i charakteru występujących w nich zakłóceń równowagi. Zgodnie z diagnozą KE, zaproponowaną w tym stadium procedury MIP, Finlandia nie doświadcza aktualnie nierównowag makroekonomicznych⁶⁹.

⁶⁶ Tamże, s. 17.

⁶⁷ W ramach procedury nierównowag makroekonomicznych za 2017 r. KE dokonuje analizy i publikacji danych za 2015 r.

⁶⁸ KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2017*, (2016) Bruksela, s. 38.

⁶⁹ KE, *Macroeconomic Imbalance Procedure*, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/macroeconomic-imbalance-procedure/mip-surveillance-2017_en

Tabl. 19. Wartości podstawowych wskaźników nierównowag makroekonomicznych za rok 2015

Rok 2015	Wskaźniki nierównowagi zewnętrznej i konkurencyjności					Wskaźniki nierównowagi wewnętrznej						Wskaźniki dotyczące zatrudnienia		
	Wskaźnik	CA	NIIP	REER	EMS	ULC	HPI	PSCF	PSD	GGSD	UR	TFSL	AR	LTU
Wartość progowa	-4/6%	-35%	±5% (±11%) ^a	-6%	9% (12%) ^a	6%	14%	133%	60%	10%	16,5%	-0,2 p.p.	0,5 p.p.	2 p.p.
Austria	2,1	2,9	1,8	-9,6	6,1	3,5	2,1	126,4	85,5	5,6	0,6	0,4	0,5	1,2
Belgia	-0,2	61,3	-1,2	-11,3	1,5	1,3 ^p	4,5	166,3	105,8	8,5	-1,0	0,7	1,0	2,3
Bułgaria	0,6	-60,0	-4,1	12,8	14,9 ^p	1,6 ^{bp}	-0,3	110,5	26,0	11,2	7,0	2,2	-1,2	-6,5
Chorwacja	2,7	-77,7	0,1	-3,5	-5,0	-2,4	-1,3	115,0	86,7	17,0	2,1	2,9	0,1	0,9
Cypr	-4,1	-130,3	-6,2	-16,8	-10,5 ^p	2,9 ^{bp}	4,4	353,7	107,5	15,7	2,8	0,4	3,2	5,1
Czechy	0,2	-30,7	-8,0	0,1	0,5	3,9 ^p	0,9	68,6	40,3	6,1	7,7	2,4	-0,6	-6,9
Dania	8,8	39,0	-1,5	-8,8	4,9	6,3	-3,3	212,8	40,4	6,6	-2,0	-0,1	-0,4	-3,3
Estonia	0,9	-40,9	6,4	8,5	14,4	6,8	3,3	116,6	10,1	7,4	8,1	1,9	-3,1	-7,8
Finlandia	-1,0	0,6	2,3	-20,5	3,6	-0,4	9,5	155,7	63,6	8,8	1,5	0,6	0,7	3,4
Francja	-0,7	-16,4	-2,7	-5,4	2,5 ^p	-1,3	4,4	144,3	96,2	10,3	1,8	0,8	0,6	0,3
Grecja	-1,2	-134,6	-5,5	-20,6	-11,1 ^p	-3,5 ^e	-3,1	126,4	177,4	26,3	15,7	0,3	3,7	-5,5
Hiszpania	1,3	-89,9	-2,9	-3,5	-0,7 ^p	3,8	-2,7	154,0	99,8	24,2	-2,1	0,0	0,4	-4,6
Holandia	9,1	63,9	-0,6	-8,3	0,2 ^p	3,6	-1,6 ^p	228,8 ^p	65,1	7,2	3,2 ^p	0,6	1,1	-0,4
Irlandia	4,7	-208,0	-5,9	38,3	-18,1	8,3	-6,7	303,4	78,6	11,3	9,5	0,8	-3,7	-9,5
Litwa	0,9	-44,7	4,0	15,5	11,6	4,6	2,2	55,0	42,7	10,5	6,7	2,3	-2,7	-10,4
Luksemburg	5,3	35,8	-0,5	22,9	0,6	6,1	24,2	343,1	22,1	6,1	15,5	1,5 ^b	0,3	-1,4
Łotwa	-1,8	-62,5	3,1	10,5	16,0	-2,7	0,7	88,8	36,3	10,9	12,2	1,3	-3,3	-12,2
Malta	4,3	48,5	-0,2	-8,8	3,9	2,8 ^p	5,4	139,1	64,0	5,9	1,3	4,5	-0,7	-2,3
Niemcy	7,5	48,7	-1,4	-2,8	5,7	4,1	3,0	98,9	71,2	4,9	2,8	0,4	-0,4	-0,8
Polska	-1,3	-62,8	-1,0	9,7	-0,4^p	2,8	3,2	79,0	51,1	8,9	2,4	1,6	-1,1	-5,7
Portugalia	0,7	-109,3	-2,8	2,8	0,0 ^e	2,3	-2,3	181,5	129,0	14,4	-1,6	0,0	-0,5	-6,0
Rumunia	-1,0	-51,9	2,7	21,1	0,5 ^p	1,7	0,2	59,1	37,9	6,9	4,1	1,3	0,0	-0,9
Słowacja	1,1	-61,0	-0,7	6,7	2,2	5,5	8,2	81,4	52,5	13,0	4,5	1,5	-1,8	-7,5
Słowenia	5,4	-38,7	0,6	-3,6	-0,6	1,5	-5,1	87,3	83,1	9,6	-3,4	1,4	0,4	-4,3
Szwecja	5,0	4,1	-7,9	-9,3	3,6	12,0	6,5	188,6	43,9	7,8	2,3	1,4	0,0	-3,3
Węgry	3,0	-60,8	-6,9	-8,0	3,9	11,6	-3,1	83,9	74,7	8,2	0,4	4,9	-1,9	-10,9
W. Brytania	-4,8	-14,4	11,3	1,0	1,7	5,7	2,5	157,8	89,1	6,3	-7,8	0,8	-1,1	-6,6
Włochy	1,5	-23,6	-2,2	-8,9	1,5	-2,6 ^p	-1,7	117,0	132,3	12,2	1,7	0,5	1,3	5,0

^a Liczby w nawiasie oznaczają wartości progowe wskaźników dla krajów spoza strefy euro; ^b – przerwa w szeregu czasowym; ^e – dane szacunkowe; ^p – dane tymczasowe.

Źródło: KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2017*, (2016) Bruksela, s. 45.

II. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

1. PROCESY NA GLOBALNYM RYNKU PRACY

Globalny rynek pracy⁷⁰ charakteryzował się w 2016 r. wzrostem liczby pracujących (o 1,2%). Współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia na świecie obniżyły się jednak nieco względem poprzedniego roku (o 0,1 p. proc.) w związku z wejściem nowych osób na rynek pracy i wyniosły odpowiednio 62,8% oraz 59,2%. Wśród grup krajów najwyższą dynamiką wzrostu liczby pracujących cechowały się kraje Afryki Subsaharyjskiej (2,9%), arabskie (2,5%) oraz Afryki Północnej (2,2%), jednak w krajach tych występowały wciąż wysokie stopy bezrobocia (odpowiednio: 7,2%, 10,7% oraz 12,1%), zwłaszcza w przypadku kobiet (odpowiednio: 8,3%, 21,9% oraz 20,0%) oraz osób w przedziale wieku 15-24 lata (odpowiednio: 11,1%, 31,1% oraz 28,6%).

W regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów sytuacja na rynku pracy polepszyła się w 2016 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, co uzewnętrzniało się wzrostem liczby pracujących o 0,3%, aczkolwiek wystąpił także wzrost stopy bezrobocia (do 8,1%).

Kraje Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku odnotowały nieznaczny (o 1,6%) wzrost liczby pracujących, przy jednoczesnym wzroście stopy bezrobocia (do 3,8%).

W krajach Europy Północnej, Południowej i Zachodniej wzrost liczby pracujących kształtował się w 2016 r. na poziomie 0,8% (ten sam poziom od 2014 roku), natomiast w krajach Europy Wschodniej miał miejsce spadek liczby pracujących o 0,3%, podobnie jak roku poprzednim.

AKTYWNI ZAWODOWO

Zgodnie z szacunkami MOP, w 2016 r. współczynnik aktywności zawodowej (dla osób w wieku 15 lat i więcej) na świecie utrzymywał się na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego, tj. 62,8%.

Tabl. 20. Współczynnik aktywności zawodowej (15 lat i więcej) według grup krajów

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016 ^a
	w %				
Świat	63,0	62,9	62,9	62,9	62,8
Stany Zjednoczone	63,0	62,6	62,2	62,1	62,0
Japonia	59,0	59,3	59,5	59,3	59,1
Niemcy	59,9	60,2	60,4	60,3	60,3
Europa Wschodnia (EE)	59,9	60,0	60,2	60,2	60,2
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWU)	57,8	57,7	57,7	57,6	57,5
Azja Wschodnia (EA)	69,5	69,6	69,5	69,5	69,3
Azja Południowo-Wschodnia oraz Pacyfik (SEA)	70,3	70,1	69,9	69,9	69,9
Azja Południowa (SA)	54,6	54,5	54,4	54,5	54,5
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	65,4	65,0	65,2	65,2	65,2
Afryka Subsaharyjska (SSA)	69,9	70,0	70,1	70,2	70,3
Afryka Północna (NA)	47,7	48,0	48,0	48,2	48,3
Kraje arabskie (AS)	51,6	51,8	51,9	52,1	52,0

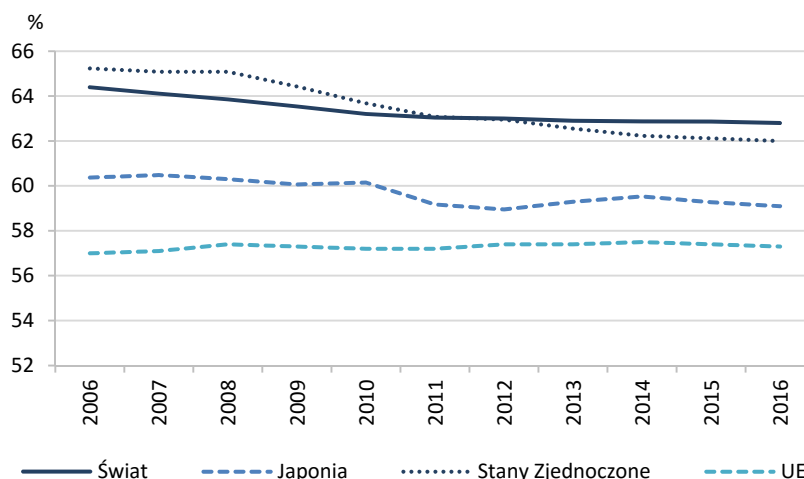
^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

⁷⁰ O ile nie zaznaczono inaczej, w rozdziale *Procesy globalne* źródłem danych jest MOP. Wszystkie dane MOP za 2016 r. są danymi szacunkowymi. Zaprezentowane grupy krajów również są zgodne z klasyfikacją MOP.

Pomiędzy poszczególnymi krajami świata istniały jednak spore różnice w zakresie zmian w aktywności zawodowej. Przykładowo w Stanach Zjednoczonych w ostatnich pięciu latach poziom aktywności zawodowej obniżał się, podczas gdy w krajach UE zasadniczo nie zmieniał się w tym okresie. W przypadku Stanów Zjednoczonych spadek aktywności zawodowej przypisywano m.in. rosnącemu zniechęceniu poszukiwaniem pracy (tj. przechodzeniu osób bezrobotnych do puli biernych zawodowo). Z kolei w krajach arabskich widać było systematyczny wzrost aktywności zawodowej (do 52,0%), przede wszystkim w przedziale wieku powyżej 25 lat (60,2%), zwłaszcza w przypadku mężczyzn (87,2%).

Wykres 44. Współczynnik aktywności zawodowej w wybranych krajach świata
(dla grupy wieku 15 lat i więcej)

Uwaga: dane za 2016 r. szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

Najniższe poziomy aktywności zawodowej odnotowano w krajach arabskich (52,0%) oraz krajach Afryki Północnej (48,3%), co było głównie spowodowane bardzo niskim udziałem kobiet w podaży pracy.

Najwyższe poziomy aktywności zawodowej (sięgające 70%) występowały w Afryce Wschodniej (79,2%), Afryce Centralnej (71,5%), Afryce Subsaharyjskiej (70,3%), Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku (69,9%) oraz Afryce Wschodniej (69,3%). Należy zaznaczyć, że wysoka aktywność zawodowa w krajach rozwijających się może wynikać z braku rozwiniętych systemów socjalnych oraz niskiego poziomu zamożności, co w większym stopniu niż w krajach rozwiniętych skłania ludzi do podejmowania pracy. Poza tym, jakość pracy podejmowanej w tych krajach jest niższa niż w krajach rozwiniętych, o czym świadczą wysokie odsetki pracy na niepewnych warunkach oraz nieformalnego zatrudnienia w tych grupach krajów⁷¹.

Jednocześnie poziom aktywności zawodowej w krajach Azji Wschodniej od 2000 roku obniżał się, co było związane z jednej strony z rosnącym odsetkiem osób uczących się, z drugiej zaś z niekorzystnymi zmianami demograficznymi. Rosnący odsetek uczących się osób wiąże się ze wzrostem zamożności społeczeństwa danego kraju. Przy wyższych dochodach znika silna, tak jak w krajach biedniejszych, presja do podejmowania pracy, a pojawia się większa możliwość zdobywania wykształcenia.

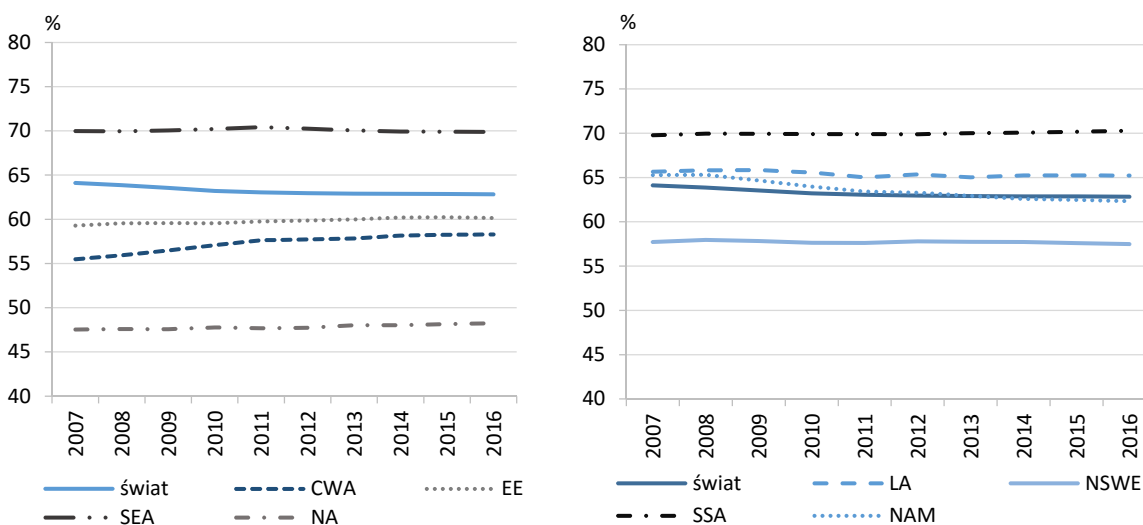
⁷¹ Por. Ramka *Jakość pracy*.

Biorąc pod uwagę grupy wiekowe, aktywność zawodowa w latach 2000-2016 obniżyła się przede wszystkim wśród mężczyzn w kategorii wieku od 15 do 25 lat (z 53,3% do 45,8%), aczkolwiek niewielki spadek można było zaobserwować we wszystkich kategoriach wieku.

ZMIANY PODAŻY PRACY NA ŚWIECIE

W ostatnich dwóch dekadach współczynnik aktywności zawodowej na świecie obniżał się, z poziomu 65,3% w 2000 r. do poziomu 62,8% w 2016 r., głównie jako efekt procesu starzenia się społeczeństw. Biorąc pod uwagę grupy krajów, spadek miał miejsce w największym stopniu w krajach Azji Wschodniej (głównie Chiny). Zgodnie z prognozami MOP, czynniki demograficzne będą wpływać negatywnie na podaż pracy, czego wyrazem będzie dalszy spadek wskaźnika aktywności zawodowej do 2021 r.

Wykres 45. Współczynnik aktywności zawodowej dla grup krajów

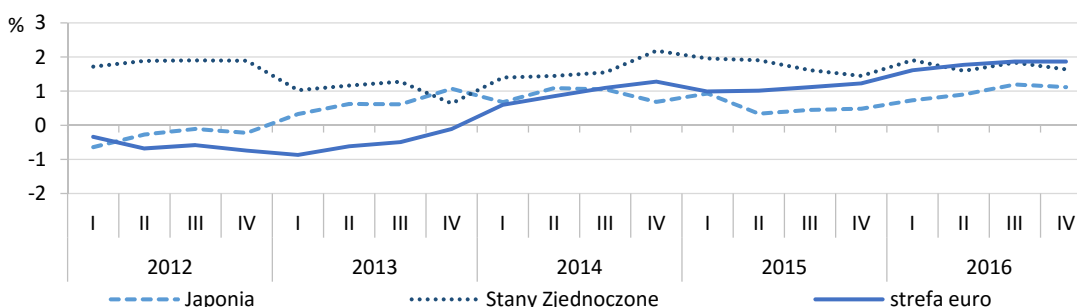

Źródło: dane MOP

PRACUJĄCY

Globalna liczba pracujących, zgodnie z szacunkami MOP, wzrosła o 1,2% w 2016 r. (wobec 1,4% w roku 2015). Największy przyrost liczby pracujących odnotowano w przypadku osób o niskich dochodach (3%, wobec 0,8% w przypadku osób dobrze sytuowanych).

Wykres 46. Zmiana liczby pracujących w Stanach Zjednoczonych, Japonii i strefie euro (w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

Wskaźnik zatrudnienia na świecie, tzn. udział osób pracujących w stosunku do całej populacji w wieku 15 lat i więcej, w 2016 r. wyniósł 59,2%, wobec 59,3% w roku 2015.

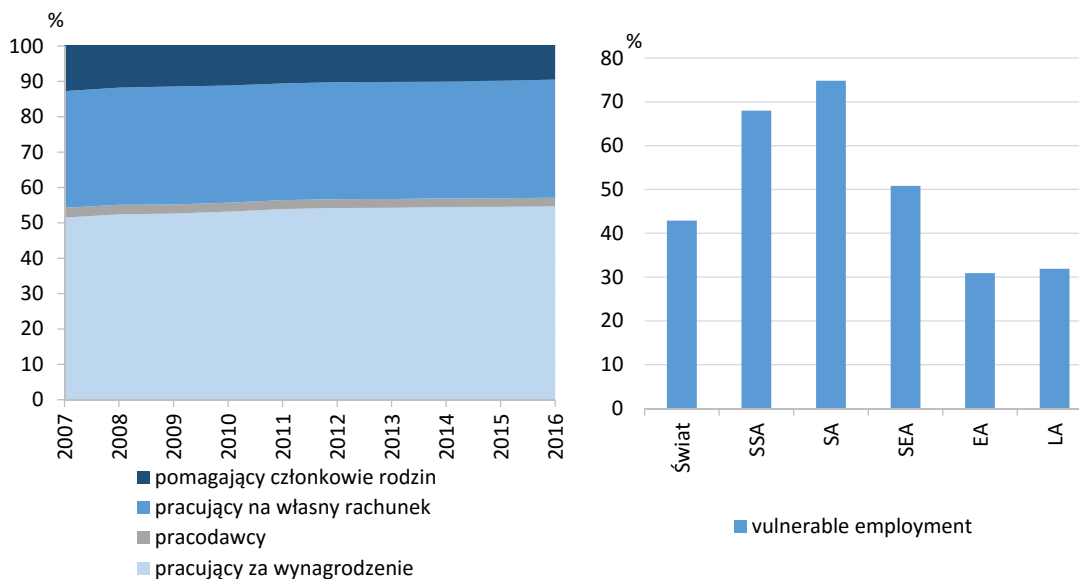
JAKOŚĆ PRACY NA ŚWIECIE

MOP kategoryzuje osoby pracujące na te, które otrzymują regularną płacę za wykonywane zajęcie (*wage employment*) oraz te, które pracują na niepewnych warunkach (*vulnerable employment*). Pierwsza kategoria dzieli się m.in. na osoby zatrudnione na umowy na czas nieokreślony oraz na zatrudnionych na umowach na czas określony. Mianem *vulnerable employment* MOP określa osoby pracujące na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin, ze względu na występujące wśród nich wyższe wskaźniki ubóstwa i niższą ochronę socjalną niż wśród pozostałych osób pracujących.

Zgodnie z szacunkami MOP, w 2016 r. liczba pracujących, którzy otrzymywali regularną płacę za wykonywane zajęcie wyniosła na świecie prawie 1,8 mld osób. Liczba osób wykonujących pracę na niepewnych warunkach na świecie wyniosła 1,4 mld osób i stanowiła blisko połowę pracującej populacji.

Zaobserwować jednak można tendencję spadkową udziału *vulnerable employment* wśród pracujących, która trwa od ponad dwóch dekad. W 2000 r. udział ten wyniósł na świecie 49,5%, zaś w 2016 r. było to 42,9%. Największy odsetek tych osób wśród osób pracujących występował w 2016 r. we Wschodniej Afryce (79,7%), Azji Południowej (74,8%) oraz Afryce Subsaharyjskiej (68,0%). Dla porównania, według metodologii MOP, w Polsce odsetek *vulnerable employment* wynosił 17,1% w 2016 r.

Wykres 47. Struktura pracujących oraz udział osób pracujących na własny rachunek i pomagających członków rodzin (*vulnerable employment*) wśród ogółu pracujących w 2016 r. według grup krajów

Uwaga: grupy krajów według MOP, tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MOP.

Pomimo utrzymywania się nadal wysokich udziałów *vulnerable employment* w ogólnej liczbie pracujących, największe ograniczenia tej formy zatrudnienia w latach 2000-2016 miały miejsce w Azji Wschodniej (z 47,2% do 30,9%) oraz Azji Zachodniej (z 45,5% do 31,1%).

W krajach UE i w strefie euro w 2016 r. liczba pracujących wzrosła odpowiednio o 1,5% i o 1,7% (dane Eurostatu). Był to kolejny, trzeci rok z rzędu, w którym odnotowano wyraźną poprawę na unijnym rynku pracy.

W pozostałych regionach świata, poza rejonem Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku, tempo wzrostu liczby pracujących utrzymywało się na podobnym poziomie, jak w poprzednim roku, bądź nieznacznie zmniejszało się. W Europie Wschodniej miał miejsce spadek liczby pracujących o 0,3%.

W Azji Wschodniej miał miejsce spadek wskaźnika zatrudnienia wywołany spowolnieniem gospodarczym, będącym skutkiem m.in. słabnącego popytu wewnętrznego.

Tabl. 21. Wskaźnik zatrudnienia (15 lat i więcej) według grup krajów

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016 ^a
	w %				
Świat	59,2	59,2	59,2	59,3	59,2
Stany Zjednoczone	57,9	57,9	58,4	58,8	58,9
Japonia	56,4	56,9	57,4	57,3	57,2
Niemcy	56,7	57,1	57,4	57,6	57,7
Europa Wschodnia (EE)	55,8	55,9	56,2	56,3	56,4
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWU)	51,5	51,2	51,5	51,9	52,1
Azja Wschodnia (EA)	66,4	66,5	66,4	66,4	66,3
Azja Południowo-Wschodnia oraz Pacyfik (SEA)	67,4	67,2	67,2	67,1	67,2
Azja Południowa (SA)	52,3	52,2	52,1	52,2	52,3
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	60,9	60,7	61,0	60,7	60,0
Afryka Subsaharyjska (SSA)	64,7	64,9	65,2	65,3	65,3
Afryka Północna (NA)	41,9	42,1	42,0	42,2	42,4
Kraje arabskie (AS)	46,1	46,4	46,4	46,5	46,4

^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

BEZROBOTNI

W 2016 r. liczba osób bezrobotnych na świecie wyniosła 197,7 mln, wykazując wzrost o 3,2 mln w stosunku do poprzedniego roku. Stopa bezrobocia utrzymywała się na poziomie 5,7%. Pomiędzy regionami występowały jednak istotne różnice w zakresie poziomów bezrobocia.

Tabl. 22. Stopa bezrobocia według grup krajów

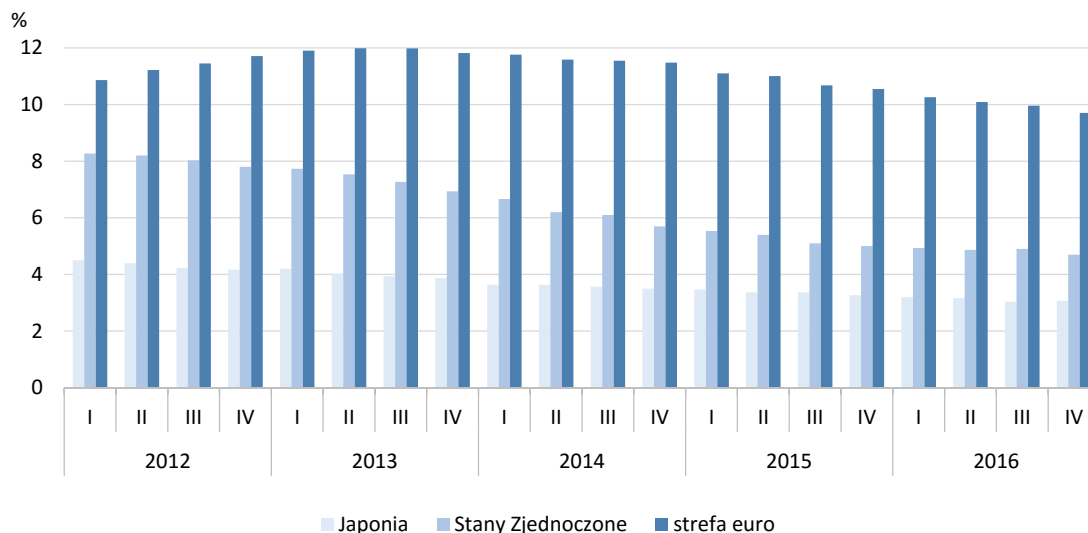
Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016 ^a
	w %				
Świat	6,0	5,9	5,8	5,7	5,7
Stany Zjednoczone	8,1	7,4	6,2	5,3	4,9
Japonia	4,3	4,0	3,6	3,4	3,1
Niemcy	5,4	5,2	5,0	4,6	4,3
Europa Wschodnia (EE)	6,8	6,8	6,6	6,5	6,2
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWU)	10,9	11,3	10,7	10,0	9,3
Azja Wschodnia (EA)	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5
Azja Południowo-Wschodnia oraz Pacyfik (SEA)	4,0	4,1	4,0	4,0	3,8
Azja Południowa (SA)	4,3	4,2	4,1	4,1	4,1
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	6,8	6,7	6,5	7,0	8,1
Afryka Subsaharyjska (SSA)	7,5	7,3	7,0	7,0	7,2
Afryka Północna (NA)	12,3	12,3	12,5	12,4	12,1
Kraje arabskie (AS)	10,6	10,6	10,6	10,8	10,7

^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

Najniższa stopa bezrobocia występowała w krajach Azji Południowo-Wschodniej oraz Pacyfiku (3,8%), Południowej Azji (4,1%) i Azji Wschodniej (4,5%). W krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibów wskaźnik bezrobocia wynosił 8,1%, a w krajach Afryki Północnej 12,1%.

Wykres 48. Stopa bezrobocia w wybranych gospodarkach rozwiniętych

Źródło: dane OECD.

W Stanach Zjednoczonych stopa bezrobocia w 2016 r. wyniosła 4,9% i obniżyła się o 3,2 p. proc. od 2012 r. W Japonii stopa bezrobocia wyniosła 3,1%, i była niższa o 0,3 p. proc. niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia w tym kraju obniżała się od 2010 r., kiedy jej wielkość wyniosła 5,1%.

W krajach UE stopa bezrobocia zmniejszyła się z 10,5% w 2012 roku do 8,6% w 2016 roku, obniżając się od drugiej połowy 2013 r., co było skutkiem odbudowy dynamiki PKB.

Najwyższe stopy bezrobocia odnotowano w krajach Afryki Południowej 25,6% (wobec 24,9% w roku poprzednim), a w przypadku kobiet 28,2% (27,4%). W grupie osób w wieku 15-25 lat stopa bezrobocia wyniosła 49,9%, a w przypadku kobiet w tej klasie wieku 55,1%.

W grupie krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, wraz z pogorszeniem warunków na rynku pracy, stopa bezrobocia wzrosła w stosunku do poprzedniego roku o 1,1 p. proc. i wyniosła w konsekwencji 8,1% (10,0% w przypadku kobiet).

W krajach Azji Wschodniej stopa bezrobocia utrzymywała się czwarty rok z rzędu na tym samym poziomie 4,5%, a w krajach Europy Północnej, Południowej i Zachodniej wyniosła ona 9,3% i w porównaniu z rokiem poprzednim spadła o 0,7 p. proc.

W 2016 r. na świecie było 69,6 mln młodych osób bezrobotnych w wieku 15-24 lat. Stopa bezrobocia wśród tej grupy wyniosła 12,8% wobec 12,7% w 2015 r., w tym wśród kobiet 13,3% (13,0% w roku poprzednim).

2. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

W 2016 r. sytuacja na rynku pracy Unii Europejskiej⁷² poprawiała się. Z kwartału na kwartał następował wzrost liczby pracujących, ponadto obniżała się stopa bezrobocia, w tym stopa bezrobocia długotrwałego. Odbudowa liczby pracujących kolejny rok z rzędu miała miejsce także w niektórych krajach najbardziej dotkniętych przez kryzys, tj. Hiszpanii, Portugalii, czy Grecji. W 2016 r. zaobserwowano również wzrost liczby pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy. Wraz z poprawą warunków na rynku pracy, wzrosły realne dochody gospodarstw domowych.

UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

Zgodnie z danymi z badania *Labour Force Survey* (LFS) populacja osób w wieku 15-64 lata⁷³ w 2016 r. wyniosła w krajach Unii Europejskiej 328,8 mln osób i była mniejsza o 86,3 tys. niż w 2015 r. Największa liczba osób w wieku 15-64 lata występowała w Niemczech (53,9 mln), Wielkiej Brytanii (41,4 mln), Francji (40,9 mln), Włoszech (38,9 mln), Hiszpanii (30,5 mln) oraz w Polsce (24,6 mln).

W latach 2012-2016 liczba osób w wieku 15-64 lata obniżyła się w UE łącznie o 1,6 mln. Zjawisko kurczenia się liczby osób w wieku produkcyjnym związane było z procesem starzenia się społeczeństw europejskich, co potwierdza wzrastająca liczba osób w wieku 65 lat i więcej. Liczba osób w tym przedziale wieku w 2016 r. w UE wyniosła 95,9 mln. Zwiększyła się ona w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,3 mln. Największy wzrost liczby osób w przedziale wieku 65 lat i więcej odnotowano w analizowanym okresie we Francji (o 0,3 mln), w Polsce (o 0,2 mln) i Wielkiej Brytanii (o 0,2 mln).

AKTYWNI ZAWODOWO

Liczba osób aktywnych zawodowo w UE w 2016 r. wyniosła 239,7 mln i była wyższa o 1,2 mln w porównaniu z rokiem 2015. Współczynnik aktywności zawodowej kształtował się w UE na poziomie 72,9%.

Biorąc pod uwagę grupy wieku, współczynnik aktywności zawodowej w największym stopniu wzrósł w 2016 r. w grupie osób w wieku 55-64 lata (o 1,8 p. proc.), podczas gdy wśród osób w wieku 15-24 lata nie uległ on zmianie. W przedziale wieku 25-54 lata wskaźnik ten od 2015 r. wzrósł, ale jedynie o 0,1 p. proc.

Krajami o najliczniejszej grupie osób aktywnych zawodowo były kolejno: Niemcy (41,9 mln osób), Wielka Brytania (32,0 mln), Francja (29,2 mln), Włochy (25,2 mln), Hiszpania (22,7 mln) i Polska (17,0 mln).

⁷² O ile nie zaznaczono inaczej, dane prezentowane w niniejszym rozdziale dotyczą Unii Europejskiej składającej się z 28 państw (odnosi się to również do danych z okresu przed akcesją Chorwacji do UE). O ile nie zaznaczono inaczej, dane prezentowane w niniejszym rozdziale pochodzą z badania ankietowego *The European Union Labour Force Survey*.

⁷³ W dalszej części rozdziału *Rynki pracy w Unii Europejskiej* dane dotyczące osób aktywnych zawodowo, pracujących oraz biernych zawodowo odnoszą się do grupy wieku w przedziale 15-64 lata, o ile nie zaznaczono inaczej.

Tabl. 23. Współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia w krajach UE

Kraje	Współczynnik aktywności zawodowej (15-64)					Wskaźnik zatrudnienia (wiek 15-64)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w %									
UE ^a	71,7	72,0	72,3	72,5	72,9	64,1	64,1	64,8	65,6	66,6
Strefa euro ^b	72,0	72,2	72,3	72,4	72,8	63,7	63,4	63,8	64,5	65,4
Austria	75,1	75,5	75,4	75,5	76,2	71,4	71,4	71,1	71,1	71,5
Belgia	66,9	67,5	67,7	67,6	67,6	61,8	61,8	61,9	61,8	62,3
Bułgaria	67,1	68,4	69,0	69,3	68,7	58,8	59,5	61,0	62,9	63,4
Chorwacja	63,9	63,7	66,1	66,9	65,6	53,5	52,5	54,6	56,0	56,9
Cypr	73,5	73,6	74,3	73,9	73,1	64,6	61,7	62,1	62,7	63,4
Czechy	71,6	72,9	73,5	74,0	75,0	66,5	67,7	69,0	70,2	72,0
Dania	78,6	78,1	78,1	78,5	80,0	72,6	72,5	72,8	73,5	74,9
Estonia	74,8	75,1	75,2	76,7	77,5	67,1	68,5	69,6	71,9	72,1
Finlandia	75,2	75,2	75,4	75,8	75,9	69,4	68,9	68,7	68,5	69,1
Francja	70,7	71,1	71,1	71,3	71,4	64,0	64,0	63,8	63,8	64,2
Grecja	67,5	67,5	67,4	67,8	68,2	50,8	48,8	49,4	50,8	52,0
Hiszpania	74,3	74,3	74,2	74,3	74,2	55,8	54,8	56,0	57,8	59,5
Holandia	79,0	79,4	79,0	79,6	79,7	74,4	73,6	73,1	74,1	74,8
Irlandia	69,2	69,8	69,8	70,0	70,5	58,8	60,5	61,7	63,3	64,8
Litwa	71,8	72,4	73,7	74,1	75,5	62,0	63,7	65,7	67,2	69,4
Luksemburg	69,4	69,9	70,8	70,9	70,0	65,8	65,7	66,6	66,1	65,6
Łotwa	74,4	74,0	74,6	75,7	76,3	63,0	65,0	66,3	68,1	68,7
Malta	63,1	65,0	66,3	67,6	69,0	59,1	60,8	62,4	63,9	65,7
Niemcy	77,2	77,6	77,7	77,6	78,0	73,0	73,5	73,8	74,0	74,7
Polska	66,5	67,0	67,9	68,1	68,8	59,7	60,0	61,7	62,9	64,5
Portugalia	73,4	73,0	73,2	73,4	73,7	61,4	60,6	62,6	63,9	65,2
Rumunia	64,8	64,9	65,7	66,1	65,6	60,2	60,1	61,0	61,4	61,6
Słowacja	69,4	69,9	70,3	70,9	71,9	59,7	59,9	61,0	62,7	64,9
Słowenia	70,4	70,5	70,9	71,8	71,6	64,1	63,3	63,9	65,2	65,8
Szwecja	80,3	81,1	81,5	81,7	82,1	73,8	74,4	74,9	75,5	76,2
W. Brytania	76,1	76,4	76,7	76,9	77,3	69,9	70,5	71,9	72,7	73,5
Węgry	63,7	64,7	67,0	68,6	70,1	56,7	58,1	61,8	63,9	66,5
Włochy	63,5	63,4	63,9	64,0	64,9	56,6	55,5	55,7	56,3	57,2

^a Dla każdego roku agregat UE obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2016 r.; ^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2016 r.

Źródło: dane Eurostatu.

PRACUJĄCY

Liczba pracujących w krajach Unii Europejskiej w 2016 r. wyniosła 218,8 mln i była wyższa o 1,5% w porównaniu z rokiem poprzednim. Dodatnia dynamika wzrostu pracujących utrzymuje się od II połowy 2013 r.

Na wzrost liczby pracujących w UE w 2016 r. złożył się głównie wzrost w takich krajach jak: Niemcy – w ujęciu średniorocznym liczba pracujących wzrosła tu o 2,5% (tj. o 1,0 mln osób), Hiszpania (wzrost liczby pracujących o 2,6%, tj. o 0,5 mln osób) oraz Wielka Brytania (wzrost liczby pracujących o 1,4%, tj. o 0,4 mln osób). W Polsce wzrost liczby pracujących wyniósł 0,6% (90 tys. osób).

Tabl. 24. Zatrudnienie oraz bezrobocie w krajach UE

Kraje	Liczba zatrudnionych (wiek 15-64)					Liczba bezrobotnych (wiek 15-74)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w mln					w tys.				
UE ^a	211,3	210,8	213,4	215,7	218,8	25 094,5	26 116,5	24 814,8	22 880,9	20 913,2
Strefa euro ^b	139,0	138,1	139,4	140,7	143,0	18 014,9	19 055,1	18 640,5	17 450,1	16 232,6
Austria	4,0	4,0	4,0	4,1	4,1	208,9	231,3	244,9	251,8	270,0
Belgia	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	369,0	416,8	423,3	421,8	389,6
Bułgaria	2,9	2,9	2,9	3,0	2,9	410,3	436,3	384,5	305,1	247,2
Chorwacja	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	296,9	317,7	327,3	305,9	239,7
Cypr	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	51,5	68,9	69,5	62,8	54,9
Czechy	4,8	4,8	4,9	4,9	5,0	366,8	368,9	323,6	268,0	211,4
Dania	2,6	2,6	2,6	2,7	2,7	218,8	202,2	191,5	180,9	187,1
Estonia	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	68,5	58,7	49,6	42,3	46,7
Finlandia	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	206,8	219,3	232,1	252,1	236,8
Francja	25,6	25,5	26,1	26,1	26,2	2 677,4	2 836,3	3 032,6	3 053,7	2 970,3
Grecja	3,6	3,5	3,5	3,5	3,6	1 195,1	1 330,3	1 274,4	1 197,0	1 130,9
Hiszpania	17,5	17,0	17,2	17,7	18,2	5 811,0	6 051,1	5 610,4	5 056,0	4 481,2
Holandia	8,2	8,1	8,0	8,1	8,2	515,8	647,0	659,7	613,8	538,5
Irlandia	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9	316,0	282,2	242,9	203,6	173,1
Litwa	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	196,8	172,5	158,0	134,0	116,2
Luksemburg	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	12,8	14,8	15,3	18,4	17,5
Łotwa	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	155,1	120,4	107,6	98,2	95,3
Malta	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	11,5	12,0	11,2	10,6	9,5
Niemcy	38,3	38,6	38,9	39,2	40,2	2 224,4	2 181,8	2 089,9	1 949,6	1 770,6
Polska	15,3	15,3	15,6	15,8	15,9	1 749,2	1 792,6	1 566,8	1 304,3	1 063,4
Portugalia	4,3	4,2	4,2	4,3	4,4	835,7	855,2	726,0	646,5	573,0
Rumunia	8,2	8,2	8,2	8,2	8,2	627,2	653,0	628,7	623,9	629,9
Słowacja	2,3	2,3	2,3	2,4	2,5	378,0	386,1	358,9	314,4	266,8
Słowenia	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	89,6	101,8	98,1	90,3	79,6
Szwecja	4,5	4,5	4,6	4,7	4,7	403,6	412,0	412,4	388,3	369,0
W. Brytania	28,7	28,9	29,6	30,0	30,4	2 533,5	2 437,6	1 996,4	1 746,6	1 598,3
Węgry	3,8	3,9	4,1	4,2	4,3	473,2	441,0	343,3	307,8	234,6
Włochy	22,1	21,8	21,8	22,0	22,2	2 691,0	3 068,7	3 236,0	3 033,3	3 012,0

^a Dla każdego roku agregat UE obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2016 r.; ^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2016 r.

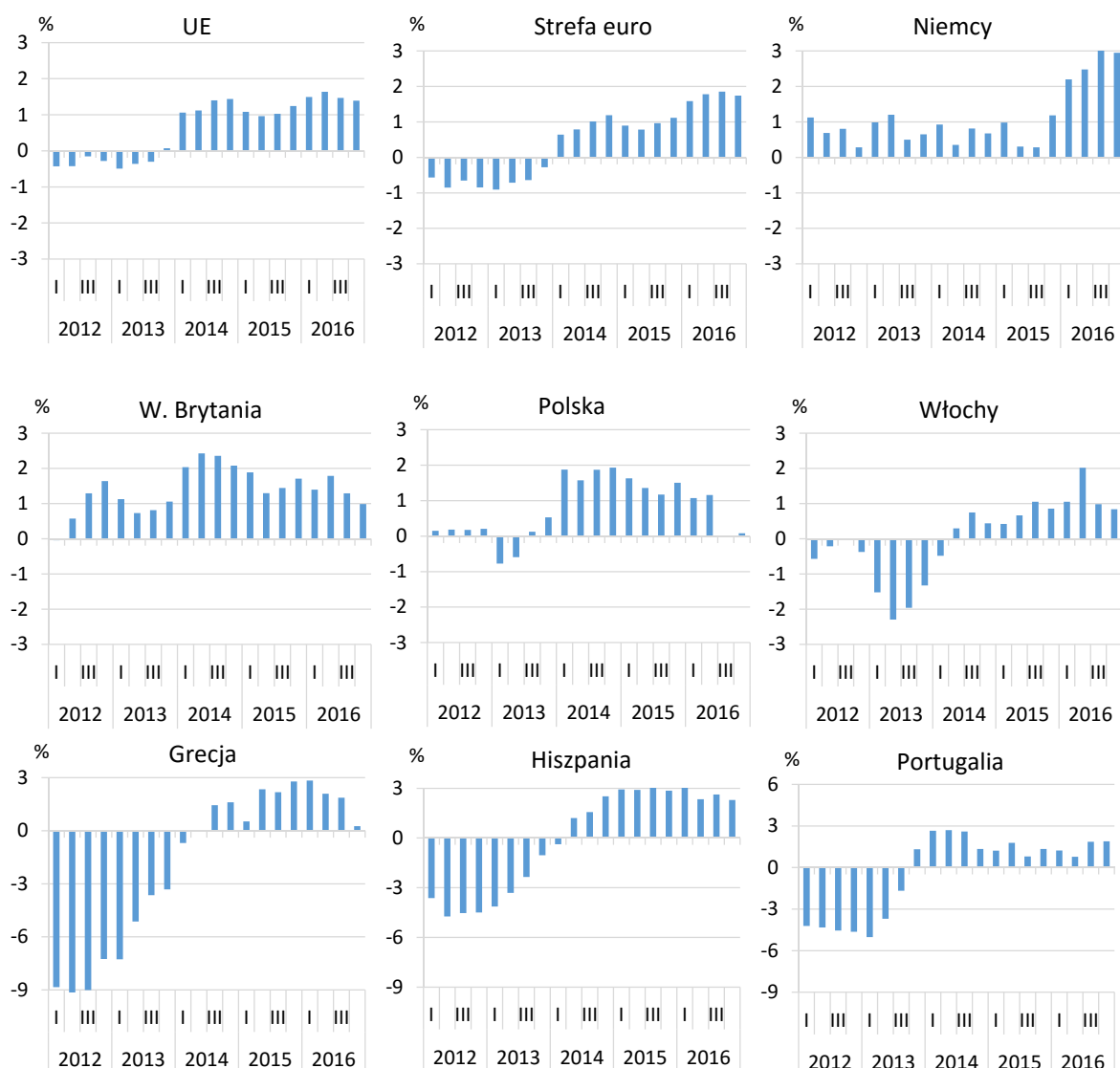
Źródło: dane Eurostatu.

Liczba pracujących w 2016 r. zwiększyła się także w gospodarkach, które doświadczyły największych strat w zatrudnieniu w poprzednich latach. W Hiszpanii i Grecji, kolejny rok z rzędu, odnotowano wzrost liczby pracujących (odpowiednio o 2,6% i 1,8%).

Liczba pracujących wzrosła w 24 z 28 państw członkowskich UE. W 4 krajach odnotowano jej spadki (Bułgaria, Estonia, Łotwa i Rumunia).

Według kryterium rodzaju zawartej umowy o pracę, w 2016 r. wzrosła zarówno liczba zatrudnionych na czas określony, jak i nieokreślony. Odsetek zatrudnionych na czas określony wśród pracowników najemnych (w wieku 15-64 lata) wyniósł 14,2%, a zatrudnionych na czas nieokreślony – 85,6%.

Wykres 49. Zmiana liczby pracujących w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE
(w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku)

Źródło: dane Eurostatu.

W 2016 r. wzrosła liczba pracujących, zarówno w pełnym, jak i w niepełnym wymiarze czasu pracy. Począwszy od 2010 roku do 2013 roku liczba pracujących w pełnym wymiarze nieustannie zmniejszała się, zaś pracujących w niepełnym wymiarze wzrastała. W 2014 r. tendencja ta odwróciła się i nastąpił wzrost liczby pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy. Odsetek pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy wśród pracujących ogółem w krajach UE w 2016 r. wyniósł 80,5%, zaś w niepełnym – 19,5%.

Wskaźnik zatrudnienia (tj. udział osób pracujących w populacji) dla osób w wieku 15-64 lata w krajach Unii Europejskiej w 2016 r. wyniósł 66,6%, co oznaczało wzrost o 1,0 p. proc. wobec poprzedniego roku. Wskaźnik ten wzrósł w 27 spośród 28 państw członkowskich. Spadek poziomu wskaźnika zatrudnienia wystąpił jedynie w Luksemburgu (o 0,5 p. proc. do poziomu 65,6%).

Najwyższe wskaźniki zatrudnienia w 2016 r. utrzymywały się w Szwecji (76,2%), Danii (74,9%), Holandii (74,8%), Niemczech (74,7%) oraz w Wielkiej Brytanii (73,5%). Najniższe wskaźniki zatrudnienia odnotowano natomiast w Grecji (52,0%), Chorwacji (56,9%), we Włoszech (57,2%) i w Hiszpanii (59,5%).

BEZROBOTNI

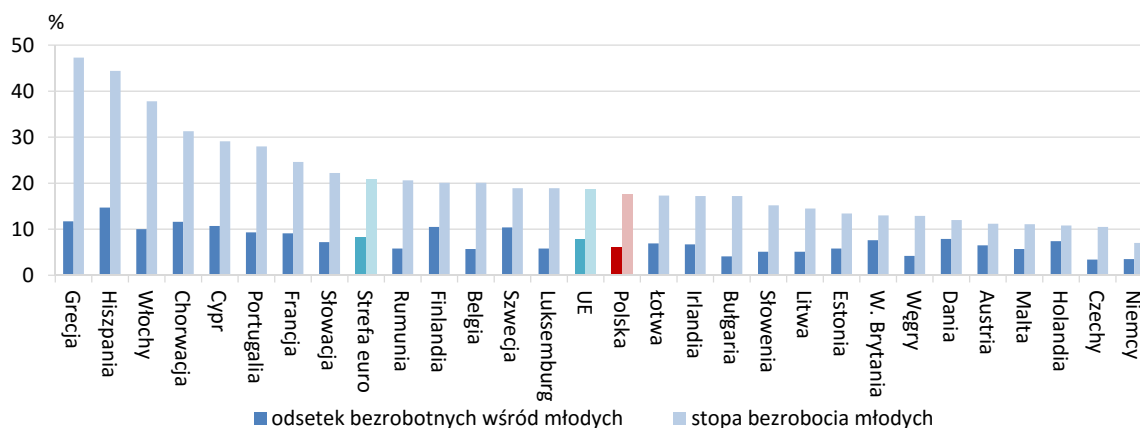
Liczba osób bezrobotnych (w wieku 15-74 lata) w UE w 2016 r. wyniosła 20,9 mln i była niższa o 2,0 mln niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie 8,6%. W porównaniu z 2015 r. spadła ona o 0,8 p. proc. Począwszy od drugiej połowy 2013 r. stopa bezrobocia w UE nieustannie obniża się. Wskaźnik ten nadal jednak pozostaje wyższy o 1,6 p. proc. niż odnotowany w 2008 r.

Stopa bezrobocia w 2016 r. przekraczała 10,0% w siedmiu krajach UE. Najwyższa była ona w południowych krajach: w Grecji (23,6%), Hiszpanii (19,6%), Chorwacji i na Cyprze (13,1%) oraz we Włoszech (11,7%). We wszystkich tych krajach jednakże obniżyła się w porównaniu z poprzednim rokiem – w największym stopniu w Chorwacji (o 3,1 p. proc.) i Hiszpanii (o 2,5 p. proc.). Najniższa stopa bezrobocia utrzymywała się w Czechach (4,0%) oraz w Niemczech (4,1%).

Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-24 lata w 2016 r. w UE wyniosła 18,7% i była niższa o 1,6 p. proc. niż w 2015 r. Najwyższy poziom bezrobocia wśród młodych osób utrzymywał się w południowych krajach UE: w Grecji (47,3%), Hiszpanii (44,4%), we Włoszech (37,8%), Chorwacji (31,3%), na Cyprze (29,1%) oraz w Portugalii (28,0%). We wszystkich tych krajach stopa bezrobocia wśród młodych osób obniżyła się jednak – w największym stopniu w Chorwacji (o 11,0 p. proc.) i Portugalii (o 4,0 p. proc.).

Przy omawianiu skali bezrobocia wśród osób młodych należy mieć na względzie, że stopa bezrobocia odzwierciedla odsetek bezrobotnych wśród aktywnych zawodowo. W danym kraju może zaś występować duża populacja osób młodych, które nie podejmują pracy ze względu na naukę, tj. są bierne zawodowo. Z tego powodu, poza stopą bezrobocia, Eurostat publikuje dane na temat udziału młodych bezrobotnych w pełnej populacji w wieku 15-24 lata (aktywnych i biernych zawodowo), czyli tzw. odsetek bezrobotnej młodzieży (ang. *Youth unemployment ratio*). Najwyższy udział bezrobotnych wśród całej populacji młodych osób w 2016 r. występował w Hiszpanii (14,7%), Grecji (11,7%), Chorwacji (11,6%), na Cyprze (10,7%) oraz w Finlandii (10,5%).

Wykres 50. Odsetek bezrobotnej młodzieży oraz stopa bezrobocia wśród młodych (15-24 lata) w UE w 2016 r.

Źródło: dane Eurostatu.

BEZROBOCIE DŁUGOTRWAŁE W UE

Bezrobocie długotrwałe stanowi jeden z głównych problemów społecznych w większości krajów UE, ponieważ dłuższe pozostawanie bez pracy powoduje zmniejszenie szans na ponowne zatrudnienie. Dane wskazują, że osoby długotrwałe bezrobotne, tj. osoby, pozostające bez zatrudnienia od ponad roku, mają blisko dwukrotnie mniejsze szanse na znalezienie pracy niż osoby bezrobotne krótkotrwałe. Co roku jedna na pięć osób spośród tej grupy przestaje szukać pracy i staje się nieaktywna zawodowo, co pociąga za sobą duże ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego dla bezrobotnych i ich rodzin.

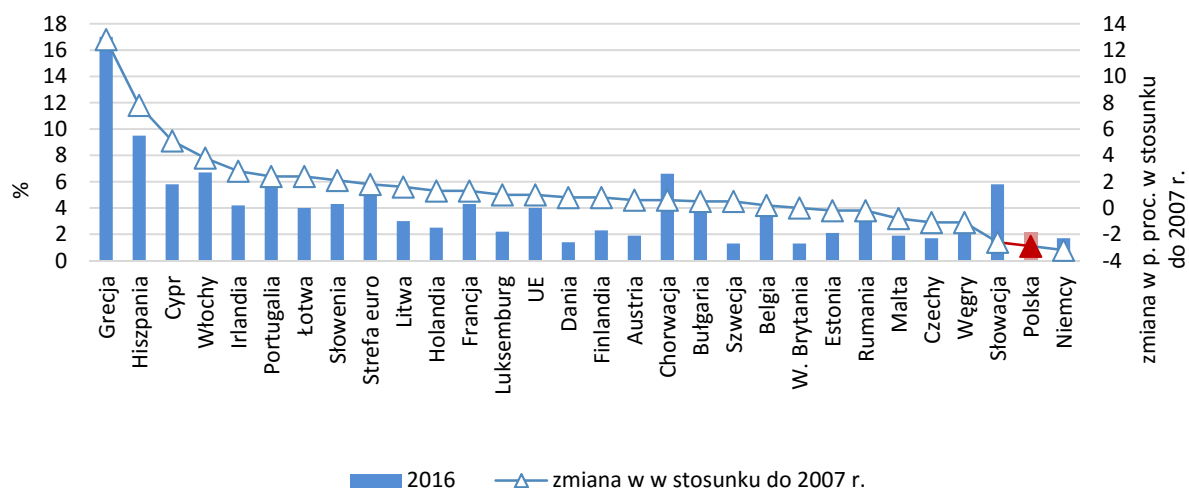
W 2016 r. w UE było 9,6 mln osób pozostających bez pracy przez okres 12 miesięcy lub więcej, przy czym większość z nich (6,1 mln osób) pozostawała bezrobotna ponad dwa lata. W porównaniu z 2015 r. liczba ta zmniejszyła się o 1,3 mln. Pomimo tak znaczącego spadku, poziom bezrobocia długotrwałego utrzymuje się dużo powyżej wartości sprzed kryzysu gospodarczego. W 2007 r. liczba długotrwałe bezrobotnych wynosiła 7,2 mln⁷⁴.

W 2016 r. stopa bezrobocia długotrwałego w UE wyniosła 4,0%. W większości krajów Unii stopy bezrobocia długotrwałego w porównaniu z rokiem poprzednim spadły. Niewielkie ich wzrosty zaobserwowano jedynie w Austrii (o 0,2 p. proc.) i Luksemburgu (o 0,3 p. proc.). Najwyższe stopy bezrobocia długotrwałego występowały w południowych krajach UE – w Grecji (17,0%), Hiszpanii (9,5%), we Włoszech (6,7%), Chorwacji (6,6%), Portugalii (6,2%) i na Cyprze (5,8%). Najniższe natomiast zaobserwowano w Szwecji (1,3%), Wielkiej Brytanii (1,3%) i Danii (1,4%).

W porównaniu z 2007 r. stopa bezrobocia długotrwałego spadła w ośmiu krajach – w Niemczech (o 3,2 p. proc.), Polsce (o 2,9 p. proc.), na Słowacji (o 2,6 p. proc.), w Czechach (o 1,1 p. proc.), na Węgrzech (o 1,1 p. proc.), Malcie (o 0,8 p. proc.), w Estonii (o 0,2 p. proc.) i Rumunii (o 0,2 p. proc.).

Bezrobocie długotrwałe dotyka różnych grup społecznych. Pracownicy o niskich kwalifikacjach są dwukrotnie częściej narażeni na nie niż pozostali, podobnie jak osoby niepełnosprawne i niektóre mniejszości narodowe. Bezrobocie długotrwałe dotyczy w większym stopniu mężczyzn (53%) niż kobiet (47%). Dotkliwie odbija się ono także na osobach, które są zatrudnione w zanikających zawodach i sektorach.

Wykres 51. Stopa bezrobocia długotrwałego w UE w 2016 r.

Źródło: dane Eurostatu.

⁷⁴ Zob. KE, *Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2017*, (2017), Luksemburg, s. 29.

Tabl. 25. Stopa bezrobocia ogółem oraz stopa bezrobocia wśród młodych osób

Kraje	Stopa bezrobocia (15-74 lata)					Stopa bezrobocia wśród młodych osób (15-24 lata)				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w %									
UE ^a	10,4	10,8	10,2	9,4	8,6	23,2	23,7	22,2	20,3	18,7
Strefa euro ^b	11,3	12,0	11,6	10,9	10,0	23,4	24,2	23,8	22,4	20,9
Austria	4,9	5,4	5,6	5,7	6,0	9,4	9,7	10,3	10,6	11,2
Belgia	7,6	8,4	8,5	8,5	7,8	19,8	23,7	23,2	22,1	20,1
Bułgaria	12,3	13,0	11,4	9,2	7,6	28,1	28,4	23,8	21,6	17,2
Chorwacja	16,0	17,3	17,3	16,2	13,1	42,1	50,0	45,5	42,3	31,3
Cypr	11,9	15,9	16,1	15,0	13,1	27,7	38,9	36,0	32,8	29,1
Czechy	7,0	7,0	6,1	5,1	4,0	19,5	19,0	15,9	12,6	10,5
Dania	7,5	7,0	6,6	6,2	6,2	14,1	13,1	12,6	10,8	12,0
Estonia	10,0	8,6	7,4	6,2	6,8	20,9	18,7	15,0	13,1	13,4
Finlandia	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8	19,0	19,9	20,5	22,4	20,1
Francja	9,4	9,9	10,3	10,4	10,1	23,7	24,1	24,2	24,7	24,6
Grecja	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6	55,3	58,3	52,4	49,8	47,3
Hiszpania	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6	52,9	55,5	53,2	48,3	44,4
Holandia	5,8	7,3	7,4	6,9	6,0	11,7	13,2	12,7	11,3	10,8
Irlandia	14,7	13,1	11,3	9,4	7,9	30,4	26,8	23,9	20,9	17,2
Litwa	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9	26,7	21,9	19,3	16,3	14,5
Luksemburg	5,1	5,9	5,9	6,7	6,3	18,8	15,5	22,6	17,3	18,9
Łotwa	15,0	11,9	10,8	9,9	9,6	28,5	23,2	19,6	16,3	17,3
Malta	6,3	6,4	5,8	5,4	4,7	14,1	13,0	11,7	11,8	11,1
Niemcy	5,4	5,2	5,0	4,6	4,1	8,0	7,8	7,7	7,2	7,0
Polska	10,1	10,3	9,0	7,5	6,2	26,5	27,3	23,9	20,8	17,7
Portugalia	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2	37,9	38,1	34,8	32,0	28,0
Rumunia	6,8	7,1	6,8	6,8	5,9	22,6	23,7	24,0	21,7	20,6
Słowacja	14,0	14,2	13,2	11,5	9,7	34,0	33,7	29,7	26,5	22,2
Słowenia	8,9	10,1	9,7	9,0	8,0	20,6	21,6	20,2	16,3	15,2
Szwecja	8,0	8,1	8,0	7,4	7,0	23,6	23,5	22,9	20,4	18,9
W. Brytania	7,9	7,6	6,1	5,3	4,8	21,2	20,7	17,0	14,6	13,0
Węgry	11,0	10,2	7,7	6,8	5,1	28,2	26,6	20,4	17,3	12,9
Włochy	10,7	12,2	12,7	11,9	11,7	35,3	40,0	42,7	40,3	37,8

^a Dla każdego roku agregat „UE” obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2016 r.; ^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2016 r.

Źródło: dane Eurostatu.

BIERNI ZAWODOWO

W 2016 r. w krajach UE było 89,1 mln biernych zawodowo (w wieku 15-64 lata), tj. o 1,3 mln mniej niż w 2015 r. Udział biernych zawodowo wśród populacji w tym przedziale wieku wyniósł 27,1% i był niższy o 0,4 p. proc. niż w roku poprzednim.

Krajami o największej liczbie biernych zawodowo w stosunku do populacji ogółem były Włochy (35,1%), Chorwacja (34,4%) i Rumunia (34,4%). Najmniejsza liczba biernych zawodowo występowała w Szwecji (17,9%), Danii (20,0%) i Holandii (20,3%).

Spośród osób biernych zawodowo największy udział stanowiła grupa, która podejmowała naukę lub uzupełniała kwalifikacje (35,3%), osoby na emeryturze (15,6%) bądź, bierne ze względu na chorobę lub niepełnosprawność (15,6%).

Tabl. 26. Przyczyny bierności zawodowej według płci w 2016 r.

Wyszczególnienie	Kobiety	Mężczyźni
	w %	
Nauka, uzupełnienie kwalifikacji	29,3	44,6
Przejście na emeryturę	13,9	18,2
Choroba lub niepełnosprawność	13,1	19,4
Opieka nad dziećmi lub ubezwłasnowolnionymi dorosłymi	15,6	1,3
Pozostałe przyczyny rodzinne lub osobiste	10,2	1,9
Przekonanie, że na rynku nie ma dostępnej pracy	4,8	5,1
Oczekiwanie na przywrócenie do pracy	0,3	0,4
Pozostałe przyczyny	12,8	9,1

Źródło: dane Eurostatu.

NIETYKORZYSTANE POTENCJALNE ZASOBY PRACY

Analiza niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy stanowi uzupełnienie analizy bezrobocia. Poza bezrobotnymi, do grona niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy zalicza się tzw. niepełnozatrudnionych oraz potencjalnie aktywnych zawodowo.

Niepełnozatrudnieni to osoby pracujące w niepełnym wymiarze czasu pracy, które chciałyby pracować dłużej, ale nie mają takiej możliwości. Liczba niepełnozatrudnionych w UE w 2016 r. wyniosła 9,5 mln, zaś ich udział w populacji aktywnych zawodowo – 3,9%.

Potencjalnie aktywni zawodowo to osoby poszukujące pracy, ale niegotowe do jej podjęcia oraz nieposzukujące pracy, ale gotowe do jej podjęcia. Ze względu na przyjętą definicję, osoby te znajdują się w populacji biernych zawodowo. Potencjalnie aktywni zawodowo w 2016 r. w krajach UE stanowili populację 11,2 mln osób, tj. 4,5% osób aktywnych zawodowo.

Tabl. 27. Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy (wiek 15-74 lata) w UE

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w mln				
Potencjalnie aktywni zawodowo	11,3	11,4	11,8	11,5	11,2
Poszukujący pracy, ale niegotowi do jej podjęcia	2,4	2,2	2,2	2,2	2,3
Nieposzukujący pracy, ale gotowi do jej podjęcia	8,9	9,2	9,6	9,3	8,9
Niepełnozatrudnieni	9,4	10,3	10,3	10,1	9,5
Bezrobotni	25,1	26,1	24,8	22,9	20,9
Razem	45,8	47,8	46,9	44,5	41,6

Źródło: dane Eurostatu.

Wraz z osobami bezrobotnymi pełna populacja niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy w UE wynosiła 41,6 mln osób i stanowiła 17,4% osób aktywnych zawodowo. W porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się o 1,3 p. proc.

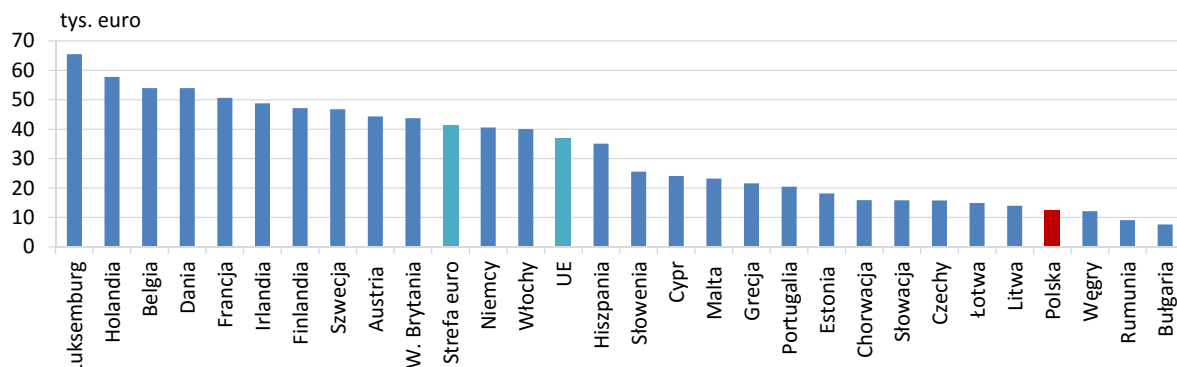
KOSZTY ZWIĄZANE Z ZATRUDNIENIEM A WYDAJNOŚĆ PRACY

Zgodnie z danymi KE (baza Ameco), koszty związane z zatrudnieniem w UE⁷⁵ w 2016 r. kształtowały się na poziomie 37,1 tys. euro na zatrudnionego. Najwyższe były w Luksemburgu (65,5 tys. euro), Holandii

⁷⁵ Według metodologii Eurostatu koszty związane z zatrudnieniem (ang. *compensation of employees*) stanowią: wynagrodzenia brutto (tj. przed odliczeniem podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne płaconych przez pracownika), składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawcę, nagrody oraz wypłaty za pracę w godzinach nadliczbowych za: KE, *Employment and Social Developments in Europe 2012*, (2012), Bruksela, s. 300.

(57,8 tys. euro) oraz Danii i Belgii (54,0 tys. euro), zaś najniższe w Bułgarii (7,6 tys. euro), Rumunii (9,1 tys. euro), na Węgrzech (12,1 tys. euro) oraz w Polsce (12,5 tys. euro).

Wykres 52. Koszty związane z zatrudnieniem w krajach UE w 2016 r.

Źródło: dane KE (Ameco).

Zgodnie z szacunkami KE⁷⁶ w 2016 r. realne koszty związane z zatrudnieniem w UE rosły w tempie 1,2%, tj. o 0,2 p. proc. wyższym niż w 2015 r. Największy wzrost tych kosztów miał miejsce w Rumunii (10,8%), na Łotwie (5,9%), oraz Węgrzech (5,1%).

Wydajność pracy, tj. realne PKB w przeliczeniu na jednego pracującego, w 2016 r. w UE wzrosła o 0,6%, wobec wzrostu wydajności o 1,0% w 2015 r. Największy jej wzrost miał miejsce w Rumunii (5,8%), Bułgarii (2,9%) oraz Irlandii (2,4%).

Realne jednostkowe koszty pracy to stosunek realnych płac do wydajności pracy. Koszty te są miarą udziału wynagrodzenia w dochodzie całej gospodarki. W 2016 r. wzrosły one w UE o 0,1%. Największe wzrosty tych kosztów miały miejsce na Węgrzech (4,5%), Łotwie (4,0%) oraz Litwie (3,5%). W Polsce nastąpił wzrost realnych jednostkowych kosztów pracy o 1,3%⁷⁷.

SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

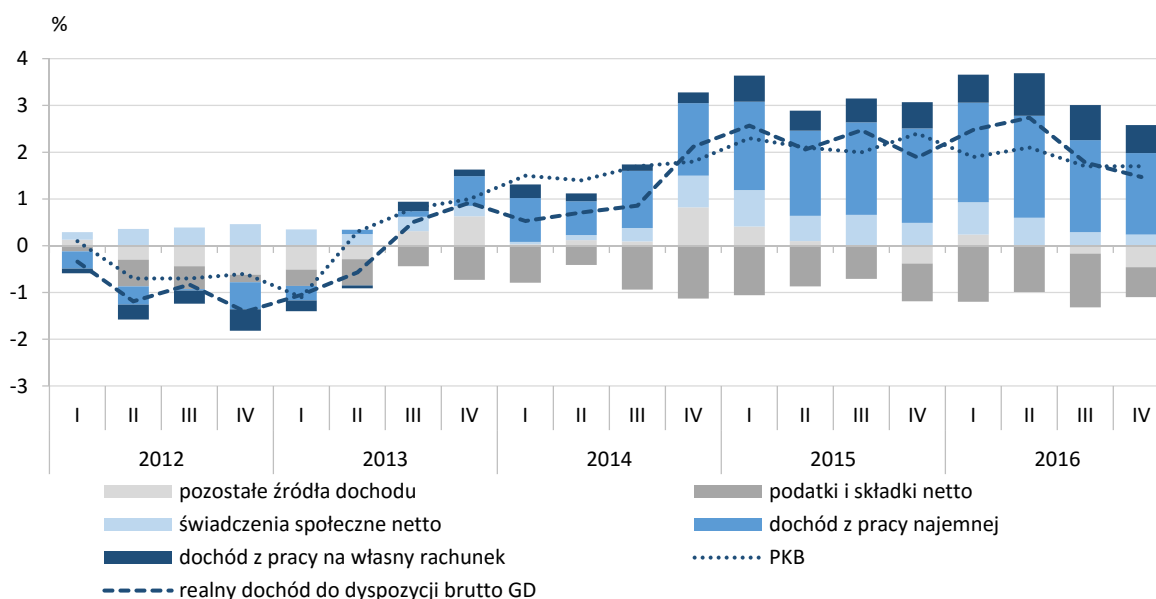
Wraz z poprawą warunków na rynku pracy w UE, realne dochody gospodarstw domowych rosły w 2016 r. o 2,1%. Największe ich wzrosty obserwowane były w takich krajach jak: Rumunia, Czechy i Irlandia. Wzrosty te miały miejsce głównie za sprawą dochodów z pracy najemnej. Pozytywny wkład miały także dochody z pracy na własny rachunek i świadczenia społeczne.

Wzrost dochodów z pracy najemnej wyniósł w 2016 r. 2,0%. Wzrost dochodów z pracy na własny rachunek kształtował się natomiast na poziomie 0,7%, a dla świadczeń społecznych netto było to 0,5%.

⁷⁶ KE, *European Economic Forecast, Spring 2017*, (2017), Bruksela, s. 160-161.

⁷⁷ Tamże, s. 162.

Wykres 53. PKB w UE, realne dochody do dyspozycji brutto gospodarstw domowych i jego składniki
(zmiana w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku)

Źródło: dane Eurostatu.

NIERÓWNOŚCI DOCHODOWE

Współczynnik Giniego na podstawie badania EU-SILC wyniósł w 2015 r. w UE 31,0⁷⁸. Najwyższe nierówności dochodowe, mierzone tym współczynnikiem, występowały w najbiedniejszych krajach UE (Rumunia, Bułgaria), krajach bałtyckich (Litwa, Łotwa, Estonia) oraz w południowych krajach UE (Hiszpania, Grecja, Portugalia, Cypr i Włochy). Najniższe nierówności dochodowe występowały na Słowacji, w Słowenii, Czechach, Szwecji i Finlandii. Polska na tym tle plasowała się nieco poniżej średniej dla UE. Współczynnik Giniego wyniósł w 2015 r. w Polsce 30,6.

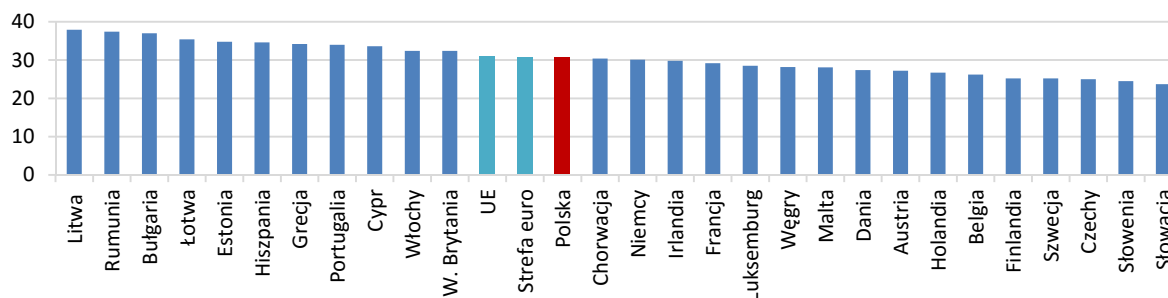
Nierówności dochodowe wzrosły na skutek kryzysu gospodarczego w wielu południowych krajach UE. W latach 2008-2015 współczynnik Giniego wzrósł o 4,6 p. na Cyprze, o 2,3 p. w Hiszpanii, o 1,2 p. we Włoszech, o 0,8 p. oraz w Grecji. W szczególności w Hiszpanii i w Grecji wzrost nierówności dochodowych miał związek z istotnym spadkiem liczby zatrudnionych⁷⁹.

Nierówności dochodowe mierzone współczynnikiem Giniego istotnie wzrosły w latach 2008-2015 także w Estonii (o 3,9 p.), na Litwie (o 3,4 p.), Węgrzech (o 3,0 p.) oraz w Danii (o 2,3 p.). Dla porównania w tym okresie współczynnik Giniego dla Polski obniżył się z poziomu 32,0 do 30,6.

⁷⁸ Na dzień złożenia publikacji, w bazie Eurostatu dostępne były jedynie dane z badania EU-SILC za 2016 r. dla następujących krajów: Rumunia, Bułgaria, Łotwa, Hiszpania, Grecja, Węgry, Austria, Belgia, Finlandia. W celach utrzymania jednolitości rozdziału prezentujemy w tekście informacje dla okresu 2008-2015.

⁷⁹ ILO, *Global Wage Report 2014/15*, (2015), Genewa, s. 29-31.

Wykres 54. Współczynnik Giniego w krajach UE w 2015 r.

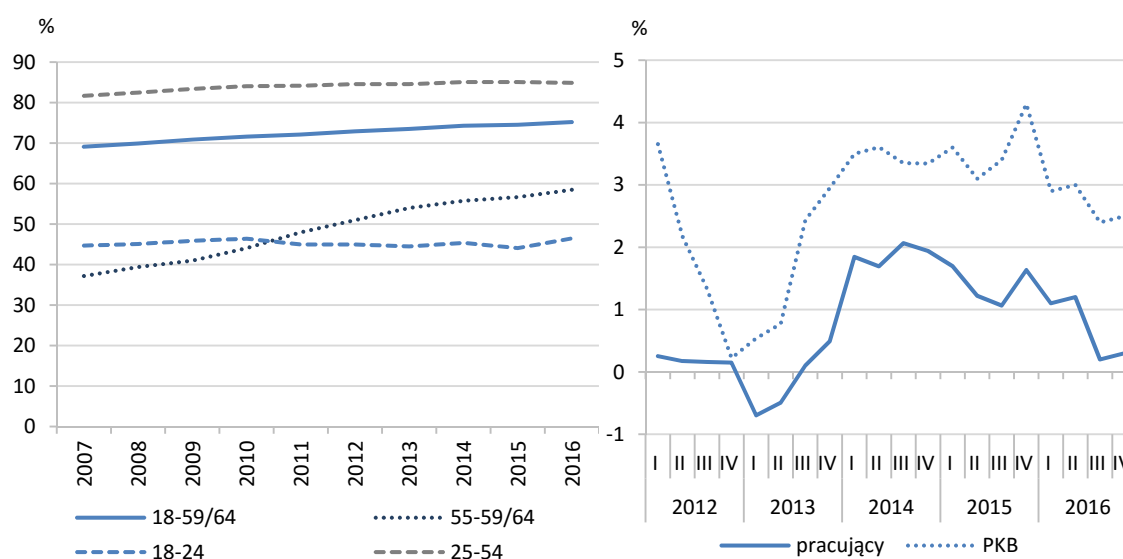
Źródło: dane Eurostatu.

Wskaźnik kwintylowego zróżnicowania dochodów (ang. *S80/S20 income quintile share ratio*), stanowiący stosunek sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najwyższym poziomie dochodów (najwyższy kwintyl) do sumy dochodów uzyskanych przez 20% osób o najniższym poziomie dochodów wyniósł w 2015 r. w UE 5,2%. Nie uległ on zmianie w stosunku do 2014 r. Poziom tego wskaźnika był bardzo zróżnicowany w poszczególnych krajach UE i wahał się od 3,5% w Czechach do ponad 6,0% w Estonii, Grecji, na Litwie, w Bułgarii, Hiszpanii i Rumunii.

3. RYNEK PRACY W POLSCE

W 2016 r. kontynuowany był, rozpoczęty w 2013 r., proces poprawy warunków na polskim rynku pracy. Stopa bezrobocia obniżyła się o 1,3 p. proc. do poziomu 6,2% (dane średnioroczne na podstawie BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności). Wskaźnik zatrudnienia wzrósł o 0,9 p. proc., podniesiona została płaca minimalna oraz nastąpił wzrost wynagrodzeń w ujęciu nominalnym i realnym, zarówno w sektorze przedsiębiorstw, jak i w sferze budżetowej.

Wykres 55. Wzrost liczby pracujących, wzrost PKB oraz współczynnik aktywności zawodowej w % według wybranych grup wieku

*Uwaga: dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

Rok 2016 był kolejnym rokiem spadku liczby osób w wieku produkcyjnym w Polsce, w wyniku nabierającego tempa procesu starzenia się ludności. Liczba osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata)⁸⁰ w 2016 r. (stan w dn. 31 XII) wyniosła 23,8 mln osób⁸¹. Po osiągnięciu maksimum w 2010 r., liczba ta zmniejszała się w latach 2011-2016, przy czym skala spadku w każdym kolejnym roku była coraz większa. Udział tej grupy wieku w populacji w 2016 r. wyniósł 61,9%, wobec 62,4% w 2015 r. i 64,4% w 2010 r.

Ludność w wieku poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej) w 2016 r. liczyła 7,8 mln osób (0,3 mln więcej niż w 2015 r.), a jej udział przekroczył 1/5 całej populacji. Udział ten nieustannie rósł od 1990 r., kiedy to stanowił 13%.

⁸⁰ Dwie granice wieku wynikają z dwóch różnych ustawowych granic wieku emerytalnego, stosowanych w polskim prawie do końca 2012 r.: dla kobiet 59 lat oraz dla mężczyzn 64 lata.

⁸¹ GUS, *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2016 r. Stan w dniu 31 XII*, (2017), Warszawa.

MIGRACJE 2015

Zgodnie z szacunkami GUS, w końcu 2015 r. za granicą przebywało czasowo, tj. powyżej 3 miesięcy, 2 397 tys. Polaków, tj. o 77 tys. więcej (3,3%) niż w 2014 r. Dodatkowo szacuje się, że ponad 80% emigrantów czasowych przebywa za granicą powyżej 12 miesięcy. Spośród krajów UE najwięcej emigrantów z Polski na koniec 2015 r. przebywało w Wielkiej Brytanii (720 tys.), Niemczech (655 tys.), Holandii (112 tys.) Irlandii (111 tys.), i we Włoszech (94 tys.). Znaczący był przyrost emigracji do Niemiec o 41 tys. osób (tj. blisko 7%)⁸².

AKTYWNI ZAWODOWO

Liczba osób aktywnych zawodowo, tj. pracujących i bezrobotnych, w wieku 15 lat i więcej według BAEL w Polsce w 2016 r. spadła nieznacznie (o 0,1 mln) w stosunku do poprzedniego roku i wyniosła 17,3 mln osób. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 18-59/64 lata kształtował się na poziomie 75,2% i był wyższy o 0,7 p. proc. niż w poprzednim roku. Współczynnik ten rósł niezmiennie w latach 2011-2015.

Współczynnik aktywności zawodowej rósł głównie dzięki wzrostowi jego poziomu wśród osób starszych (55-59/64 lata). W grupie tej aktywność zawodowa rosła przede wszystkim ze względu na wzrost zatrudnienia osób starszych. Dynamiczny wzrost aktywności zawodowej i zatrudnienia wśród osób starszych w ostatnich latach wynikał z wprowadzonych ograniczeń do przepisów emerytalnych w 2008 r., dotyczących przechodzenia na wcześniejszą emeryturę. W 2016 r. wzrosła również aktywność zawodowa w grupie osób młodych w wieku 15-24 lata i 18-24 lata.

Tabl. 28. Współczynnik aktywności zawodowej dla wybranych grup wieku

Wiek	2007	2008	2009	2010 ^a	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w %									
15-64	63,2	63,8	64,7	65,3	65,7	66,5	67,0	67,9	68,1	68,8
15-24	33,0	33,1	33,8	34,6	33,5	33,6	33,3	33,9	32,8	34,5
25-54	81,7	82,5	83,4	84,1	84,2	84,6	84,6	85,1	85,1	84,9
55-64	31,8	33,3	34,5	36,7	39,6	41,7	44,0	45,6	46,9	48,3
18-59/64	69,1	69,9	70,9	71,6	72,1	72,9	73,5	74,3	74,5	75,2
18-24	44,7	45,1	45,9	46,4	45,0	45,0	44,5	45,4	44,1	46,5
55-59/64	37,2	39,4	41,1	44,1	48,0	51,0	54,0	55,8	56,7	58,5

^a Dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.

Źródło: dane GUS (BAEL).

PRACUJĄCY

Liczba osób pracujących (w wieku 15 lat i więcej) według BAEL w Polsce w 2016 r. wyniosła 16,2 mln i była wyższa o 0,6% niż w 2015 r.

Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 18-59/64 wyniósł 70,4% i był wyższy o 1,7 p. proc. niż rok wcześniej. Wskaźnik ten rósł już w latach 2011-2015. Wzrost wskaźników zatrudnienia w 2016 r.

⁸² GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2015*, (2016), Warszawa.

występował wśród wszystkich grup wieku. Jednak jego najwyższy wzrost wystąpił w grupie wieku 18-24 lata, w której wyniósł 3,3 p. proc. Wysoki wzrost wskaźnika odnotowano również w grupie wieku 18-29 lat, o 3,1 p. proc.

Tabl. 29. Wskaźnik zatrudnienia dla wybranych grup wieku

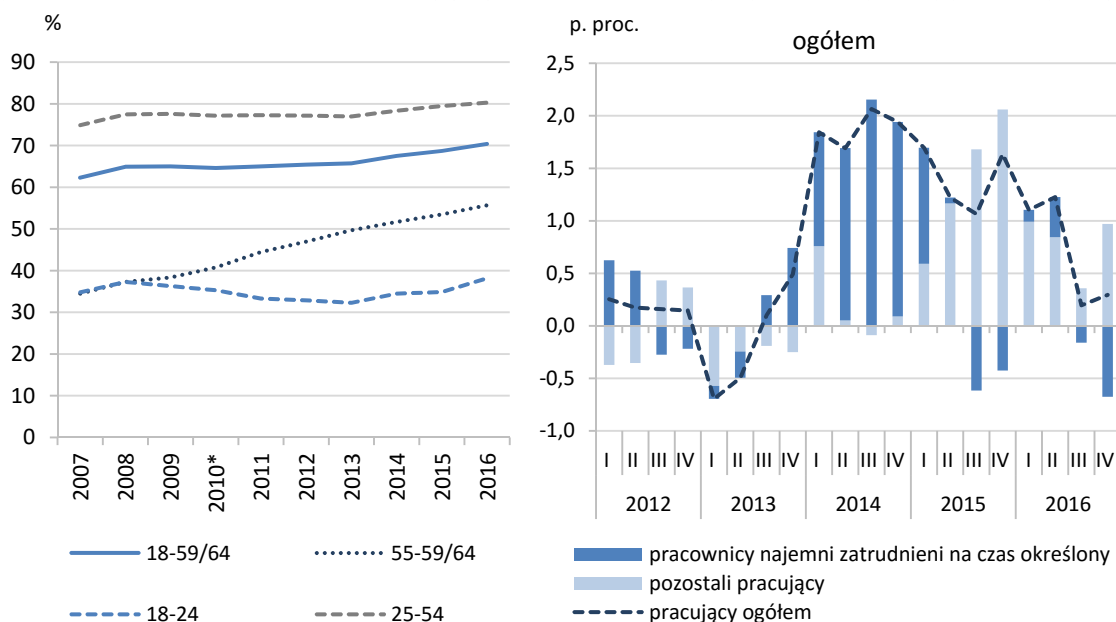
Wiek	2007	2008	2009	2010 ^a	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w %									
15-64	57,0	59,2	59,3	58,9	59,3	59,7	60,0	61,7	62,9	64,5
15-24	25,8	27,3	26,8	26,4	24,9	24,7	24,2	25,8	26,0	28,4
25-54	74,9	77,5	77,6	77,2	77,3	77,2	77,0	78,4	79,5	80,3
55-64	29,7	31,6	32,3	34,1	36,9	38,7	40,6	42,5	44,3	46,1
18-59/64	62,3	64,9	65,0	64,6	65,0	65,4	65,7	67,5	68,7	70,4
18-24	34,8	37,3	36,3	35,3	33,3	32,9	32,3	34,5	34,9	38,2
55-59/64	34,5	37,3	38,4	40,8	44,5	47,0	49,7	51,7	53,5	55,7

^a Dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

Pracujący według sektorów ekonomicznych⁸³ i sekcji PKD

Największa liczba osób pracujących, tj. 9,4 mln, występowała w 2016 r. w usługach. Liczba ta stanowiła 57,8% ogółu pracujących. Liczba pracujących w przemyśle w 2016 r. wyniosła 5,1 mln, zaś w rolnictwie 1,7 mln. W 2016 r. zatrudnienie rośnie w przemyśle i usługach (odpowiednio o 4,1% i 1,1%). W rolnictwie liczba pracujących uległa obniżeniu o 5,5%.

Wykres 56. Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku oraz dekompozycja zmiany liczby pracujących ogółem

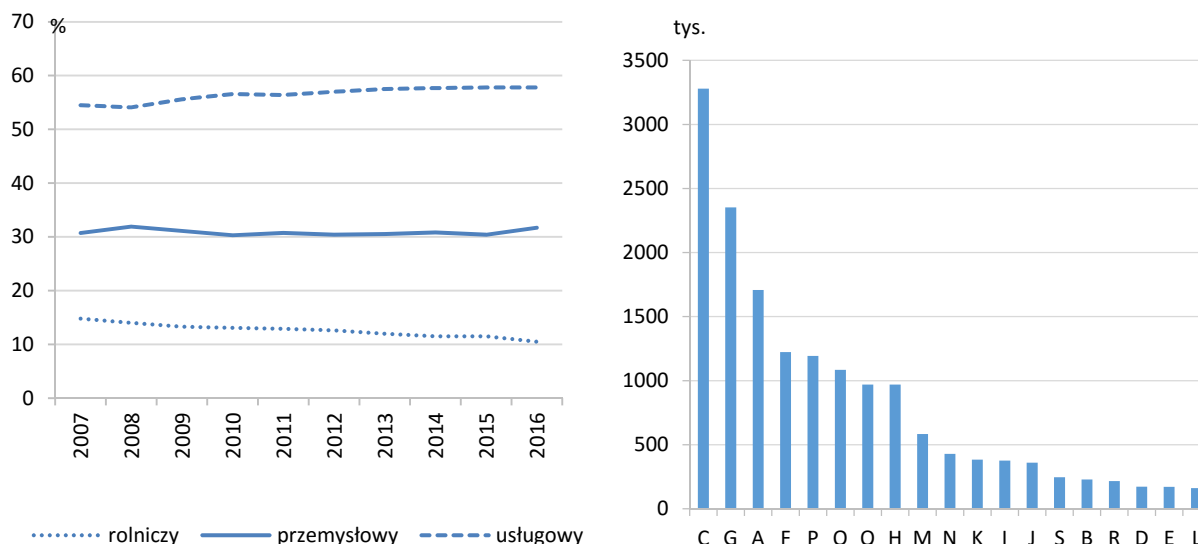

*Uwaga: dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu.
Źródło: dane GUS (BAEL).

⁸³ Sektory ekonomiczne PKD w niniejszym podrozdziale to 3 grupy sekcji gospodarki PKD, czyli sektor rolniczy, przemysłowy i usługowy. Por. GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności IV kwartał 2012*, (2013), Warszawa, s. 20.

Struktura zatrudnienia, w ślad za zmianą struktury gospodarki, ulegała przekształceniu w ostatnim dziesięcioleciu. Odsetek pracujących w usługach wśród pracujących ogółem wzrósł w porównaniu do 2007 r. o 3,3 p. proc. Odsetek pracujących w rolnictwie zmniejszył się z poziomu 14,7% w 2007 r. do 10,5% w 2016 r.

Wykres 57. Udział pracujących według sektorów ekonomicznych oraz liczba pracujących ogółem w 2016 r. według sekcji PKD

Uwaga: dane do 2007 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2008 r. oraz dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.

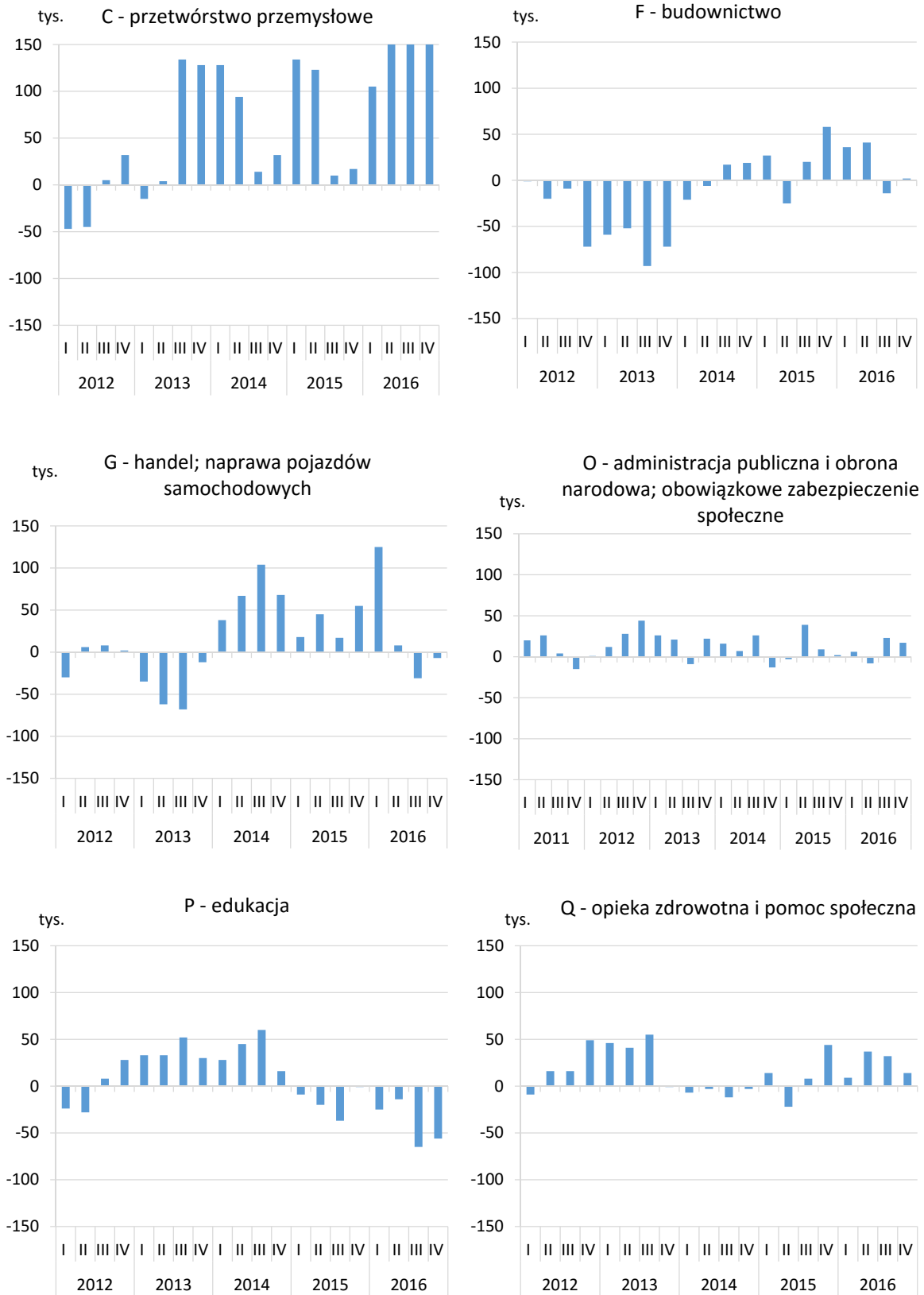
Źródło: dane GUS (BAEL).

W podziale według sekcji PKD, w 2016 r. najwięcej osób pracujących było w sekcji C – Przetwórstwie przemysłowym – 3,3 mln osób, w sekcja G – Handlu hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych – 2,4 mln, w sekcja A – Rolnictwie, leśnictwie i rybactwie – 1,7 mln oraz w sekcji F – Budownictwie – 1,2 mln.

Wzrosła znacznie liczba pracujących w sekcji I – Działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi i wzrost ten w 2016 r. wyniósł 10,6%. W sekcja C – Przetwórstwie przemysłowym liczba pracujących wzrosła o 5,5%, a w sekcji Q – Opiece zdrowotnej i pomocy społecznej – o 2,4%.

Spadek liczby pracujących odnotowano m.in. w sekcji A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo o 7,6%, w sekcji L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości o 6,4%, a także w sekcji P – Edukacja o 3,3%.

Wykres 58. Zmiana liczby pracujących według wybranych sekcji PKD

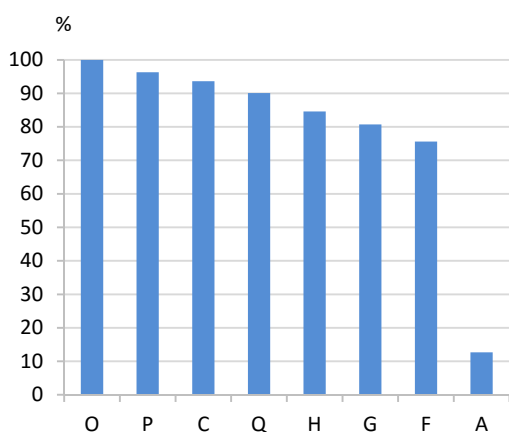

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BAEL).

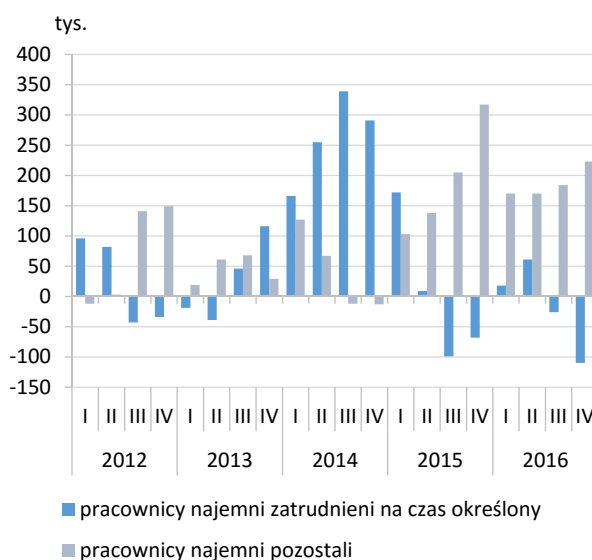
Pracujący według statusu zatrudnienia

Liczba pracowników najemnych (w wieku 15 lat i więcej) w Polsce w 2016 r. wyniosła 12,8 mln i była wyższa o 0,1% niż rok wcześniej. Stanowili oni 79,3% populacji osób pracujących, tj. o 0,4 p. proc. więcej niż w roku poprzednim. W sektorze publicznym w 2016 r. zatrudnionych było 3 832 tys. pracowników najemnych, tj. 29,8% ogółu, zaś w sektorze prywatnym 9 009 tys., tj. 70,2%. Liczba pracowników najemnych zatrudnionych w sektorze publicznym spadła w skali roku o 12 tys., zaś w sektorze prywatnym wzrosła o 184 tys. osób. Biorąc pod uwagę sekcje PKD, największy odsetek pracowników najemnych wśród pracujących ogółem występował w Administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych (sekcja O), Edukacji (sekcja P), Przetwórstwie przemysłowym (sekcja C) oraz w Opiece zdrowotnej i pomocy społecznej (sekcja Q).

Wykres 59. Udział pracowników najemnych wśród pracujących ogółem w 2016 r. w największych sekcjach PKD

Wykres 60. Zmiana liczby pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony i pozostałych (w stosunku do analogicznego okresu poprzedniego roku)

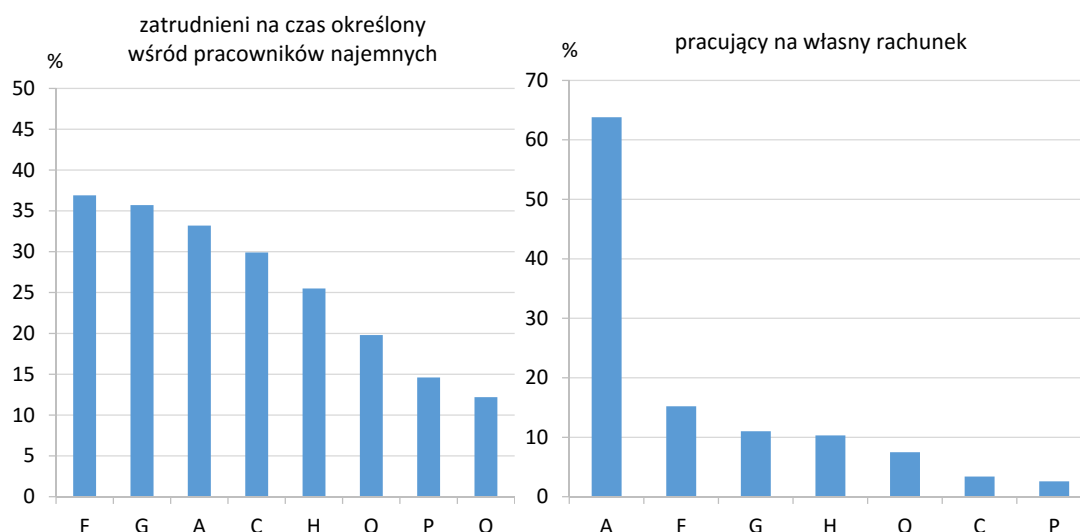

Źródło: dane GUS (BAEL).

Pracownicy najemni zatrudnieni na czas określony

Liczba pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony w 2016 r. wyniosła 3,5 mln osób i spadła po raz pierwszy od 2013 r. (o 0,4% wobec 2015 r.). Pomędzy rokiem 2013 a 2015 liczba ta wzrosła o 8,1%. Udział zatrudnionych na czas określony w 2016 r. stanowił 27,5% liczby pracowników najemnych ogółem. Udział ten spadł o 0,5 p. proc. w porównaniu do poprzedniego roku. Według podziału na sekcje PKD, największy odsetek pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony występował w 2016 r. w Budownictwie (sekcja F), Handlu hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych (sekcja G) oraz w Rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (sekcja A).

Wykres 61. Udziały zatrudnionych na czas określony i pracujących na własny rachunek w 2016 r. w największych sekcjach PKD

Źródło: dane GUS (BAEL).

Pracujący na własny rachunek oraz pomagający członkowie rodzin

Liczba pracujących na własny rachunek, niezatrudniających pracowników najemnych, wyniosła 2,3 mln i w skali roku spadła o 0,9%. W 2016 r. liczba pracujących na własny rachunek stanowiła 14,1% liczby pracujących ogółem, co oznaczało spadek o 0,2 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku.

Biorąc pod uwagę podział na sekcje PKD, najwyższy odsetek pracujących na własny rachunek występował w sekcji Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A) – 63,8%, w sekcji Budownictwo (F) – 15,2% oraz w sekcji Handel; naprawa pojazdów samochodowych (G) – 11,0%. Pracodawcy, tj. pracujący na własny rachunek, zatrudniający pracowników najemnych, stanowili populację 640 tys., tj. 4,0% ogółu pracujących. Liczba pracodawców w 2016 r. nieznacznie wzrosła (o 1,3%).

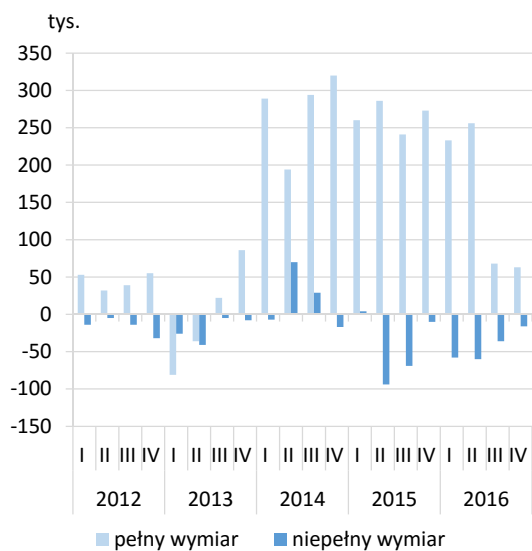
Liczba pomagających członków rodzin w 2016 r. wyniosła 428 tys. (wobec 475 tys. w poprzednim roku) i stanowiła 2,6% ogółu pracujących.

Pracujący według wymiaru czasu pracy

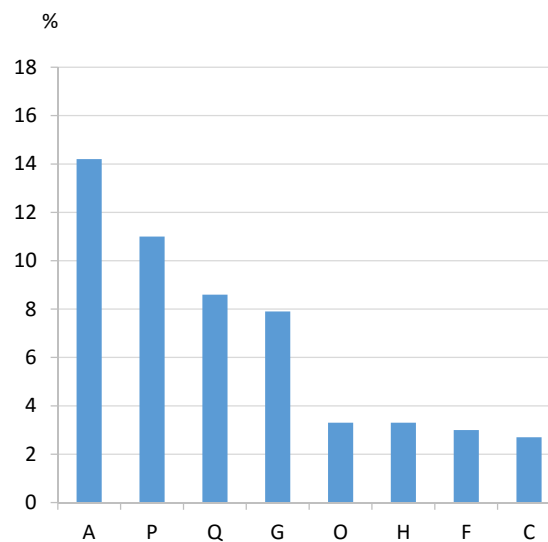
Liczba pracujących (w wieku 15 lat i więcej) w niepełnym wymiarze czasu pracy w 2016 r. wyniosła 1 149 tys. osób i stanowiła 7,1% liczby pracujących ogółem (spadek o 0,3 p. proc.). Liczba pracujących w niepełnym wymiarze, jak i jej udział wśród wszystkich osób pracujących zmniejszyły się w ostatnich latach. W 2012 r. udział ten wyniósł 7,9%. Według sekcji PKD, najwyższy udział pracujących w niepełnym wymiarze wśród pracujących ogółem występował w sekcji R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (19,4%), sekcji S – Pozostała działalność usługowa (15,4%) oraz sekcji A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo (14,2%).

Wykres 62. Zmiana liczby pracujących według wymiaru czasu pracy

(w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego)

Wykres 63. Udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wśród pracujących ogółem w 2016 r. w największych sekcjach PKD

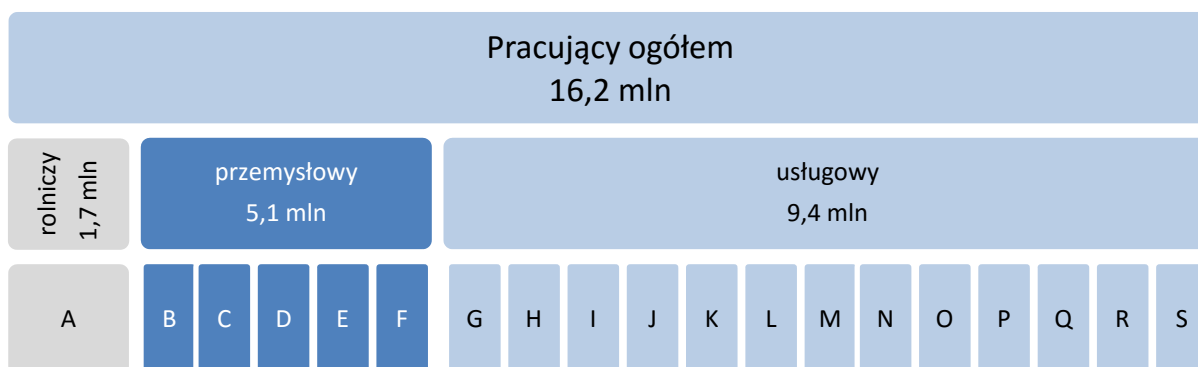

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS (BAEL).

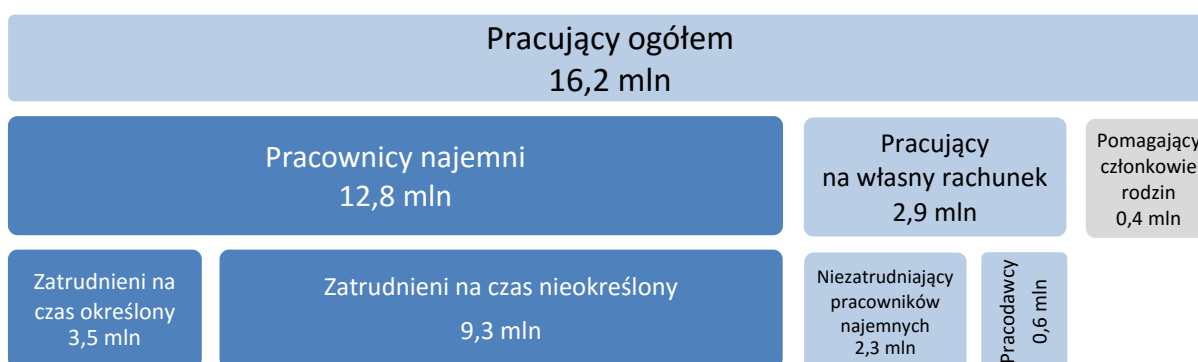
OMÓWIENIE STRUKTURY LICZBY PRACUJĄCYCH W POLSCE

W niniejszym opracowaniu prezentujemy informacje o liczbie pracujących w wieku 15 lat i więcej według trzech podziałów: sektorów ekonomicznych i sekcji PKD, statusu zatrudnienia oraz wymiaru czasu pracy⁸⁴.

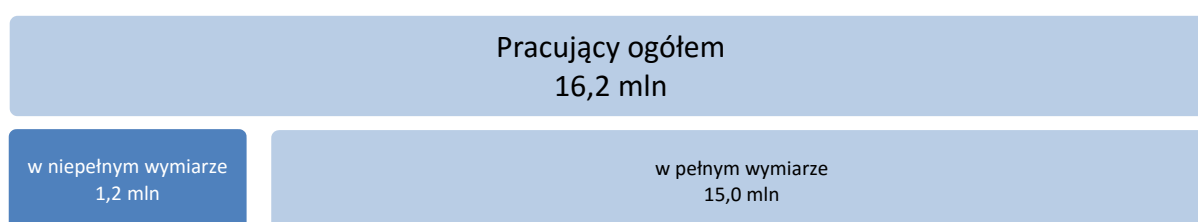
Wykres 64. Podział liczby pracujących na sektory ekonomiczne oraz sekcje PKD

Wykres 65. Podział liczby pracujących według statusu zatrudnienia

Wykres 66. Podział liczby pracujących według wymiaru czasu pracy

Uwaga: wyjaśnienie nazw sekcji PKD 2007: A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo, B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BAEL).

⁸⁴ W niektórych pozycjach sumy składników mogą być różne od wielkości podanych w pozycjach „ogółem”. Wynika to z zaokrągleń dokonywanych przy uogólnianiu wyników badania.

POPYT NA PRACĘ

Wyniki badania GUS dotyczące popytu na pracę⁸⁵ wskazywały, że w 2016 r. nadal, jak w roku poprzednim, liczba tworzonych miejsc pracy przeważała nad liczbą likwidowanych miejsc pracy. W 2016 r. zwiększyła się liczba nowo utworzonych miejsc pracy (o 3,8%) wobec poprzedniego roku i wyniosła 618,7 tys. Znacząca większość, bo 90,5% nowych miejsc pracy powstało w sektorze prywatnym, a 9,5% w sektorze publicznym.

ZEZWOLENIA NA PRACĘ DLA CUDZOZIEMCÓW W 2016 R.

W 2016 r. wydano 127,4 tys. zezwoleń na pracę dla cudzoziemców⁸⁶, co stanowiło 193,6% w stosunku do roku 2015⁸⁷. Według obywatelstwa najwięcej zezwoleń wydano obywatelom następujących państw:

Kraj	Liczba wydanych zezwoleń na pracę (w tys.)	
	2016	2015=100
Ogółem	127,4	193,6
Ukraina	106,2	210,3
Białoruś	4,9	222,7
Mołdowa	2,8	175,0
Indie	1,8	120,0
Chiny	1,2	92,3
Nepal	1,2	171,4
Rosja	1,0	166,7

Najwięcej zezwoleń na pracę dla cudzoziemców wydano w 2016 r. w następujących sekcjach PKD:

Sekcja PKD	Liczba wydanych zezwoleń na pracę (w tys.)
Budownictwo	24,4
Transport i gospodarka magazynowa	17,8
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	12,1
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	10,5

Najwięcej nowych miejsc pracy zostało utworzonych w jednostkach o liczbie pracujących do 9 osób (43,6%), a najmniej w jednostkach, w których pracuje powyżej 49 osób (27,3%). Nowe miejsca pracy tworzono przede wszystkim w podmiotach prowadzących działalność w zakresie handlu; napraw pojazdów samochodowych (sekcja G) – 156,1 tys. (tj. 25,2% ogółu nowo utworzonych miejsc pracy), przetwórstwa przemysłowego (sekcja C) – 125,0 tys. (20,2%) oraz budownictwa (sekcja F) – 64,3 tys. (10,4%).

Zlikwidowano 284,2 tys. miejsc pracy, najwięcej w podmiotach prowadzących działalność w zakresie handlu; napraw pojazdów samochodowych (sekcja G) – 79,5 tys., przetwórstwa przemysłowego (sekcja C) – 44,6 tys. i budownictwa (sekcja F) – 36,8 tys.; przede wszystkim w sektorze prywatnym (90,5%) i w jednostkach o liczbie pracujących do 9 osób (40,7%).

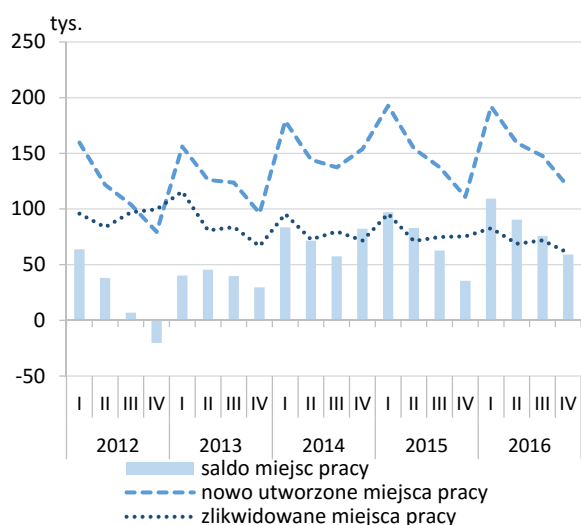
⁸⁵ GUS, *Popyt na pracę w 2016 r.*, (2017), Warszawa.

⁸⁶ MRPIPS, *Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców w 2016 r.*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>

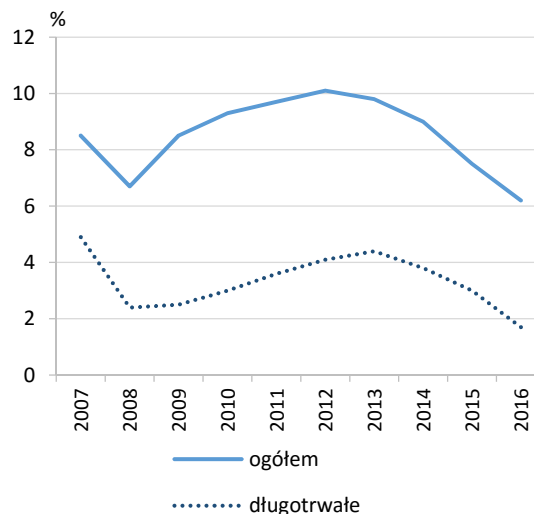
⁸⁷ MRPIPS, *Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców w 2015 r.*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>

Jednocześnie zwiększyła się różnica pomiędzy nowo utworzonymi a zlikwidowanymi miejscami pracy (saldo miejsc pracy) i wyniosła 334,5 tys. w 2016 r., podczas gdy w poprzednim roku było to 278,2 tys.

Wykres 67. Nowo utworzone miejsca pracy, zlikwidowane miejsca pracy oraz saldo miejsc pracy

Wykres 68. Stopa bezrobocia ogółem oraz stopa bezrobocia długotrwałego

Uwaga: dane do 2009 r. Nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. Ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS.

BEZROBOTNI

Liczba osób bezrobotnych (w wieku 15-74 lata) według BAEL w 2016 r. w Polsce wyniosła 1,1 mln i była niższa o 241 tys. niż w poprzednim roku. Stopa bezrobocia dla osób w wieku 15-74 lata była równa 6,2% i była niższa o 1,3 p. proc. wobec poprzedniego roku. Stopa bezrobocia wśród osób młodych w wieku 15-24 lata wyniosła 17,7% i zmniejszyła się o 3,1 p. proc. wobec poprzedniego roku. Najniższa stopa bezrobocia występowała w 2016 r. wśród osób w wieku 55-64 lata (4,4%), a także w wieku 55-59/64 lata (4,7%). W 2016 r. w Polsce obniżyła się skala bezrobocia długotrwałego, tj. osób poszukujących pracy 13 miesięcy i dłużej. Stopa bezrobocia długotrwałego wyniosła 1,7% i była niższa o 0,7 p. proc. niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych⁸⁸ w 2016 r. wyniosła 15,7% i była niższa o 3,4 p. proc. niż w poprzednim roku. W ostatnich latach wskaźnik ten wykazywał wyższe wartości w 2011 r. było to 20,5%.

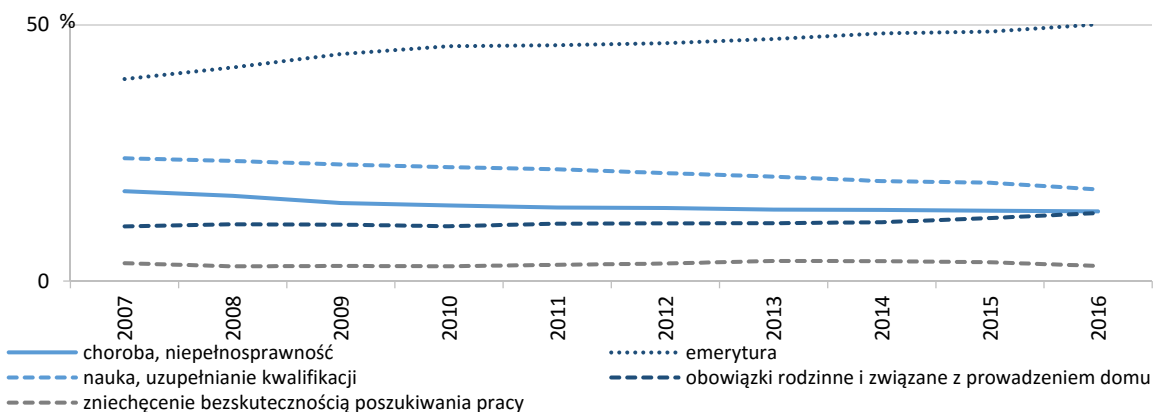
Tabl. 30. Stopa bezrobocia w Polsce dla wybranych grup wieku

Wiek	2007	2008	2009	2010 ^a	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w %									
15-74	9,6	7,1	8,2	9,6	9,6	10,1	10,3	9,0	7,5	6,2
15-24	21,7	17,3	20,6	23,7	25,8	26,5	27,3	23,8	20,8	17,7
25-54	8,4	6,1	6,9	8,3	8,2	8,8	9,0	7,9	6,6	5,4
55-64	6,8	5,3	6,3	7,1	6,9	7,5	7,7	6,8	5,5	4,4
18-59/64	9,8	7,0	8,3	9,8	9,8	10,3	10,5	9,2	7,7	6,3
18-24	22,1	17,4	20,9	23,9	26,0	26,8	27,6	24,1	20,9	17,7
55-59/64	7,1	5,5	6,6	7,5	7,3	7,8	8,0	7,2	5,7	4,7

^a Dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

⁸⁸ Osoby w wieku 15-30 lat, które ukończyły szkołę w okresie ostatnich 12 miesięcy i nie kontynuują nauki.

Wykres 69. Odsetek osób biernych zawodowo ze względu na przyczyny bierności

Uwaga: dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

Bezrobocie rejestrowane

Oprócz bezrobocia mierzonego w ramach metodologii BAEL w Polsce pozyskuje się także informacje na temat bezrobocia rejestrowanego. Dane te są zbierane w ramach statystyki publicznej ze sprawozdawczości Powiatowych i Wojewódzkich Urzędów Pracy. Definicja bezrobotnego zarejestrowanego znajduje się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Dane prezentowane są według stanu na koniec okresu. W końcu 2016 r. liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych wyniosła 1 335 tys., co przekładało się na stopę bezrobocia równą 8,3%, tj. o 1,4 p. proc. mniej niż rok wcześniej.

BIERNI ZAWODOWO

Liczba biernych zawodowo w Polsce w 2016 r. wyniosła średniorocznie 13 443 tys. osób, tj. o 1,0% mniej niż rok wcześniej. Najliczniejszą grupę osób wśród biernych zawodowo stanowiły osoby wskazujące emeryturę jako przyczynę bierności zawodowej (6 728 tys., tj. 50,0%), w następnej kolejności osoby wskazujące naukę i uzupełnianie kwalifikacji (2 402 tys., tj. 17,9%), chorobę, niepełnosprawność (1 822 tys., tj. 13,6%), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (1 784 tys., tj. 13,3%). Ponadto, 396 tys. osób, tj. 2,9% biernych zawodowo było zniechęconych bezskutecznością poszukiwania pracy (tj. przekonanych o niemożności znalezienia pracy oraz tych, którzy wyczerpali wszystkie znane im możliwości znalezienia pracy). W latach 2012-2016 wśród ogółu biernych zawodowo najbardziej dynamicznie rósł udział osób biernych zawodowo ze względu na emeryturę.

Tabl. 31. Bierność zawodowa i jej przyczyny

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w tys.				
Ogółem	13 698	13 676	13 556	13 574	13 443
Choroba, niepełnosprawność	1 949	1 904	1 876	1 860	1 822
Emerytura	6 356	6 453	6 545	6 602	6 728
Nauka, uzupełnianie kwalifikacji	2 886	2 786	2 642	2 603	2 402
Obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu	1 544	1 543	1 557	1 667	1 784
Zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy, w tym:	471	538	526	499	396
wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy	236	255	257	241	188
przekonanie o niemożności znalezienia pracy	235	283	269	258	208

Źródło: dane GUS.

NIEWYKORZYSTANE POTENCJALNE ZASOBY PRACY

W ciągu okresu transformacji, gdy jednym z największych problemów polskiego rynku pracy było wysokie bezrobocie, kwestia pozostałych kategorii niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy nie była traktowana jako pierwszoplanowa. Obecnie, wobec dynamicznego spadku stopy bezrobocia (w 2016 r. do przeciętnie 6,2% w grupie wieku 15-74 lata według BAEL), problem rezerwy niewykorzystanych zasobów pracy staje się bardziej istotny, szczególnie z uwagi na równoległe występujący spadek liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z metodologią przyjętą przez Eurostat⁸⁹, do zbiorowości niewykorzystanych zasobów pracy, poza bezrobotnymi, zalicza się:

- grupę niepełnozatrudnionych,
- grupę biernych zawodowo poszukujących pracy, ale nie gotowych do jej podjęcia,
- grupę biernych zawodowo nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia.

W 2016 r. suma niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy wraz z osobami bezrobotnymi wynosiła 1 884 tys., a jej udział wśród osób aktywnych zawodowo stanowił 10,9%. W ciągu ostatnich 5 lat udział ten zmniejszył się o 5,2 p. proc. Na uwagę zasługuje fakt, że liczba osób w poszczególnych kategoriach niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy spadała w ciągu ostatnich 5 lat, ze szczególnym uwzględnieniem kategorii bezrobotnych, a także biernych zawodowo nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia. Jednocześnie wzrósł udział tej ostatniej kategorii w całej zbiorowości niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy o 3,1 p. proc.

Tabl. 32. Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w tys.				
Pracujący (bez osób niepełnozatrudnionych)	15 214	15 132	15 373	15 643	15 887
Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy					
Niepełnozatrudnieni	354	361	385	310	261
Bezrobotni	1 713	1 812	1 585	1 281	1 066
Bierni zawodowo poszukujący pracy, ale nie gotowi do jej podjęcia	78	62	71	66	68
Bierni zawodowo nieposzukujący pracy, ale gotowi do jej podjęcia	636	676	673	553	489
Pozostali bierni zawodowo	10 555	10 492	10 377	10 532	10 292

Źródło: dane BAEL za II kw.

PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w 2016 r. wyniosło 4 047 zł i było wyższe o 3,6% niż w 2015 r., tj. rosło w nieco wyższym tempie niż w poprzednim roku (3,3%). W sektorze przedsiębiorstw przeciętne miesięczne wynagrodzenie wyniosło 4 277 zł i było wyższe o 3,8%. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie występowało w sekcji informacja i komunikacja (sekcja J) (7 061 zł). W następnej kolejności najwyższe wynagrodzenia odnotowano w górnictwie i wydobywaniu (sekcja B), gdzie wyniosło 6 833 zł, w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (sekcja D) (6 766 zł) oraz w działalności finansowej i ubezpieczeniowej (sekcja K) (6 747 zł). Najniższe przeciętne wynagrodzenia występowały w zakwaterowaniu i gastronomii (sekcja I) (2 594 zł) oraz w administrowaniu i działalności wspierającej (sekcja N) (2 959 zł).

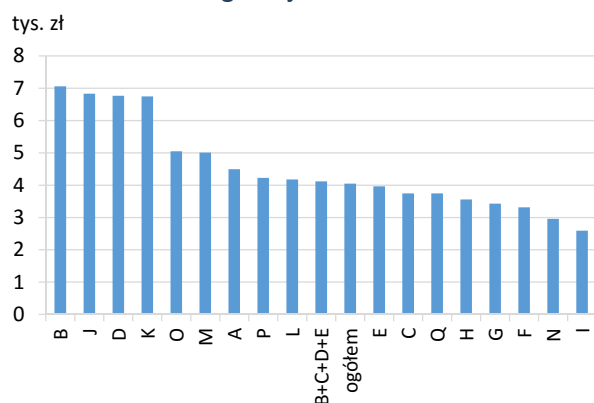
⁸⁹ GUS, *Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy (na podstawie BAEL). Notatka informacyjna na temat zbiorowości uzupełniających populację bezrobotnych wyznaczaną według kryteriów MOP*, (2011), Warszawa.

Tabl. 33. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej oraz płaca minimalna

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w zł				
Przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej (w zł)	3 530	3 650	3 777	3 908	4 047
Płaca minimalna (w zł)	1 500	1 600	1 680	1 750	1 850
Udział płacy minimalnej w przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu (w %)	42,5	43,7	44,4	44,8	45,7

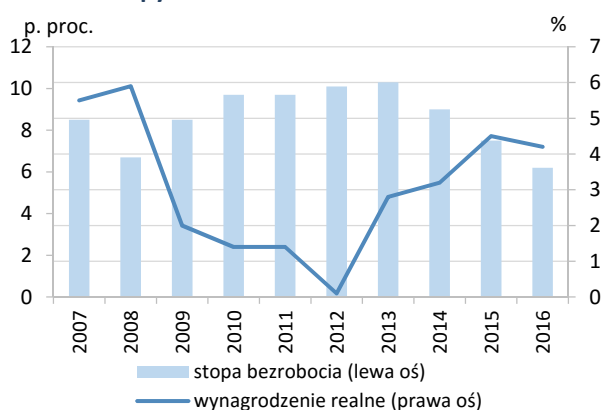
Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*, dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Wykres 70. Przeciętne nominalne wynagrodzenie według sekcji PKD w 2016 r.

Źródło: dane GUS.

Wykres 71. Poziom wynagrodzenia realnego i zmiana stopy bezrobocia w latach 2007-2016

Płaca minimalna w 2016 r. wynosiła 1 850 zł i była wyższa o 5,7% niż rok wcześniej. Płaca minimalna stanowiła 45,7% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, co oznaczało wzrost o 0,8 p. proc. wobec 2015 r.

W sektorze przedsiębiorstw w 2016 r. wynagrodzenia w ujęciu realnym wzrosły o 4,4% w porównaniu z poprzednim rokiem. W sferze budżetowej wynagrodzenia realne wzrosły o 4,0%. Jednocześnie wynagrodzenia realne w korpusie służby cywilnej wzrosły o 6,7%⁹⁰, przy spadku liczby etatów o 0,3%.

⁹⁰ KPRM, *Sprawozdanie Szefa Służby Cywilnej o stanie służby cywilnej i realizacji zadań tej służby w 2016 r.*, (2017), Warszawa.

4. SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE

W 2016 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się⁹¹, na co wpływ miała między innymi znacząca poprawa warunków na rynku pracy. Gospodarstwa domowe osiągały wyższe dochody i więcej wydawały. Wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami, co dało gospodarstwom domowym możliwość większego oszczędzania.

DOCHÓD ROZPORZĄDZALNY GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem w 2016 r. wyniósł 1 475 zł. Jego wartość realna zwiększyła się o 7,0%. Był to czwarty kolejny rok wzrostu wartości realnej dochodu rozporządzalnego, po dwóch latach spadku (w roku 2011 i 2012).

Wartość realna dochodów rosła we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. Najwyższy przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny występował wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek. Kształtował się on na poziomie 1 792 zł i był realnie wyższy o 3,7% niż w 2015 r. Jednocześnie dochód w tej grupie gospodarstw domowych był o 21,6% wyższy od średniego dochodu w gospodarstwach ogółem. W gospodarstwach domowych pracowników dochód wyniósł 1 495 zł i w cenach realnych zwiększył się o 8,4%. W grupie gospodarstw domowych emerytów dochód wyniósł 1 569 zł i był realnie wyższy o 4,5% niż w poprzednim roku. W grupie społeczno-ekonomicznej rencistów przeciętny dochód wyniósł 1 164 zł i wzrósł realnie o 4,6%. Podobnie jak w 2015 r., najniższym przeciętnym dochodem rozporządzalnym na osobę dysponowały gospodarstwa domowe rolników (1 151 zł), ale był on realnie wyższy o 11,0% niż w 2015 r. Tak wysoki wzrost realnego dochodu rozporządzalnego wynikał ze wzrostu realnych dochodów z indywidualnego gospodarstwa rolnego, dochodów z pracy najemnej, ale przede wszystkim ze wzrostu świadczeń społecznych – aż o 38,7% (w tym świadczenia Rodzina 500+).

Tabl. 34. Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	wartość nominalna w cenach bieżących w zł				
Ogółem	1 278	1 299	1 340	1 386	1 475
Pracownicy	1 280	1 306	1 349	1 387	1 495
Pracujący na własny rachunek	1 519	1 581	1 632	1 739	1 792
Emeryci	1 361	1 415	1 458	1 510	1 569
Renciści	994	1 007	1 072	1 114	1 164
Rolnicy	1 098	1 156	1 051	1 046	1 151
	realny, rok poprzedni = 100				
Ogółem	99,8	100,7	103,2	104,3	107,0
Pracownicy	99,3	100,4	103,3	103,8	108,4
Pracujący na własny rachunek	98,0	102,2	103,2	107,6	103,7
Emeryci	100,9	102,1	103,0	104,1	104,5
Renciści	98,5	100,1	106,4	104,4	104,6
Rolnicy	107,5	105,6	91,3	101,2	111,0

Źródło: GUS, *Badanie budżetów gospodarstw domowych*.

⁹¹ GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2016 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, Notatka informacyjna, (2017), Warszawa.

WYDATKI GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę, na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych, w 2016 r. wyniosły 1 132 zł. W cenach realnych wydatki te były wyższe o 4,3% w porównaniu z 2015 r. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w 2016 r. wyniósł 76,7% i był niższy o 2,0 p. proc. niż w roku poprzednim. W latach 2012-2014 udział ten zmniejszał się (w 2012 r. wynosił 82,2%). Według podziału na grupy społeczno-ekonomiczne, najwyższy odsetek wydatków w dochodzie zaobserwowano wśród osób z gospodarstw domowych rencistów, gdzie wyniósł on 89,3%. Najniższy odsetek wydatków w dochodzie wystąpił wśród gospodarstw domowych rolników (70,8%), a następnie w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (73,4%).

Tabl. 35. Wydatki gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	Wartość nominalna w cenach bieżących w zł				
Ogółem	1 045	1 062	1 079	1 091	1 132
Pracownicy	1 032	1 050	1 063	1 076	1 123
Pracujący na własny rachunek	1 257	1 288	1 302	1 311	1 315
Emeryci	1 159	1 198	1 203	1 221	1 266
Renciści	926	945	966	997	1 040
Rolnicy	790	785	799	779	815
	Udział wydatków w dochodzie w %				
Ogółem	82,2	81,7	80,5	78,7	76,7
Pracownicy	80,6	80,4	78,8	77,6	75,1
Pracujący na własny rachunek	82,8	81,5	79,8	75,4	73,4
Emeryci	85,1	84,6	82,5	80,9	80,7
Renciści	93,2	93,9	90,1	89,5	89,3
Rolnicy	71,9	67,9	76,1	74,5	70,8

Źródło: GUS, *Budżety gospodarstw domowych*.

Wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe w 2016 r., tak jak w latach poprzednich, miały najwyższy udział w wydatkach ogółem. Udział ten wyniósł 24,2% i był wyższy niż w roku poprzednim o 0,2 p. proc. Drugi co do wielkości udział stanowiły wydatki związane z utrzymaniem mieszkania lub domu i nośnikami energii, tj. 19,6% (w 2015 r. – 20,1%).

UBÓSTWO W POLSCE

W 2016 r. zaobserwowano znaczący spadek zasięgu ubóstwa skrajnego oraz ubóstwa relatywnego we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. W ubóstwie skrajnym żyło prawie 5% osób (w 2015 r. było to 7%), a w ubóstwie relatywnym nieco mniej niż 14% osób (wobec niecałych 16% rok wcześniej)⁹². Ograniczenie rozmiarów ubóstwa skrajnego i relatywnego dotyczyło wszystkich grup społeczno-ekonomicznych.

Rok 2016 odznaczał się znaczącym spadkiem zasięgu ubóstwa wśród rodzin wielodzietnych (z 3 oraz 4 lub większą liczbą dzieci na utrzymaniu), w gospodarstwach domowych z osobami niepełnosprawnymi, wśród mieszkańców wsi i miast poniżej 20 tys. mieszkańców oraz w gospodarstwach domowych z głową gospodarstwa o niskim poziomie wykształcenia.

⁹² GUS, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2016 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, (2017), Warszawa.

Istotna poprawa nastąpiła w gospodarstwach domowych z dziećmi do 18 lat. Dzięki temu wystąpił spadek zasięgu ubóstwa skrajnego wśród dzieci w wieku 0-17 lat do mniej niż 6% (w 2015 r. było to 9%). W zależności od grupy społeczno-ekonomicznej i typu gospodarstwa domowego, ubóstwem nadal zagrożone były w 2016 r. gospodarstwa domowe bez dzieci na utrzymaniu, gospodarstwa, w których głowa gospodarstwa legitymowała się wyższym wykształceniem oraz mieszkańcy największych miast.

ŚWIADCZENIE RODZINA 500+ w 2016 r.

Wsparciem z rządowego programu Rodzina 500+, od momentu uruchomienia 1 kwietnia 2016 r. do końca lutego 2017 r., objęto ponad 3,82 mln dzieci do 18 lat. W całej Polsce świadczeniem tym objętych było 55% wszystkich dzieci do 18 lat. Na wsi odsetek ten wynosił 63%, a w miastach 48%.⁹³ Wydatki z budżetu państwa na ten cel w 2016 r. wyniosły 17 612 mln zł.

Świadczenie wychowawcze Rodzina 500+ stanowiło przeciętnie w gospodarstwach domowych otrzymujących to świadczenie 16,8% dochodów rozporządzalnych na 1 osobę (na podstawie wyników za II–IV kwartał 2016 r.).⁹⁴ W miastach było to 15,4%, a na wsi 18,5%.

Przeciętne miesięczne dochody na 1 osobę w gospodarstwach domowych pobierających świadczenie wychowawcze Rodzina 500+ w 2016 r. wyniosły 1 171 zł i stanowiły 79,4% przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę ogółem dla Polski.

Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwach domowych pobierających świadczenie wychowawcze Rodzina 500+ w 2016 r. wyniosły 880 zł. i stanowiły 77,8% przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę dla ogółu gospodarstw domowych w 2016 r.

Najistotniejszą pozycję w strukturze wydatków gospodarstw otrzymujących świadczenie wychowawcze zajmowała żywność i napoje bezalkoholowe – 25,1% ogółu wydatków i był to udział o 1,5 p. proc. większy niż w gospodarstwach, które nie otrzymywały tego świadczenia.

Zauważalnie wyższy udział wydatków w gospodarstwach pobierających świadczenie niż w gospodarstwach nie otrzymujących go wystąpił m. in. w takich grupach wydatków jak: rekreacja i kultura (o 2,0 p. proc.), odzież i obuwie (o 1,8 p. proc.).

Nadal w najgorszej sytuacji materialnej w 2016 r. były małżeństwa posiadające troje lub większą liczbę dzieci na utrzymaniu. Przeciętny dochód rozporządzalny na osobę w tej grupie gospodarstw domowych był niższy o 28,7%, a wydatki na osobę były niższe o 30,3% niż średnia krajowa. Wprowadzenie świadczenia Rodzina 500+ przyczyniło się do tego, że w porównaniu z rokiem poprzednim różnica pomiędzy dochodami tych rodzin a średnią krajową zmalała aż o 10,7 p. proc., a w przypadku wydatków o 5,1 p. proc. W stosunku do 2015 r. nastąpił wzrost przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w tych gospodarstwach aż o 25,2%.

⁹³ MRPiPS, *Przegląd systemów wsparcia rodzin*, (2017), Warszawa.

⁹⁴ GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2016 r. światło wyników badania budżetów gospodarstw domowych*. Notatka informacyjna, (2017), Warszawa.

III. FINANSE PUBLICZNE

1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE

PROCESY FISKALNE

Sytuacja finansów publicznych na świecie w 2016 r. kształtowała się w kontekście słabszego niż w 2015 r. wzrostu gospodarczego⁹⁵. W grupie krajów rozwiniętych nastąpiło poluzowanie fiskalne, kończące trwający od 2009 r. cykl konsolidacyjny. W efekcie deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych zwiększył się do 2,9% PKB, a skala poluzowania wyniosła 0,3 p. proc. PKB w tej grupie krajów. W 2016 r. w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się kontynuowane było luzowanie fiskalne, co spowodowało wzrost deficytu do 4,8% PKB (czyli o 0,3 p. proc.) w porównaniu do poprzedniego roku.

Tabl. 36. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych

Wyszczególnienie	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w % PKB									
AE, w tym:	-5,4	-3,6	-3,1	-2,6	-2,9	106,7	105,3	104,7	104,4	106,5
USA	-7,9	-4,4	-4,0	-3,5	-4,4	103,4	105,4	105,2	105,6	107,4
Japonia	-8,3	-7,6	-5,4	-3,5	-4,2	236,6	240,5	242,1	238,0	239,2
EU	-4,1	-3,2	-3,0	-2,3	-1,8	85,3	87,2	88,1	86,7	85,8
Strefa euro	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1	-1,7	91,4	93,7	94,4	92,6	91,3
Niemcy	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8	79,9	77,5	74,9	71,2	67,6
W. Brytania	-7,7	-5,6	-5,7	-4,4	-3,1	85,1	86,2	88,1	89,0	89,2
EMDE, w tym:	-1,0	-1,6	-2,5	-4,5	-4,8	37,3	38,5	40,4	44,3	47,3
EDE	-2,5	-2,4	-2,5	-1,8	-2,1	43,3	43,5	41,9	41,1	42,6
Turcja	-1,5	-1,1	-1,7	-1,2	-2,3	32,6	31,3	28,7	27,6	29,1
EDA	-1,6	-1,9	-2,0	-3,3	-3,9	39,6	41,3	43,5	45,7	48,4
Chiny	-0,3	-0,8	-0,9	-2,8	-3,7	34,3	37,0	39,9	42,6	46,2
Indie	-7,5	-7,0	-7,2	-7,1	-6,6	69,1	68,5	68,6	69,6	69,5
LA	-3,1	-3,2	-5,0	-7,0	-6,2	48,3	49,0	50,9	54,1	57,3
Brazylia	-2,5	-3,0	-6,0	-10,3	-9,0	62,2	60,2	62,3	72,5	78,3
Meksyk	-3,8	-3,7	-4,6	-4,0	-2,9	43,2	46,4	49,5	53,7	58,1
CIS	0,7	-0,8	-0,7	-3,4	-3,4	14,5	15,7	19,0	21,5	22,9
Rosja	0,4	-1,2	-1,1	-3,4	-3,7	11,8	13,1	15,6	15,9	17,0
MENA	5,9	3,5	-1,2	-8,8	-9,6	25,8	26,3	26,7	37,4	42,5
Egipt	-4,8	-4,0	-4,0	-3,5	-3,3	89,5	92,3	95,2	96,2	96,6
SSA	-1,8	-3,1	-3,5	-4,1	-4,5	28,5	30,0	31,5	37,4	42,5
RPA	-4,0	-3,9	-3,6	-3,6	-3,5	41,0	44,0	46,9	49,8	50,5

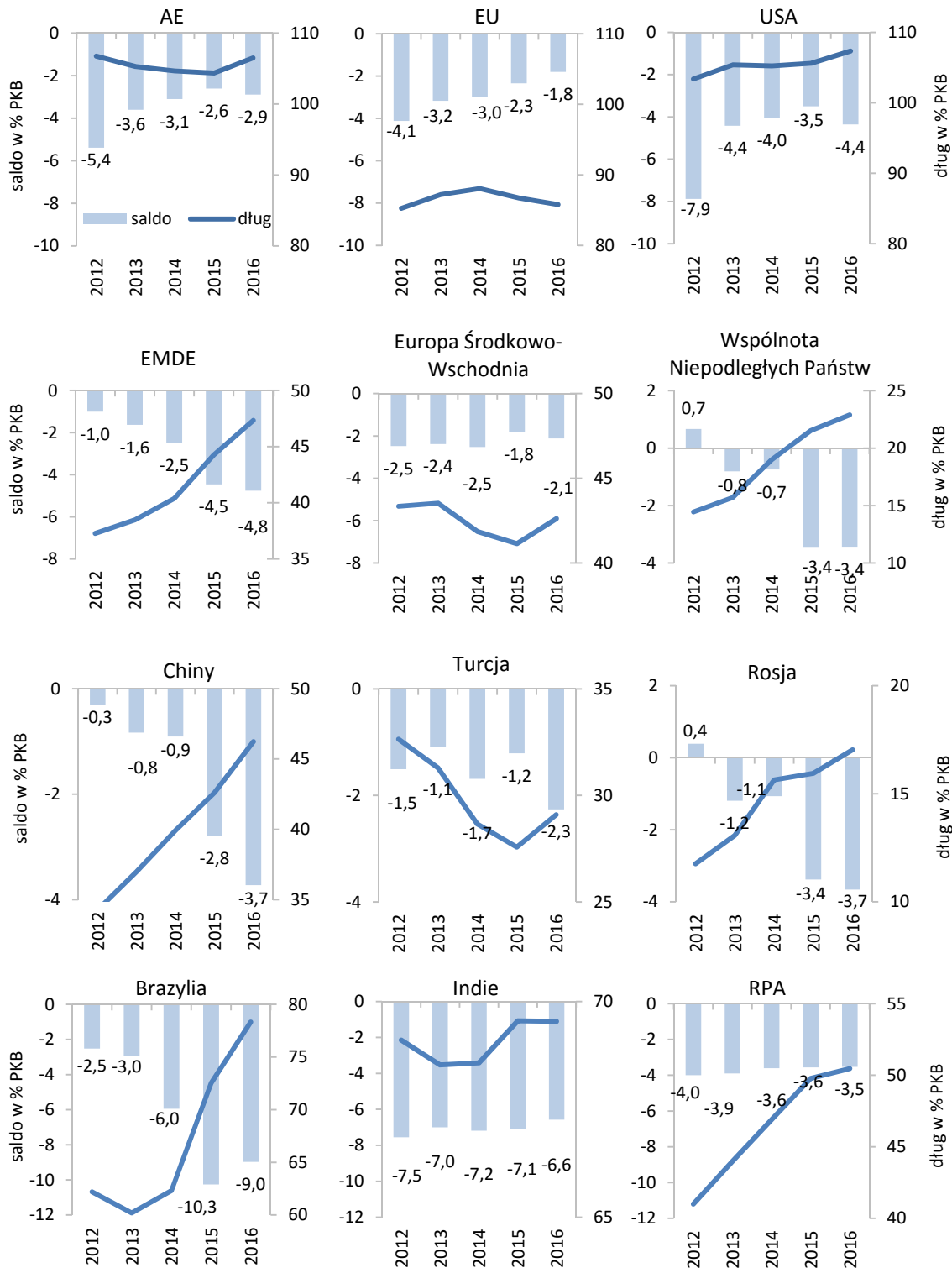
Źródło: dane MFW (WEO).

W 2016 r. dług sektora instytucji rządowych i samorządowych grupy krajów rozwiniętych ustabilizował się na dość wysokim poziomie i wyniósł 106,5% ich PKB. Zgodnie z obliczeniami MFW, nastąpił wzrost tej relacji o 2,1 p. proc. (wobec spadku o 0,3 p. proc. w roku poprzednim). Również w krajach

⁹⁵ Wzrost PKB grupy gospodarek rozwiniętych wyniósł 1,7% w 2016 r. wobec 2,2% w roku poprzednim, zaś rozwijających się i wschodzących wyniósł 4,1% wobec 4,3%.

wschodzących i rozwijających się zadłużenie wzrosło, osiągając na koniec 2016 r. poziom 47,3% PKB. Przyrost długu do PKB w tej grupie krajów wyniósł 3,0 p. proc. (w porównaniu z 3,9 p. proc. w 2015 r.).

Wykres 72. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU), Stanów Zjednoczonych (USA), gospodarek rozwijających się (EMDE) oraz tzw. rynków wschodzących

Uwaga: dane dla Chin obejmują jedynie wyniki rządu centralnego bez zobowiązań rządów terenowych (lokalnych).
Źródło: dane MFW (WEO).

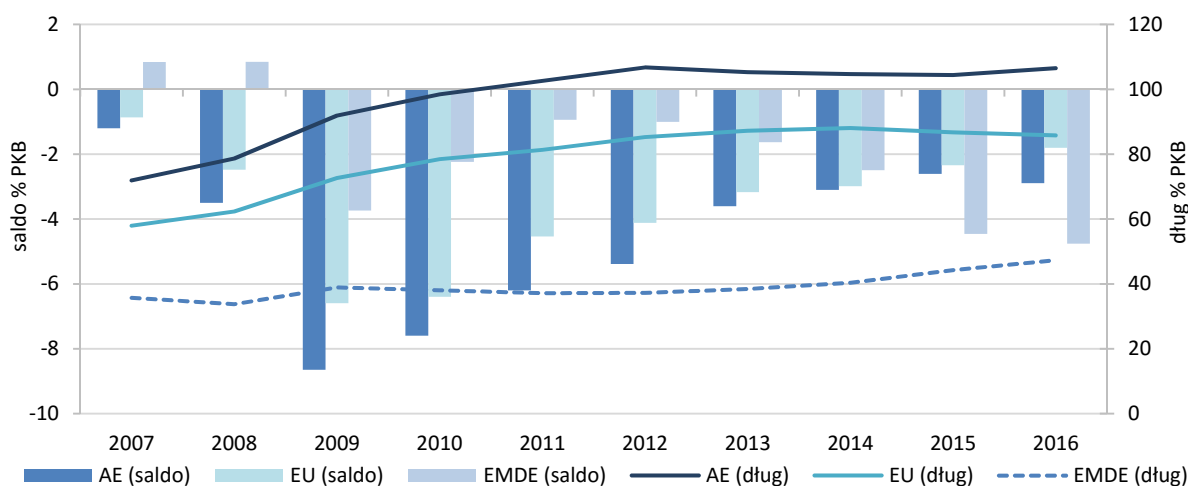
W porównaniu do gospodarek rozwiniętych, sytuacja fiskalna grupy krajów wschodzących i rozwijających się była relatywnie dobra. Niemniej jednak w 2016 r., podobnie jak w roku poprzednim, wartość relacji deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB dla tej grupy krajów wzrosła, co wpłynęło na zwiększenie się poziomu zadłużenia w relacji do PKB. W różnych podgrupach krajów wschodzących i rozwijających się sytuacja była zróżnicowana, podobnie jak w latach poprzednich. Jednakże większość z nich zanotowała pogorszenie salda fiskalnego, przy utrzymywaniu się poziomu długu poniżej 50% w relacji do PKB.

STAN FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE W LATACH 2007-2016

Kryzys gospodarczy z lat 2008-2009 przyniósł wyraźne pogłębienie nierównowag fiskalnych, co w następstwie spowodowało działania konsolidacyjne, szczególnie w krajach rozwiniętych. Spadek tempa wzrostu gospodarczego spowodował zarówno obniżenie dochodów budżetowych, jak i presję na wzrost wydatków publicznych na programy socjalne, wsparcie wzrostu gospodarczego oraz na obsługę długu publicznego. Czynniki te, jak i przede wszystkim kosztowne programy ratowania sektora finansowego, miały negatywny wpływ na saldo sektora finansów publicznych i gwałtowny przyrost zadłużenia publicznego szeregu krajów rozwiniętych.

Kraje rozwinięte po kryzysie podjęły wysiłek konsolidacyjny, obniżając poziomy deficytu, a w latach 2012-2015 – także długu. Tendencja ta uległa odwróceniu w 2016 r. Odmienne tendencje obserwowane były w grupie krajów rozwijających się, które prowadziły politykę zacieśnienia fiskalnego w latach 2009-2011, wartości dla deficytu i długu w kolejnych latach rosły. W Unii Europejskiej w latach 2009-2015 deficyt fiskalny był obniżany, jednak, nie w każdym roku działania konsolidacyjne umożliwiały obniżenie poziomu zadłużenia.

Wykres 73. Saldo i dług sektora finansów publicznych

Źródło: dane MFW (WEO).

WIELOASPEKTOWY POMIAR SALDA SEKTORA PUBLICZNEGO

Na zmiany salda sektora instytucji rządowych i samorządowych (nominalnego) wpływ ma szereg czynników. Niektóre z nich nie są związane z polityką fiskalną w danym okresie, jednakże istotnie kształtują wartość bieżącą salda. W poniższym podrozdziale zostanie przedstawiony wykorzystany w analizie system miar sald, który charakteryzuje sytuację fiskalną z różnych punktów widzenia. Uwzględnia on następujące pojęcia:

- saldo skorygowane cyklicznie, które uzyskiwane jest po wyłączeniu wpływu wahań cyklicznych gospodarki;
- saldo strukturalne jest zbliżoną kategorią do salda skorygowanego cyklicznie, jednak z wyłączonymi wpływami czynników jednorazowych lub występujących przejściowo;
- saldo pierwotne uzyskiwane jest poprzez wyłączenie kosztów obsługi długu w saldzie sektora publicznego, co obrazuje efekt bieżącej polityki fiskalnej.

Szacunki różnych rodzajów salda za 2016 r. dla gospodarek rozwiniętych wskazują na poluzowanie fiskalne, co jest sytuacją odmienną od obserwowanej w latach poprzednich. Nastąpiło pogorszenie zarówno sald z wyłączonymi czynnikami cyklicznymi, jak też sald bez kosztów obsługi zadłużenia publicznego. Poluzowanie fiskalne, jakie kontynuowało część krajów rozwijających się i wschodzących, odzwierciedliło się w różnych miarach poprzez wzrost tych deficytów.

W grupie gospodarek rozwiniętych, w tym w strefie euro, pogorszyło się ujemne **saldo skorygowane cyklicznie** sektora instytucji rządowych i samorządowych. W Stanach Zjednoczonych, m.in. na skutek niewielkiego wzrostu części strukturalnej wzrósł deficyt nominalny w 2016 r. do 4,4% PKB. Jednocześnie w kraju tym dokonano większego poluzowania na poziomie strukturalnym (-0,5 p. proc.), niż w strefie euro, które było niewielkie. W Niemczech kolejny rok z rzędu uzyskano nadwyżki nie tylko na poziomie nominalnym (0,8% PKB), ale też mierzone saldem skorygowanym cyklicznie (1,1% PKB potencjalnego) i strukturalnym (0,6% PKB potencjalnego) oraz w zakresie salda pierwotnego (1,9% PKB). Salda skorygowane cyklicznie dużych gospodarek rozwijających się wskazywały na odmiennie tendencje. Pogorszyły się w Chinach o 1,1 p. proc., w Rosji o 0,5 p. proc., zaś w Indiach nastąpiła poprawa o 0,2 p. proc.,

Dane o saldach, skorygowanym cyklicznie i strukturalnym, podawane są jedynie dla wybranych krajów rozwijających się i wschodzących oraz wszystkich rozwiniętych. Zmiana **salda strukturalnego** w części państw znacznie różniła się od salda skorygowanego cyklicznie, zatem wskazywała, że była ona po części wynikiem działania czynników jednorazowych.

Odwrót od konsolidacji nastąpił także na poziomie **salda pierwotnego** (pogorszenie o 0,3 p. proc.) w krajach rozwiniętych, wśród których wyjątkami była strefa euro i Wielka Brytania. Niemcy nadwyżkę pierwotną utrzymały szósty rok. Dane wskazują, że koszty obsługi długu wpływały na występowanie deficytów, zarówno w szeregu państw rozwiniętych (2,9% PKB deficytu nominalnego wobec 1,4% PKB deficytu pierwotnego), jak i rozwijających się (4,8% PKB deficytu nominalnego wobec 3,0% PKB deficytu pierwotnego). W grupie krajów rozwijających się i wschodzących saldo pierwotne pogarszało się w kolejnych latach, w tym w 2016 r. o 0,4 p. proc.

Tabl. 37. Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych (nominalne) oraz dodatkowe miary sald

Wyszczególnienie ^a	nominalne		skorygowane cyklicznie (CAB)		strukturalne (SB)		pierwotne (PB)	
	2016	zmiana ^b	2016	zmiana ^b	2016	zmiana ^b	2016	zmiana ^b
	w %	w p. proc.	w %	w p. proc.	w %	w p. proc.	w %	w p. proc.
AE, w tym:	-2,9	-0,3	-1,0	-0,1	-2,5	-0,2	-1,4	-0,3
USA	-4,4	-0,9	-1,4	-0,3	-3,9	-0,5	-2,3	-0,7
Japonia	-4,2	-0,7	-4,4	0,2	-3,9	0,1	-4,0	-0,9
EU	-1,8	0,5	0,0	0,5
Strefa euro	-1,7	0,4	0,8	-0,3	-0,9	0,0	0,3	0,2
Niemcy	0,8	0,1	1,1	-0,8	0,6	-0,1	1,9	-0,1
W. Brytania	-3,1	1,2	-1,4	1,2	-3,0	1,1	-1,4	1,4
EMDE, w tym:	-4,8	-0,3	-3,0	-0,3
EDE	-2,1	-0,3	-0,3	-0,4
Turcja	-2,3	-1,1	-1,9	-1,0	-2,6	-0,4	-0,6	-1,1
EDA	-3,9	-0,6	-2,5	-0,4
Chiny	-3,7	-0,9	-2,9	-0,5	-3,6	-1,1	-3,0	-0,8
Indie	-6,6	0,5	-7,0	0,1	-6,5	0,5	-1,8	0,7
LA	-6,2	0,8	-4,9	1,4	.	.	-2,6	0,2
Brazylia	-9,0	1,3	-7,1	2,2	-7,5	2,2	-2,5	-0,6
Meksyk	-2,9	1,1	-3,4	0,6	-4,1	0,5	0,2	1,3
CIS	-3,4	0,0	-2,7	0,3
Rosja	-3,7	-0,3	-2,4	-2,2	-2,9	-0,5	-3,1	0,0
MENA	-9,6	-0,9	-8,5	-0,9
Egipt	-3,3	0,2	-11,1	0,4	-11,9	-0,6	-4,2	0,5
SSA	-4,5	-0,4	-2,6	-0,2
RPA	-3,5	0,0	-3,2	0,5	-2,8	0,0	-0,1	0,2

^a Salda prezentowane są jako % PKB, z wyjątkiem sald po korekcie cyklicznej, które są mierzone jako % PKB potencjalnego.

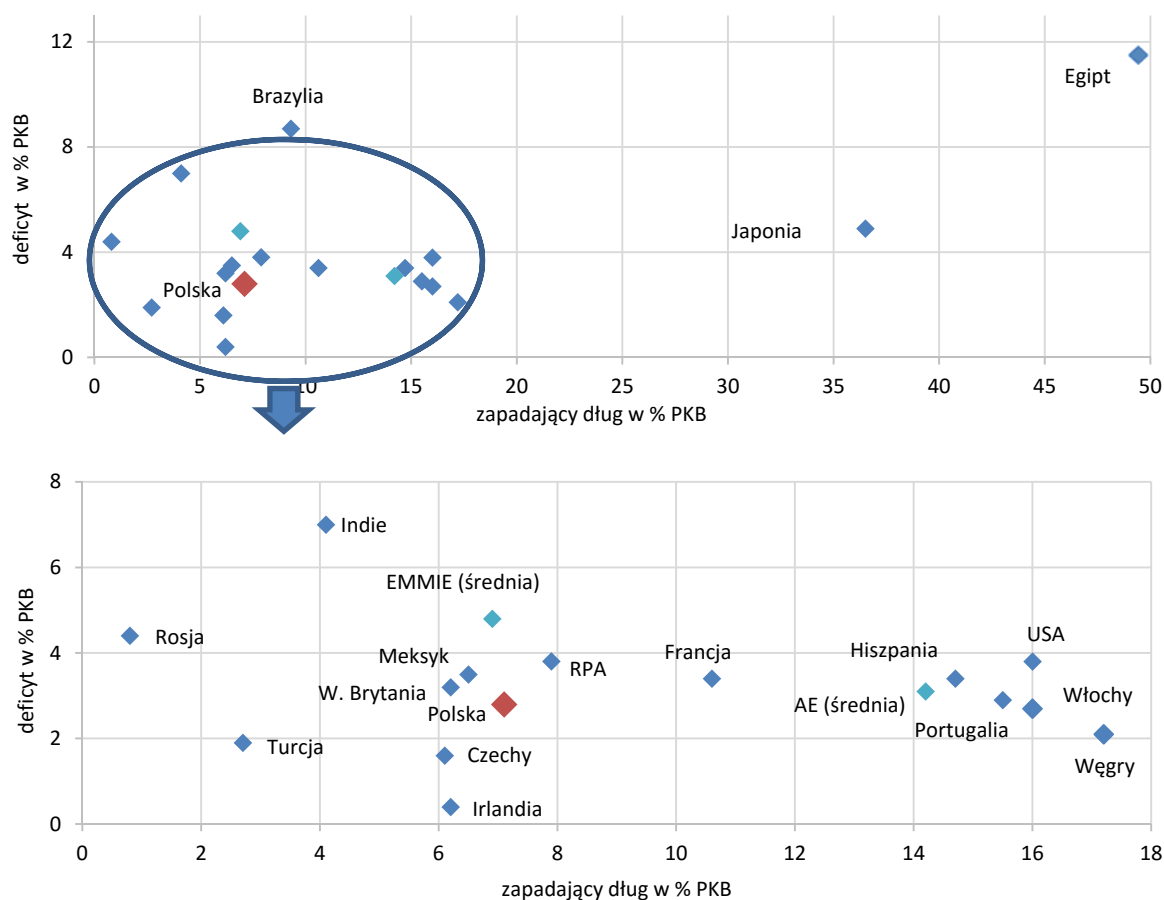
^b Zmiana oznacza różnicę pomiędzy rokiem analizowanym a rokiem poprzednim.

Źródło: dane MFW (WEO oraz *Fiscal Monitor—Acting Now, Acting Together*, (2016), Waszyngton, s. 77, 85).

POTRZEBY POŻYCZKOWE – STRUKTURA

Potrzeby pożyczkowe to ogółem środki, jakie państwo musi pozyskać na rynkach finansowych w celu sfinansowania deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz innych operacji finansów publicznych; można je określić jako saldo przychodów i rozchodów. Saldo to obejmuje m.in. wykup zapadającego zadłużenia (rozchody), wpływy z prywatyzacji lub spłaty udzielonych przez sektor publiczny pożyczek (przychody), czy finansowanie operacji związanych z zarządzaniem długiem publicznym. Statystyka MFW stosuje uproszczoną definicję potrzeb pożyczkowych, wykorzystując dwie składowe, tj. deficyt sektora oraz kwotę wykupu długu zapadającego w danym roku. Potrzeby pożyczkowe krajów wysokorozwiniętych wynikały w 2016 r. z konieczności spłaty zobowiązań zaciągniętych w przeszłości (w większym stopniu niż w przypadku krajów rozwijających się), co jest konsekwencją wysokiego poziomu zadłużenia. Działo się tak, pomimo faktu, że kraje wysokorozwinięte emitują w przeważającej mierze dług o dłuższym okresie zapadalności, co oznacza średnio niższą część aktualnego długu przypadającą corocznie do wykupu. Zadłużenie gospodarek rozwijających się i wschodzących było średnio niższe niż w krajach rozwiniętych, stąd generowało mniejsze wykupy zapadającego długu.

Wykres 74. Składowe potrzeb pożyczkowych w wybranych krajach w 2016 r.

Uwaga: AE – Gospodarki wysokorozwinięte (*advanced economies*); EMMIE – Rynki wschodzące i gospodarki o średnim dochodzie (*emerging markets and middle-income economies*) – kategoria powstała z wyłączenia z grupy gospodarek rozwijających się (EMDE) krajów o najniższym dochodzie.

Źródło: dane MFW, *Fiscal Monitor – Acting Now, Acting Together*, (2016), Waszyngton, s. 14-15.

2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ

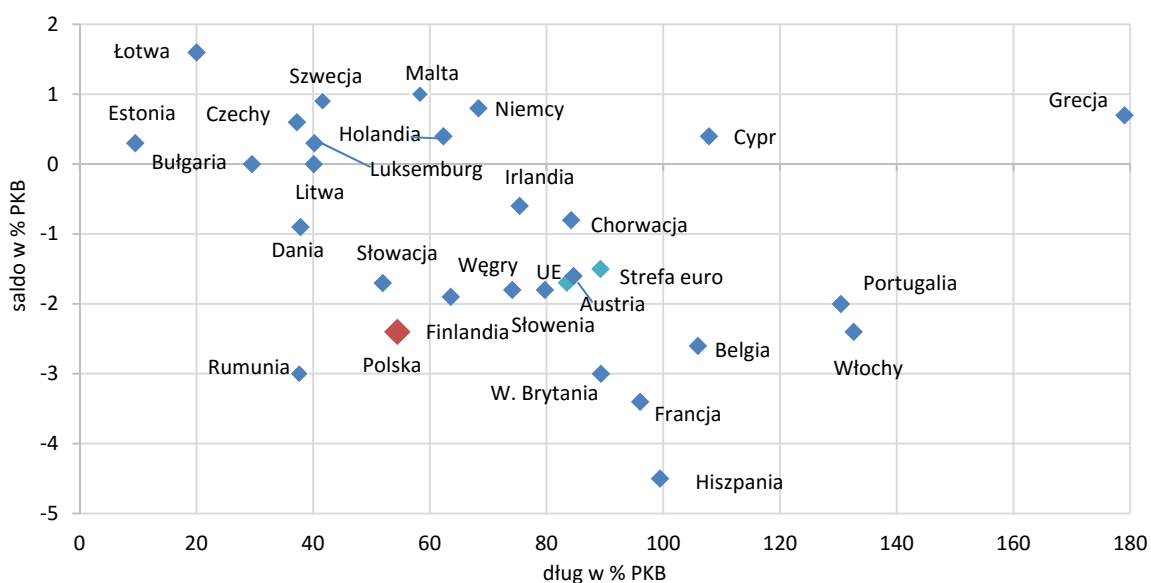
PROCESY KONSOLIDACJI FISKALNEJ

W Unii Europejskiej w 2016 r. kontynuowana była konsolidacja fiskalna⁹⁶, w wyniku czego deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych został obniżony do 1,7% PKB z 2,4% PKB w 2015 r. Wzrosła też skala zacieśnienia fiskalnego⁹⁷ – do 0,7 p. proc. z 0,6 p. proc. w roku poprzednim. Przy wzroście realnego PKB również w strefie euro nastąpiła poprawa wyniku sektora publicznego (deficyt zmniejszył się do 1,5% PKB z 2,1% PKB) oraz wzrosło tempo konsolidacji (do 0,6 p. proc. w 2016 r. z 0,5 p. proc. w 2015 r.).

Dług publiczny w Unii Europejskiej osiągnął poziom 85,2% PKB. Drugi rok od rozpoczęcia kryzysu gospodarczego jego poziom był z roku na rok niższy. Skala redukcji wyniosła 1,4 p. proc. Zadłużenie krajów strefy euro było wyższe niż w UE i wyniosło 89,2% PKB, przy czym także wykazało spadek (o 1,1 p. proc.) wobec roku poprzedniego.

W 2016 r. spośród państw unijnych największy deficyt zanotowała Hiszpania (4,5% PKB), ze względu na m.in. koszty obsługi długu, jak również dość wysoki deficyt strukturalny. Deficyt w Polsce (2,4% PKB) był szóstym pod względem wielkości. Nadwyżki uzyskało 12 państw.

Wykres 75. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Unii Europejskiej w 2016 r.

Źródło: dane Eurostatu.

Unia Europejska zmniejszyła deficyt fiskalny o 0,7 p. proc., zaś strefa euro o 0,6 p. proc. Nierównowaga fiskalna najbardziej poprawiła się w Grecji (o 6,6 p. proc.) oraz w Chorwacji (o 2,6 p. proc.). W 2016 r. spośród państw unijnych w 4 z nich nastąpiło poluzowanie fiskalne, z czego największe w Rumunii (2,2 p. proc.).

⁹⁶ W tej części analizowana jest miara salda sektora instytucji rządowych i samorządowych, z uwzględnieniem reguł rachunkowości przyjętych do Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP).

⁹⁷ Skala zacieśnienia lub poluzowania fiskalnego rozumiana jest jako zmiana salda sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Działania konsolidacyjne wraz z dodatnią dynamiką wzrostu gospodarczego spowodowały obniżenie zadłużenia. Nie zmieniły jednak faktu przekraczania wartości referencyjnych z Traktatu z Maastricht dla długu sektora instytucji rządowych i samorządowych przez większość krajów strefy euro oraz część państw unijnych, znajdujących się poza wspólnym obszarem walutowym. W 2016 r. dla całej UE zadłużenie zmniejszyło się o 1,4 p. proc. do poziomu 83,5% PKB, zaś dla strefy euro spadło o 1,1 p. proc., osiągając 89,2% PKB.

W 2016 r. przekraczanie wartości referencyjnej długu publicznego miało miejsce w 16 krajach. W gronie tym jedynie Chorwacja, Węgry i Wielka Brytania znajdowały się poza strefą euro. Najwyższy przyrost zadłużenia zanotowany został na Łotwie (3,6 p. proc.), w Bułgarii (3,5 p. proc.) i w Polsce (3,3 p. proc.). Dziewiętnaście państw obniżyło swój dług publiczny w relacji do PKB, z czego największy postęp zanotowała Słowenia (3,4 p. proc.) i Irlandia (3,3 p. proc.).

Tabl. 38. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Unii Europejskiej

Kraje	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP)					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w % PKB									
UE	-4,3	-3,3	-3,0	-2,4	-1,7	83,8	85,7	86,7	84,9	83,5
Strefa euro	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1	-1,5	89,5	91,4	92,0	90,3	89,2
Austria	-2,2	-1,4	-2,7	-1,1	-1,6	82,0	81,3	84,4	85,5	84,6
Belgia	-4,2	-3,1	-3,1	-2,5	-2,6	104,3	105,6	106,7	106,0	105,9
Bułgaria	-0,3	-0,4	-5,5	-1,6	0,0	16,7	17,0	27,0	26,0	29,5
Chorwacja	-5,3	-5,3	-5,4	-3,4	-0,8	70,7	82,2	86,6	86,7	84,2
Cypr	-5,6	-5,1	-8,8	-1,2	0,4	79,3	102,2	107,1	107,5	107,8
Czechy	-3,9	-1,2	-1,9	-0,6	0,6	44,5	44,9	42,2	40,3	37,2
Dania	-3,5	-1,0	1,4	-1,3	-0,9	44,9	44,0	44,0	39,6	37,8
Estonia	-0,3	-0,2	0,7	0,1	0,3	9,7	10,2	10,7	10,1	9,5
Finlandia	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7	-1,9	53,9	56,5	60,2	63,7	63,6
Francja	-4,8	-4,0	-3,9	-3,6	-3,4	89,5	92,3	94,9	95,6	96,0
Grecja	-8,9	-13,1	-3,7	-5,9	0,7	159,6	177,4	179,7	177,4	179,0
Hiszpania	-10,5	-7,0	-6,0	-5,1	-4,5	85,7	95,5	100,4	99,8	99,4
Holandia	-3,9	-2,4	-2,3	-2,1	0,4	66,4	67,7	67,9	65,2	62,3
Irlandia	-8,0	-5,7	-3,7	-2,0	-0,6	119,5	119,5	105,3	78,7	75,4
Litwa	-3,1	-2,6	-0,7	-0,2	0,3	39,8	38,7	40,5	42,7	40,2
Luksemburg	0,3	1,0	1,4	1,4	1,6	21,8	23,4	22,4	21,6	20,0
Łotwa	-1,0	-1,0	-1,6	-1,3	0,0	41,2	39,0	40,9	36,5	40,1
Malta	-3,7	-2,6	-2,0	-1,3	1,0	68,1	68,7	64,3	60,6	58,3
Niemcy	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8	79,9	77,5	74,9	71,2	68,3
Polska	-3,7	-4,1	-3,5	-2,6	-2,4	53,7	55,7	50,2	51,1	54,4
Portugalia	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0	126,2	129,0	130,6	129,0	130,4
Rumunia	-3,7	-2,1	-1,4	-0,8	-3,0	37,3	37,8	39,4	38,0	37,6
Słowacja	-4,3	-2,7	-2,7	-2,7	-1,7	52,2	54,7	53,6	52,5	51,9
Słowenia	-4,1	-15,1	-5,4	-2,9	-1,8	53,9	71,0	80,9	83,1	79,7
Szwecja	-1,0	-1,4	-1,5	0,3	0,9	37,8	40,4	45,2	43,9	41,6
Węgry	-2,3	-2,6	-2,1	-1,6	-1,8	78,2	76,6	75,7	74,7	74,1
W. Brytania	-8,2	-5,6	-5,7	-4,3	-3,0	85,1	86,2	88,1	89,0	89,3
Włochy	-2,9	-2,9	-3,0	-2,7	-2,4	123,4	129,0	131,8	132,1	132,6

Źródło: dane Eurostatu.

W UE wartość salda strukturalnego w 2016 r. wyniosła -1,3% PKB potencjalnego, zaś w strefie euro kształtowała się ona na poziomie -1,0% PKB potencjalnego. Najwyższe ujemne saldo zanotowane zostało

w Hiszpanii (-3,5% PKB potencjalnego). Wynik Polski, po poprawie o 0,1 p. proc., wyniósł -2,2% PKB potencjalnego i był czwartym, najwyższym deficytem strukturalnym w UE. W 2016 r. 9 krajów uzyskało nadwyżkę strukturalną, w tym największą Grecja (5,5% PKB potencjalnego). Bez kosztów obsługi długu w 2016 r. UE odnotowałaby dodatnie saldo (0,4% PKB), zaś strefa euro uzyskałaby nadwyżkę w wysokości 0,7% PKB. Saldo pierwotne dla Polski wyniosło -0,7% PKB, przez co znalazła się w gronie 5 państw z deficytem w tej kategorii. Nadwyżkę pierwotną w 2016 r. odnotowano w 21 państwach.

Specyficzną sytuację odnotowano w Grecji, która przy głębokich deficytach salda sektora instytucji rządowych i samorządowych w latach poprzednich⁹⁸ uzyskała za 2016 r. nadwyżkę na poziomie 0,7% PKB. W tym samym roku kraj ten uzyskał najwyższą nadwyżkę strukturalną i pierwotną w UE. Konsolidacja nastąpiła we wszystkich typach sald i również była najwyższa wśród 28 państw. Należy przy tym nadmienić, że w latach poprzednich Grecja notowała wprawdzie wysokie deficyty całkowite według EDP, jednak były one po części spowodowane trudną sytuacją makroekonomiczną i wysokimi kosztami obsługi długu. W latach 2012-2016 Grecja rokrocznie uzyskiwała nadwyżki strukturalne, ponadto w 2014 r. po raz pierwszy odnotowała nadwyżkę pierwotną.

Tabl. 39. Wysiłek konsolidacyjny w Unii Europejskiej (mierzony poziomem salda i jego zmianą)

Wyszczególnienie	nominalne		skorygowane cyklicznie (CAB)		strukturalne (SB)		pierwotne (PB)	
	2016	zmiana	2016	zmiana	2016	zmiana	2016	zmiana
	%	p. proc.	%	p. proc.	%	p. proc.	%	p. proc.
UE	-1,7	0,7	-1,3	0,4	-1,3	0,3	0,4	0,5
Strefa euro	-1,5	0,6	-1,0	0,2	-1,0	0,0	0,7	0,3
Austria	-1,6	-0,5	-1,1	-0,5	-1,0	-0,8	0,5	-0,7
Belgia	-2,6	-0,1	-2,3	-0,1	-2,2	0,1	0,2	-0,3
Bułgaria	0,0	1,6	0,1	1,5	0,1	1,5	0,8	1,5
Chorwacja	-0,8	2,6	-0,2	1,8	-0,3	1,7	2,4	2,3
Cypr	0,4	1,6	0,8	0,3	0,9	-0,5	3,0	1,3
Czechy	0,6	1,2	0,5	1,1	0,5	1,2	1,5	1,1
Dania	-0,9	0,4	0,0	0,4	0,0	1,8	0,4	0,2
Estonia	0,3	0,2	0,1	0,5	0,2	0,3	0,3	0,1
Finlandia	-1,9	0,8	-0,9	0,3	-0,9	0,3	-0,9	0,7
Francja	-3,4	0,2	-2,6	0,1	-2,5	0,2	-1,5	0,0
Grecja	0,7	6,6	5,5	6,1	5,5	2,1	3,9	6,3
Hiszpania	-4,5	0,6	-3,6	-0,9	-3,5	-1,0	-1,7	0,3
Holandia	0,4	2,5	0,9	2,0	0,7	1,7	1,5	2,3
Irlandia	-0,6	1,4	-1,5	1,3	-1,7	0,3	1,7	1,0
Litwa	0,0	1,3	-0,1	0,4	-0,2	0,4	1,6	0,3
Luksemburg	0,3	0,5	2,0	-0,3	2,0	-0,2	1,9	0,1
Łotwa	1,6	0,2	-0,6	1,1	-0,8	0,9	1,1	1,1
Malta	1,0	2,3	0,3	2,8	0,4	3,0	3,2	2,1
Niemcy	0,8	0,1	0,8	0,1	0,8	0,1	2,1	-0,1
Polska	-2,4	0,2	-2,3	0,1	-2,2	0,1	-0,7	0,1
Portugalia	-2,0	2,4	-1,7	1,8	-2,0	0,3	2,2	2,0
Rumunia	-3,0	-2,2	-3,0	-2,7	-2,6	-2,1	-1,5	-2,4
Słowacja	-1,7	1,0	-1,5	0,7	-1,5	0,8	0,0	1,0
Słowenia	-1,8	1,1	-1,7	0,4	-1,7	0,4	1,4	1,0
Szwecja	0,9	0,6	0,8	0,3	0,8	0,3	1,3	0,6
Węgry	-1,8	-0,2	-2,0	-0,3	-1,9	-0,3	1,3	-0,6
W. Brytania	-3,0	1,3	-3,2	1,2	-3,2	1,3	-0,5	1,5
Włochy	-2,4	0,3	-1,5	-0,4	-1,7	-0,7	1,5	0,1

Źródło: dane KE (Eurostatu i Ameco).

⁹⁸ Średnia dla salda w latach 1995-2015 wyniosła -7,9% PKB, w tym najgorszy wynik wyniósł -13,2% PKB w 2013 r.

WYNIKI SEKTORA PUBLICZNEGO – SŁOWNIK POJĘĆ

W analizie finansów sektora instytucji rządowych i samorządowych stosowanych jest szereg pojęć i oznaczeń. Ich rozbudowa i użycie wynikały z prawodawstwa unijnego, jak również rozwoju ram i reguł, których instrumentami stały się opisywane poniżej miary. Tworzone są one w oparciu o metodykę europejską zgodną z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA). Należy także wskazać na fakt, że w ramach Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP) wykorzystywana jest koncepcja salda sektora instytucji rządowych i samorządowych (ESA), ale po wprowadzeniu szeregu korekt. Ponadto, dokonywana jest dekompozycja salda na część strukturalną i cykliczną. Wielkości te najczęściej będą ujmowane jako procent PKB. W niniejszym opracowaniu, w analizie dotyczącej nierównowag sektora finansów publicznych w ujęciu stosowanym przez KE używane są następujące pojęcia:

- **nadwyżka/deficyt (saldo) sektora instytucji rządowych i samorządowych:** wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych liczony według metodyki ESA.

W celu analizy wpływu bieżącej sytuacji gospodarczej na politykę fiskalną z salda sektora wyodrębnia się salda cząstkowe:

- **saldo skorygowane cyklicznie (CAB – *cyclically adjusted balance*):** saldo hipotetycznie występujące w sytuacji osiągnięcia przez daną gospodarkę poziomu PKB potencjalnego w danym roku. Jest to część salda sektora wynikająca z prowadzenia przez rząd dyskrecyjnej polityki fiskalnej;
- **saldo strukturalne (SB – *structural balance*):** saldo skorygowane cyklicznie po wyłączeniu wpływów czynników jednorazowych i przejściowych;
- **saldo pierwotne (PB – *primary balance*):** saldo bez uwzględniania w wydatkach kosztów obsługi długu publicznego;
- **saldo pierwotne skorygowane cyklicznie (CAPB – *cyclically adjusted primary balance*):** saldo skorygowane cyklicznie po wyłączeniu kosztów obsługi długu publicznego.

W niniejszym opracowaniu, w analizie dotyczącej nierównowag sektora finansów publicznych krajów UE, w dyskusji o procedurze EDP i celach MTO punktem wyjścia jest pojęcie:

- **saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z regułami EDP:** wielkość salda sektora publicznego liczona zgodnie z ESA, dodatkowo skorygowana o efekty włączenia instrumentów zarządzania długiem publicznym np. swapów, *forward rates agreement* (FRA), itp. oraz po wyłączeniu wpływów czynników jednorazowych i przejściowych.

Dodatkowo używane są następujące pojęcia:

- **komponent cykliczny (CC – *cyclical component*):** część salda sektora wynikająca z wystąpienia luki produktowej, czyli różnicy pomiędzy poziomem PKB potencjalnego, a poziomem PKB osiągniętym w danym roku;
- **minimalny benchmark (MB – *minimal benchmark*):** wielkość salda strukturalnego w relacji do PKB zapewniająca „margines bezpieczeństwa”, tzn. umożliwiającą swobodną pracę automatycznych stabilizatorów koniunktury, bez ryzyka przekroczenia wartości referencyjnej z Maastricht dla salda sektora zgodnego z EDP;
- **cykliczny margines bezpieczeństwa (CSM – *cyclical safety margin*):** wielkość salda cyklicznego do PKB, obliczana indywidualnie dla danego kraju, wynikająca z elastyczności dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych na fluktuacje luki produktowej. Wyliczana w celu wyznaczenia limitu salda strukturalnego (nazywanego minimalnym benchmarkiem) zapewniającego, że wartość referencyjna z Maastricht salda nominalnego nie zostanie przekroczona przy działaniu automatycznych stabilizatorów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa, s. 105; Eurostat, *Government deficit and debt*; KE, *Ameco – List of Variables*; KE, *European Economic Forecast, Spring 2013*, (2013), Bruksela, s. 37; KE (ECFIN), *Cyclical Adjustment of Budget Balances*, (2012), Bruksela; EBC, *Government Finance Statistics Guide*, (2007), Frankfurt; EBC, *Opinion of the European Central Bank of 19 May 2011 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European system of national and regional accounts in the European Union*, (2011), Frankfurt.; KE, *The cyclically-adjusted budget balance used in the EU fiscal framework: an update*, Economic Papers 478 March, (2013), Bruksela; KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy Reports and Studies No 3, (2000), Bruksela, s. 63-8; A. Wernik, *Finanse publiczne*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, (2007), Warszawa, s. 72, 78-9, 84-5; C. Józefiak, P. Krajewski, M. Mackiewicz, *Deficyt budżetowy. Przyczyny i metody ograniczenia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, (2006), Warszawa, s. 87-101.

WYBRANE ELEMENTY POLITYKI FISKALNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

W poniższym podrozdziale przedstawione zostaną wybrane elementy polityki fiskalnej oraz procedury z nimi powiązane. Wiążą się one wzajemnie, jednak zostały wprowadzone w niejednakowym czasie na mocy odrębnych aktów prawnych. Umieszczają też politykę fiskalną w szerszym kontekście równowag makroekonomicznych⁹⁹.

Semestr Europejski

Na mocy „Sześciopaku”, wprowadzony został Semestr Europejski, czyli cykl wielostronnego nadzoru polityk gospodarczych, w tym oceny *ex ante* procedur budżetowych na poziomie krajowym¹⁰⁰. Podczas pierwszej (2011/2012) i drugiej (2012/2013) rundy nie wprowadzono wiążących konsekwencji dla polityk budżetowych. W listopadzie 2013 r. KE po raz pierwszy dokonała oceny budżetów oraz sytuacji fiskalnej strefy euro w oparciu o procedury „Dwupaku”¹⁰¹ oraz Paktu Fiskalnego¹⁰². Od wdrożenia powyższych zmian zakończono cztery rundy Semestru Europejskiego, w 2016 r. trwała V runda. W ramach Semestru Europejskiego, zgodnie z harmonogramem, na początku 2016 r. Rada Europejska przyjęła opublikowane pod koniec 2015 r. dokumenty, w tym: *Roczną Analizę Wzrostu Gospodarczego* oraz *Mechanizm ostrzegania w zakresie zakłóceń równowagi makroekonomicznej*. W kwietniu kraje członkowskie przedstawiły m.in. Programy Stabilności i Konwergencji i Krajowe Programy Reform, zaś pod koniec 2016 r. kraje strefy euro objęte Procedurą EDP, przyjęły *Programy Partnerstwa Gospodarczego*. Pod koniec 2016 r. rozpoczęto VI rundę na okres 2016/2017.

⁹⁹ Szerzej o polityce fiskalnej w UE i jej zmianach w: GUS, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2014 r. na tle procesów w gospodarce światowej*, (2015), Warszawa, s. 130-136.

¹⁰⁰ MG, *Semestr Europejski: Okres oceny i koordynacji polityki gospodarczej w UE*, (2013), Warszawa, s. 6-16.

¹⁰¹ KE, *Minutes of the 2066th meeting of the Commission*, (2013), Bruksela, s. 21-24.

¹⁰² Sejm RP, *Semestr europejski – przebieg cyklu koordynacji na poziomie Unii i Polski (2011-2014)*, (2014), Warszawa, http://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?option=com_content&view=article&id=14847:semestr-europejski-przebieg-cyklu-koordynacji-na-poziomie-unii-i-polski-2011-2014-i-13-12-2013-i&catid=6:unia-europejska&Itemid=928

Tabl. 40. Przebieg Semestru Europejskiego – wybrane zagadnienia

miesiąc	lis	gru	sty	lut	mar	kwi	maj	cze	lip	sie	wrz	paź
Komisja Europejska	Publikacja AGS ^a i AMR ^b , opinia dot. wstępnych planów budżetowych dla krajów strefy euro			Dwustronne spotkania z państwami członkowskimi	Publikacja pogłębionych przeglądów ze wskazaniem potencjalnych ryzyk dla krajów	Dwustronne spotkania z państwami członkowskimi	Rekomendacje dla krajów w zakresie polityki budżetowej, gospodarczej i społecznej					Dwustronne spotkania z państwami członkowskimi
Rada Europejska	Omówienie opinii dla wstępnych planów budżetowych strefy euro		Przyjęcie wniosków z AGS i AMR oraz ustalenie obszarów priorytetowych		Przyjęcie priorytetów na bazie AGS			Dyskusje o rekomendacjach dla krajów członkowskich	Przyjęcie ostatecznych rekomendacji dla krajów			
Kraje członkowskie		Uchwalenie budżetów			Przedstawienie Programów Stabilności i Konwergencji oraz KPR ^c							Prezentacja planów budżetowych oraz PPG ^d (kraje strefy euro objęte EDP)
Parlament Europejski			Debata i rezolucja dotycząca AGS									Debata i rezolucja nad ES ^e i rekomendacjami

^a Roczna Analiza Wzrostu Gospodarczego (*Annual Growth Survey*),

^b Mechanizm ostrzegania w zakresie zakłóceń równowagi makroekonomicznej (*Alert Mechanism Report*),

^c Krajowe Programy Reform (*National Reform Programmes*),

^d Programy Partnerstwa Gospodarczego (*Economic Partnership Programmes*),

^e Semestr Europejski (*European Semester*).

Źródło: opracowanie własne na podstawie KE, http://ec.europa.eu/europe2020/images/european_semester_en_big.jpg

Procedura Nadmiernego Deficytu

Pod koniec 2016 r. Procedurą Nadmiernego Deficytu (*Excessive Deficit Procedure* – EDP) objętych było 6 krajów członkowskich, w tym 4 to państwa strefy euro. Było to mniej, niż w latach poprzednich, gdy dla porównania, w końcu 2012 r. na 27 krajów 20 nie wypełniało kryterium deficytu lub długu, w tym było 12 krajów ze strefy euro. W czerwcu 2016 r. zamknięto Procedurę w odniesieniu do Cypru, Irlandii i Słowenii. Ponadto wydłużony został termin wypełnienia kryterium deficytu dla Hiszpanii.

Tabl. 41. Kraje objęte Procedurą Nadmiernego Deficytu (EDP) na koniec 2016 r.

Kraje	Data raportu Komisji (Art.104.3/126.3)	Decyzja Rady o wystąpieniu nadmiernego deficytu (Art.104.6/126.6)	Termin korekty
Chorwacja	15.11.2013	21.01.2014	2016
Francja	18.02.2009	27.04.2009	2017
Grecja	18.02.2009	27.04.2009	2016
Hiszpania	18.02.2009	27.04.2009	2018
Portugalia	7.10.2009	2.12.2009	2015
W. Brytania	11.06.2008	13.07.2010	Rok budżetowy 2016/17

Źródło: KE, *Excessive Deficit Procedure*¹⁰³.

W związku z zaostrzeniem elementu korekcyjnego w Procedurze EDP, wzrosło znaczenie elementów prewencyjnych wobec przekraczania kryterium deficytu i przeciwdziałających uruchamianiu Procedury w niektórych¹⁰⁴ przypadkach przekraczania kryteriów z Maastricht. „Sześciopak” wzmocnił część prewencyjną poprzez możliwość nałożenia sankcji dla krajów strefy euro za brak postępów w redukcji zbyt wysokiego deficytu strukturalnego, zaś Pakt Fiskalny wprowadził dodatkowy wymóg zwiększenia tempa redukcji deficytu w sytuacji przekroczenia progu zadłużenia publicznego w wysokości 60% PKB.

Średniookresowy cel budżetowy (MTO) to poziom salda strukturalnego, wyznaczany indywidualnie dla każdego z państw unijnych. Jego utrzymywanie ma nie tylko umożliwić nieprzekraczanie deficytu nominalnego na poziomie 3,0% PKB, ale docelowo prowadzić do zbilansowania pozycji fiskalnej¹⁰⁵ w średnim okresie. W ostatniej dekadzie również ramy MTO podlegały zmianom. Nastąpiło między innymi odejście od prostego rozróżnienia na „dobre” i „złe” czasy definiowane poprzez znak luki produktowej¹⁰⁶. Pokryzysowe ustawodawstwo wprowadziło dalsze modyfikacje w MTO. Cele średniookresowe¹⁰⁷ w zreformowanym Pakcie Stabilności i Wzrostu stały się obligatoryjne dla krajów strefy euro, zaś dla pozostałych państw unijnych są zalecane. Od 2009 r. cel MTO dla Polski wyznaczany był na poziomie deficytu strukturalnego w wysokości 1,0% PKB potencjalnego. Polska jednak nie osiągnęła MTO, przez co nie wyeliminowała ryzyka powstania nadmiernego deficytu na skutek działania automatycznych stabilizatorów. W latach 2012-2016 średnie tempo redukcji deficytu strukturalnego dla Polski osiągnęło 0,7 p. proc., co jest skutkiem obniżenia tempa konsolidacji na poziomie strukturalnym.

¹⁰³ http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_en.htm

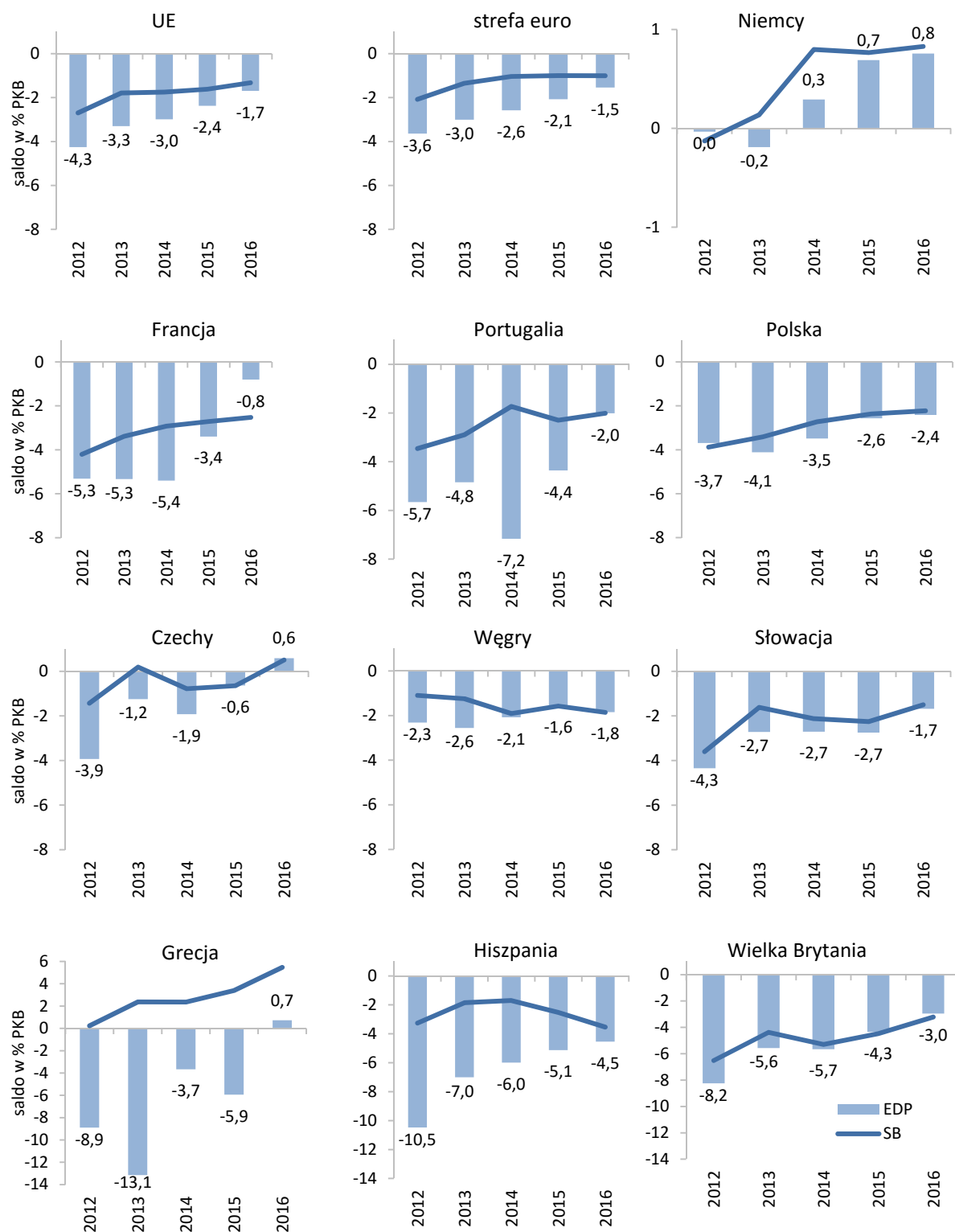
¹⁰⁴ W sytuacji, gdy przekroczenie nie ma charakteru przejściowego lub kraj nie przedstawił realistycznej ścieżki konsolidacji.

¹⁰⁵ Zbilansowana pozycja fiskalna zapewnić ma przeciwdziałanie kumulacji długu, umożliwienie działania automatycznych stabilizatorów w okresie gorszej koniunktury oraz tworzenie „pola manewru” i „przestrzeni” do częściowej absorpcji skutków starzenia się społeczeństw.

¹⁰⁶ KE, *Public Finances in EMU*, (2015), Bruksela, s. 43.

¹⁰⁷ lub tempo dojścia do celu, w przypadku jego przekraczania.

Wykres 76. Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych według Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP) i saldo strukturalne (SB)

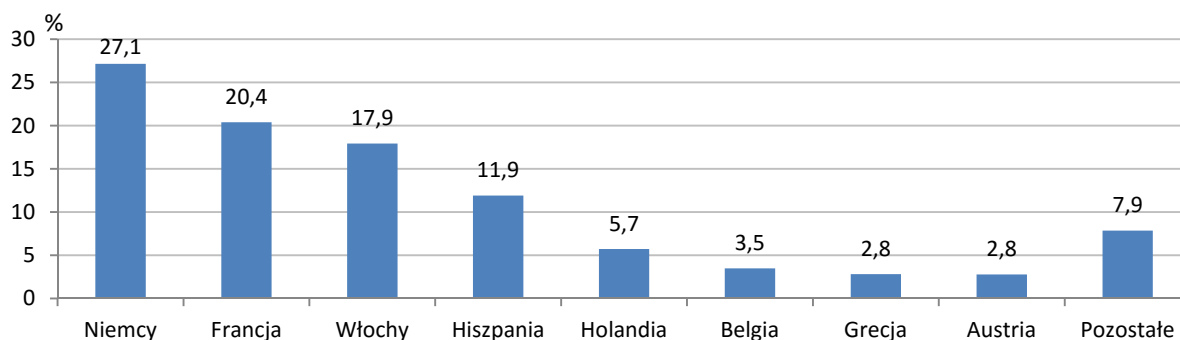
Uwaga: Dla salda strukturalnego – % PKB potencjalnego.

Źródło: dane KE (Eurostatu i Ameco).

PROGRAMY POMOCOWE DLA PAŃSTW STREFY EURO

W kontekście występującego w części krajów nadmiernego zadłużenia, które mogło wpływać destabilizująco na niektóre z gospodarek, zostały ustanowione tymczasowe mechanizmy stabilności finansowej (Europejski Mechanizm Stabilizacji Finansowej i Europejski Instrument Stabilizacji Finansowej)¹⁰⁸, następnie połączone docelowo w Europejski Mechanizm Stabilizacyjny. W ramach Europejskiego Mechanizmu Stabilizacyjnego (ESM) z pomocą MFW został utworzony fundusz stabilizacyjny. Na kapitał subskrybowany, zgromadzony w ESM, złożyły się wkłady 17 państw unijnych wspólnego obszaru walutowego. Struktura udziałów była podobna do Europejskiego Instrumentu Stabilności Finansowej (EFSF), opartego o algorytm dla udziałów wpłat do Europejskiego Banku Centralnego. W trakcie wprowadzania ESM, Europejski Bank Centralny (ECB) równoległe skupował obligacje skarbowe państw euro na rynku wtórnym i zainicjował dodatkowe operacje płynnościowe.

Wykres 77. Struktura udziałów państw strefy euro w ESM

Źródło: opracowanie na podstawie: EFSF, *European Financial Stability Facility*, (2013), Bruksela s. 26¹⁰⁹.

W związku z niestabilnością gospodarek peryferyjnych krajów strefy euro od rozpoczęcia kryzysu gospodarczego, UE wraz z MFW uruchomiła w latach 2010-2015 siedem programów pomocowych, z których trzy, w tym ostatni z lipca 2015 r., przeznaczone były dla Grecji.

Tabl. 42. Wartość programów pomocowych

Beneficjent	Kwota pomocy	Źródła finansowania	Wydatkowanie do końca 2016	Rozpoczęcie programu
	w mld EUR		w mld EUR	
Grecja	110,0	bilateralne pożyczki w strefie euro (80,0); MFW (30,0);	bilateralne pożyczki w strefie euro (52,9); MFW (20,1);	Maj 2010
Irlandia	85,0	zasoby własne (17,5); EFSM (22,5); EFSF (17,7); MFW (22,5);	zasoby własne (b.d.); EFSM (21,7); EFSF (12,1); MFW (19,4);	Listopad 2010
Portugalia	78,0	bilateralne pożyczki (4,8); EFSM (26,0); EFSF (26,0); MFW (26,0);	bilateralne pożyczki (b.d.) EFSM (22,1); EFSF (18,2); MFW (21,1);	Kwiecień 2011
Grecja	172,6	EFSF (109,1); MFW (28,0 ¹¹⁰); sektor prywatny (max. 30,0);	EFSF (144,7); MFW (19,8); sektor prywatny (0,0);	Lipiec 2011
Hiszpania	100,0	EFSF/ESM ¹¹¹ (100,0)	EFSF/ESM (41,3)	Grudzień 2012
Cypr	9,0	ESM (9,0)	ESM (6,3)	Marzec 2013
Grecja	86,0	ESM (86,0)	ESM (31,7)	Lipiec 2015

Źródło: opracowanie na podstawie: KE, *Financial assistance in EU Member States*¹¹², EFSF, *European Financial Stability Facility (EFSF)*¹¹³, EFSF/ESM, *FAQ – Financial Assistance for Spain*¹¹⁴ oraz ESM, *ESM's second disbursement to Spain*¹¹⁵, ESM, *ESM programme for Cyprus (concluded)*¹¹⁶, KE, *Financial assistance to Greece*¹¹⁷.

¹⁰⁸ MG, *Co to jest EFSF i ESM?*, http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/23_efs-f-esm.pdf

¹⁰⁹ http://www.efs-f.europa.eu/attachments/faq_en.pdf

¹¹⁰ Umowa w ramach równoległego programu, Extended Fund Facility for Greece, zatwierdzona przez MFW w marcu 2012 r.

¹¹¹ Pomoc techniczna MFW w ramach programu zawarta jest w odrębnych dokumentach.

¹¹² http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm

¹¹³ http://www.efs-f.europa.eu/attachments/faq_en.pdf

¹¹⁴ <http://www.esm.europa.eu/pdf/FAQ%20spain%2007120212.pdf>

¹¹⁵ <http://www.esm.europa.eu/about/assistance/spain/index.htm>

¹¹⁶ <http://www.esm.europa.eu/assistance/cyprus/index.htm>

¹¹⁷ http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_en.htm

Tabl. 43. Programy pomocowe dla Grecji

PROGRAM I	2010	w mld euro	kwota pomocy	110
			wydatkowanie	73
PROGRAM I	2011		kwota pomocy	172,6
			wydatkowanie	164,5
PROGRAM II	2012		kwota pomocy	49,1
			wydatkowanie	34,3
PROGRAM II	2013		kwota pomocy	10,5
			wydatkowanie	25,3
PROGRAM II	2014		kwota pomocy	8,3
			wydatkowanie	8,3
PROGRAM III	2015	kwota pomocy	86	
		wydatkowanie	21,4	
PROGRAM III	2016	kwota pomocy	10,3	
		wydatkowanie	10,3	

Źródło: opracowanie na podstawie: KE, *Financial assistance to Greece*¹¹⁸, KE, Greece¹¹⁹.

¹¹⁸ http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_en.htm

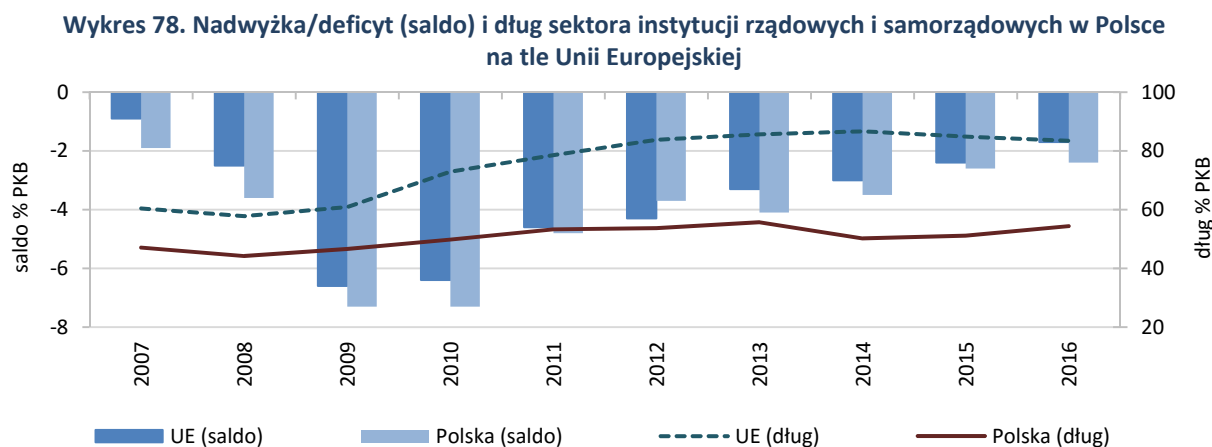
¹¹⁹ <https://www.esm.europa.eu/assistance/greece>

3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE

Opis stanu finansów publicznych w Polsce podzielony został na cztery części. Pierwszy podrozdział *Polska na tle Unii Europejskiej* prezentuje wyniki sektora instytucji rządowych i samorządowych, liczone zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych (ESA). W drugim podrozdziale *Metodyka krajowa statystyki finansów publicznych* opisana jest metodyka krajowa oraz polski system ram fiskalnych. W podrozdziale trzecim *Wyniki sektora publicznego* zostały zawarte syntetyczne porównania wyników dla deficytu oraz zadłużenia sektora publicznego według dwóch ujęć statystycznych – metodyki krajowej i europejskiej. W czwartym podrozdziale *Sektor finansów publicznych* opisano kształtowanie się głównych komponentów sektora finansów publicznych, tj. budżetu państwa i budżetu środków europejskich, budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy celowych; w podrozdziale tym statystyki zostały podane zgodnie z metodyką krajową.

POLSKA NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce w 2016 r., wyliczony zgodnie z zasadami procedury EDP, wyniósł 2,4% PKB, co oznaczało jego spadek o 0,2 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Wartość deficytu w przypadku Polski była wyższa niż dla UE (1,7% PKB). Dług publiczny wyniósł 54,4% PKB. Utrzymał się on poniżej wartości progu zapisanego w traktacie z Maastricht. Średnia dla UE była wyraźnie wyższa i wyniosła 83,5% PKB.

Uwaga: szereg czasowy dla lat 2011-2016 według metodologii ESA 2010, zaś dla lat wcześniejszych – według ESA'95.

Źródło: dane Eurostatu.

METODYKA KRAJOWA STATYSTYKI FINANSÓW PUBLICZNYCH

Dane opisujące sytuację finansów publicznych w Polsce ujmowane są zgodnie z zasadami dwóch metodologii, tj. krajowej i europejskiej (ESA). O ile wyniki i definicje zgodne z systemem ESA przedstawione zostały w rozdziale 2. *Polityka fiskalna w Unii Europejskiej*, poniżej zaprezentowana zostanie metodyka krajowa oraz ramy fiskalne na niej oparte.

Ustawa o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. reguluje funkcjonowanie sektora finansów publicznych. Definiuje ona m.in. zakres sektora, jego jednostki, zasady klasyfikacji dochodów, przychodów, wydatków i rozchodów, a także państwowy dług publiczny; określa zasady gospodarki

finansowej, budżetu państwa, budżetu środków europejskich oraz pozostałych podmiotów sektora finansów publicznych.

Sektor finansów publicznych w 2016 r. tworzyły, zgodnie z art. 9: organy władzy publicznej, w tym organy administracji rządowej, organy kontroli państwowej i ochrony prawa oraz sądy i trybunały, jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, związki metropolitalne, jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze, instytucje gospodarki budżetowej, państwowe fundusze celowe, Zakład Ubezpieczeń Społecznych i zarządzane przez niego fundusze, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i fundusze zarządzane przez Prezesa KRUS, Narodowy Fundusz Zdrowia, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, uczelnie publiczne, Polska Akademia Nauk i tworzone przez nią jednostki organizacyjne, państwowe i samorządowe instytucje kultury oraz inne państwowe lub samorządowe osoby prawne, utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, instytutów badawczych, banków i spółek prawa handlowego.

W *Sprawozdaniach z wykonania budżetu państwa* sektor finansów publicznych dzieli się na trzy podsektory¹²⁰: rządowy, samorządowy i ubezpieczeń społecznych, nawiązując do podsektorów zdefiniowanych w ESA. Podsektor rządowy obejmuje: budżet państwa, budżet środków europejskich, jednostki pozabudżetowe budżetu państwa, agencje państwowe, Polską Akademię Nauk, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i szereg innych instytucji¹²¹. Na podsektor samorządowy składają się: budżety jednostek samorządu terytorialnego, jednostki pozabudżetowe samorządu terytorialnego, fundusze celowe (z wyjątkiem zaliczanych do podsektora ubezpieczeń społecznych) i pozostałe instytucje samorządowe. Do podsektora ubezpieczeń społecznych wchodzi: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Emerytalno-Rentowy, Fundusz Rezerwy Demograficznej, Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ), Fundusz Pracy, Fundusz Składowy, Fundusz Motywacyjny, Fundusz Administracyjny, Fundusz Prewencji i Rehabilitacji, Fundusz Emerytur Pomostowych oraz Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Główne reguły fiskalne w Polsce

Istotne miejsce w dyskusji w ramach instytucji europejskich nad zapobieganiem powstawania nadmiernego deficytu i zadłużenia zajmuje zagadnienie reguł fiskalnych. W kontekście rekomendacji UE i MFW odnośnie wprowadzania ich przez kraje należy przypomnieć, że w Polsce funkcjonują już reguły fiskalne. Zapisane są one w ustawie o finansach publicznych oraz Konstytucji RP i opierają się na metodologii krajowej. Jednocześnie mają one wdrażać zasady unijne w ramach polskiego systemu finansów publicznych. Główne reguły fiskalne dla całego sektora finansów publicznych to:

- reguła konstytucyjna, ustalająca limit państwowego długu publicznego, zakazując zaciągania pożyczek, udzielania gwarancji i poręczeń finansowych, które skutkowałyby przekroczeniem przez państwowy dług publiczny 3/5 wartości rocznego PKB;

¹²⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych nie definiuje podsektorów (rządowego, samorządowego i ubezpieczeń społecznych) w ramach sektora finansów publicznych. Ministerstwo Finansów prezentuje jednak te dane w podziale na podsektory w oparciu o sektoryzację nawiązującą do systemu ESA.

¹²¹ Szczegółowe zestawienie w: RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r. Omówienie*, (2017), Warszawa, s. 327-328.

- stabilizująca reguła wydatkowa¹²², zgodnie z którą kwota wydatków sektora finansów publicznych powinna być równa sumie wydatków z ubiegłego roku, skorygowanej o szereg elementów, w tym inflację, średniookresową dynamikę PKB oraz prognozowane finansowe skutki działań dyskrecjonalnych¹²³. Na mocy ustawy z dnia 10 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych dokonano m.in. modyfikacji stabilizującej reguły wydatkowej – znajdujący się w niej wskaźnik inflacji (CPI) wraz z korektą błędów jej prognoz został zastąpiony celem inflacyjnym NBP (w wysokości 2,5%);

STABILIZUJĄCA REGUŁA WYDATKOWA

$$WYD_n = WYD^*_{n-1} \times E_{n-1}(CCIP) \times [WPKB_n + K_n] + E_n(\Delta DD_n)$$

Gdzie użyte symbole oznaczają:

WYD_n – kwota wydatków określona w projekcie ustawy budżetowej na rok n ;

WYD^*_{n-1} – kwota wydatków określona w projekcie ustawy budżetowej na rok $n-1$, poddana korekcie z wykorzystaniem zaktualizowanych prognoz średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych;

$E_{n-1}(CCIP)$ – cel inflacyjny NBP;

$WPKB_n$ – średnia dynamika produktu krajowego brutto w cenach stałych za 8 lat (6 lat wykonanych i 2 lata prognozowane);

K_n – wielkość korekty kwoty wydatków na rok n , wynikająca z mechanizmu korygującego, wyrażona w p. proc.;

$E_n(\Delta DD_n)$ – prognozowana wartość całości działań dyskrecjonalnych w zakresie podatków i składek na ubezpieczenia społeczne planowanych na rok n ;

n – rok, na który jest obliczana kwota wydatków.

Źródło: Opracowanie na podstawie MF, Uzasadnienie, Wprowadzenie stabilizującej reguły wydatkowej, (2014), Warszawa, s. 23-24; Ustawa z dnia 10 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych.

- progi ostrożnościowe 43% i 48% zostały powiązane ze stabilizującą regułą wydatkową;
- procedury ostrożnościowe i sanacyjne uruchamiane po przekroczeniu progów ostrożnościowych relacji państwowego długu publicznego do PKB na poziomie 55% oraz 60%.

Ponadto dla budżetów jednostek samorządu terytorialnego w ramach podsektora samorządowego wyróżnia się:

- indywidualny wskaźnik zadłużenia¹²⁴ określa limit wartości spłaty zobowiązań wraz z kosztami ich obsługi. Relacja zobowiązań wraz z kosztami ich obsługi do dochodów ogółem budżetu nie może

¹²² Reguła została wykorzystana pomocniczo w 2013 r. do tworzenia budżetu na 2014 r., jednak formalnie była stosowana w 2014 r. przy pracach nad ustawą budżetową na rok 2015 r.

¹²³ Por. też MF, *Stabilizująca reguła wydatkowa*, (2013), Warszawa, http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1159274/regula_wydatkowa_informacja.pdf

¹²⁴ Określany również jako indywidualny limit spłaty zadłużenia lub jako indywidualny limit spłaty zobowiązań.

przekroczyć średniej arytmetycznej na przestrzeni trzech lat z dochodów bieżących i dochodów ze sprzedaży majątku, pomniejszonej o wydatki bieżące¹²⁵.

INDYWIDUALNY WSKAŹNIK ZADŁUŻENIA

$$\left(\frac{R+O}{D}\right)_n \leq \frac{1}{3} \times \left(\frac{Db_{n-1} + Sm_{n-1} - Wb_{n-1}}{D_{n-1}} + \frac{Db_{n-2} + Sm_{n-2} - Wb_{n-2}}{D_{n-2}} + \frac{Db_{n-3} + Sm_{n-3} - Wb_{n-3}}{D_{n-3}} \right)$$

Gdzie użyte symbole oznaczają:

R – planowaną na rok budżetowy łączną kwotę z tytułu spłaty rat kredytów i pożyczek, o których mowa w art. 89 ust. 1 pkt 2–4 oraz art. 90 ustawy o finansach publicznych, oraz wykupów papierów wartościowych emitowanych na cele określone w art. 89 ust. 1 pkt 2–4 oraz art. 90;

O – planowane na rok budżetowy odsetki od kredytów i pożyczek, o których mowa w art. 89 ust. 1 i art. 90, odsetki i dyskonto od papierów wartościowych emitowanych na cele określone w art. 89 ust. 1 i art. 90 oraz spłaty kwot wynikających z udzielonych poręczeń i gwarancji;

D – dochody ogółem budżetu w danym roku budżetowym;

Db – dochody bieżące;

Sm – dochody ze sprzedaży majątku;

Wb – wydatki bieżące;

n – rok budżetowy, na który ustalana jest relacja;

n-1 – rok poprzedzający rok budżetowy, na który ustalana jest relacja;

n-2 – rok poprzedzający rok budżetowy o dwa lata;

n-3 – rok poprzedzający rok budżetowy o trzy lata.

Źródło: GUS, Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2015, (2016), Warszawa, s. 14.

- planowane wydatki bieżące nie mogą być wyższe niż planowane dochody bieżące, powiększone o nadwyżkę budżetową z lat poprzedzających i tzw. wolne środki.

WYNIKI SEKTORA PUBLICZNEGO (METODYKA KRAJOWA I ESA)

W podrozdziale tym zestawione zostały wyniki dla salda i zadłużenia sektora publicznego zgodne z dwoma miarami – krajową i europejską. W 2016 r. saldo sektora publicznego, mierzone w obu metodologiach, w porównaniu do roku poprzedniego spadło. Wynik sektora finansów publicznych osiągnął poziom -2,5% PKB (w roku poprzednim był on nieznacznie niższy, po zaokrągleniu wynoszący -2,5% PKB), zaś saldo instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z zasadami EDP wyniosło -2,4% PKB (wobec -2,6% PKB w 2015 r.).

¹²⁵ BAS, *Indywidualny limit zadłużenia samorządów terytorialnych*, (2011), Warszawa, s. 2.

Tabl. 44. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych (SFP) oraz nadwyżka/deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce

Wyszczególnienie		2012	2013	2014	2015	2016
SFP	w mld zł	-38,2	-48,4	-39,7	-44,1	-46,1
	% PKB	-2,4	-2,9	-2,3	-2,5	-2,5
EDP	w mld zł	-60,1	-68,1	-60,0	-46,2	-44,7
	% PKB	-3,7	-4,1	-3,5	-2,6	-2,4

Źródło: dane MF, GUS, Eurostatu.

Zadłużenie sektora publicznego w relacji do PKB w 2016 r. wzrosło według obu metodyk. Państwowy dług publiczny wyniósł 965,2 mld zł, co stanowiło 52,1% PKB. Wzrost o 87,9 mld zł na koniec roku był najwyższym przyrostem od 1999 r., porównywalnym z latami kryzysu gospodarczego 2007-2008. Wartość długu sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrosła znacząco, o 86,7 mld zł do poziomu 1 006,3 mld zł i osiągnęła 54,4% PKB. Z porównania obu wartości zadłużenia w latach 2012-2016 wynika, że dług liczony według metodologii europejskiej był wyższy o średnio 39,1 mld zł.

Tabl. 45. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Wyszczególnienie		2012	2013	2014	2015	2016
PDP	w mld zł	840,5	882,3	826,8	877,3	965,2
	% PKB	51,6	53,3	48,1	49,0	52,1
GG	w mld zł	875,1	922,8	864,0	919,6	1 006,3
	% PKB	53,7	55,7	50,2	51,1	54,4

Źródło: dane MF.

SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH

Dochody sektora finansów publicznych (SFP) w 2016 r. wyniosły 701,9 mld zł, wydatki były wyższe od dochodów i ukształtowały się na poziomie 748,0 mld zł. W efekcie, saldo sektora było ujemne (deficyt) i wyniosło 46,1 mld zł, co stanowiło 2,5% PKB. W porównaniu z rokiem 2015 deficyt w relacji do PKB nie uległ zmianie. Największy wpływ na tworzenie się ujemnego wyniku sektora finansów publicznych miał podsektor rządowy, którego deficyt w wysokości 56,9 mld zł stanowił 3,1% PKB. Podsektor ubezpieczeń społecznych i podsektor samorządowy osiągnęły za 2015 r. nadwyżkę w kwocie odpowiednio 2,2 mld zł i 8,7 mld zł. Należy jednak zwrócić uwagę na rolę transferów wewnątrz sektora finansów publicznych w kształtowaniu głębokości deficytów poszczególnych jego podsektorów. W 2016 r. bez transferów wewnątrz sektora finansów publicznych sektor rządowy wykazałby nadwyżkę w wysokości 113,0 mld zł, w tym budżet państwa odnotowałby nadwyżkę w wysokości 148,3 mld zł, natomiast deficyt podsektora samorządowego wyniósłby 104,9 mld zł, zaś podsektor ubezpieczeń społecznych miałby ujemne saldo w wysokości 54,2 mld zł. Przy interpretacji wyników podsektora samorządowego należy jednak pamiętać, że JST realizowały szereg zadań zleconych przez administrację rządową, w tym od kwietnia 2016 r. rządowy program Rodzina 500+.

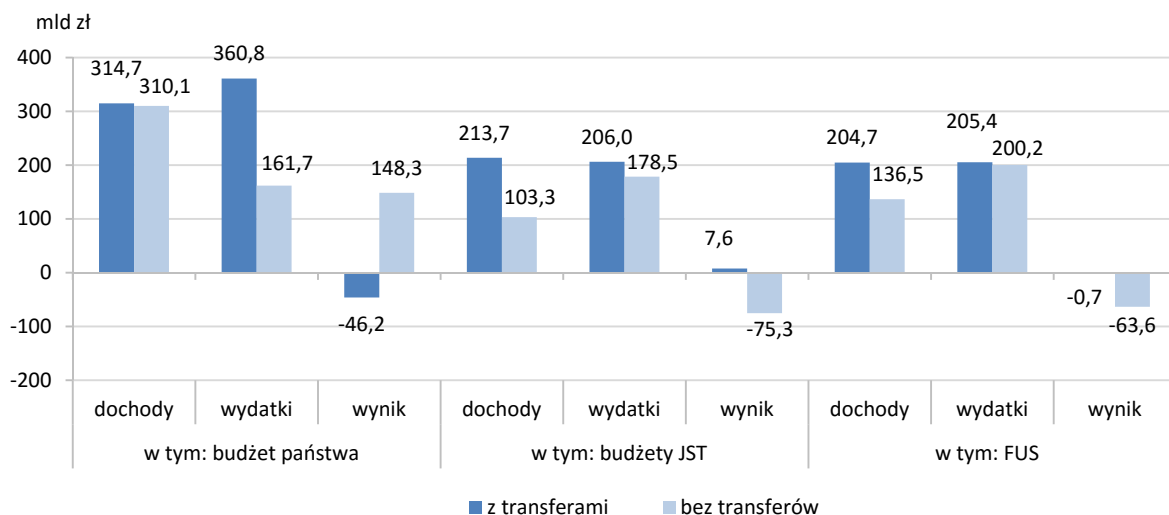
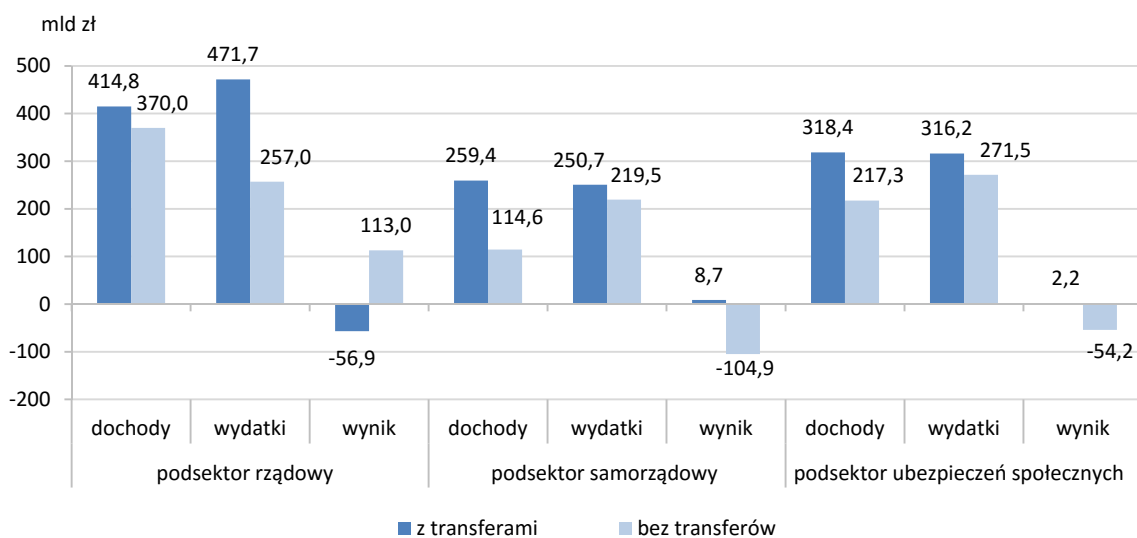
Tabl. 46. Sektor finansów publicznych^a

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2014	2015	2016
	w mld zł			w % PKB		
Dochody	677,2	687,8	701,9	39,2	38,4	37,9
Wydatki	716,9	731,8	748,0	41,5	40,9	40,4
Deficyt	39,7	44,1	46,1	2,3	2,5	2,5

^a Dane dla sektora finansów publicznych podano w ujęciu skonsolidowanym, tzn. po wyeliminowaniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych.

Źródło: dane MF.

Wykres 79. Wpływ transferów wewnątrz sektora finansów publicznych w 2016 r. na poszczególne kategorie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MF.

Tabl. 47. Sektor finansów publicznych w latach 2014-2016

Wyszczególnienie a – 2016 b – 2015 c – 2014		Dochody ogółem	Wydatki ogółem	Wynik	Po wyłączeniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych		
					dochody	wydatki	wynik
w mld zł							
Sektor finansów publicznych	a	992,6	1 038,6	-46,1	701,9	748,0	-46,1
	b	968,5	1 012,5	-44,1	687,8	731,8	-44,1
	c	940,9	980,6	-39,7	677,2	716,9	-39,7
Podsektor rządowy	a	414,8	471,7	-56,9	370,0	257,0	113,0
	b	420,1	463,9	-43,8	370,8	258,7	112,1
	c	412,6	443,0	-30,4	366,7	255,5	111,3
Budżet państwa	a	314,7	360,8	-46,2	310,1	161,7	148,3
	b	289,1	331,7	-42,6	284,4	154,2	130,3
	c	283,5	312,5	-29,0	277,2	152,7	124,5
Agencje	a	9,2	9,2	0,0	3,2	5,5	-2,2
	b	11,7	11,2	0,5	4,0	6,0	-2,0
	c	10,5	10,5	0,0	4,1	6,1	-2,0
Pozostałe jednostki	a	90,9	101,7	-10,8	56,7	89,8	-33,1
	b	119,3	120,9	-1,6	82,3	98,5	-16,2
	c	118,5	119,9	-1,4	85,5	96,7	-11,2
Podsektor samorządowy	a	259,4	250,7	8,7	114,6	219,5	-104,9
	b	245,7	242,2	3,5	111,1	210,8	-99,6
	c	239,4	241,3	-1,9	107,3	210,8	-103,5
Budżety JST	a	213,7	206,0	7,6	103,3	178,5	-75,3
	b	199,0	196,4	2,6	99,7	168,7	-69,1
	c	194,3	196,8	-2,4	95,8	169,8	-74,1
Pozostałe jednostki	a	45,7	44,7	1,0	11,3	41,0	-29,7
	b	46,6	45,7	0,9	11,5	42,0	-30,6
	c	45,1	44,5	0,6	11,6	41,0	-29,4
Podsektor ubezpieczeń społecznych	a	318,4	316,2	2,2	217,3	271,5	-54,2
	b	302,7	306,5	-3,8	205,9	262,4	-56,5
	c	288,9	296,4	-7,5	203,1	250,6	-47,5
FUS	a	204,7	205,4	-0,7	136,5	200,2	-63,6
	b	193,5	199,5	-6,0	129,0	194,2	-65,3
	c	183,6	191,7	-8,2	129,1	186,4	-57,3
FER	a	19,6	20,0	-0,3	1,5	17,7	-16,2
	b	20,4	19,9	0,5	1,5	17,7	-16,1
	c	19,6	19,5	0,1	1,5	17,2	-15,7
Pozostałe jednostki	a	94,0	90,8	3,3	79,2	53,5	25,7
	b	88,8	87,1	1,7	75,4	50,5	24,9
	c	85,8	85,2	0,6	72,5	47,0	25,5

Źródło: dane MF.

Uwarunkowania makroekonomiczne i cele budżetowe polityki państwa

Uwarunkowania makroekonomiczne polityki fiskalnej w Polsce w 2016 r. były zróżnicowane dla różnych kategorii ekonomicznych¹²⁶. Wzrost realnego PKB wyniósł 2,7%, wobec prognozowanych w ustawie budżetowej 3,8%. Wyższe od zakładanego było spożycie w ujęciu realnym, mające duży wpływ na wysokość dochodów z podatku od towarów i usług (VAT), będącego największym źródłem dochodów budżetu państwa. W 2016 r. spożycie zwiększyło się o 3,6%, wobec wzrostu o 3,2% zakładanego w ustawie. Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) wyniósł 99,4, wobec 101,7 zakładanego w ustawie budżetowej. Sytuacja na rynku pracy była bardziej korzystna od przewidywanej w ustawie budżetowej w zakresie przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej. W 2016 r. prognozowano tę kategorię na poziomie 9 824 tys. osób, podczas gdy w rzeczywistości wyniosła ona 10 045 tys. osób. Stopa bezrobocia na koniec 2016 r. wyniosła 8,3%, podczas gdy prognozowano, że wyniesie ona 9,7%. Niższy od zakładanego był natomiast przeciętny poziom wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej, który wyniósł 4 047 zł (w ustawie budżetowej prognozowano 4 055 zł).

Tabl. 48. Uwarunkowania makroekonomiczne ustawy budżetowej w 2016 r.

Wyszczególnienie		Prognoza	Wykonanie
Realny wzrost PKB	w %	3,8	2,7
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych	w %	1,7	-0,6
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	w %	1,4	-0,1
Popyt krajowy w ujęciu realnym	w %	4,0	2,4
Spożycie w ujęciu realnym	w %	3,2	3,6
Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej	w tys. etatów	9 824	10 045
Przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej	w zł	4 055	4 047
Kurs walutowy (na koniec roku):			
PLN/USD	w zł	3,96	4,18
PLN/EUR	w zł	4,03	4,36

Źródło: dane MF, GUS, NBP.

Budżet państwa

W niniejszej publikacji punkt odniesienia stanowi realizacja ustawy budżetowej na 2016 r. z dnia 25 lutego 2016 r.

¹²⁶ Nowelizacje ustawy budżetowej (z dnia z 20 października 2016 r. oraz z dnia 15 grudnia 2016 r.) nie wprowadziły zmian w prognozie makroekonomicznej w stosunku do ustawy budżetowej na 2016 r. (z dnia 25 lutego 2016 r.).

Tabl. 49. Ustawa budżetowa na 2016 r.

Wyszczególnienie	ustawa budżetowa na 2016 r.	
	w mld zł	
Dochody	313,8	
Wydatki	368,5	
Deficyt	54,7	

Źródło: Ustawa budżetowa na rok 2016 z dnia 25 lutego 2016 r. (Dz.U. 2016 r. poz. 278, 1759, 2100)

Dochody budżetu państwa w 2016 r. wyniosły 314,7 mld zł i były wyższe o 0,9 mld zł od prognozy zawartej w ustawie budżetowej. Wydatki budżetu państwa zostały zrealizowane w wysokości 360,8 mld zł, czyli w kwocie niższej o 7,7 mld zł od planu ustawowego. Deficyt budżetu państwa ukształtował się na poziomie 46,1 mld zł i był niższy o 8,6 mld zł od nieprzekraczalnej wielkości przyjętej w ustawie budżetowej na 2016 r. W porównaniu do wykonania budżetu w 2015 r. wielkość dochodów budżetu państwa zwiększyła się nominalnie o 8,9%, zaś wydatków oraz deficytu zwiększyła się odpowiednio o 8,8% i o 8,5%.

Największą część dochodów budżetu państwa w 2016 r. stanowiły dochody podatkowe (86,8%), a ich udział w dochodach ogółem zmniejszył się o 3,0 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Wpływy z podatków wyniosły 273,1 mld zł i były niższe o 3,0 mld zł od prognozy. W porównaniu z 2015 r. wartość dochodów podatkowych zwiększyła się o 5,2%.

Tabl. 50. Budżet państwa

Wyszczególnienie		2014	2015	2016	
				w mld zł	
a – ustawa budżetowa					
b – wykonanie					
Dochody	a	277,8	286,7	313,8	x
	b	283,5	289,1	314,7	108,9
Wydatki	a	325,3	336,7	368,5	x
	b	312,5	331,7	360,8	108,8
Deficyt	a	47,5	50,0	54,7	x
	b	29,0	42,6	46,1	108,5

Źródło: dane MF.

Głównym źródłem dochodów budżetu państwa był podatek od towarów i usług (VAT), dochody z tego tytułu w 2016 r. wyniosły 126,6 mld zł i stanowiły 40,2% ogółu dochodów. Wartość podatku VAT była niższa o 2,1 mld zł od założonej w ustawie budżetowej. Dochody z podatku VAT były wyższe o 2,8% od wpływów z tego tytułu w 2015 r. Drugim, co do wielkości źródłem dochodów budżetu państwa, był podatek akcyzowy, którego udział w strukturze dochodów wyniósł 20,1%. Wpływy z tytułu tego podatku w 2016 r. wyniosły 65,7 mld zł i były wyższe o 1,6 mld zł od prognozy z ustawy budżetowej. Podatek dochodowy od osób prawnych (CIT) oraz podatek od osób fizycznych (PIT), stanowiły łącznie 23,7% ogółu dochodów budżetu państwa i wyniosły w 2016 r. odpowiednio 26,4 mld zł i 48,2 mld zł. Wartość wpływów z podatku dochodowego CIT była wyższa o 0,3 mld zł, niż w prognozie ustawowej oraz o 2,3% wyższa niż zrealizowana w roku 2015 r.

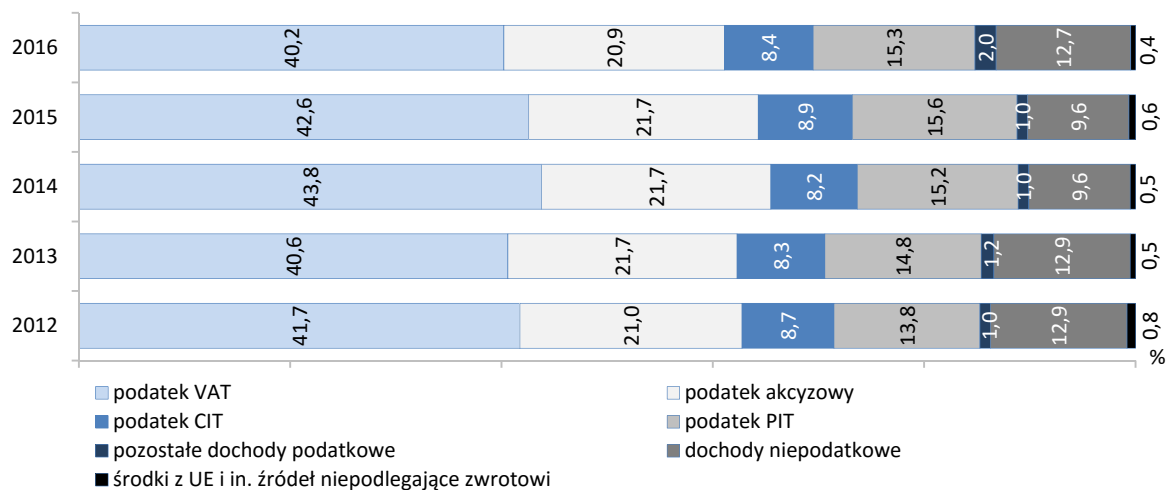
Tabl. 51. Dochody budżetu państwa^a

Wyszczególnienie a – ustawa budżetowa b – wykonanie		2014	2015	2016	
		w mld zł			2015=100
Dochody ogółem	a	277,8	286,7	313,8	x
	b	283,5	289,1	314,7	108,9
Dochody podatkowe i niepodatkowe	a	276,1	285,2	312,0	x
	b	282,0	287,4	313,2	109,0
Dochody podatkowe	a	248,0	257,6	276,1	x
	b	254,8	259,7	273,1	105,2
Podatki pośrednie	a	179,0	185,5	194,2	x
	b	187,1	187,3	193,7	103,4
Podatek od towarów i usług (VAT)	a	115,7	121,3	128,7	x
	b	124,3	123,1	126,6	102,8
Podatek akcyzowy	a	62,1	63,0	64,1	x
	b	61,6	62,8	65,7	104,6
Podatek od gier	a	1,3	1,3	1,4	x
	b	1,2	1,3	1,4	107,7
Podatek dochodowy (CIT)	a	23,3	25,6	26,1	x
	b	23,3	25,8	26,4	102,3
Podatek dochodowy (PIT)	a	43,7	45,0	46,9	x
	b	43,0	45,0	48,2	107,1
Podatek od wydobycia niektórych kopalin	a	2,0	1,5	1,5	x
	b	1,4	1,6	1,3	81,3
Dochody niepodatkowe	a	28,1	27,6	35,9	x
	b	27,2	27,7	40,1	144,8
Dywidendy i wpłaty z zysku	a	5,2	6,2	4,8	x
	b	4,2	6,4	2,8	43,8
Cło	a	2,0	2,8	3,0	x
	b	2,4	2,9	3,2	110,3
Opłaty, grzywny, odsetki i inne	a	18,4	16,7	22,9	x
	b	18,1	16,5	24,0	145,5
Wpłaty JST	a	2,5	1,9	2,0	x
	b	2,4	1,9	2,2	115,8
Wpłaty z zysku NBP	a	0	0	3,2	x
	b	0	0	7,9	x
Środki z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegające zwrotowi	a	1,7	1,5	1,7	x
	b	1,5	1,8	1,4	77,8

^a Zestawienie obejmuje najważniejsze kategorie dochodowe. Pełne zestawienie i analiza dochodów budżetu państwa znajdują się w: Rada Ministrów, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r., Omówienie*, (2017), Warszawa.

Źródło: dane MF.

Wykres 80. Struktura dochodów budżetu państwa

Źródło: dane MF.

Wpływy z podatku dochodowego PIT były zrealizowane na poziomie wyższym od prognozy w ustawie budżetowej o 1,3 mld zł, a w stosunku do roku poprzedniego były wyższe o 7,1%.

Dochody niepodatkowe w 2016 r. wyniosły 40,1 mld zł, co stanowiło 12,7% ogółu dochodów budżetu państwa. Wpływy z dochodów niepodatkowych były wyższe o 4,2 mld zł od prognozy z ustawy budżetowej oraz o 12,4 mld zł (o 44,8%) wyższe niż w 2015 r. Przyczyniły się do tego głównie wyższe dochody z tytułu opłat i grzywien, które wyniosły 24,0 mld zł (plan budżetowy przewidywał ich wysokość na poziomie 22,9 mld zł), zaś rok wcześniej ich wartość wyniosła 16,5 mld zł, oraz dochód budżetu państwa z tytułu wpłaty z zysku Narodowego Banku Polskiego w kwocie 7,9 mld zł (plan budżetowy przewidywał wpłatę w wysokości 3,2 mld zł).

Struktura dochodów budżetu państwa w 2016 r. uległa niewielkim zmianom. Udział podatku od towarów i usług (VAT) zmniejszył się o 2,4 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim, zaś udział podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) spadł o 0,3 p. proc. Zmniejszył się również udział podatku dochodowego od osób prawnych (CIT); w porównaniu z rokiem 2015 był on niższy o 0,5 p. proc. Zmiany pozostałych kategorii w strukturze dochodów budżetu państwa nie były znaczące.

Wartość wydatków budżetu państwa w 2016 r. w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się o 8,8%. Największa część wydatków budżetu państwa była przeznaczona na dotacje i subwencje (53,9%), które wyniosły 194,6 mld zł, tj. o 15,1% więcej niż przed rokiem.

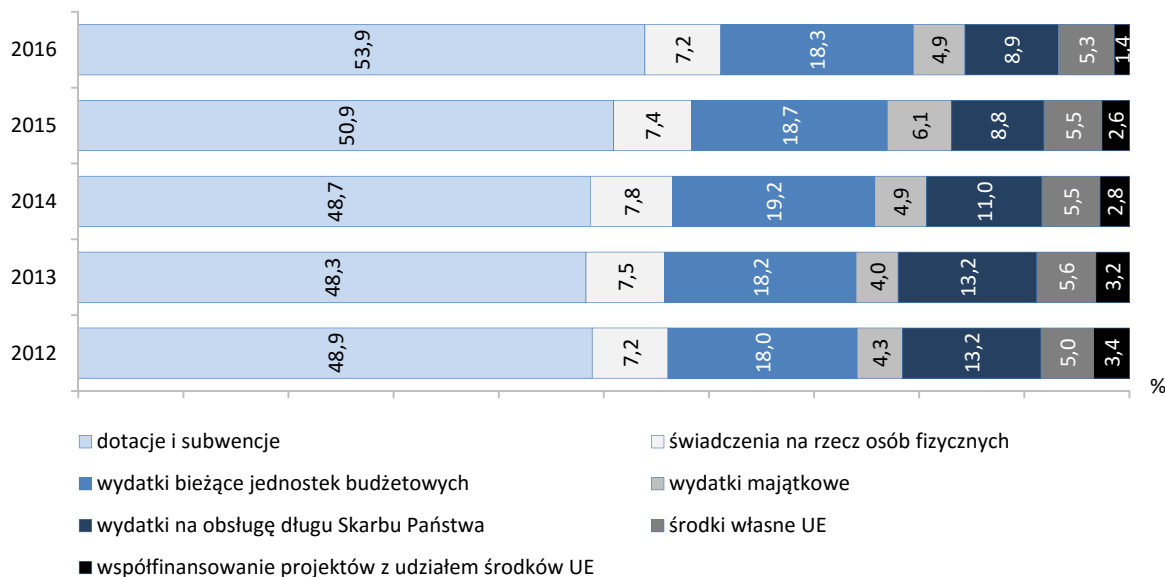
Znaczący udział w wydatkach budżetu państwa miały wydatki bieżące jednostek budżetowych w wysokości 66,2 mld zł (18,3%) oraz wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa, które wyniosły 32,1 mld zł (8,9%). Wydatki majątkowe poniesione zostały w wysokości 17,7 mld zł (4,9%) i zmniejszyły się o 11,9% w porównaniu z 2015 r. Wartość wydatków na obsługę długu Skarbu Państwa wzrosła w stosunku do poprzedniego roku o 9,9%, tj. o 2,9 mld zł. Natomiast wielkość wydatków na współfinansowanie projektów z udziałem środków UE zmniejszyła się o 40,2%, czyli o 3,5 mld zł.

Tabl. 52. Wydatki budżetu państwa według grup ekonomicznych

Wyszczególnienie a – ustawa budżetowa b – wykonanie		2014	2015	2016	
		w mld zł			2015=100
Ogółem	a	325,3	336,7	368,5	x
	b	312,5	331,7	360,8	108,8
Dotacje i subwencje	a	154,0	170,1	196,5	x
	b	152,3	169,0	194,6	115,1
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	a	24,9	24,7	26,3	x
	b	24,4	24,6	26,0	105,7
Wydatki bieżące jednostek budżetowych	a	63,9	62,9	67,6	x
	b	60,0	61,9	66,2	106,9
Wydatki majątkowe	a	16,4	21,2	18,3	x
	b	15,3	20,1	17,7	88,1
Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa	a	36,2	29,5	32,1	x
	b	34,5	29,2	32,1	109,9
Środki własne Unii Europejskiej	a	17,7	18,2	19,2	x
	b	17,3	18,2	19,2	105,5
Współfinansowanie projektów z udziałem środków Unii Europejskiej	a	12,2	10,1	8,5	x
	b	8,8	8,7	5,2	59,8

Źródło: dane MF.

Wykres 81. Struktura wydatków budżetu państwa według grup ekonomicznych

Źródło: dane MF.

W strukturze wydatków budżetu państwa największe zmiany zanotowano w udziale wydatków majątkowych (spadek o 1,2 p. proc.) oraz wydatków na współfinansowanie projektów z udziałem środków UE (spadek o 1,2 p. proc.). W strukturze wydatków budżetu państwa należy odnotować wzrost wydatków na dotacje i subwencje o 3,0 p. proc.

Budżet środków europejskich

Zgodnie z art. 117 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych budżet środków europejskich jest rocznym planem dochodów i podlegających refundacji wydatków, przeznaczonych na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich. Środki te pochodzą z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rybackiego, Szwajcarsko- Polskiego Programu Współpracy, Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz na realizację Wspólnej Polityki Rolnej. Z grupy tej wyłączone są m.in. środki przeznaczone na realizację projektów pomocy technicznej.

Tabl. 53. Budżet środków europejskich

Wyszczególnienie a – ustawa budżetowa ^a b – wykonanie		2014	2015	2016 ^a	
		w mld zł			2015=100
Dochody	a	78,0	77,8	53,4	x
	b	68,1	64,5	39,1	60,6
Wydatki	a	78,3	81,3	71,6	x
	b	68,4	67,7	51,7	76,4
Deficyt /Nadwyżka	a	-0,4	-3,4	-18,2	x
	b	-0,3	-3,2	-12,6	x

^a w zakresie budżetu środków europejskich była nowelizacja ustawy budżetowej Ustawa z dnia 20 października 2016 r. o zmianie ustawy budżetowej na rok 2016 (Dz.U. poz. 1759).

Źródło: dane MF.

Dochody budżetu środków europejskich w 2016 r. zostały zrealizowane w wysokości 39,1 mld zł, co było wartością o 26,8% niższą od planu przyjętego w znowelizowanej ustawie budżetowej. Jednocześnie w ujęciu nominalnym dochody budżetu środków europejskich były niższe o 39,4%, tj. o 25,4 mld zł niż w roku poprzednim. Wydatki budżetu środków europejskich wyniosły 51,7 mld zł i były niższe o 19,9 mld zł, tj. o 27,8% niż zaplanowane w znowelizowanej ustawie budżetowej. W porównaniu do roku poprzedniego wydatki spadły o 23,6%. Budżet środków europejskich ponownie zamknął się deficytem na poziomie 12,6 mld zł, co oznacza zwiększenie deficytu o 9,4 mld zł w porównaniu do roku 2015.

Przeważająca część dochodów i wydatków budżetu środków europejskich została zrealizowana w 2016 r. w ramach programów Narodowej Strategii Spójności (NSS) – ich wartość wyniosła odpowiednio 17,6 mld zł i 24,9 mld zł. Największy udział w programach NSS miał *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko*, którego dochody i wydatki w 2016 r. wyniosły odpowiednio 8,8 mld zł oraz 14,8 mld zł i w porównaniu do poprzedniego roku zmniejszyły się odpowiednio o 54,9% i 22,1%. Znaczącą pozycję w budżecie środków europejskich stanowiła Wspólna Polityka Rolna. Dochody i wydatki w jej ramach w 2016 r. wyniosły odpowiednio 19,4 mld zł i 24,7 mld zł, czyli o 8,5% i o 1,6% mniej niż przed rokiem.

Tabl. 54. Budżet środków europejskich według programów

Wyszczególnienie	2014		2015		2016	
	Dochody	Wydatki	Dochody	Wydatki	Dochody	Wydatki
	w mld zł					
Budżet środków europejskich ogółem	68,1	68,4	64,5	67,7	39,1	51,7
Programy NSS ogółem	46,5	45,4	41,1	40,5	17,6	24,9
Program Operacyjny:						
Infrastruktura i Środowisko	21,2	20,7	19,5	19,0	8,8	14,8
Innowacyjna Gospodarka	7,3	7,1	6,6	6,6	0,6	1,2
Kapitał Ludzki	6,9	6,7	3,0	2,9	1,8	1,9
Rozwój Polski Wschodniej	2,0	2,0	2,0	2,0	0,2	0,4
Regionalne Programy Operacyjne	9,2	8,9	8,9	8,8	6,2	6,6
Wspólna Polityka Rolna	20,5	21,9	21,2	25,1	19,4	24,7
Pozostałe	1,1	1,1	2,2	2,1	2,1	2,1

Źródło: dane MF.

Finanse państwowych funduszy celowych

Skonsolidowane przychody państwowych funduszy celowych¹²⁷ (wraz z dotacją z budżetu państwa) w 2016 r. wyniosły łącznie 251,1 mld zł, zaś łączne koszty ukształtowały się na poziomie 248,8 mld zł. Suma dotacji udzielonych państwowym funduszom celowym z budżetu

¹²⁷ Państwowy fundusz celowy jest to wyodrębniony rachunek bankowy, którym dysponuje minister wskazany w ustawie tworzącej fundusz lub inny wskazany organ (art. 29 ustawy o finansach publicznych). Państwowe fundusze celowe nie posiadają osobowości prawnej. Przychody funduszy, równolegle do ich przychodów własnych, obejmują dotacje z budżetu państwa, zaś koszty mogą być ponoszone tylko do wysokości posiadanych środków finansowych, do których zalicza się bieżące przychody wraz z dotacjami z budżetu państwa oraz pozostałości środków z okresów poprzednich.

państwa wyniosła 62,5 mld zł i stanowiła 24,9% ogółu ich przychodów (o 0,3 p. proc. mniej niż przed rokiem). W porównaniu do 2015 r. łączne przychody i koszty państwowych funduszy celowych zwiększyły się odpowiednio o 5,9% i 3,0%, zaś dotacje z budżetu państwa zwiększyły się o 4,5%.

Główną część łącznych przychodów i kosztów państwowych funduszy celowych w 2016 r. zrealizowały fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi. Przychody i koszty tych funduszy wyniosły odpowiednio 229,4 mld zł i 229,2 mld zł, co stanowiło 91,4% przychodów funduszy ogółem i 92,1% kosztów funduszy ogółem. Do tej grupy funduszy należą dwa największe państwowe fundusze celowe: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych (FUS) oraz Fundusz Emerytalno-Rentowy (FER). Obydwa fundusze w 2016 r. otrzymały 61,5 mld zł dotacji z budżetu państwa, tj. 98,4% (o 0,4 p. proc. mniej niż przed rokiem) całkowitej sumy dotacji z budżetu państwa wypłaconej dla państwowych funduszy celowych.

Przychody FUS pochodziły głównie ze składek na ubezpieczenie społeczne oraz z dotacji z budżetu państwa. Ponadto, w 2016 r. FUS otrzymał nieoprocentowaną pożyczkę z budżetu państwa w wysokości 1,0 mld zł. W efekcie, przychody FUS w 2016 r. wyniosły 208,7 mld zł, z czego 44,8 mld zł stanowiły dotacje z budżetu państwa.

Koszty FUS w 2016 r. zostały zrealizowane w wysokości 208,1 mld zł. Głównym kierunkiem wydatków FUS były wypłaty emerytur i rent oraz pozostałych świadczeń, tj. zasiłków chorobowych, macierzyńskich, pogrzebowych, itd. Wypłaty tych świadczeń w 2016 r. wyniosły 201,9 mld zł, i były wyższe w porównaniu do 2015 r. o 6,0 mld zł, w wyniku waloryzacji świadczeń wskaźnikiem 100,14%.

Przychody FER w 2016 r. wyniosły 19,6 mld zł, z czego 83,7%, czyli 16,4 mld zł pochodziło z dotacji z budżetu państwa. Pozostałą część przychodów (3,2 mld zł) stanowiły składki od rolników, refundacja kosztów wypłaty świadczeń zbiegowych¹²⁸ oraz inne przychody. Koszty FER w 2016 r. zostały zrealizowane w wysokości 20,0 mld zł, tj. o 0,5% większej niż przed rokiem. Głównym kierunkiem wydatków FER były wypłaty emerytur i rent rolniczych o wartości 15,0 mld zł, co stanowiło 75,3% wszystkich wydatków FER. Na pozostałą część wydatków złożyły się: finansowanie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników i ich domowników (9,0% ogółu wydatków, tj. 1,8 mld zł), wypłata zasiłków pogrzebowych (1,0%, tj. 0,2 mld zł) oraz odpowiednio odpis na fundusz administracyjny (2,5%, tj. 0,5 mld zł).

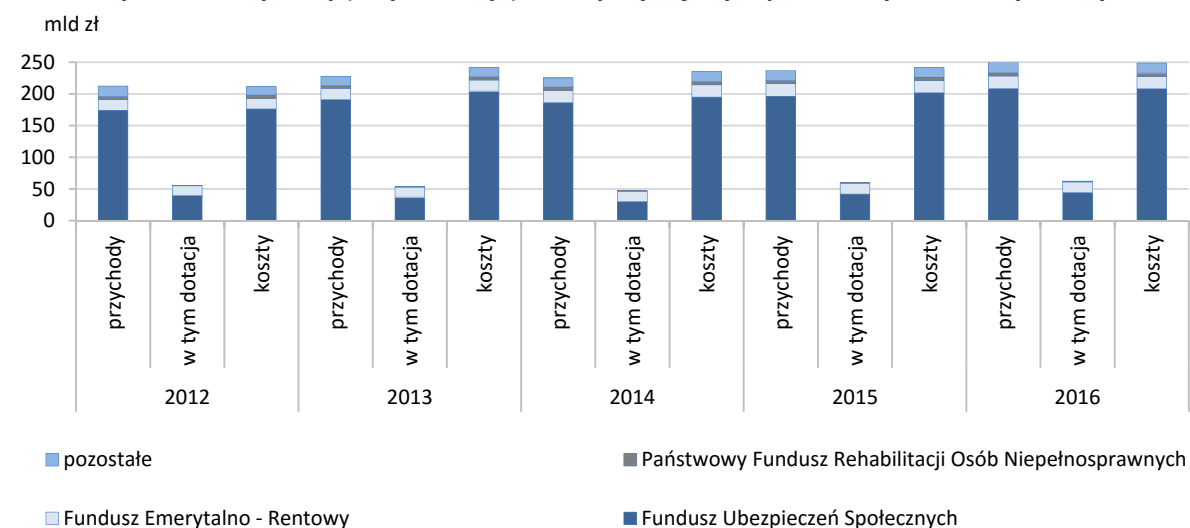
¹²⁸ Refundacja kosztów wypłaty świadczeń zbiegowych (zbieg u jednej osoby prawa do emerytury z prawem do renty) przeznaczona jest na sfinansowanie emerytur i rent z innego ubezpieczenia, wypłacanych łącznie ze świadczeniami z ubezpieczenia emerytalno-rentowego.

Tabl. 55. Przychody i koszty państwowych funduszy celowych

Wyszczególnienie	a – przychody (wraz z dotacją z budżetu państwa) b – dotacja z budżetu państwa c – koszty	2014	2015	2016
		w mld zł		
Państwowe fundusze celowe ogółem^a	a	225,4	237,0	251,1
	b	47,2	59,8	62,5
	c	235,4	241,6	248,8
Fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi	a	206,5	216,9	229,4
	b	46,5	59,1	61,5
	c	214,9	222,1	229,2
w tym:				
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	a	186,6	196,1	208,7
	b	30,4	42,1	44,8
	c	195,0	201,7	208,1
Fundusz Emerytalno-Rentowy	a	19,5	20,4	19,6
	b	16,1	17,0	16,4
	c	19,5	19,9	20,0
Fundusze związane z zadaniami socjalnymi państwa	a	16,2	16,1	17,5
	b	0,7	0,7	0,7
	c	16,0	15,8	16,0
w tym:				
Fundusz Pracy	a	10,9	10,9	12,1
	b	-	-	-
	c	11,1	10,9	11,1
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	a	4,7	4,7	4,7
	b	0,7	0,7	0,7
	c	4,8	4,6	4,7
Fundusze związane z prywatyzacją	a	0,9	1,4	1,3
	b	-	-	0,3
	c	2,6	1,7	1,3
Fundusze związane z bezpieczeństwem i obronnością kraju	a	0,4	1,5	1,8
	b	-	-	-
	c	0,4	0,8	1,3
Fundusze związane z nauką, kulturą i kulturą fizyczną	a	0,8	1,0	1,0
	b	-	-	-
	c	0,9	0,9	1,0
Pozostałe	a	0,6	0,2	0,07
	b	-	-	-
	c	0,6	0,2	0,05

^a Po wyeliminowaniu przepływów między funduszami.

Źródło: dane MF.

Wykres 82. Przychody (w tym dotacje) i koszty największych państwowych funduszy celowych

Źródło: dane MF.

Największy państwowy fundusz celowy, FUS, zamknął rok 2016 nadwyżką w wysokości 0,6 mld zł. Po wyłączeniu z dochodów tego funduszu dotacji z budżetu państwa, wynik byłby ujemny w wysokości 44,2 mld zł. Wynik Funduszu Emerytalno-Rentowego był ujemny i wyniósł 0,4 mld zł, zaś po wyłączeniu dotacji z budżetu państwa, deficyt byłby na poziomie 16,8 mld zł.

Tabl. 56. Dochody, wydatki i wynik wybranych państwowych funduszy celowych

Wyszczególnienie		Dochody	Wydatki	Wynik	Wynik bez dotacji z budżetu państwa
a – 2016	b – 2015				
c – 2014		w mld zł			
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	a	208,7	208,1	0,6	-44,2
	b	196,1	201,7	-5,6	-47,7
	c	186,6	195,0	-8,4	-38,8
Fundusz Emerytalno-Rentowy	a	19,6	20,0	-0,4	-16,8
	b	20,4	19,9	0,5	-16,5
	c	19,5	19,5	0,1	-16,0

Źródło: dane MF.

Budżety agencji wykonawczych, instytucji gospodarki budżetowej oraz państwowych osób prawnych

W roku 2016 powyższe jednostki finansów publicznych osiągnęły łącznie przychody w wysokości 17,2 mld zł, największy udział w przychodach miały agencje wykonawcze 8,4 mld zł, co stanowiło 48,8%. Łącznie dotacje wyniosły 5,9 mld zł, w tym dotacje dla agencji wykonawczych wyniosły 5,5 mld zł (93,2%).

Poniesione koszty wynosiły 15,5 mld zł, największy w nich udział miały agencje wykonawcze 7,7 mld zł, co stanowiło 49,7%. W 2016 r. uzyskano wyższy, o 0,1 mld zł od zaplanowanego, wynik finansowy brutto w kwocie 1,7 mld zł. Należy zauważyć, że agencje wykonawcze uzyskały tylko 38,9% zaplanowanego wyniku finansowego, zaś państwowe osoby prawne uzyskały dodatni wynik finansowy w kwocie 1,0 mld zł, a planowano stratę.

Tabl. 57. Budżety wybranych jednostek finansów publicznych na 2016 r.

Wyszczególnienie	Przychody wykonane	w tym: Dotacja z budżetu	Koszty wykonane	Wynik finansowy brutto planowany	Wynik finansowy brutto zrealizowany
Razem	17,2	5,9	15,5	1,6	1,7
z tego:					
Agencje wykonawcze	8,4	5,5	7,7	1,8	0,7
Instytucje gospodarki budżetowej	0,8	0,1	0,8	-0,030	-0,006
Państwowe osoby prawne	8,0	0,3	7,0	-0,2	1,0

Źródło: dane MF.

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Dochody jednostek samorządu terytorialnego (JST) ukształtowały się w 2016 r. na poziomie 213,7 mld zł, co stanowiło 99,6% planu rocznego, a wydatki zostały zrealizowane w wysokości 206,0 mld zł, czyli 94,0% planowanej kwoty. W efekcie, w jednostkach samorządu terytorialnego ogółem odnotowano nadwyżkę na poziomie 7,6 mld zł. Na osiągnięcie tej nadwyżki wyraźny wpływ

miął niższy od planowanego o 13,3 mld zł poziom wykonania wydatków. W stosunku do 2015 r. dochody JST wzrosły o 7,4%, wydatki zaś wzrosły o 4,9%.

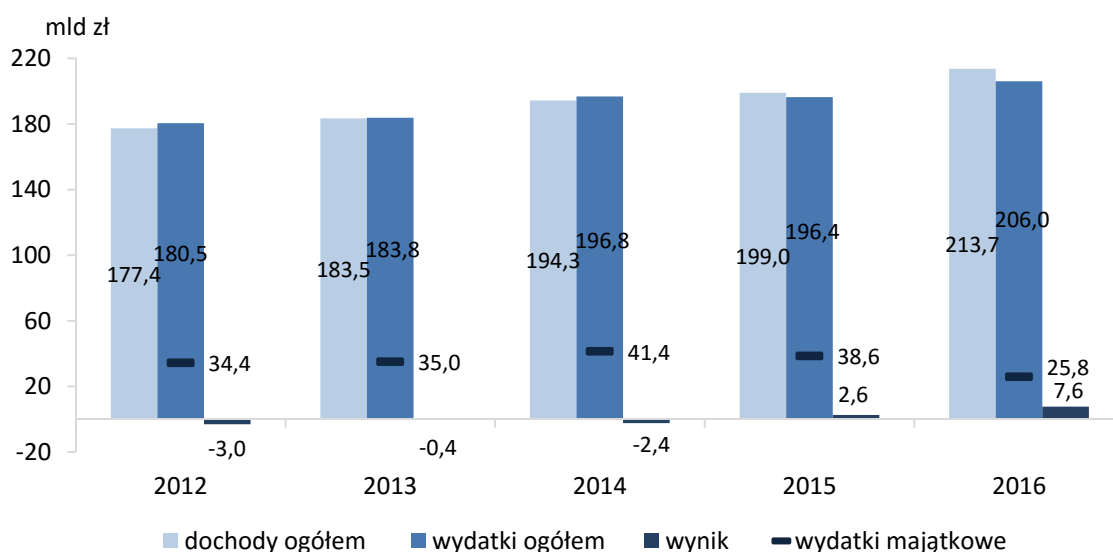
Tabl. 58. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Wyszczególnienie a – plan b – wykonanie		2014	2015	2016	
		w mld zł			2015=100
Dochody	a	198,8	201,2	214,5	x
	b	194,3	199,0	213,7	107,4
Wydatki	a	211,5	208,6	219,3	x
	b	196,8	196,4	206,0	104,9
w tym majątkowe	a	48,6	43,4	31,0	x
	b	41,4	38,6	25,8	66,8
Wynik	a	-12,7	-7,4	-4,8	x
	b	-2,4	2,6	7,6	292,3

Źródło: dane MF.

Wzrost dochodów JST w 2016 r. wynikał m.in. z większych wpływów z tytułu dochodów z dotacji (dynamika 122,0), w tym z dotacji na zadania z zakresu administracji rządowej, wzrost dochodów z tego tytułu był ponad dwukrotny. Wynikał on przede wszystkim z dotacji na realizację świadczeń z tytułu rządowego programu Rodzina 500+. Wydatki ogółem wzrosły w porównaniu z rokiem poprzednim o 9,6 mld zł.

Wykres 83. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

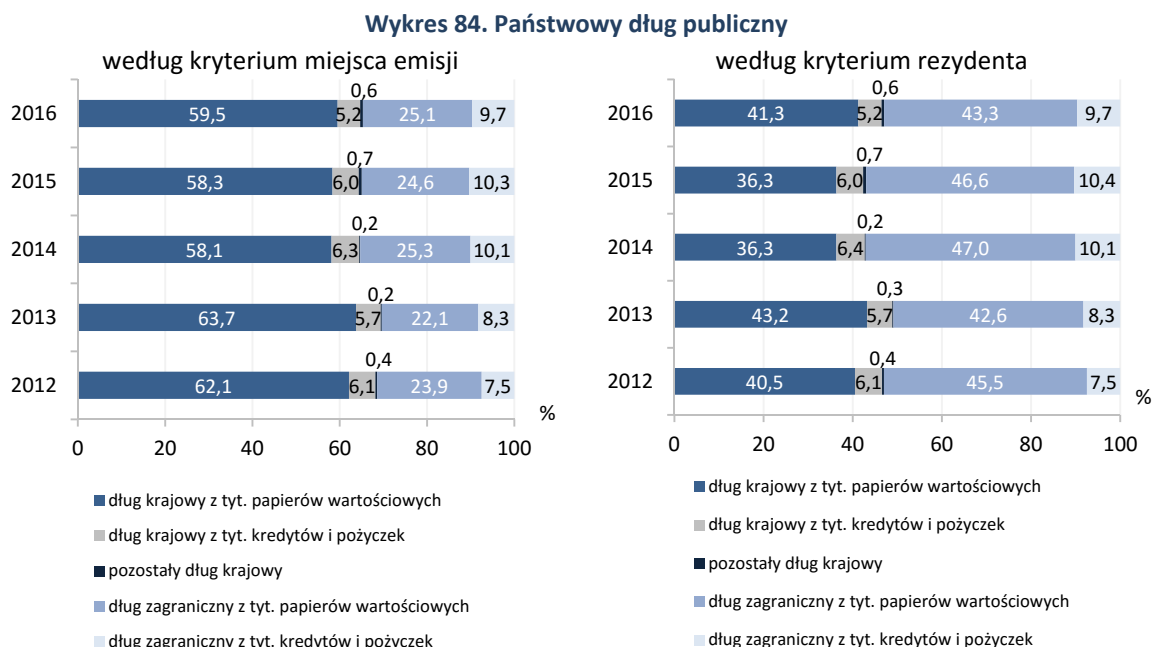
Źródło: dane MF.

Jednostki samorządu terytorialnego osiągnęły nadwyżkę w wysokości 7,6 mld zł; plany zakładały na ten rok deficyt w wysokości 4,8 mld zł. W 2016 roku 2 245 jednostek samorządu terytorialnego, czyli 80,0% ogółu, odnotowało nadwyżkę (na łączną kwotę 8,7 mld zł), wobec 2 008 jednostek w 2015 r. Deficytem zamknęło rok 2016, 563 jednostki samorządu terytorialnego, czyli 20,0% ogółu, (w wysokości 1,1 mld zł), wobec 800 jednostek w 2015 r.

Państwowy dług publiczny

Na koniec 2016 r. państwowy dług publiczny (PDP)¹²⁹ wyniósł 965,2 mld zł, co stanowiło 52,1% PKB. W zestawieniu z rokiem poprzednim poziom długu zwiększył się o 10,0%, zaś jego relacja do PKB wzrosła o 3,8 p. proc. Wielkość i zmiany państwowego długu publicznego wynikały głównie ze zmian wielkości długu Skarbu Państwa, którego wartość na koniec 2016 r. ukształtowała się na poziomie 928,7 mld zł, czyli o 11,3% wyższym niż przed rokiem (wzrost o 94,1 mld zł).

Do najważniejszych czynników powodujących zwiększenie długu Skarbu Państwa należały: deficyt budżetu państwa (46,2 mld zł), deficyt budżetu środków europejskich (12,6 mld zł), koszty reformy emerytalnej (środki dla FUS z tytułu ubytku składki przekazywanej do OFE w wysokości 3,2 mld zł), różnice kursowe (14,9 mld zł). Na zmniejszenie długu Skarbu Państwa miały wpływ między innymi następujące pozycje: pozostałe potrzeby pożyczkowe, m.in. saldo udzielonych pożyczek oraz udziały w międzynarodowych instytucjach finansowych (spadek w wysokości 0,2 mld zł), saldo depozytów jednostek sektora finansów publicznych i depozytów sądowych (spadek o 3,1 mld zł) oraz zarządzanie środkami europejskimi (spadek o 3,0 mld zł).

Źródło: dane MF.

¹²⁹ Państwowy dług publiczny jest to nominalna wartość zobowiązań jednostek sektora finansów publicznych po wyeliminowaniu wzajemnych zobowiązań między tymi jednostkami (art. 72 oraz art. 73 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych).

Tabl. 59. Państwowy dług publiczny według podsektorów sektora finansów publicznych w relacji do PKB
(stan z dnia 31 grudnia)

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w % PKB				
Państwowy dług publiczny^a	52,0	53,1	48,1	49,0	52,1
Dług podsektora rządowego	47,7	48,9	46,8	45,0	48,4
w tym dług Skarbu Państwa	47,6	48,8	46,7	44,9	48,3
Dług podsektora samorządowego	4,2	4,1	4,2	4,0	3,8
w tym dług jednostek samorządu terytorialnego i ich związków	4,0	3,9	4,0	3,8	3,6
Dług podsektora ubezpieczeń społecznych	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0

^a Obejmuje dług w ujęciu skonsolidowanym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MF, GUS.

Dług podsektora rządowego na koniec 2016 r. stanowił 92,8% państwowego długu publicznego i wyniósł 895,6 mld zł, co w relacji do PKB stanowiło 48,4%. Dług podsektora samorządowego wyniósł 69,6 mld zł, tj. 3,8% PKB, zaś jego udział w państwowym długu publicznym ukształtował się na poziomie 7,2%. Dług podsektora ubezpieczeń społecznych wyniósł 0,08 mld zł. W porównaniu z końcem 2015 r. struktura państwowego długu publicznego uległa niewielkim zmianom: o 1,0 p. proc. zwiększył się udział długu podsektora rządowego i zmniejszył się udział długu podsektora samorządowego (o 1,0 p. proc.).

Biorąc pod uwagę kryterium miejsca emisji, uwzględniające miejsce zaciągania zobowiązań, niezależnie od tego kto jest wierzycielem, dominującą część państwowego długu publicznego (65,3%) stanowił dług krajowy. Na koniec 2016 r. wyniósł on 630,2 mld zł (wzrost o 10,5%), a według kryterium rezydenta wartość długu krajowego ukształtowała się na poziomie 454,0 mld zł (wzrost o 20,3%), co stanowiło 47,0% państwowego długu publicznego. Udziały te zwiększyły się odpowiednio o 0,3 p. proc. i 4,0 p. proc. w zestawieniu z rokiem poprzednim.

Tabl. 60. Państwowy dług publiczny krajowy i zagraniczny według kryterium miejsca emisji i kryterium rezydenta

(stan w dniu 31 grudnia)

Wyszczególnienie a – 2016; b – 2015; c – 2014		Kryterium miejsca emisji		Kryterium rezydenta	
		w mld zł	w %	w mld zł	w %
Państwowy dług publiczny	a	965,2	100,0	965,2	100,0
	b	877,3	100,0	877,3	100,0
	c	826,8	100,0	826,8	100,0
Dług krajowy	a	630,2	65,3	454,0	47,0
	b	570,5	65,0	377,3	43,0
	c	534,8	64,7	354,8	42,9
w tym:					
z tytułu papierów wartościowych	a	574,3	59,5	398,2	41,3
	b	511,8	58,3	318,6	36,3
	c	480,3	58,1	300,3	36,3
z tytułu kredytów i pożyczek	a	50,1	5,2	50,1	5,2
	b	52,8	6,0	52,8	6,0
	c	52,6	6,4	52,5	6,3
Dług zagraniczny	a	335,0	34,7	511,2	53,0
	b	306,8	35,0	500,0	57,0
	c	292,0	35,3	472,0	57,1
w tym:					
z tytułu papierów wartościowych	a	241,9	25,1	418,0	43,3
	b	216,0	24,6	409,1	46,6
	c	208,8	25,3	388,8	47,0
z tytułu kredytów i pożyczek	a	93,2	9,7	93,2	9,7
	b	90,8	10,4	90,8	10,4
	c	83,2	10,1	83,2	10,1

Źródło: dane MF.

Głównymi instrumentami zadłużenia w 2016 r. pozostawały papiery wartościowe. Wartość długu z tego tytułu wyniosła 816,2 mld zł i stanowiła 84,6% (wzrost o 1,6 p. proc.) państwowego długu publicznego. Innymi ważnymi instrumentami zadłużenia były kredyty i pożyczki na kwotę 143,3 mld zł, których udział w zadłużeniu wyniósł 14,9%.

Dług Skarbu Państwa

Dług Skarbu Państwa stanowił największą składową państwowego długu publicznego (92,6% w 2016 r.). Dominującą część długu Skarbu Państwa (65,6%) według kryterium miejsca emisji, podobnie jak w latach poprzednich, stanowiło zadłużenie krajowe, które na koniec 2016 r. wyniosło 609,2 mld zł. Poziom zadłużenia krajowego wzrósł w stosunku do końca 2015 r. o 65,9 mld zł, tj. o 12,1%. Główną kategorią zobowiązań w zadłużeniu krajowym były obligacje. Wartość zadłużenia z tego tytułu na koniec 2016 r. wyniosła 587,9 mld zł i w porównaniu do poprzedniego roku wzrosła o 12,3%. W zakresie kategorii pozostałego zadłużenia nastąpił wzrost zadłużenia o 8,7%, na co składały się głównie depozyty przyjmowane w ramach konsolidacji zarządzania płynnością. Na koniec 2016 r., podobnie jak w roku poprzednim, nie występowało zadłużenie w bonach skarbowych.

Tabl. 61. Zadłużenie Skarbu Państwa (nieskonsolidowane) według kryterium miejsca emisji i według instrumentów

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	
	w mld zł			2015=100
Dług Skarbu Państwa	779,9	834,6	928,7	111,3
Zadłużenie krajowe	503,1	543,3	609,2	112,1
Bony skarbowe	-	-	-	X
Obligacje	491,8	523,7	587,9	112,3
Pozostałe	11,2	19,6	21,3	108,7
Zadłużenie zagraniczne	276,9	291,3	319,5	109,7
SPW wyemitowane za granicą	208,4	215,6	241,5	112,0
Kredyty otrzymane	68,4	75,7	78,0	103,0
w tym z EBI	68,4	44,0	45,3	103,0

Źródło: dane MF.

Zadłużenie zagraniczne Skarbu Państwa według kryterium miejsca emisji na koniec 2016 r. wyniosło 319,5 mld zł i było o 9,7% większe niż rok wcześniej. Zadłużenie zagraniczne stanowiło 34,4% długu Skarbu Państwa. Głównym instrumentem zaciągania zagranicznego długu Skarbu Państwa pozostawały wyemitowane za granicą skarbowe papiery wartościowe, których wartość na koniec 2016 r. wyniosła 241,5 mld zł. Znaczącą część zadłużenia zagranicznego stanowiły także kredyty zaciągnięte w Międzynarodowych Instytucjach Finansowych w kwocie 78,0 mld zł. Udział obydwu instrumentów w zagranicznym długu Skarbu Państwa ukształtował się na poziomie odpowiednio 75,6% i 24,4%.

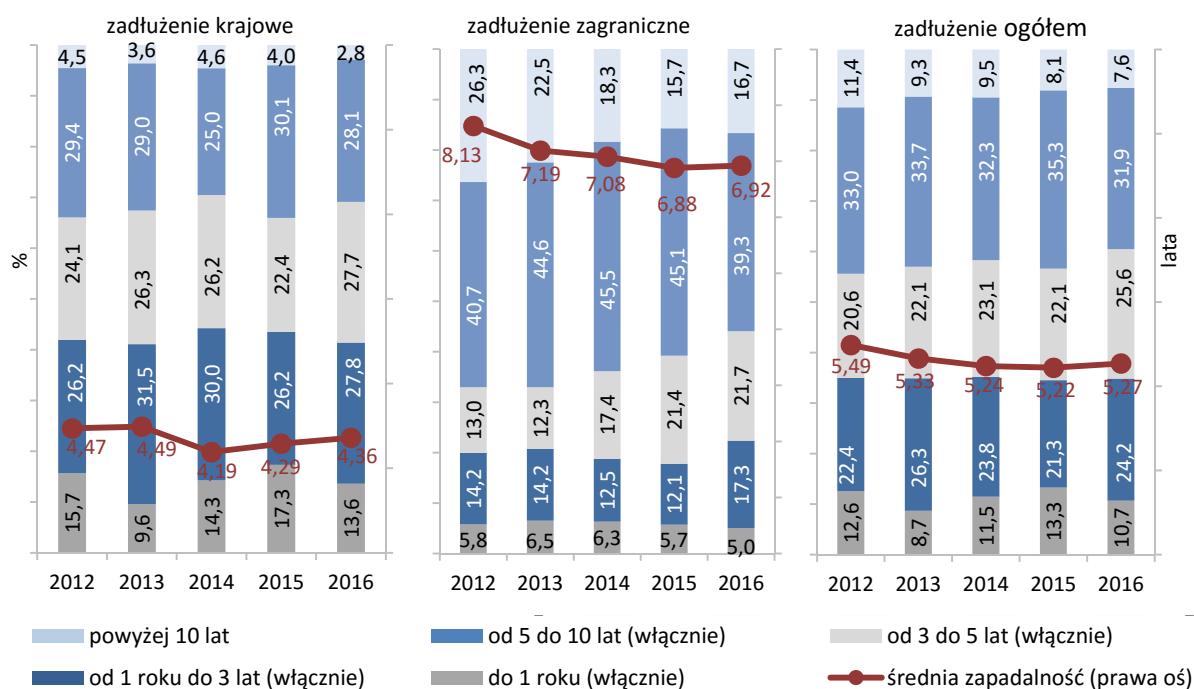
W strukturze zadłużenia ogółem (zagranicznego i krajowego) Skarbu Państwa w 2016 r. nastąpił spadek udziału instrumentów o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat (o 3,9 p. proc.). Ich udział na koniec 2016 r. wyniósł 39,5%. Dużą część zadłużenia ogółem Skarbu Państwa, tj. 34,9%, stanowiły instrumenty o faktycznym terminie wykupu do 3 lat, udział ten był większy o 0,4 p. proc. w stosunku do roku 2015. Krótkoterminowe instrumenty finansowe o faktycznym terminie wykupu do 1 roku stanowiły 10,7% w strukturze zadłużenia ogółem Skarbu Państwa (spadek o 2,6 p. proc. w stosunku do 2015 r.).

Zadłużenie zagraniczne Skarbu Państwa opiera się głównie na instrumentach długoterminowych (o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat) – ich udział na koniec 2016 r. wyniósł 55,9%, tj. o 4,9 p. proc. mniej niż przed rokiem. W strukturze zadłużenia krajowego Skarbu Państwa instrumenty o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat stanowiły 30,9%, a ich udział spadł o 3,2 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku. Znaczną część zadłużenia krajowego Skarbu Państwa, tj. 41,4%, stanowiły instrumenty o faktycznym terminie wykupu do 3 lat, udział ten był mniejszy o 2,1 p. proc. w stosunku do 2015 r.

Jednym z istotnych elementów zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa jest jego zapadalność. Wskaźnik średniej zapadalności w roku 2016 dla całego długu Skarbu Państwa zwiększył się do poziomu 5,27 roku. Dla porównania, w latach 2010-2012 wskaźnik ten wzrastał, natomiast w latach 2013-2015 spadał. Na jego poprawę miał wpływ wzrost średniej zapadalności długu krajowego (z 4,29 roku do 4,36 roku) oraz wzrost średniej zapadalności długu zagranicznego (z 6,88 roku do 6,92 roku).

Ważną kwestią, z punktu widzenia zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa, jest także równomierny rozkład wykupów długu Skarbu Państwa w czasie. Dążenie do jego osiągnięcia przejawiało się m.in. w odpowiednim doborze terminów zapadalności nowych emisji, transakcjach na instrumentach pochodnych, stosowaniu przetargów zamiany oraz odkupu skarbowych papierów wartościowych.

Wykres 85. Struktura oraz średnia zapadalność zadłużenia Skarbu Państwa

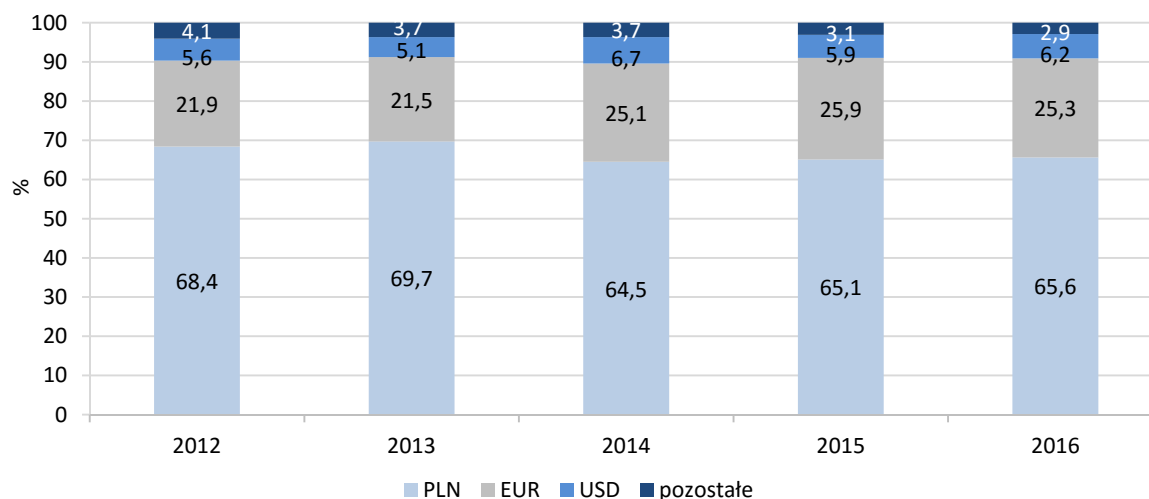

Uwaga: według kryterium miejsca emisji oraz faktycznych terminów wykupu.

Źródło: dane MF.

Udział zadłużenia Skarbu Państwa nominowanego w polskiej walucie w całym długu Skarbu Państwa ogólnie na koniec 2016 r. wyniósł 65,6% i był o 0,5 p. proc. wyższy niż przed rokiem. Udział zadłużenia Skarbu Państwa w walutach obcych kształtował się następująco: w EUR – 25,3%, spadek o 0,6 p. proc., w USD – 6,2%, wzrost o 0,3 p. proc., w pozostałych walutach – 2,9%, spadek o 0,2 p. proc.

Wykres 86. Struktura walutowa długu Skarbu Państwa

Źródło: dane MF.

IV. RYNKI FINANSOWE

1. SYTUACJA NA GLOBALNYCH RYNKACH FINANSOWYCH

Sytuacja na globalnych rynkach finansowych w 2016 r. była determinowana przez umiarkowane tempo wzrostu gospodarki światowej. Niepewność na rynkach finansowych wynikała ze słabej koniunktury gospodarczej w takich krajach jak Chiny, Rosja i Brazylia. Ponadto, zmienność na globalnych rynkach finansowych w 2016 r. była warunkowana również wydarzeniami politycznymi. Okresowe nasilenie zmienności na rynkach akcji wiązało się z referendum w sprawie Brexitu, które w czerwcu 2016 r. przyczyniło się do wysokich zmian cen akcji na rynkach kapitałowych. W II połowie 2016 r. efekt ten wygasł, co było związane z tym, iż konsekwencje wyjścia Wielkiej Brytanii z UE są oceniane jako odległe i trudne do skwantyfikowania. W IV kwartale 2016 r. na rynkach finansowych wpływ wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych wywołał jedynie krótkoterminowy negatywny efekt na rynkach globalnych.

Globalne warunki finansowania były jednym z czynników, które wpłynęły na decyzję Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (Fed) dotyczącą podwyżki stóp procentowych. Federalny Komitet do spraw Operacji Otwartego Rynku (FOMC) w 2016 r. opóźnił decyzję o podwyżce stóp procentowych. Fed dopiero w grudniu 2016 r. podniósł docelowy zakres stóp funduszy federalnych do poziomu 0,50-0,75%. Decyzja ta była odebrana przez inwestorów jako oznaka trwałego ożywienia w gospodarce Stanów Zjednoczonych. Działania podjęte przez Fed przyczyniły się do zmniejszenia zasobów płynności na globalnych rynkach finansowych, wpływając także na zmiany indeksów giełdowych i kursów walut gospodarek rozwijających się.

Utrzymująca się niepewność na rynkach europejskich, wynikająca z utrzymania dynamiki wzrostu oraz problemów strukturalnych sektora bankowego wpływały na politykę pieniężną banków europejskich. EBC podtrzymało w 2016 r. program operacji refinansujących, przeprowadzając ukierunkowane długoterminowe operacje refinansujące (*targeted longer-term refinancing operations – TLTRO II*), wspierając płynność na rynku europejskim.

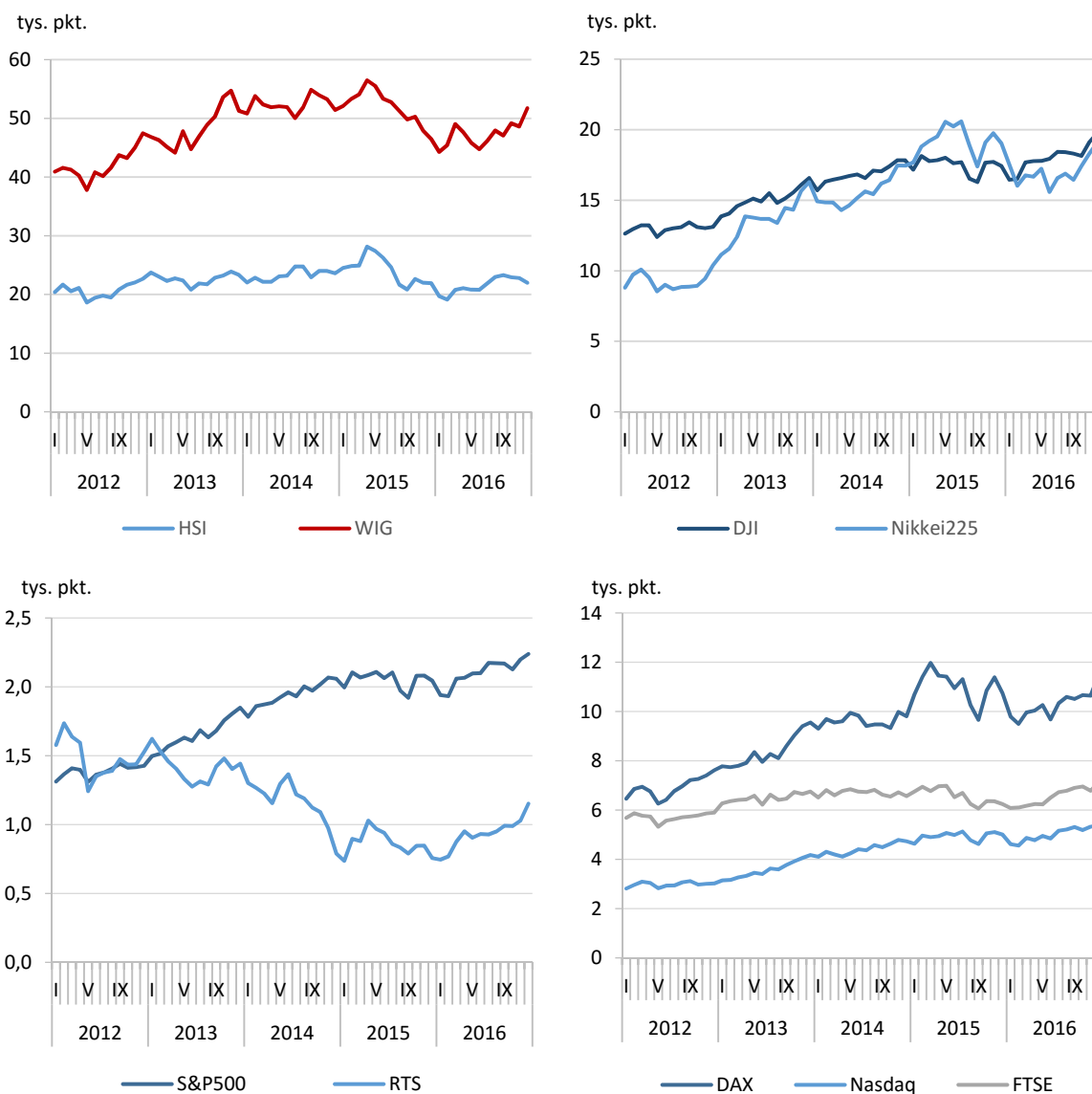
RYNKI FINANSOWE

W 2016 r. warunki finansowania dla rynków rozwijających się były zróżnicowane, co w połączeniu z wewnętrznymi i zewnętrznymi nierównowagami części gospodarek spowodowało zmiany w wycenie ryzyka i odpływ kapitału. Pojawiające się napięcia na rynkach finansowych występowały głównie w gospodarkach rozwijających się, nie oddziałując silnie na gospodarkę światową oraz rynki amerykańskie. Sytuacja na światowych giełdach zmieniła się w następstwie rozwoju sytuacji w gospodarce amerykańskiej oraz działań podejmowanych przez Fed. W II połowie 2016 r. sytuacja na giełdach w Stanach Zjednoczonych, pomimo okresowych spadków, cechowała się trendem rosnącym, związanym oczekiwaniami dalszego wzrostu gospodarczego.

Zróżnicowaną politykę monetarną odzwierciedlały miesięczne stopy procentowe oferowane na rynku międzybankowym, które średnio w strefie euro w 2016 r. były ujemne i wyniosły -0,26% (wobec 0,02% w 2015 r.). Średni poziom LIBOR w Stanach Zjednoczonych w tym okresie wyniósł 0,74% wobec 0,31% w roku poprzednim, natomiast w Japonii był na poziomie -0,02% (przy 0,09% w 2015 r.)¹³⁰.

¹³⁰ 3-miesięczne stopy procentowe oferowane na rynku międzybankowym dla walut każdego obszaru odniesienia. Więcej w: Aneks statystyczny: EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, cz. S6.

Wykres 87. Wybrane indeksy giełd

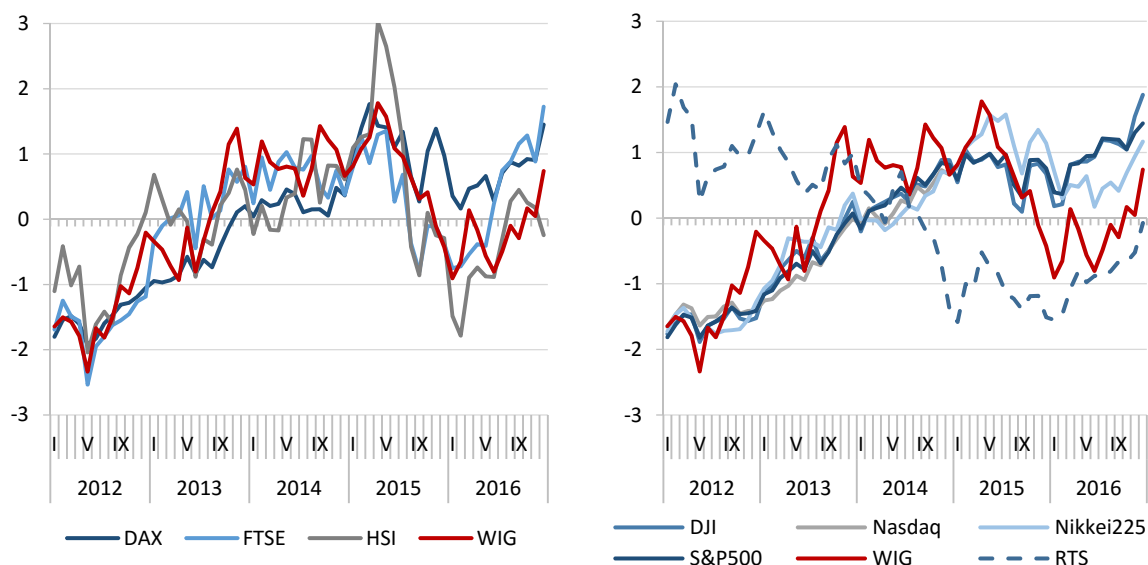

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych giełd.

Na globalnych rynkach finansowych wystąpił wzrost wyceny akcji w II połowie 2016 r., natomiast warunki finansowania dla gospodarek rozwijających się były zróżnicowane, co odzwierciedlał okresowy spadek rentowności obligacji skarbowych oraz ich spreadów.

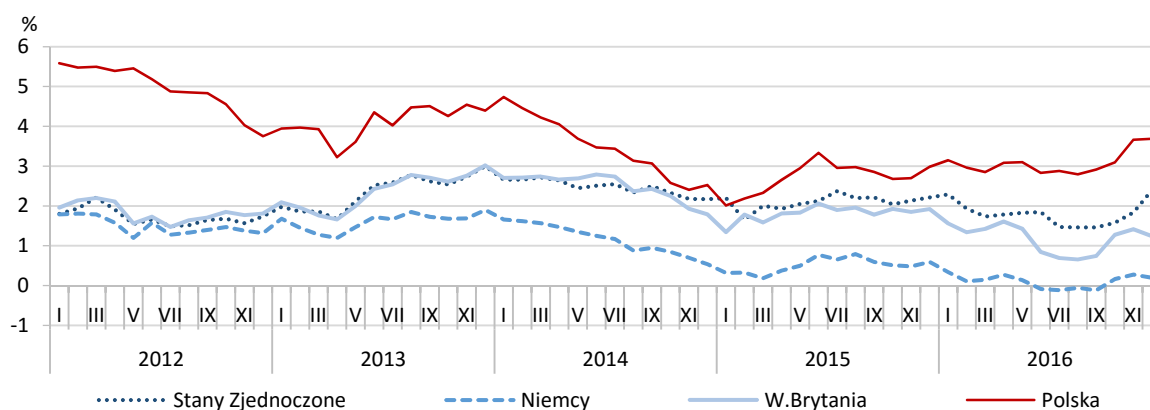
Średni poziom rentowności długoterminowych obligacji skarbowych w 2016 r. wynosił w Stanach Zjednoczonych 1,8% (wobec 2,1% w roku poprzednim), w Unii Europejskiej 1,3% (przy 1,4% w 2015 r.), w strefie euro 1,0% (1,2% w roku poprzednim), natomiast w Japonii poziom ten zmniejszył się do -0,06% (0,4% w 2015 r.).

Wykres 88. Znormalizowane indeksy giełd dla okresu 2012-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych giełd.

Wykres 89. Rentowność 10-letnich obligacji skarbowych

Uwaga: dane na koniec miesiąca.

Źródło: dane MFW, <http://www.investing.com/rates-bonds/poland-10-year-bond-yield-historical-data>

W Stanach Zjednoczonych na koniec 2016 r. rentowność obligacji 10-letnich zwiększyła się o 18 p.b. (wobec 10 p.b. wzrostu w 2015 r.), w Niemczech spadek ten wyniósł 40 p.b. (wobec wzrostu o 60 p.b. w 2015 r.), natomiast w Wielkiej Brytanii wystąpił spadek o 68 p.b. (wobec wzrostu o 48 p.b. w 2015 r.). Na koniec 2016 r. wystąpił wzrost rentowności 10-letnich obligacji w Chinach o 20 p.b. (wobec spadku o 85 p.b. w 2015 r.).

POLITYKA MONETARNA

Warunki finansowania na świecie były korzystne przez cały rok 2016. Banki centralne w głównych gospodarkach zaawansowanych przyjęły postawę akomodacyjną. Bank centralny Wielkiej Brytanii, bank centralny Japonii i EBC kontynuowały ekspansywną politykę pieniężną m.in. poprzez dalsze utrzymywanie głównych stóp procentowych na niskim poziomie. Wobec ograniczeń narzędzi konwencjonalnych, poprawa funkcjonalności rynku finansowego była przeprowadzana za pomocą

niestandardowych polityk monetarnych, w tym luzowania warunków płynnościowych przez wybrane banki centralne, a prowadzona polityka monetarna była zróżnicowana pomiędzy największymi bankami centralnymi. Rozbieżność polityki monetarnej pomiędzy Fed, a pozostałymi bankami centralnymi sprzyjała aprecjacji dolara.

Stopa docelowa funduszy federalnych w USA w 2016 r. od stycznia do grudnia wynosiła 0,25%, lecz decyzją FOMC została podniesiona w grudniu do 0,50-0,75%. Stopa ta została podwyższona drugi raz od 10 lat. Było to efektem wcześniejszych zapowiedzi Fed o wstrzymaniu dalszego luzowania monetarnego, które rozpoczęło się w 2014 r. Dyskontowanie zaostrzenia polityki Fed pojawiło się na rynku finansowym w I połowie 2016 r.

EBC w 2016 r. prowadził politykę ukierunkowaną na wsparcie kredytowania gospodarki i ożywienie w strefie euro, celem utrzymania stabilności cen¹³¹. Europejski Bank Centralny w 2016 r. wciąż utrzymywał stopy procentowe na rekordowo niskim poziomie. EBC utrzymywał w 2016 r. stopę depozytu na ujemnym poziomie. W marcu 2016 r. EBC obniżył tę stopę o 10 p.b. do poziomu -0,40%¹³² oraz zadeklarował gotowość do rozszerzenia skali, jak i wydłużenia w czasie programu skupu obligacji skarbowych. Ujemna stopa depozytu w banku centralnym strefy euro w 2016 r. spowodowała, że krótkoterminowe stopy rynku pieniężnego również były okresowo ujemne (stopa *overnight*). Depozyty w EBC „na koniec dnia” w 2016 r. wyniosły 424,2 mld EUR wobec 212,4 mld EUR w 2015 r. (wzrost o 99,7%)¹³³. Poziom depozytów niefinansowych przedsiębiorstw zwiększył się w 2016 r. w strefie euro o 6,3%, w przypadku gospodarstw domowych depozyty zwiększyły się o 4,1%¹³⁴. Średnia stopa depozytu dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych dla nowych klientów w 2016 r. również odznaczała się trendem malejącym, odpowiednio wynosząc 0,18% (wobec 0,32% w 2015 r.) i 0,56% (wobec 0,81% w 2015 r.)¹³⁵.

Bank Centralny Japonii (BoJ) w 2016 r. kontynuował prowadzenie luzowania ilościowego i jakościowego polityki pieniężnej (QQE¹³⁶), ustalając że docelowy poziom inflacji ma być wyższy niż 2%. Dotychczasowy cel inflacyjny na poziomie 2% nie został osiągnięty od 3 lat. Polityka luzowania monetarnego była prowadzona przez trzy kanały: utrzymywanie stóp procentowych na niskim poziomie, osiągnięcie wzrostu oczekiwań inflacyjnych oraz równoważenie struktury papierów wartościowych instytucji finansowych. W 2016 r. BoJ deklarował wzrost bazy monetarnej powyżej 80 bln JPY. Stopa depozytu ustalona przez BoJ pozostała w 2016 r. na tym samym poziomie (-0,10%). Ponadto kontynuowano zakup obligacji skarbowych, osiągając średnioterminowy cel inflacyjny oraz stymulację koniunktury gospodarki japońskiej. Skutkowało to spadkiem poziomu rentowności japońskich 10-letnich obligacji skarbowych z poziomu 0,27% w 2015 r. do 0,05% w 2016 r., natomiast poziom rentowności obligacji 5-letnich na koniec 2016 r. był ujemny (-0,10%)¹³⁷.

Komitet Polityki Pieniężnej Banku Anglii w sierpniu 2016 r. obniżył stopę procentową o 25 p.b. do poziomu 0,25%. Decyzja ta wpłynęła na spadek rentowności brytyjskich obligacji. Podjęto również działania w zakresie rozszerzenia programu zakupu aktywów z 375 mld GBP do 435 mld GBP oraz

¹³¹ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 17.

¹³² EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 46.

¹³³ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, Annex C2.

¹³⁴ <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=10000032>

¹³⁵ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 58.

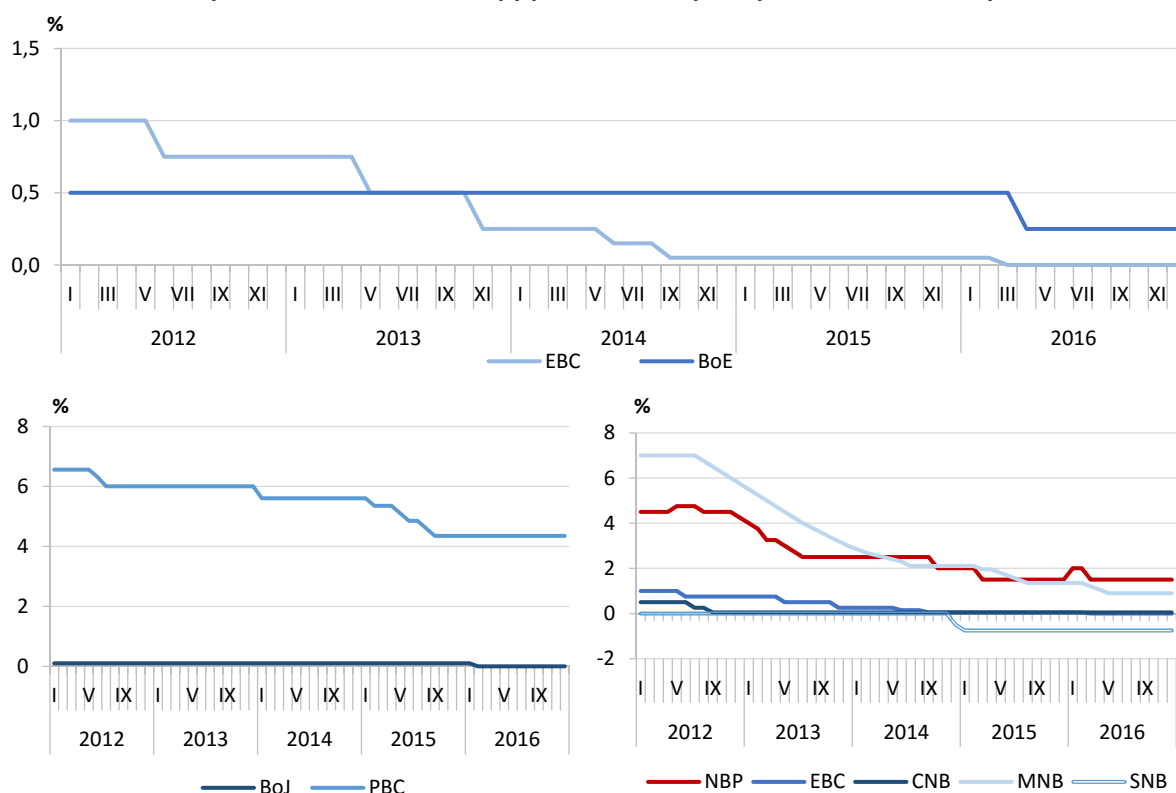
¹³⁶ *Quantitative and Qualitative Easing*

¹³⁷ <https://www.investing.com/rates-bonds/>

wsparcia akcji kredytowej (nowy program *Term Funding Scheme*). Ponadto BoE uruchomił program skupu obligacji korporacyjnych o wartości 10 mld funtów do końca 2017 r. Wynikało to z oczekiwania na dalsze pogorszenie koniunktury związanej z oczekiwanym Brexitem, która wiązała się również z pogarszającą się koniunkturą brytyjskiej gospodarki i z sygnałami słabnących inwestycji¹³⁸.

Narodowy Bank Szwajcarii (SNB) kontynuował w 2016 r. wprowadzoną od 2014 r. politykę ujemnych stóp procentowych, celem ograniczenia napływu kapitału zagranicznego i dalszego umacniania się franka. W 2016 r. frank szwajcarski w ocenie SNB był wciąż znacząco przewartościowany. SNB utrzymał w 2016 r. decyzję o ujemnej stopie procentowej na poziomie -0,75%. Docelowe pasmo wahań dla 3-miesięcznego LIBOR zostało ustalone na poziomie od -1,25% do -0,25%, podobnie jak w 2015 r.¹³⁹

Wykres 90. Podstawowe stopy procentowe wybranych banków centralnych

Uwaga: Fed – Rezerwa Federalna Stanów Zjednoczonych, EBC – Europejski Bank Centralny, BoE – Bank Anglii, BoJ – Bank Japonii, PBC – Ludowy Bank Chin, NBP – Narodowy Bank Polski, CNB – Narodowy Bank Czeski, MNB – Węgierski Bank Narodowy, SNB – Narodowy Bank Szwajcarii.

Źródło: dane Fed, EBC, NBP, MNB, global-rates.com

Ludowy Bank Chin (PBC) w 2016 r. prowadził wciąż luzowanie polityki pieniężnej, rozpoczęte w listopadzie 2014 r., utrzymując stopę pożyczkową i depozytową odpowiednio na poziomie 4,35% i 1,50%. Ponadto, Ludowy Bank Chin obniżył, ponownie jak w roku poprzednim, stopę rezerwy obowiązkowej o 50 p.b. czyli 17,0%, celem wsparcia akcji kredytowej banków. Rezerwy walutowe PBC w grudniu spadły o 41 mld USD, do poziomu 3,01 bln USD, osiągając najniższy poziom od 2011 r.¹⁴⁰. Wysoka dewaluacja juana wobec dolara wynikała z umacniającego się kursu dolara, co zwiększało

¹³⁸ BoE, Financial Stability Report, (2017), London, s. 31-32.

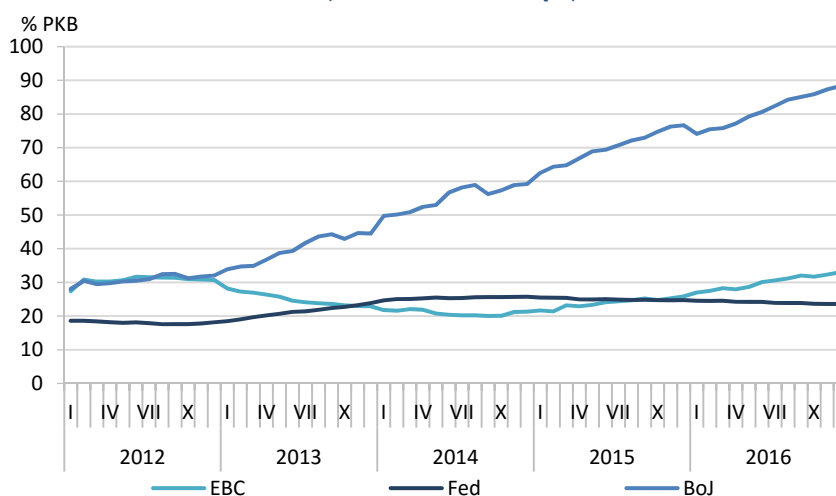
¹³⁹ https://www.snb.ch/en/iabout/monpol/id/monpol_current

¹⁴⁰ Dane BIS.

presję na odpływ kapitału. W Chinach w 2016 r. znacząco spadł również eksport, co miało wpływ na podjęcie przez PBC interwencji walutowych. Ponadto Ludowy Bank Chin w 2016 r. dokonywał interwencji na rynku międzybankowy w ramach operacji średnioterminowych, celem obniżenia stóp na rynku pieniężnym (precyzyjne działania stymulacyjne).

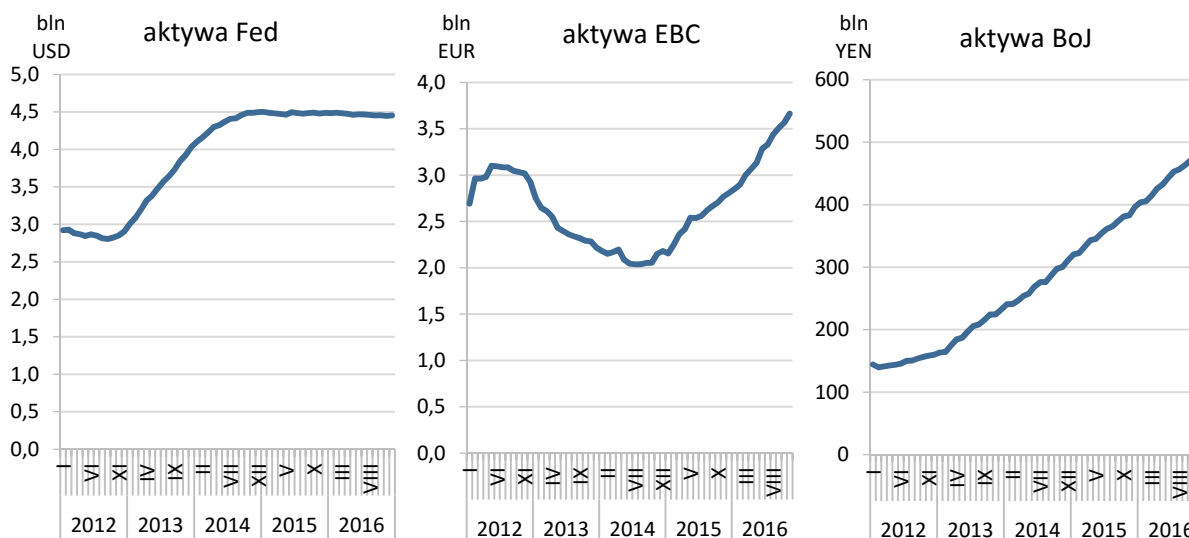
Zmiany w zakresie prowadzonej polityki monetarnej przez banki centralne znalazły swoje odzwierciedlenie w bilansach tych banków. Na koniec 2016 r. aktywa Fed w relacji do 2015 r. zmniejszyły się o 0,8%, natomiast EBC zwiększyły się o 32,2%, a BoJ o 24,4%. Aktywa Fed w relacji do PKB wyniosły na koniec 2016 r. 23,6% PKB (24,7% PKB w 2015 r.), EBC 33,0% PKB (25,9% PKB w 2015 r.), a w BoJ 88,3% PKB (76,7% PKB w 2015 r.).

Wykres 91. Aktywa banków centralnych w relacji do PKB
(dane na koniec miesiąca)

Źródło: MFW, baza WEO.

Wykres 92. Aktywa banków centralnych

Źródło: Dane EBC, Fed, BoJ.

2. SYTUACJA NA RYNKACH FINANSOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

RYNKI FINANSOWE

Nastroje na europejskich rynkach finansowych w 2016 r. były warunkowane przez zróżnicowane czynniki wprowadzające wyższą wycenę ryzyka. Do czynników pogarszających nastroje inwestorów w 2016 r. zaliczyć można m.in. niepewność związaną z możliwością wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej oraz wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych i związane z tym zmiany administracyjne oraz zapowiedzi Fed o dalszych podwyżkach stóp procentowych i oczekiwaną reakcją przez inwestorów na dalsze luzowanie polityki pieniężnej przez ECB. Na decyzje inwestorów w ujęciu globalnym wpływały również obawy o kondycję gospodarki Chin, Brazylii oraz Rosji.

W 2016 r. sytuację na rynkach finansowych strefy euro nadal w znacznym stopniu kształtowała akomodacyjna polityka pieniężna prowadzona przez EBC, która warunkowała spadek dochodowości obligacji skarbowych strefy euro w pierwszych trzech kwartałach roku. W IV kwartale 2016 r. czynniki o charakterze globalnym kształtowały wzrost dochodowości obligacji skarbowych strefy euro. Ponadto, stopy procentowe rynku pieniężnego oraz koszty finansowania zewnętrznego dla przedsiębiorstw niefinansowych odnotowały spadek w 2016 r., osiągając najniższe wielkości w historii. W 2016 r. w strefie euro wystąpiła dalsza poprawa warunków finansowania dla przedsiębiorstw niefinansowych i gospodarstw domowych¹⁴¹.

Na rynki finansowe wpływała słaba sytuacja finansowa banków europejskich, szczególnie tych, o wysokim wskaźniku należności zagrożonych. Inwestorzy obawiali się, że niektóre z tych podmiotów nie będą w stanie realizować zobowiązań z tytułu wyemitowanych obligacji lub że dojdzie do ich umorzenia albo konwersji na akcje¹⁴².

Akcja kredytowa w strefie euro wobec rezydentów strefy euro rosła przez cały 2016 r., osiągając na koniec roku poziom wyższy o 4,7% (2,3% w 2015 r.). Poprawa dynamiki był widoczna szczególnie w segmencie kredytów dla przedsiębiorstw, co wynikało ze spadku stóp procentowych kredytów i pożyczek bankowych, które były wspierane przez kontynuowany spadek kosztów finansowania bankowego, związanych z niekonwencjonalnymi działaniami monetarnymi EBC. Konsolidacja bilansów banków oraz utrzymujący się wysoki poziom kredytów zagrożonych w niektórych krajach w dalszym ciągu ograniczają dynamikę akcji kredytowej¹⁴³. Ujemne stopy depozytowe utrzymywane przez EBC wpłynęły na zmniejszenia marż kredytów przez banki w strefie euro, które łagodziły w 2016 r. swoje kryteria kredytowe.

Nastroje na europejskich rynkach finansowych były zróżnicowane i rynki te można podzielić na dwie grupy: cechujące się wzrostem, m.in. Wielka Brytania, Polska, Austria, Słowacja, Niemcy, Francja i Grecja oraz spadkiem notowań, m.in. Portugalia, Włochy, Szwajcaria, Irlandia, Czechy i Hiszpania. Do indeksów giełd europejskich, w których stopy zwrotu osiągnęły wysoki poziom dodatni w 2016 r. zaliczyć można: BUX – Węgry: 33,8%, FTSE 100 – Wielka Brytania: 14,4%, WIG – Polska: 11,4%, ATX – Austria: 9,2% oraz SAX – Słowacja: 9,0%. Do indeksów, dla których stopy zwrotu w 2016 r. były najniższe zaliczyć można: PSI20 – Portugalia: -11,9%, FTSE MIB – Włochy: -10,2% oraz SMI – Szwajcaria: -5,6%¹⁴⁴.

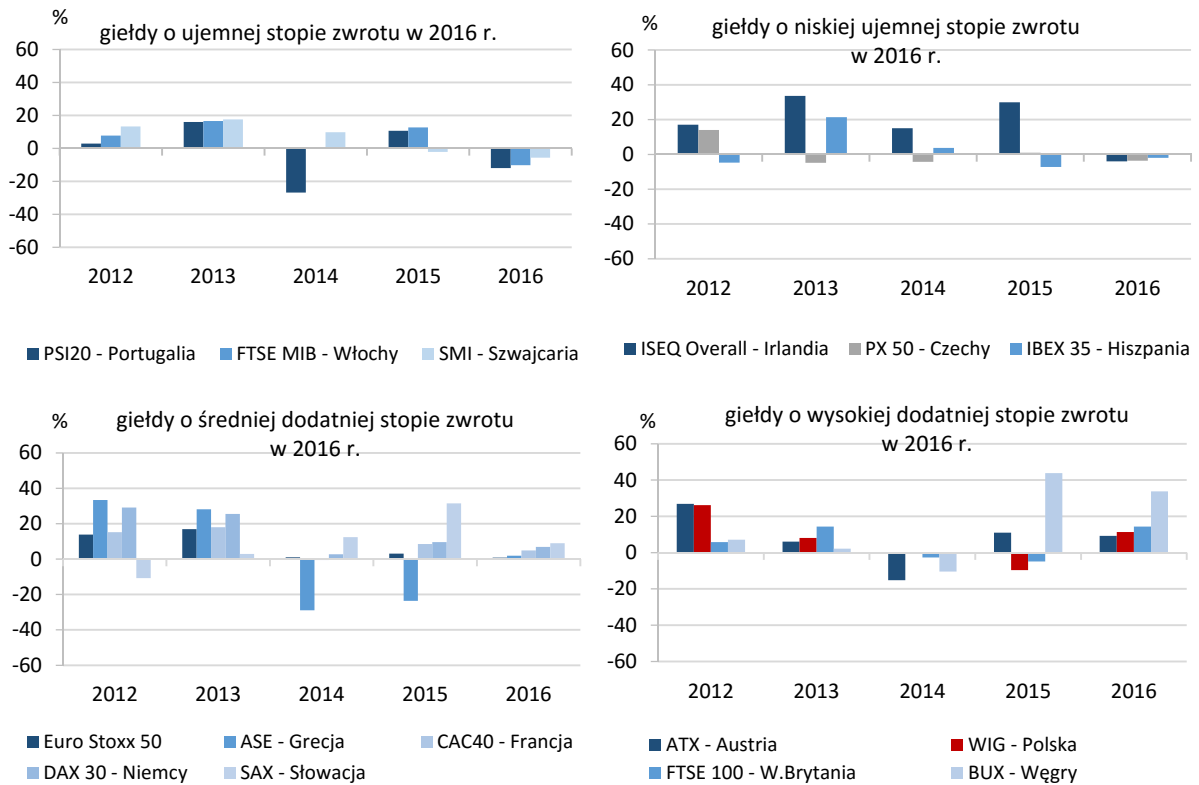
¹⁴¹ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 49.

¹⁴² NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2016 r.*, (2016), Warszawa, s. 24.

¹⁴³ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 34-35.

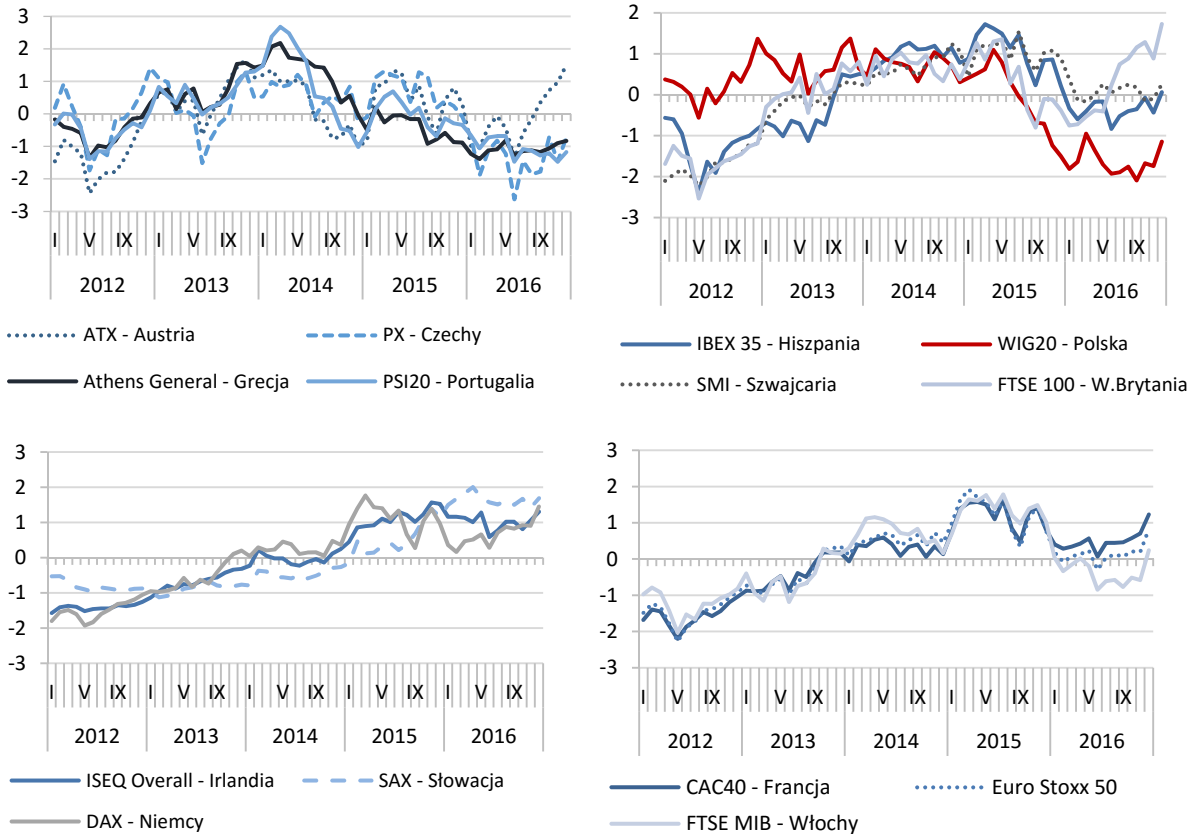
¹⁴⁴ Obliczenia własne na podstawie danych investing.com (stopa zwrotu została obliczona w ujęciu rocznym w odniesieniu do notowań „otwarcia” na początku roku i „zamknięcia” na końcu roku dla wybranych indeksów giełd europejskich).

Wykres 93. Stopy zwrotu indeksów giełd europejskich

Źródło: Dane giełd, dane EBC.

Wykres 94. Znormalizowane indeksy giełd europejskich dla okresu 2012-2016

Źródło: Dane giełd, dane EBC.

POLITYKA MONETARNA

Polityka pieniężna EBC prowadzona była w 2016 r. w warunkach niskiej inflacji. Działania podjęte przez Radę Prezesów EBC wiązały się z wdrożeniem niestandardowych programów, które miały zapewnić wzrost płynności w sektorze bankowym. Łagodzenie polityki pieniężnej przez EBC było realizowane przez program zakupu aktywów (APP), który przyczynił się do spadku stóp rynkowych, co było również związane z utrzymaną ujemną stopą depozytową w EBC. Wartość zakupów dokonywanych przez EBC i krajowe banki centralne w ramach programu APP od kwietnia do grudnia 2016 r. wynosił średnio 80 mld EUR miesięcznie (wobec 60 mld EUR w 2015 r.)¹⁴⁵. Ponadto, Rada Prezesów EBC w grudniu 2016 r. podjęła decyzję o wydłużeniu horyzontu zakupów netto aktywów w okresie dłuższym niż do marca 2017 r.¹⁴⁶.

Podobnie jak w latach poprzednich, EBC wspierał płynność poprzez realizację podstawowych operacji refinansujących (MRO) oraz nowej serii ukierunkowanych dłuższych operacji refinansujących (TLTRO-II), które zostały ogłoszone w marcu. W 2016 r. EBC przeprowadzono trzy operacje refinansujące TLTRO-II. Wykorzystanie tego programu wyniosło 506,7 mld EUR do końca roku 2016, czyli ok. 43% całkowitego wyznaczonego limitu kredytu dla banków strefy euro w ramach TLTRO-II. Działania te były głównym impulsem polityki pieniężnej pozwalającym, na zwiększenie akcji kredytowej w strefie euro.

Na koniec 2016 r. papiery wartościowe na potrzeby polityki pieniężnej EBC obejmowały papiery nabyte w ramach trzech programów skupu obligacji zabezpieczonych, programu dotyczącego rynków papierów wartościowych (SMP), programu skupu papierów wartościowych zabezpieczonych aktywami (ABSPP) i programu skupu aktywów sektora publicznego (PSPP). Sam program SMP nie był uruchamiany w 2016 r. Za wzrost ekspansji monetarnej EBC odpowiada program skupu aktywów (APP), który obejmuje zakup papierów wartościowych sektora prywatnego i publicznego w ramach czterech podprogramów: skupu papierów sektora publicznego (PSPP), papierów zabezpieczonych aktywami (ABSPP), trzeciego programu skupu listów zastawnych (CBPP3) oraz skupu papierów sektora prywatnego (CSPP)¹⁴⁷. Program PSPP w 2016 r. wiązał się z zakupem papierów wartościowych na kwotę 112,3 mld EUR (wobec 39,4 mld EUR w 2015 r.), program ABSPP 22,8 mld EUR (wobec 15,2 mld EUR w 2015 r.), program CBPP3 16,7 mld EUR (wobec 11,4 mld EUR w 2015 r.)¹⁴⁸.

Działania luzowania monetarnego EBC znalazły odzwierciedlenie w kształtowaniu się kursu walutowego i krótkoterminowej stopy procentowej. Wskaźnik MCI¹⁴⁹, ujmujący syntetyczne kształtowanie się restrykcyjności polityki monetarnej, wzrósł w 2016 r. w porównaniu do 2015 r. Poziom wskaźnika MCI w 2016 r. wyniósł -3,04 wobec -3,19 w 2015 r. Spadek wskaźnika MCI w 2016 r. był determinowany zasadniczo przez spadek realnego kursu walutowego. Najwyższy średni poziom MCI odnotowano w I kwartale 2016 r. (-3,11), najniższy w II kwartale (-3,00), a w III i IV wskaźnik ten utrzymywał się na tym samym poziomie (-3,03). Wskaźnik MCI przyjął najniższy poziom w październiku 2016 r. (-2,88), a najwyższy w marcu (-3,24).

¹⁴⁵ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 46.

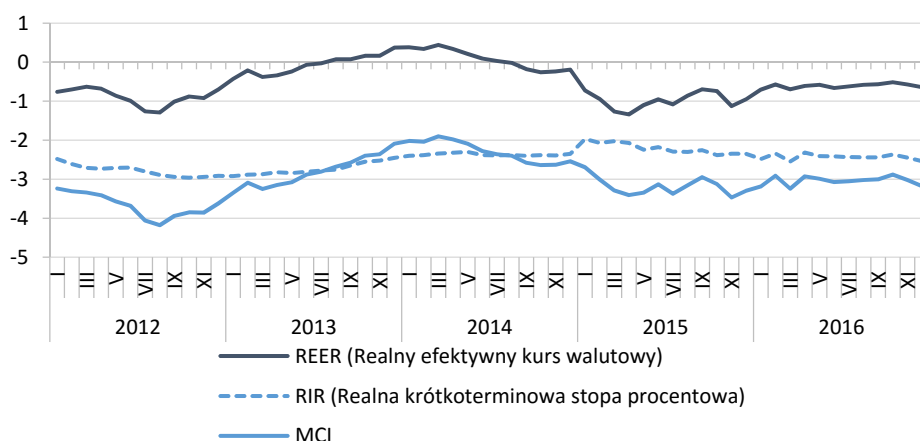
¹⁴⁶ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 49.

¹⁴⁷ W programie CSPP krajowe banki centralne mogą skupować obligacje o ratingu inwestycyjnym, denominowane w EUR, emitowane przez niebędące bankami przedsiębiorstwa ze strefy euro.

¹⁴⁸ EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. A 33.

¹⁴⁹ Ang. *Monetary Conditions Index* – wskaźnik MCI obliczany jest jako średnia ważona realnej krótkoterminowej stopy procentowej i realnego efektywnego kursu walutowego w stosunku do ich wartości w okresie bazowym. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm

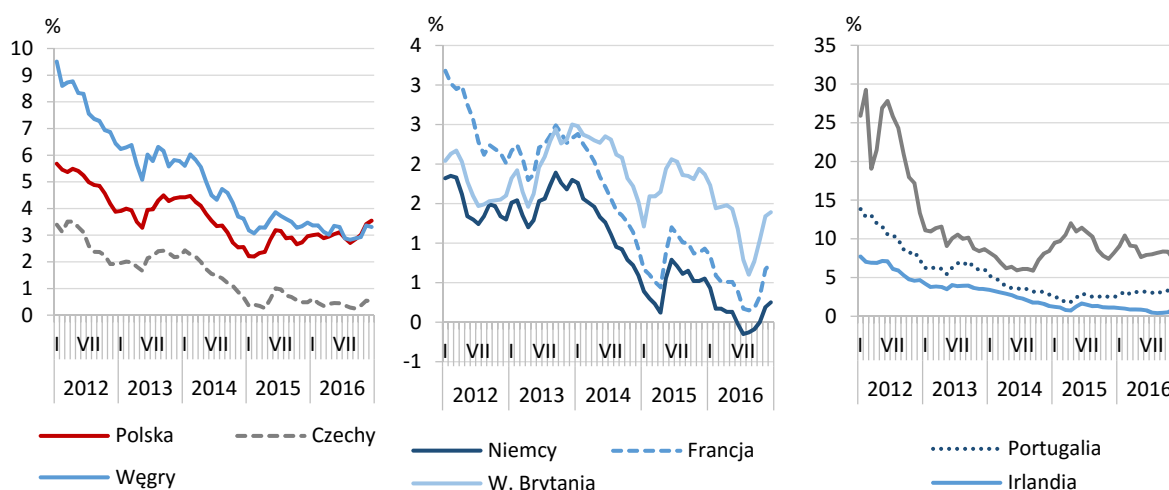
Wykres 95. Wskaźnik MCI dla strefy euro i jego składowe

Źródło: dane KE.

Poziom rentowności 10-letnich rządowych obligacji europejskich był niższy na koniec 2016 r. w porównaniu do 2015 r. w większości krajów europejskim. Średni poziom rentowności tych obligacji dla 28 krajów UE spadł o 0,17 p. proc. Najwyższe spadki rentowności obligacji odnotowano w takich krajach jak: Grecja (o 1,27 p. proc.), Litwa (o 1,18 p. proc.), Chorwacja (o 0,97 p. proc.), Słowenia (o 0,65 p. proc.), Bułgaria (o 0,63 p. proc.), Wielka Brytania (o 0,48 p. proc.), Malta (o 0,47 p. proc.), Dania (o 0,44 p. proc.), Finlandia (o 0,40 p. proc.), Australia (o 0,33 p. proc.), Cypr (o 0,32 p. proc.), Szwecja (o 0,32 p. proc.), Holandia (o 0,31 p. proc.) oraz Niemcy (o 0,30 p. proc.). Rentowność obligacji strefy euro na koniec 2016 r. wykazała spadek o 0,16 p. proc. wobec 2015 r. Natomiast najwyższy wzrost poziomu rentowności odnotowano dla Portugalii (o 1,25 p. proc.), Polski (o 0,58 p. proc.), Włoch (o 0,31 p. proc.) oraz Słowacji (o 0,29 p. proc.).

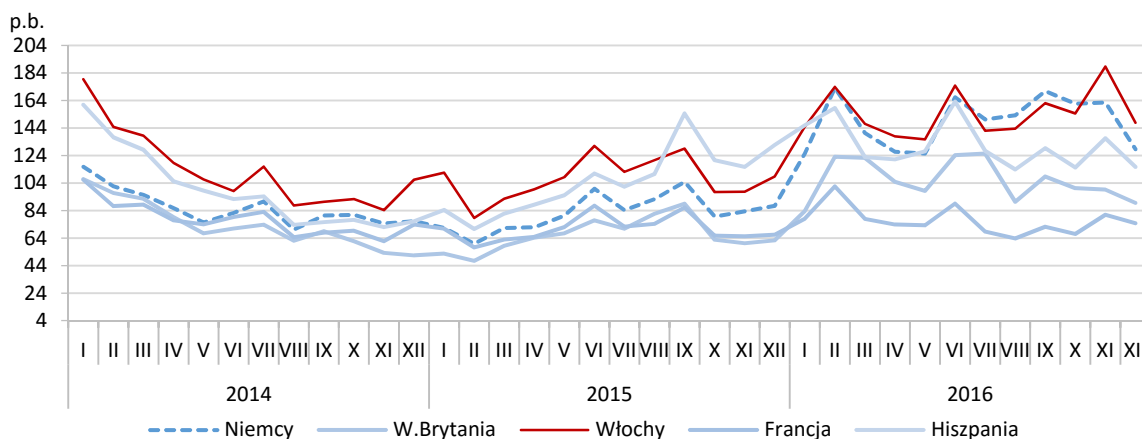
Wykres 96. Rentowność 10-letnich obligacji

Źródło: dane Eurostatu.

Sytuację europejskich banków, które muszą spełniać zaostrzone wymogi regulacyjne przy ujemnych stopach procentowych wpływają na spadek marż kredytowych. Na koniec 2016 r. odnotowano wzrost notowań pięcioletnich CDS; najwyższy ich poziom wystąpił we Włoszech – 147,8 p.b. (wobec 108,7 p.b. w 2015 r.) oraz w Niemczech – 128,7 p.b. (87,5 p.b. w 2015 r.).

Wykres 97. Pięcioletnie spready CDS dla banków

Źródło: Riksbank, *Financial stability report 2017, part 1*, (2017), Stockholm, annex.

DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKÓW EUROPEJSKICH

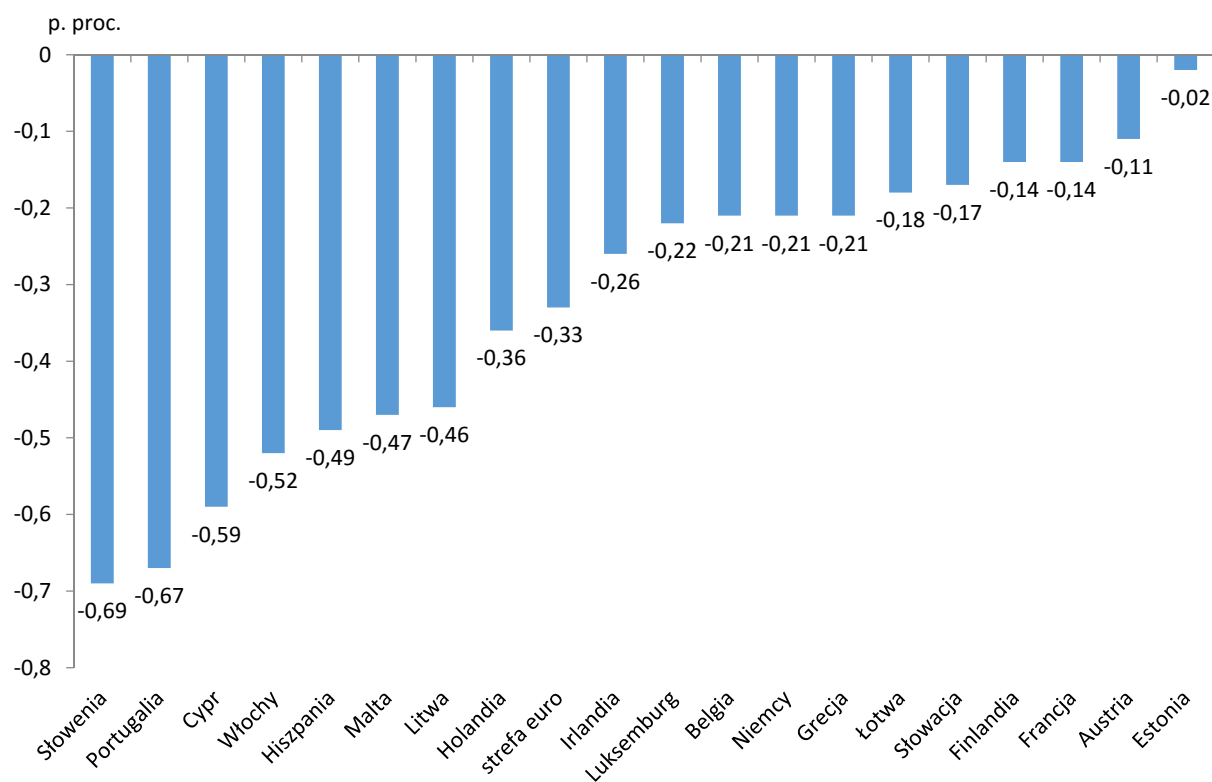
W 2016 r. podaż kredytów w strefie euro cechowała poprawa w porównaniu do 2015 r. Wynikało to ze złagodzenia warunków finansowania przez banki. Popyt na kredyt wspierały spadki kosztów kredytowania. Koszt kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych strefy euro był najniższy w historii, jednak nadal różnił się w zależności od kraju, przy czym koszt kredytów długoterminowych spadł bardziej niż koszt kredytów krótkoterminowych. W roku 2016 obserwowano dalszą poprawę w zakresie kredytów bankowych zaciąganych przez sektor gospodarstw domowych. Średnia stopa kredytu dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w 2016 r. odznaczała się trendem malejącym, a jego poziom wyniósł odpowiednio 1,92% na koniec 2016 r. (wobec 2,25% w 2015 r.) oraz 1,97% (wobec 2,26% w 2015 r.)¹⁵⁰. Poziom kredytów dla przedsiębiorstw zwiększył się o 1,8%, a w przypadku gospodarstw domowych wzrósł o 2,3%¹⁵¹.

We wszystkich krajach europejskich w 2016 r. „złożony koszt kredytu” (średnio dla danej grupy) dla przedsiębiorstw niefinansowych obniżył się. Najwyższy koszt kredytów dla przedsiębiorstw zanotowano w Grecji, gdzie wyniósł 4,92% (wobec 5,13% w roku poprzednim). Najniższy koszt finansowania odnotowano w Luksemburgu 1,34% (1,56% w 2015 r.) i Holandii 1,48% (1,84% w 2015 r.). Nieznacznie wyższy poziom kredytu łącznego dla gospodarstw domowych w 2016 r. wobec 2015 r. wystąpił jedynie na Łotwie i Grecji (wzrost o 0,06 p. proc.) oraz Malcie i Estonii (wzrost o 0,02 p. proc.). Koszt kredytu w ujęciu rocznym w 2016 r. dla gospodarstw domowych wyniósł średnio w strefie euro 1,97% wobec 2,26% w 2015 r. Najwyższy koszt finansowania tych podmiotów wystąpił w Irlandii 3,25% (3,42% w roku poprzednim) oraz na Cyprze 3,08% (3,63% w 2015 r.). Najniższy koszt finansowania odnotowano w Finlandii 1,16% (1,36% w roku poprzednim).

¹⁵⁰ <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691382>

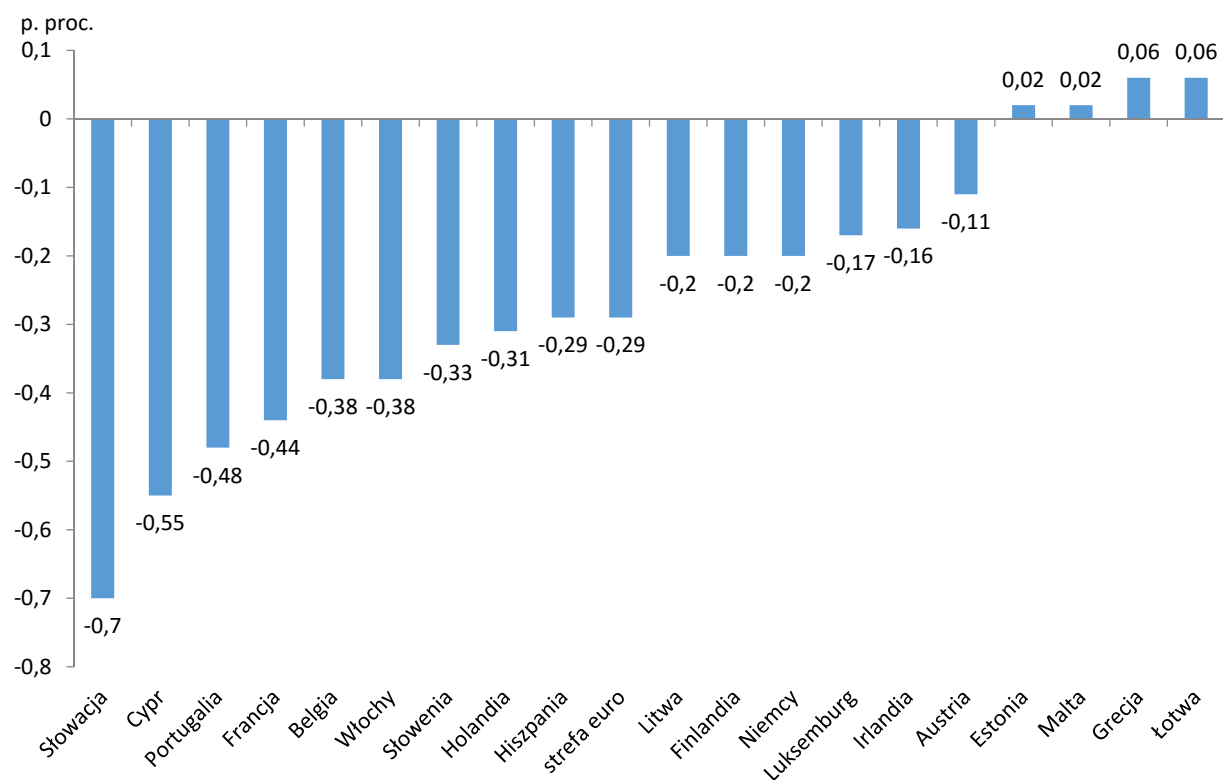
¹⁵¹ <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=10000031>

Wykres 98. Zmiana w złożonym koszcie kredytu dla przedsiębiorstw niefinansowych w krajach strefy euro
(oprocentowanie roczne; nowe umowy; średnie okresowe)

Źródło: dane EBC.

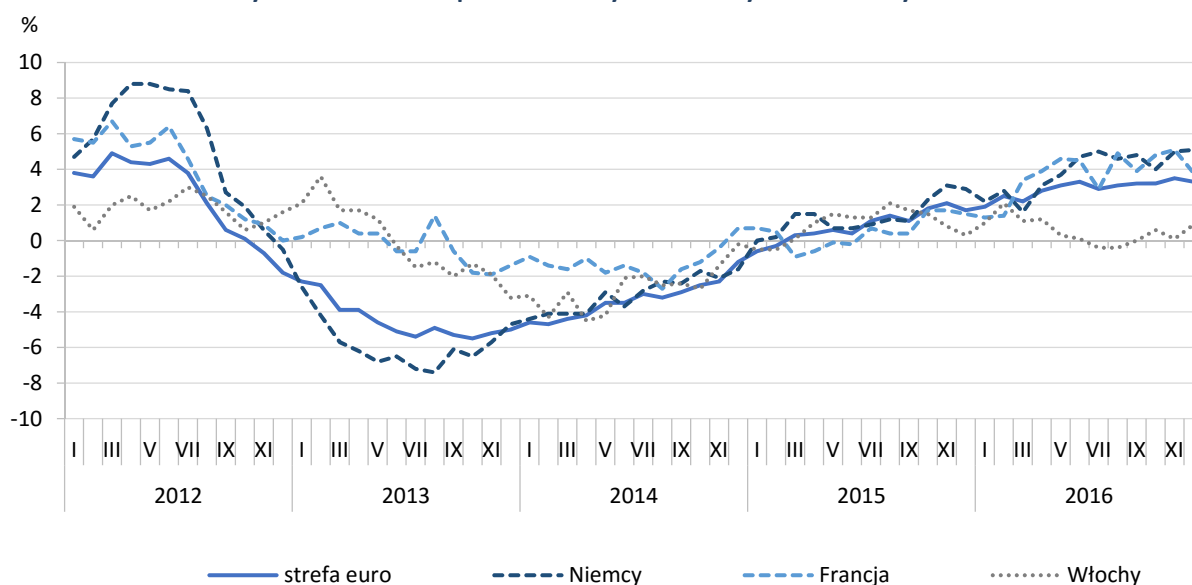
Wykres 99. Zmiana w złożonym koszcie kredytu dla gospodarstw domowych w krajach strefy euro
(oprocentowanie roczne; nowe umowy; średnie okresowe)

Źródło: dane EBC.

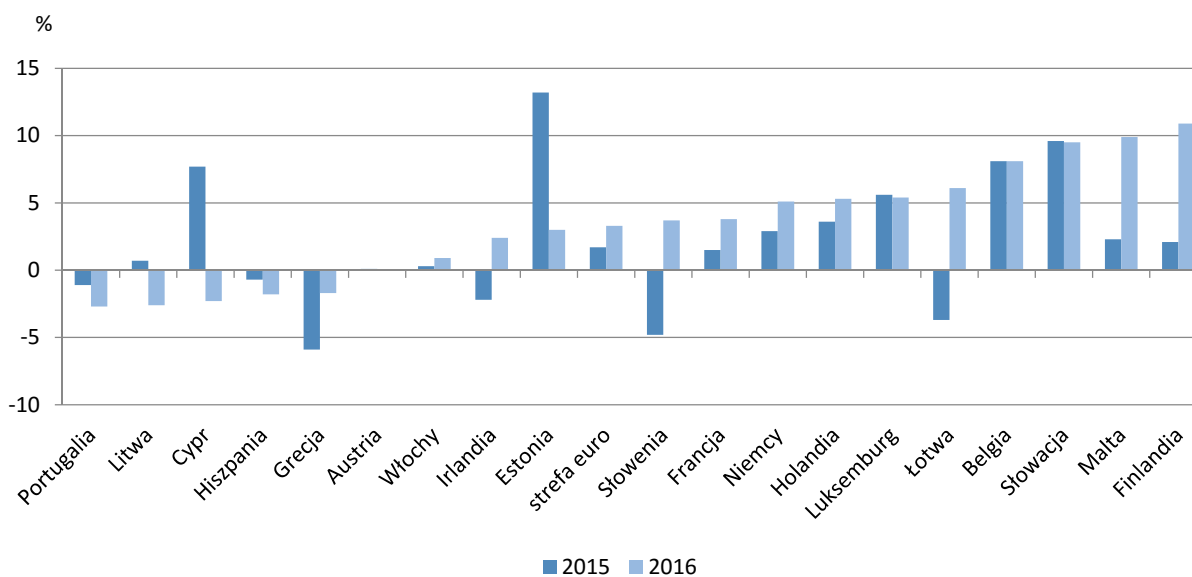
Średnio w całej strefie euro poziom udzielonych kredytów w 2016 r. zwiększył się o 3,3% (wobec 1,7% w 2015 r.). Na koniec 2016 r. najwyższy wzrost wartości kredytów w ujęciu rocznym odnotowano w Finlandii (10,9%), na Malcie (9,9%), na Słowacji (9,5%), w Belgii (8,1%) oraz na Łotwie (61,%). Ograniczenie działalności kredytowej banków stwierdzono m.in. w Portugalii (-2,7%), na Litwie (-2,6%), na Cyprze (-2,3%), w Hiszpanii (-1,8%) oraz w Grecji (-1,7%). Poziom kredytowania w Austrii pozostał na tym samym poziomie.

Wykres 100. Zmiana poziomu kredytów dla rezydentów strefy euro

Źródło: dane EBC.

Wykres 101. Zmiana poziomu kredytów dla rezydentów strefy euro w 2016 r. wobec 2015 r. (według stanu na koniec roku)

Źródło: dane EBC.

NADZÓR FINANSOWY

EBC, po utworzeniu w 2015 r. jednolitego mechanizmu nadzorczego (ang. *Single Supervisory Mechanism – SSM*), rozpoczął realizację zadań mikroostrożnościowych i makroostrożnościowych w UE¹⁵². W strefie euro odpowiedzialność za decyzje o działaniach makroostrożnościowych jest dzielona pomiędzy krajowe organy i EBC. Rada Prezesów wydała w 2016 r. pierwszy komunikat w sprawie polityki makroostrożnościowej¹⁵³, będący rezultatem prac Forum Makroostrożnościowego, które składa się z Rady Prezesów oraz Rady ds. Nadzoru EBC. Wszystkie 19 krajów strefy euro raz na kwartał są zobligowane do przeprowadzania oceny cyklicznego ryzyka systemowego i ustalania poziom antycyklicznego bufora kapitałowego. Rada Prezesów w 2016 r. zgodziła się z decyzjami organów krajowych w sprawie antycyklicznego bufora kapitałowego w danym kraju. W roku 2016 EBC, organy krajowe i Rada Stabilności Finansowej, uaktualniły ocenę banków globalnych o znaczeniu systemowym w krajach strefy euro. W wyniku tej oceny 8 banków z Francji, Niemiec, Włoch, Holandii i Hiszpanii oznaczano jako banki globalne o znaczeniu systemowym. Organy krajowe zdecydowały także o buforach kapitałowych dla 110 innych instytucji o znaczeniu systemowym.

EBC w 2016 r. pełnił w dalszym ciągu rolę analitycznego wsparcia w zakresie ocen stabilności finansowej dla Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego (ERRS).

W czerwcu 2016 r. Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (EBA) opublikowała wyniki stress testów dla 51 banków, który odpowiadały za 70% aktywów całego sektora bankowego UE¹⁵⁴. Test ten miał sprawdzić, jak europejskie banki poradziłyby sobie w sytuacji trwającej trzy lata recesji. Był to trzeci stress test przeprowadzony od czasu kryzysu finansowego w latach 2007-2009. Test ten nie miał ustalonego progu kapitału, który byłby konieczny do zaliczenia testu (w 2014 r. wymagano co najmniej 5,5% wskaźnika kapitału podstawowego CET1 po realizacji scenariusza szokowego). Najgorsze wyniki odnotował włoski bank Monte dei Paschi di Siena, który dla scenariusza szokowego odnotowałby ujemny współczynnik kapitałowy -2,4%, wskazujący na bankructwo. Drugim bankiem, który odnotował wynik poniżej 5,5%¹⁵⁵ był Allied Irish Bank z współczynnikiem 4,3%, następnie Raiffeisen Bank of Austria (6,1%) oraz RBS (7,45%). Przeprowadzone stress testy banków w 2016 r. dla europejskiego systemu bankowego cechowały się lepszymi wynikami niż w 2014 r., gdyż średni współczynnik adekwatności kapitałowej wyniósł 9,2%. Banki, które najgorzej przeszły stress testy wymagały dokapitalizowania. Wyniki banków greckich i portugalskich nie były upubliczniane przez EBA.

¹⁵² EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt, s. 67.

¹⁵³ http://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr161215_1.en.html

¹⁵⁴ <http://www.eba.europa.eu/-/eba-publishes-2016-eu-wide-stress-test-results>

¹⁵⁵ Próg „zdania” w poprzedniej edycji stress-testów.

3. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE

AKTYWA RYNKU FINANSOWEGO

Polski system finansowy w 2016 r. cechował się stabilizacją wartości aktywów sektora finansowego, przy zachowaniu wzrostu bazy kapitałowej banków. Stabilność sektora finansowego w Polsce kształtowana była przez czynniki krajowe, m.in. stabilną sytuację finansową przedsiębiorstw niefinansowych oraz poprawę sytuacji na rynku pracy.

Wartość aktywów systemu finansowego w Polsce na koniec 2016 r. wynosiła 2 356,7 mld zł, odnotowując wzrost o 6,1% w relacji do roku poprzedniego. Wartość aktywów sektora finansowego, podobnie jak w poprzednim roku, wykazała wzrost w sektorze bankowym, ubezpieczeniowym i funduszy inwestycyjnych. Ponadto, Otwarte Fundusze Emerytalne (OFE) odnotowały w 2016 r. wzrost wartości aktywów w odróżnieniu od roku 2014 i 2015, w którym wystąpił ich spadek. Spadek wartości aktywów nastąpił w przypadku spółdzielczych kasy oszczędnościowo-kredytowych.

Najwyższy udział w aktywach sektora finansowego w 2016 r. miał sektor bankowy, tj. banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały instytucji kredytowych – łącznie 72,6% (wobec 72,1% w 2015 r.). Wzrost sumy bilansowej sektora bankowego w 2016 r. wyniósł 7,0% (wobec 4,4% w roku poprzednim). W końcu 2016 r. aktywa banków komercyjnych i spółdzielczych oraz oddziałów instytucji kredytowych wyniosły łącznie 1 711,3 mld zł (1 600,0 mld zł w 2015 r.). W strukturze aktywów sektora bankowego dominowały aktywa banków komercyjnych oraz oddziałów zagranicznych banków – 1 554,0 mld zł, co oznacza wzrost o 6,6% (wobec 4,6% w 2015 r.). Aktywa banków spółdzielczych w 2016 r. ukształtowały się na poziomie 120,7 mld zł, wykazując wzrost o 9,9% (wobec 4,8% w roku poprzednim).

Wartość aktywów funduszy inwestycyjnych znacznie przewyższyła ich poziom z poprzednich lat. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. aktywa te zwiększyły się do 295,3 mld zł (o 3,1%). Liczba funduszy inwestycyjnych wzrosła o 115, do łącznej ich liczby 929.

Kontynuację spadku wartości aktywów w 2016 r. odnotowały spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe z 12,4 mld zł do 11,3 mld zł, tj. o 8,9% (wobec spadku o 9,5% w roku poprzednim). Poziom depozytów w tych podmiotach w 2016 r. pozostał na zbliżonym poziomie do roku poprzedniego, podobnie jak portfel kredytów netto. Na koniec 2016 r. działalność prowadziło 40 kas i w stosunku do końca 2015 r. ich liczba była mniejsza o 8¹⁵⁶.

Wartość aktywów zakładów ubezpieczeń w 2016 r. wzrosła o 5,4 mld zł, tj. o 2,5% i wyniosła 185,4 mld zł. Aktywa zakładów ubezpieczeń na życie wyniosły 103,2 mld zł (o 0,3% więcej), a zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych 82,2 mld zł (o 5,4% więcej)¹⁵⁷.

Aktywa netto otwartych funduszy emerytalnych na koniec 2016 r. wyceniono na 153,4 mld zł, tj. o 9,2% więcej niż rok wcześniej, odnotowując najwyższy wzrost wśród podmiotów sektora rynku finansowego.

¹⁵⁶ KNF, *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych na 31 grudnia 2016 r.*, (2017) Warszawa, s. 3-4.

¹⁵⁷ GUS, *Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń w 2016 roku*, (2017) Warszawa, s. 4.

Tabl. 62. Aktywa instytucji finansowych w Polsce

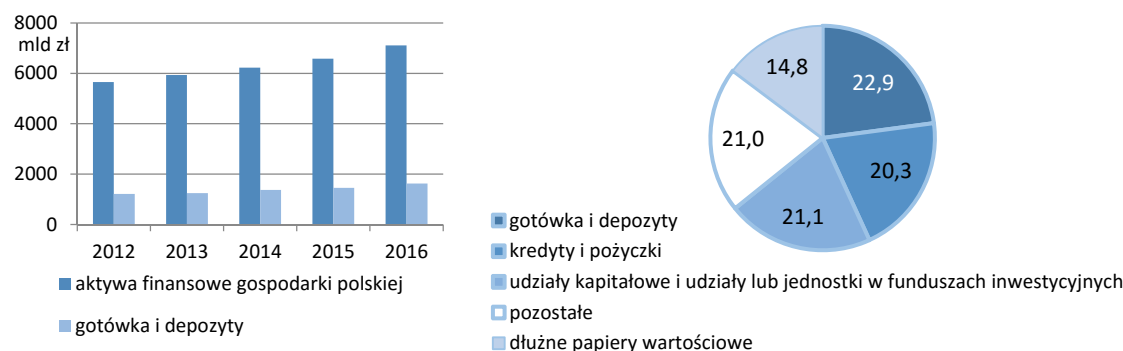
Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w mld zł				
Ogółem	1 958,4	2 104,7	2 108,7	2 220,2	2 356,7
Banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały instytucji kredytowych	1 350,2	1 406,0	1 532,0	1 600,0	1 711,3
Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe	16,9	18,7	13,7	12,4	11,3
Sektor ubezpieczeniowy	162,7	167,2	178,2	180,9	185,4
Fundusze inwestycyjne i Towarzystwa Funduszy Inwestycyjnych	159,0	213,5	235,8	286,4	295,3
Otwarte Fundusze Emerytalne	269,6	299,3	149,0	140,5	153,4

Źródło: dane KNF.

AKTYWA FINANSOWE GOSPODARKI POLSKIEJ

Aktywa finansowe całej gospodarki polskiej w 2016 r. wykazały wzrost o 8,0%. Największy udział w aktywach stanowiły aktywa instytucji finansowych – gotówka i depozyty, udziały kapitałowe i udziały, bądź jednostki w funduszach inwestycyjnych oraz kredyty i pożyczki, których udział wyniósł odpowiednio 22,9%, 21,1% oraz 20,3%. Aktywa w zakresie gotówki i depozytów wzrosły o 12,0% wobec roku poprzedniego.

Wykres 102. Aktywa finansowe oraz struktura aktywów finansowych gospodarki polskiej w 2016 r. według instrumentów

Źródło: dane NBP.

POLITYKA MONETARNA

Rada Polityki Pieniężnej (RPP) w 2016 r. podejmowała działania związane z prowadzeniem polityki pieniężnej, przy założeniu utrzymania inflacji na poziomie 2,5%, z dopuszczalnym przedziałem odchyień +/-1 p. proc.¹⁵⁸.

Polityka pieniężna w 2016 r. była kształtowana przez utrzymywane na historycznie niskim poziomie stopy procentowe przy słabnących oczekiwaniach rynku na ich dalsze obniżenie. Utrzymanie stóp procentowych na niezmiennym poziomie w I półroczu 2016 r. było

¹⁵⁸ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 5.

uzasadnione przez RPP przez zewnętrzny i przejściowy charakter czynników powodujących utrzymanie się deflacji. Na decyzje wpływ miało również wygaszanie się efektów spadku cen surowców¹⁵⁹. W II półroczu 2016 r. RPP utrzymała stopy procentowe na niezmiennym poziomie, wyjaśniając swoją decyzję przejściowym charakterem spowolnienia gospodarczego oraz oczekiwaniem na poprawę koniunktury w kolejnych kwartałach. Nasilenie oczekiwań w zakresie obniżenia stóp procentowych było obserwowane w maju i czerwcu 2016 r., co wynikało z obaw uczestników rynku związanych z potencjalnymi skutkami wyjścia Wielkiej Brytanii z UE¹⁶⁰.

W 2016 r. polityka pieniężna NBP była prowadzona w warunkach nadpłynności sektora bankowego¹⁶¹, przy czym wartość średnioroczna nadpłynności sektora bankowego wyniosła 73,2 mld zł, tj. zmniejszyła się o 18,3% w porównaniu do 2015 r. Nadpłynność sektora bankowego na koniec 2016 r. była niższa o 10,7 mld zł wobec 2015 r. i wyniosła 76,9 mld zł. Do spadku nadpłynności sektora bankowego przyczynił się m.in. wzrost pieniądza gotówkowego, który wyniósł 14,9% na koniec 2016 r. (wobec 15,6% w 2015 r.). Wzrost ten wynikał z wyższego poziomu rezerwy obowiązkowej. Na płynność sektora bankowego wpływ miał również wzrost depozytów sektora publicznego.

Wzrost płynności w sektorze bankowym w 2016 r. był kształtowany także przez skup walut obcych przez NBP w ramach transakcji Ministerstwa Finansów w wysokości 28,9 mld zł (wobec 35,3 mld zł w 2015 r.). Na poziom nadpłynności wpływ miała również sprzedaż walut obcych przez NBP, wynikająca z przewalutowania składki członkowskiej wpłacanej na rachunek KE (17,0 mld zł w 2016 r. wobec 16,2 mld zł w 2015 r.)¹⁶². Ograniczony poziom płynności sektora bankowego był warunkowany wyższym o 2,9 mld zł poziomem środków utrzymywanych w ramach rezerwy obowiązkowej (wzrost o 7,7% wobec 2015 r.), który wiązał się ze stopniowym wzrostem depozytów sektora bankowego, od których naliczana była rezerwa. W 2016 r. podstawowa stopa rezerwy obowiązkowej nie uległa zmianie i wyniosła 3,5%. Oprocentowanie środków rezerwy obowiązkowej wynosiło 0,9% stopy referencyjnej¹⁶³. Banki złożyły depozyty „na koniec dnia” w NBP w sumarycznej kwocie 284,2 mld zł¹⁶⁴, co oznacza wzrost o 55,6% w relacji do depozytów złożonych w 2015 r.¹⁶⁵ Średni dzienny poziom depozytów „na koniec dnia” wyniósł 772,3 mln zł wobec 500,3 mln zł w 2015 r.¹⁶⁶

¹⁵⁹ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 8.

¹⁶⁰ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego w grudniu 2016 r.*, (2016), Warszawa, s. 25.

¹⁶¹ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 11. „Nadpłynność sektora bankowego jest to nadwyżka środków pozostająca w sektorze bankowym ponad wymagany poziom rezerwy obowiązkowej, obliczana w odpowiednich okresach utrzymywania rezerwy. Miarą nadpłynności jest saldo przeprowadzanych przez bank centralny operacji otwartego rynku oraz depozytowo-kredytowych”.

¹⁶² NBP, *Raport roczny 2016. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2017), Warszawa, s. 13-14.

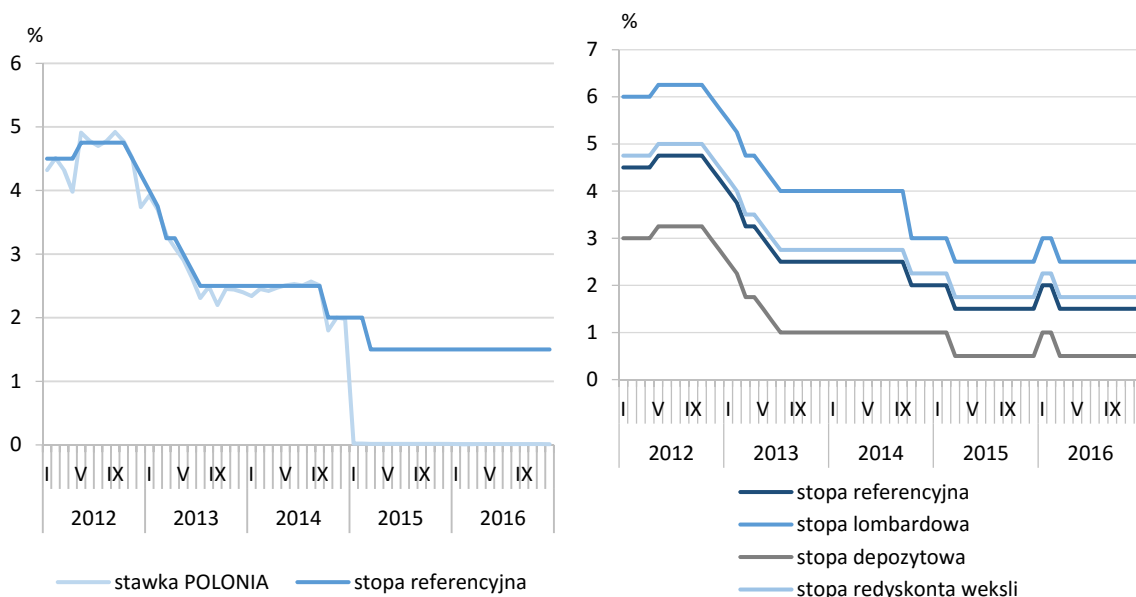
¹⁶³ NBP, *Raport roczny 2016. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2017), Warszawa, s. 24.

¹⁶⁴ Lokaty terminowe banków w NBP (depozyt na koniec dnia), dane zostały obliczone za dni ich utrzymywania w 2015 r.

¹⁶⁵ NBP, *Raport roczny 2016. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2017), Warszawa, s. 26.

¹⁶⁶ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2016*, (2017), Warszawa, s. 15.

Wykres 103. Stawka POLONIA vs stopa referencyjna NBP oraz porównanie stóp procentowych

Źródło: dane NBP.

Stawka POLONIA w 2016 r. kształtowała się w pobliżu poziomu stopy referencyjnej NBP. Średnie absolutne odchylenie stawki POLONIA od stopy referencyjnej NBP wyniosło 16 p.b. i było wyższe w porównaniu do roku poprzedniego (12 p.b. w 2015 r.). Utrzymanie nieznacznego odchylenia stawki POLONIA od stopy referencyjnej NBP było możliwe dzięki prowadzonym operacjom otwartego rynku, zarówno tym podstawowym, jak i dostrajającym, które były przeprowadzane z inicjatywy banku centralnego¹⁶⁷. Przyczyniło się to do zapewnienia bankom przez NBP odpowiednich warunków do bilansowania własnych pozycji płynnościowych w okresie utrzymywania rezerwy obowiązkowej. Poziom rentowności prowadzonych poszczególnych operacji był zbliżony, bądź równy stopie referencyjnej NBP¹⁶⁸.

Od 1 lutego 2016 r. zaczął obowiązywać podatek bankowy, którym zgodnie z ustawą objęte zostały aktywa instytucji finansowych¹⁶⁹. Podatek jest rozliczany miesięcznie według stawki wynoszącej 0,0366% podstawy opodatkowania. Podstawę opodatkowania, w przypadku podatników z „sektora bankowego”, obniża się o wartości wskazane w ustawie, w tym o wartość kapitałów własnych. Wraz z wprowadzeniem podatku od niektórych instytucji finansowych¹⁷⁰ w styczniu 2016 r. wystąpił spadek

¹⁶⁷ NBP, *Raport roczny 2016. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2017), Warszawa, s. 7.

¹⁶⁸ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2016*, (2017), Warszawa, s. 11.

¹⁶⁹ Podstawę opodatkowania określono w ustawie jako nadwyżkę sumy wartości aktywów podatnika, wynikającą z zestawienia obrotów i sald w rozumieniu ustawy o rachunkowości ponad kwotę 4 mld zł (dla banków krajowych, oddziałów banków zagranicznych, oddziałów instytucji kredytowych, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych) albo 2 mld zł (dla krajowych zakładów ubezpieczeń, krajowych zakładów reasekuracji, oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń i zagranicznych zakładów reasekuracji, głównych oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń i zagranicznych zakładów reasekuracji) albo 200 mln zł (dla instytucji pożyczkowych).

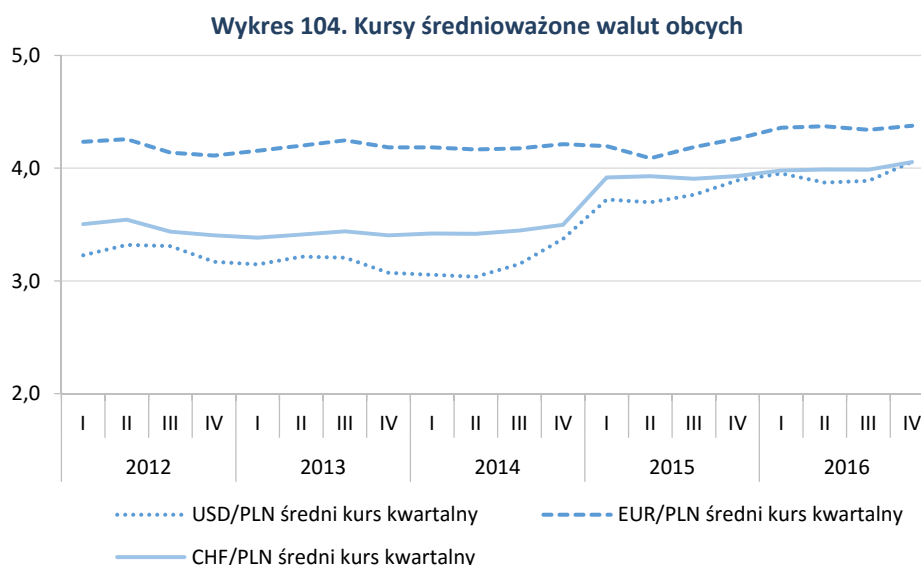
¹⁷⁰ Ustawa o podatku od niektórych instytucji finansowych z dnia 15 stycznia 2016 r. (Dz.U. 2016 poz. 68) – pierwszym okresem podatkowym był luty 2016 r. Podatnikami tego podatku są nie tylko podmioty z sektora bankowego, ubezpieczeniowego oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, ale także instytucje pożyczkowe w rozumieniu ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2014 r. poz. 1497, z późn. zm.).

wartości transakcji na krajowym rynku niezabezpieczonych lokat międzybankowych, a także przejściowe zmniejszenie krótkoterminowych stawek referencyjnych na krajowym rynku pieniężnym w I kwartale 2016 r. W kolejnych miesiącach wpływ tego podatku na funkcjonowanie krajowego rynku pieniężnego zmniejszał się¹⁷¹. Zróżnicowanie w zakresie opodatkowania aktywów banków w 2016 r. wynikało z posiadanych obligacji Skarbu Państwa oraz funduszy własnych.

W ramach podstawowych operacji otwartego rynku NBP w 2016 r. emitował bony pieniężne z 7-dniowym terminem zapadalności, których średnia wartość roczna wyniosła 71,2 mld zł i była niższa od średniego poziomu emisji tych bonów w 2015 r. o 16,8 mld zł. Ponadto NBP emitował, w ramach operacji dostrajających, bony pieniężne o krótszych terminach zapadalności (1, 2, 3 i 4-dniowych) – średnia wartość tych emisji wyniosła 1,3 mld zł w relacji do 1,1 mld zł w 2015 r. W 2016 r. przeprowadzono również 11 transakcji dostrajających otwartego rynku (o 3 mniej niż w 2015 r.); były to transakcje 3 -dniowe i O/N.

KURS WALUTOWY

W 2016 r. kurs złotego względem euro i dolara amerykańskiego kształtował się głównie pod wpływem czynników zewnętrznych, związanych z poprawą koniunktury wśród gospodarek rozwijających się oraz w Stanach Zjednoczonych. Działania podejmowane przez największe banki centralne krajów rozwiniętych przełożyły się na osłabienie walut gospodarek rozwijających się. Kurs złotego do dolara amerykańskiego i franka szwajcarskiego był determinowany przez zmiany kursów EUR/USD oraz EUR/CHF.

Źródło: dane NBP.

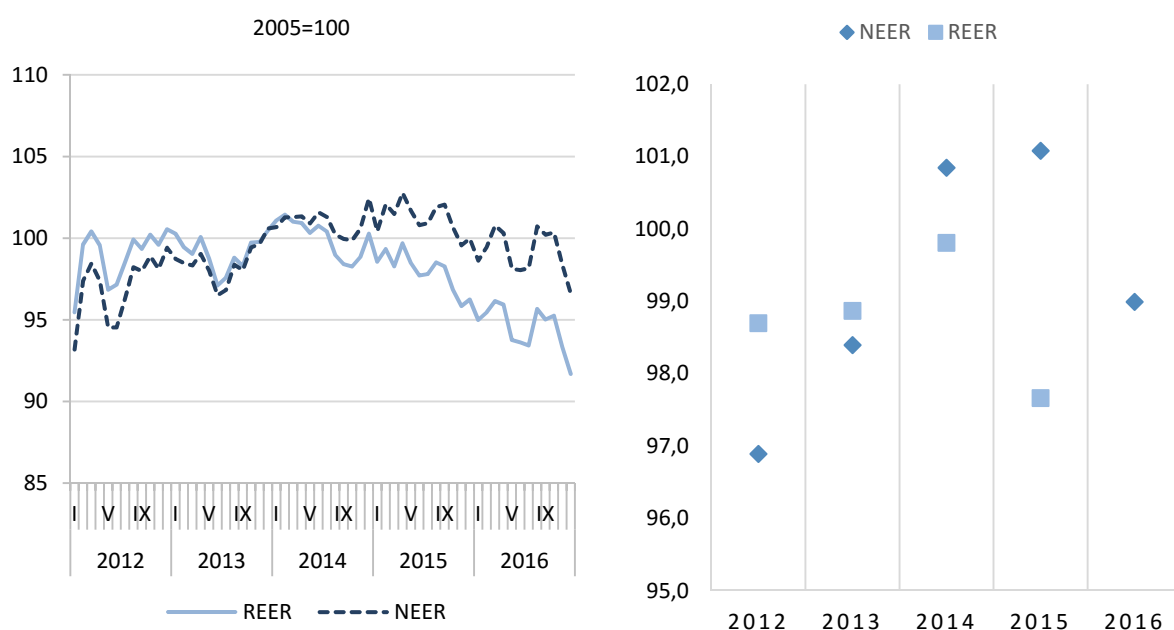
Na globalnych rynkach finansowych w 2016 r. obserwowano nieznaczny wzrost cen akcji, a także wzrost cen surowców i aprecjację walut krajów będących ich eksporterami. W I półroczu 2016 r. kurs złotego odnotował deprecjację, co wiązało się z dalszymi oczekiwaniami związanymi z utrzymywaniem przez EBC ekspansywnej polityki pieniężnej. W II półroczu 2016 r. osłabienie kursu złotego kształtowane było przez oczekiwania na podniesienie stóp procentowych przez Fed, które przyczyniły

¹⁷¹ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 25.

się do aprecjacji dolara. Czynnikiem wpływającym bezpośrednio na deprecjację były obawy uczestników rynku związane z możliwością obniżki ratingu Polski przez agencję Moody's oraz słabsze od oczekiwań tempo wzrostu gospodarczego. Czynnikiem ograniczającym deprecjację złotego były słabnące oczekiwania wobec RPP w zakresie dalszego spadku stóp procentowych oraz łagodzenie polityki pieniężnej przez EBC.

Średni kurs euro w 2016 r. wyniósł 4,36 zł i był wyższy o 4,3% w porównaniu z 2015 r. Średni kurs dolara w 2016 r. wyniósł 3,94 zł i był wyższy o 4,6% w porównaniu do 2015 r. Średni kurs franka szwajcarskiego w 2016 r. wyniósł 4,00 zł i był wyższy o 2,1%.

Wykres 105. Nominalny i realny efektywny kurs złotego

Źródło: KE, *Price and Cost Competitiveness*, http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/data_section_en.htm

Realny efektywny kurs złotego (REER¹⁷²) w przeliczeniu dla 42 krajów w 2016 r. osiągnął poziom 94,25 wobec roku bazowego (2005), odnotowując niższą wartość niż w 2015 r. (97,66). Nominalny efektywny kurs złotego (NEER) w 2016 r. w przeliczeniu dla 42 krajów był na poziomie 98,99 w porównaniu do okresu bazowego (2005=100), odnotowując nieznaczny spadek wobec 2015 r. (101,08). Spadek efektywnego kursu REER świadczył o kontynuacji obniżania się siły nabywczej złotego w porównaniu do głównych partnerów handlowych Polski¹⁷³.

¹⁷² Realny efektywny kurs walutowy, REER UE28 oraz Nominalny efektywny kurs walutowy, NEER UE28 uwzględnia zmiany kursu złotego wobec 28 krajów UE, a REER UE19 uwzględnia zmiany kursu złotego wobec krajów strefy euro. Więcej na ten temat w: KE, *Price and Cost Competitiveness*, http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/index_en.htm

¹⁷³ REER obliczany jest na podstawie koszyka walut partnerów handlowych, których wagi wyliczono na podstawie dwustronnej wymiany handlowej.

4. SEKTOR BANKOWY W POLSCE

CHARAKTERYSTYKA POLSKIEGO SEKTORA BANKOWEGO

Na koniec 2016 r. liczba podmiotów działających w polskim sektorze bankowym wyniosła 621, wobec 626 rok wcześniej. Liczba banków komercyjnych zmniejszyła się do 36 (o 2 mniej). Funkcjonowało również 558 banków spółdzielczych (o 3 mniej). Oprócz banków działalność prowadziły oddziały instytucji kredytowych, a ich liczba nie uległa zmianie i wyniosła 27. Zmniejszenie liczby banków ogółem wynikało z procesów konsolidacyjnych i zmian organizacyjnych przeprowadzonych w sektorze bankowym. Wraz ze zmniejszeniem liczby banków odnotowano spadek zatrudnienia w sektorze o 2,1 tys. osób (o 1,2%), ale trend spadku liczby placówek obsługi klientów zatrzymał się.

Tabl. 63. Charakterystyka liczbowa sektora bankowego w Polsce

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
Banki komercyjne	45	41	38	38	36
Banki spółdzielcze	572	571	565	561	558
Oddziały instytucji kredytowych	25	28	28	27	27
Liczba placówek	15 412	15 305	15 062	14 505	14 506
Zatrudnienie	175 071	174 321	172 659	170 908	168 819

Źródło: dane KNF.

Udział pięciu największych banków w aktywach ogółem sektora bankowego (stopień koncentracji CR5) obniżył się o 0,5 p. proc. i wyniósł 48,3% (wobec 2015 r. 48,8%). Odnotowano również spadek współczynnika koncentracji pięciu największych banków w depozytach, jak i w należnościach sektora niefinansowego, odpowiednio o 7,5 p. proc. i o 5,0 p. proc.

Tabl. 64. Współczynnik koncentracji CR5 banków w sektorze bankowym

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w %				
W aktywach ogółem	45,0	46,1	48,5	48,8	48,3
W depozytach ogółem	44,2	45,9	54,9	55,0	47,5
W należnościach sektora niefinansowego	39,1	42,5	48,9	49,1	44,1

Źródło: dane KNF.

W 2016 r. nastąpił wzrost udziału banków należących do inwestorów krajowych w aktywach sektora bankowego do 43,4% (o 2,4 p. proc. wobec 2015 r.), co było związane, między innymi, z transakcją przejęcia przez Alior Bank wydzielonej części Banku BPH. Na koniec 2016 r. (tak jak rok wcześniej) pod kontrolą inwestorów krajowych było 12 banków komercyjnych oraz wszystkie banki spółdzielcze. Inwestorzy zagraniczni (pochodzący z 18 krajów, głównie z Włoch, Niemiec i Hiszpanii) kontrolowali 24 banki komercyjne oraz wszystkie oddziały instytucji kredytowych¹⁷⁴.

¹⁷⁴ W grudniu 2016 r. pomiędzy UniCredit S.p.A. (sprzedającym) oraz PZU SA i PFR SA (kupującymi) została podpisana umowa w sprawie zakupu pakietu kontrolnego akcji Banku PeKaO SA, która w 2017 r. spowodowała wzrost udziału inwestorów krajowych w aktywach polskiego sektora bankowego powyżej 50%.

Tabl. 65. Udziały w aktywach sektora bankowego banków kontrolowanych przez inwestorów krajowych i zagranicznych

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	w %				
Inwestorzy krajowi	36,4	36,8	38,5	41,0	43,4
Inwestorzy zagraniczni	63,6	63,2	61,5	59,0	56,6

Źródło: dane KNF.

Od 1 stycznia 2014 r. obowiązuje nowy standard sprawozdawczości, dotyczący adekwatności kapitałowej, określony przez pakiet CRR/CRD IV. Na koniec 2016 r. współczynnik kapitału podstawowego Tier 1¹⁷⁵ dla sektora bankowego wyniósł 16,1%, wobec 15,0% rok wcześniej; dla banków komercyjnych 16,1% (przy 15,2% w 2015 r.), a dla banków spółdzielczych 15,9% (12,4%).

W końcu 2016 r. tylko 3 banki (wobec 2 w 2015 r.) wykazały łączny współczynnik kapitałowy na poziomie niższym niż 8%¹⁷⁶. Udział tych podmiotów w sumie aktywów sektora bankowego stanowił jedynie 0,1%. Świadczyło to o wysokiej jakości kapitałów zgromadzonych przez polskie banki.

Fundusze własne banków na koniec 2016 r. wynosiły 175,5 mld zł i były o 16,4 mld zł wyższe niż rok wcześniej (tj. o 10,3%), z tego w bankach komercyjnych 164,6 mld zł (wzrost o 9,9%), a w bankach spółdzielczych 10,9 mld zł (więcej o 16,8%). W przypadku 1 banku komercyjnego oraz 28 banków spółdzielczych fundusze własne nie pozwalały na spełnienie wymagań regulacyjnych lub zaleceń KNF w zakresie minimalnych współczynników kapitałowych (rok wcześniej taka sytuacja dotyczyła łącznie 35 banków).

W 2016 r. UKNF zaktualizował, wydane po raz pierwszy w 2015 r., indywidualne zalecenia stosowania dodatkowego wymogu kapitałowego dla 14 banków posiadających znaczące ekspozycje na rynku walutowych kredytów dla gospodarstw domowych zabezpieczonych hipotecznie. W wyniku tej aktualizacji dodatkowy wymóg kapitałowy dla tych banków został obniżony z 0,6% – 4,4% do 0,5% – 3,8% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko poszczególnych banków.

DEPOZYTY

Depozyty sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2016 r. wyniosły łącznie 1 091,6 mld zł, i były o 10,6% wyższe niż rok wcześniej. Depozyty sektora niefinansowego wyniosły 1 028,1 mld zł (wzrost o 9,5%) i stanowiły 94,2% depozytów tych dwóch sektorów (95,1% w 2015 r.). Wartość depozytów sektora instytucji rządowych i samorządowych osiągnęła wartość 63,5 mld zł, co oznaczało 31,2% wzrostu w porównaniu z rokiem poprzednim.

W końcu 2016 r., w porównaniu do stanu z 2015 r., odnotowano wzrost wartości depozytów bieżących o 21,3% i spadek depozytów terminowych o 1,0%. Wartość depozytów bieżących sektora niefinansowego zwiększyła się o 19,9%, a depozytów terminowych obniżyła się o 1,4%. Wartość depozytów bieżących sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrosła o 44,8%, a depozytów terminowych o 9,8%. Udział depozytów terminowych w depozytach sektora niefinansowego oraz

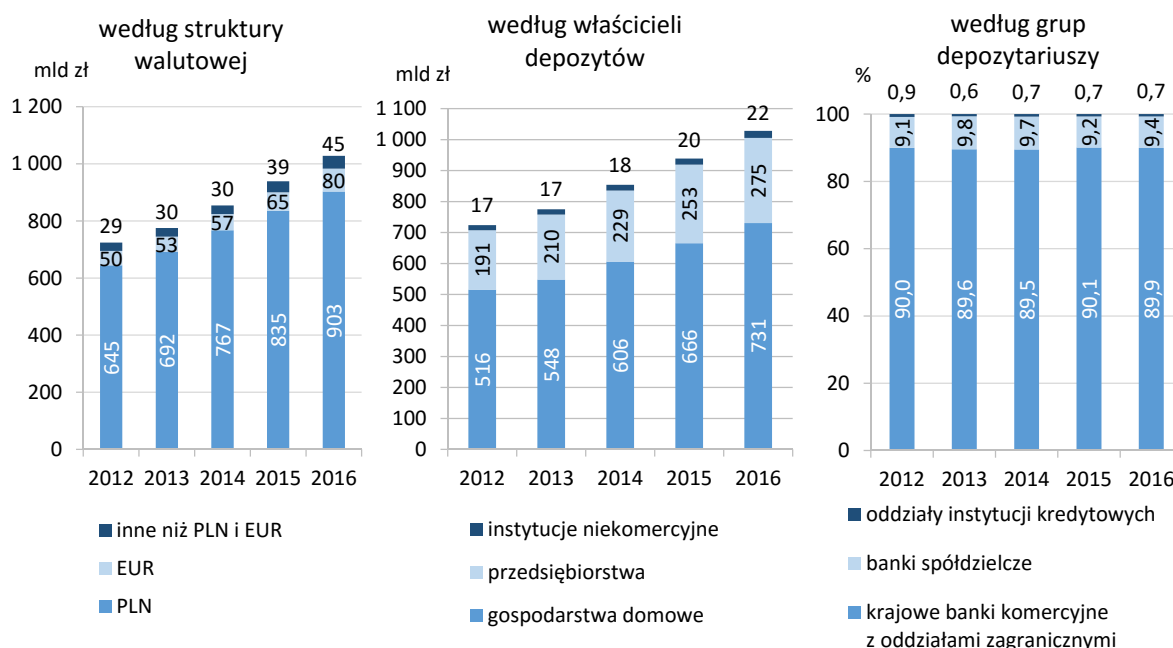
¹⁷⁵ Zgodnie z Rozporządzeniem wykonawczym Komisji (UE) nr 680/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. ustanawiającym wykonawcze standardy techniczne dotyczące sprawozdawczości nadzorczej instytucji zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013.

¹⁷⁶ KNF, Raport o sytuacji banków w 2016 r., (2017), Warszawa, s. 23-24.

instytucji rządowych i samorządowych łącznie zmniejszył się w skali roku do 43,7% (o 5,0 p. proc.), a udział depozytów terminowych w depozytach samego sektora instytucji rządowych i samorządowych do 32,5% (wobec 38,8% rok wcześniej)¹⁷⁷.

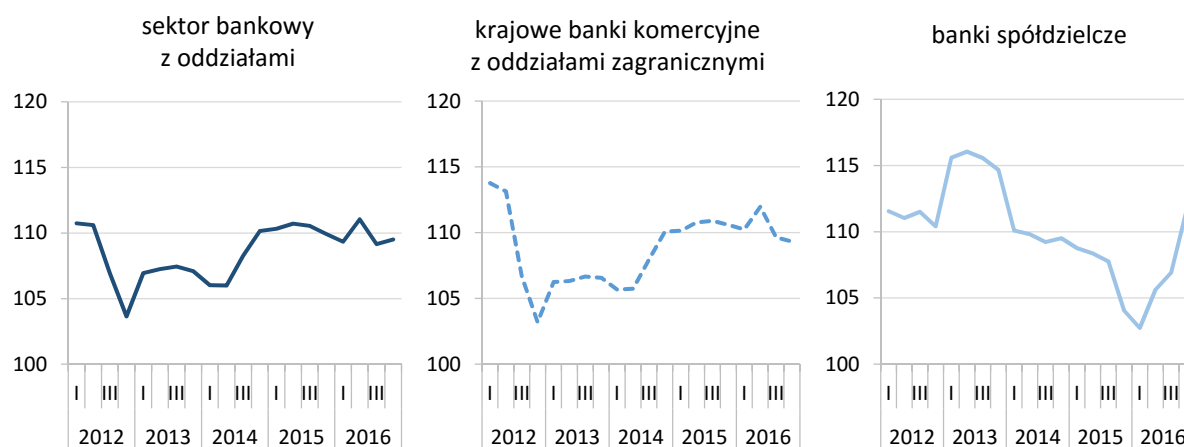
W strukturze depozytów sektora niefinansowego przeważały depozyty w walucie krajowej, których udział w 2016 r. wyniósł 87,8% i zmniejszył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,1 p. proc. Depozyty utrzymywane w euro stanowiły 7,8% depozytów ogółem (wobec 6,9% w roku poprzednim). Przeważająca część depozytów sektora niefinansowego utrzymywana była w krajowych bankach komercyjnych, w których w 2016 r. ulokowanych było 89,9% wszystkich depozytów tego sektora (o 0,2 p. proc. mniej w relacji do 2015 r.).

Wykres 106. Wartość i struktura depozytów sektora niefinansowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Wykres 107. Dynamika depozytów sektora niefinansowego
(analogiczny okres poprzedniego roku =100)

Uwaga: stan na koniec kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

¹⁷⁷ Wyliczenia własne wg danych NBP dla sektora bankowego bez oddziałów zagranicznych.

Analogicznie jak w latach poprzednich, w strukturze depozytów sektora niefinansowego przeważały depozyty gospodarstw domowych (71,1%). Ich wartość wyniosła 730,8 mld zł i była wyższa o 9,8% niż w 2015 r.

Depozyty przedsiębiorstw zwiększyły swoją wartość o 21,6 mld zł (o 8,5%) i wyniosły 274,9 mld zł. Na wzrost depozytów przedsiębiorstw wpłynęła m.in poprawa ich sytuacji finansowej w wyniku ożywienia koniunktury gospodarczej.

Na koniec 2016 r. roczna dynamika wartości depozytów sektora niefinansowego w sektorze bankowym z oddziałami zagranicznymi była niższa o 0,4 p. proc. niż rok wcześniej. W przypadku banków komercyjnych z oddziałami zagranicznymi obniżka wyniosła 1,3 p. proc. Natomiast w bankach spółdzielczych ta dynamika zwiększyła się o 7,7 p. proc.

W 2016 r. na skutek szybszego przyrostu depozytów niż kredytów w sektorze niefinansowym odnotowano niższy poziom relacji kredytów do depozytów niż w latach poprzednich. Współczynnik ten wyniósł 94,7% wobec 98,2% w 2015 r., wzmacniając tym samym stabilność systemu finansowego i stan równowagi akcji kredytowej wobec działalności depozytowej banków¹⁷⁸.

KREDYTY

W portfelu kredytowym banków w końcu 2016 r. wartość kredytów brutto sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniosła 1 110,3 mld zł, wykazując wzrost o 5,0% w stosunku do roku poprzedniego. W strukturze tych kredytów 91,2% udziału stanowiły kredyty sektora niefinansowego, których wartość zwiększyła się do 1 012,1 mld zł, tj. o 5,2%. Wartość kredytów sektora instytucji rządowych i samorządowych powiększyła się o 2,9% do 98,2 mld zł.

W 2016 r. w strukturze walutowej kredytów ogółem sektora niefinansowego odnotowano zmniejszenie w skali roku udziału kredytów walutowych do 27,5%, tj. o 1,1 p. proc.

Wartość kredytów dla gospodarstw domowych w końcu 2016 r. wyniosła 660,7 mld zł, a dla przedsiębiorstw 344,9 mld zł. Wyższym tempem wzrostu wartości kredytów w obszarze sektora niefinansowego charakteryzowały się przedsiębiorstwa, dla których odnotowano wzrost o 5,4%. Kredyty dla gospodarstw domowych zwiększyły swą wartość w tym samym okresie o 5,1%. Zwiększeniu akcji kredytowej sprzyjały stabilne i niskie stopy procentowe.

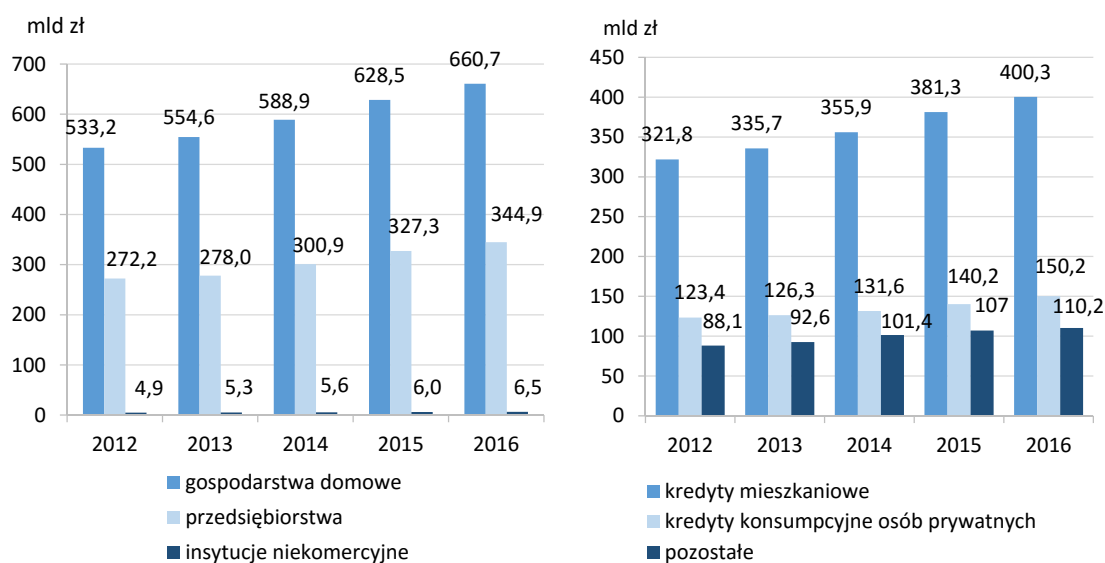
Na początku 2016 r. roczna dynamika udzielonych kredytów dla sektora niefinansowego obniżyła się i wykazywała stabilny poziom do końca roku, kiedy była o 2,2 p. proc. mniejsza niż rok wcześniej. W przypadku gospodarstw domowych wzrost kredytów na koniec 2016 r. zmniejszył się o 1,6 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Największym spadkiem rocznej dynamiki kredytów w sektorze niefinansowym charakteryzowały się kredyty przedsiębiorstw, których roczna dynamika obniżyła się o 3,4 p. proc. w porównaniu do 2015 r.

¹⁷⁸ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 33.

Na poziom kredytów dla gospodarstw domowych w 2016 r. wpłynęło głównie zwiększenie wartości kredytów konsumpcyjnych osób prywatnych (o 7,1%) oraz wzrost kredytów mieszkaniowych (o 5,0%). W przypadku walutowych kredytów mieszkaniowych odnotowano obniżenie ich wartości o 2,0%, natomiast wartość tych kredytów w złotych wzrosła o 10,6%. W rezultacie, udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych na koniec 2016 r. wyniósł 41,4% (44,4% rok wcześniej).

Rozwój akcji kredytowej w obszarze kredytów mieszkaniowych w 2016 r. wiązał się z niskimi stopami procentowymi, stabilizacją cen na rynku nieruchomości i utrzymującą się dobrą koniunkturą gospodarczą. Ograniczony, pozytywny wpływ na wartość udzielonych kredytów mieszkaniowych miał również rządowy program „Mieszkanie dla Młodych” (MdM). W 2016 r. BGK przekazał bankom kredytującym środki finansowe z tytułu udzielonych kredytów z dofinansowaniem wkładu własnego w łącznej wysokości 719,2 mln zł (od początku programu MdM w 2014 r. było to 1 469,1 mln zł)¹⁷⁹. Ujemny wpływ miała znowelizowana przez KNF w 2013 r. Rekomendacja S, która wiązała się ze stopniowym zwiększaniem wkładu własnego do poziomu 20% wartości nieruchomości w 2017 r.¹⁸⁰

Wykres 108. Wartość bilansowa brutto kredytów sektora niefinansowego (lewy) oraz dekompozycja kredytów dla gospodarstw domowych (prawy)

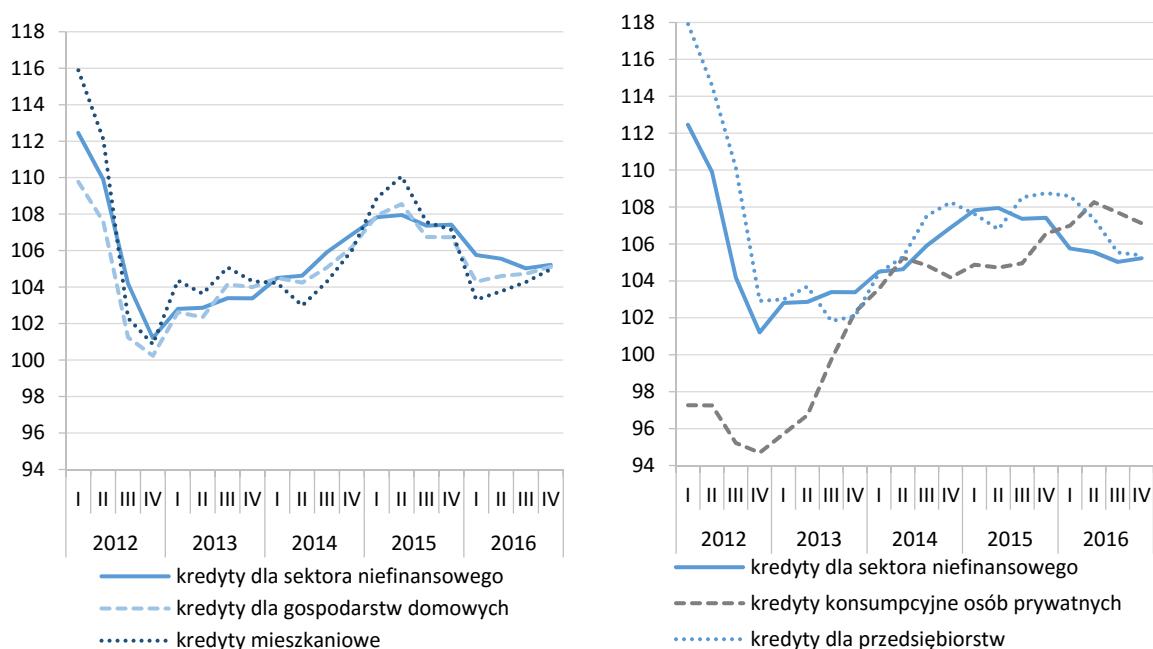
Uwaga: stan na koniec roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

¹⁷⁹ BGK, *Sprawozdanie z działalności BGK w 2016 roku*, (2017), Warszawa, s. 48.

¹⁸⁰ Dla ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomościach mieszkalnych, powstałych w okresie 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r., wielkość wskaźnika LtV w momencie udzielania kredytu nie mogła przekraczać poziomu 85% lub 90% w przypadku, gdy część ekspozycji przekraczająca 85% LtV była odpowiednio ubezpieczona lub kredytobiorca przedstawił dodatkowe zabezpieczenie.

Wykres 109. Dynamika kredytów sektora niefinansowego
(analogiczny okres roku poprzedniego=100)

Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

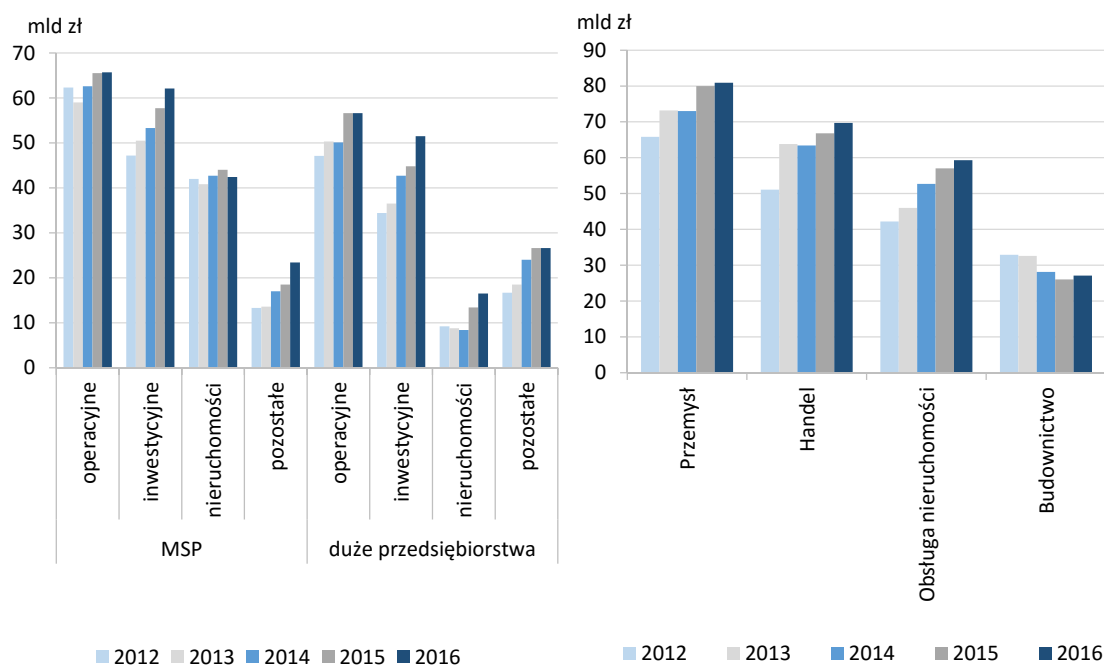
Wartość kredytów konsumpcyjnych osób prywatnych zwiększyła się ze 140,2 mld zł w 2015 r. do 150,2 mld zł w 2016 r. Najwyższy wzrost tych kredytów w 2016 r. odnotowano dla „kredytów ratalnych pozostałych” i wyniósł on 10,2% w relacji do roku poprzedniego. Wartość kredytów konsumpcyjnych pozostałych¹⁸¹ i kredytów w kartach kredytowych wzrosła odpowiednio o 4,9% i 5,1%. Wartość kredytów ratalnych samochodowych zwiększyła się o 6,2%.

Wartość kredytów dla przedsiębiorstw ogółem w końcu 2016 r. wyniosła 344,9 mld zł i wzrosła o 5,4% w porównaniu do roku poprzedniego. Podobnie jak w 2015 r. utrzymało się wyższe tempo wzrostu wartości kredytów udzielonych dużym przedsiębiorstwom w porównaniu do MSP. Ich wartość wzrosła o 6,9% i ukształtowała się na poziomie 151,3 mld zł. Stanowiło to 43,9% wartości bilansowej brutto kredytów udzielonych przedsiębiorstwom ogółem (o 0,6 p. proc. więcej niż rok wcześniej). Wartość kredytów dla MSP wzrosła o 4,2% i wyniosła 193,6 mld zł.

Analogicznie jak w poprzednich latach, w strukturze kredytów dla przedsiębiorstw przeważały kredyty operacyjne, miały one udział 35,5% (o 1,8 p. proc. mniej niż rok wcześniej). Wartość tych kredytów na koniec 2016 r. wyniosła 122,3 mld zł i była wyższa o 0,2% w porównaniu do 2015 r. Największy wzrost według wartości w strukturze kredytów dla przedsiębiorstw odnotowano w kategorii kredyty inwestycyjne, o 11,0 mld zł do 113,6 mld zł, a ich udział stanowił 32,9% (o 1,6 p. proc. więcej).

¹⁸¹ Kategoria ta obejmuje kredyty w rachunku bieżącym oraz kredyty gotówkowe spłacane jednorazowo.

Wykres 110. Kredyty dla przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF (stan na grudzień danego roku) – panel lewy oraz KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa – panel prawy.

Kredyty udzielone przedsiębiorstwom z branż: przetwórstwa przemysłowego, handlu, obsługi nieruchomości oraz budownictwa stanowiły łącznie 65,5% wartości dużych zaangażowań kredytów dla przedsiębiorstw na koniec 2016 r. Podobnie jak w poprzednich latach, w tej wielkości kredytów największy udział miały przedsiębiorstwa przetwórstwa przemysłowego – 22,4% (wobec 23,6% w 2015 r.), a wartość ich kredytów zwiększyła się do 80,9 mld zł, tj. o 1,1%. Wśród przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego najwyższy udział w kredytach miała branża spożywcza (23,1% – 18,7 mld zł), a najwięcej w 2016 r. wzrosła wartość kredytów dla branży metalurgicznej (o 16,1% w stosunku do roku poprzedniego). Wzrost wartości kredytów dla branży handlowej wyniósł 4,3%, osiągając poziom 69,7 mld zł. Wartość kredytów dla budownictwa zwiększyła się o 4,2%, do poziomu 27,1 mld zł¹⁸².

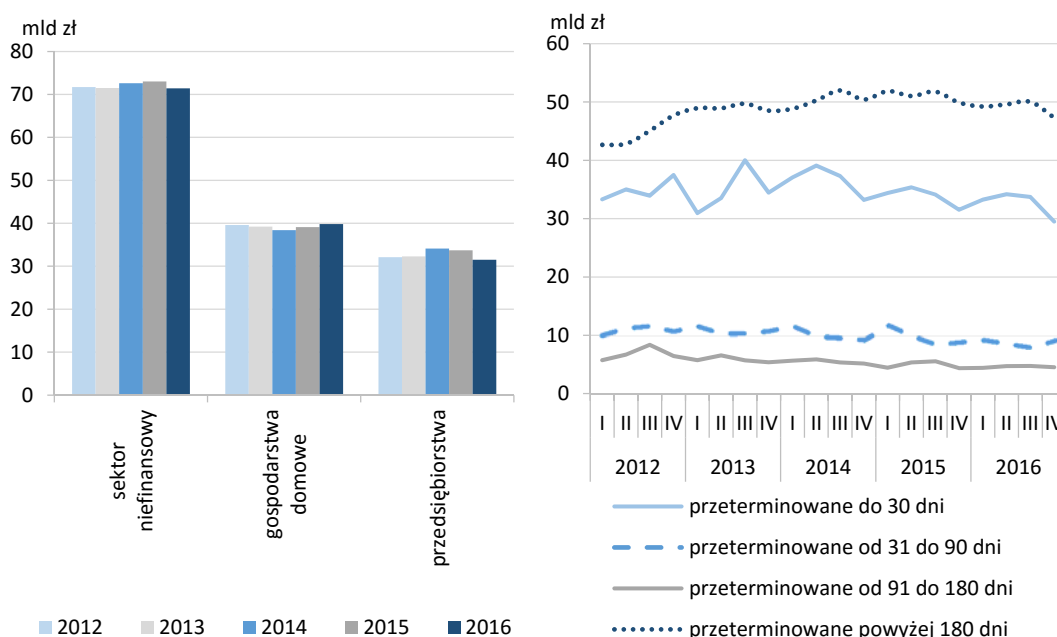
KREDYTY ZAGROŻONE

W 2016 r. wartość kredytów zagrożonych obniżyła się o 2,8% w porównaniu z 2015 r. i wyniosła 71,4 mld zł. Kredyty zagrożone sektora niefinansowego stanowiły 99,4% kredytów zagrożonych ogółem, a ich wartość ukształtowała się na poziomie 71,0 mld zł, o 2,8% mniej niż rok wcześniej¹⁸³.

¹⁸² KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 51.

¹⁸³ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 55.

Wykres 111. Wartość kredytów zagrożonych wybranych sektorów (lewy) oraz kredyty przeterminowane sektora niefinansowego według opóźnień w spłacie (prawy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Najwyższy udział w kredytach zagrożonych sektora niefinansowego stanowiły kredyty dla gospodarstw domowych (55,7%). Wartość tych kredytów w końcu 2016 r. wyniosła 39,8 mld zł i była wyższa o 0,7 mld zł (o 1,8%) niż rok wcześniej. Wartość kredytów zagrożonych dla przedsiębiorstw zmniejszyła się o 6,5% i wyniosła 31,5 mld zł. W strukturze kredytów zagrożonych gospodarstw domowych przeważały kredyty konsumpcyjne osób prywatnych, a ich udział wyniósł 43,4% (wzrost o 0,3 p. proc.). Wartość tych kredytów zwiększyła się w 2016 r. o 0,4 mld zł (o 2,5%) do poziomu 17,3 mld zł. Odnotowano zmniejszenie kredytów zagrożonych w kategorii „pozostałe” o 4,1%, do 11,0 mld zł oraz zwiększenie wartości zagrożonych kredytów mieszkaniowych gospodarstw domowych o 6,8%, do poziomu 11,6 mld zł. Udział tych kategorii w kredytach zagrożonych gospodarstw domowych wyniósł odpowiednio 27,6% i 29,0%. W strukturze zagrożonych kredytów dla przedsiębiorstw przeważały kredyty udzielone MSP (67,7%), których wartość zmniejszyła się o 1,5 mld zł do 21,3 mld zł. W przedsiębiorstwach dużych kredyty zagrożone obniżyły się o 0,7 mld zł do 10,9 mld zł. W przedsiębiorstwach ogółem oznaczało to spadek ich wartości o 6,7% w relacji do 2015 r. W strukturze kredytów przeterminowanych sektora niefinansowego na koniec 2016 r. dominowała grupa kredytów niespłacanych powyżej 180 dni, o wartości 47,3 mld zł (o 5,2% mniej), a ich udział stanowił 52,2% kredytów przeterminowanych (52,7% w 2015 r.). Drugą grupą kredytów przeterminowanych, pod względem wartości, były te, których opóźnienie w spłacie było nie dłuższe niż 30 dni. Wartość tych kredytów wyniosła 29,5 mld zł (o 6,4% mniej), a ich udział w całości kredytów przeterminowanych stanowił 32,5% na koniec 2016 r., przy udziale 33,3% rok wcześniej.

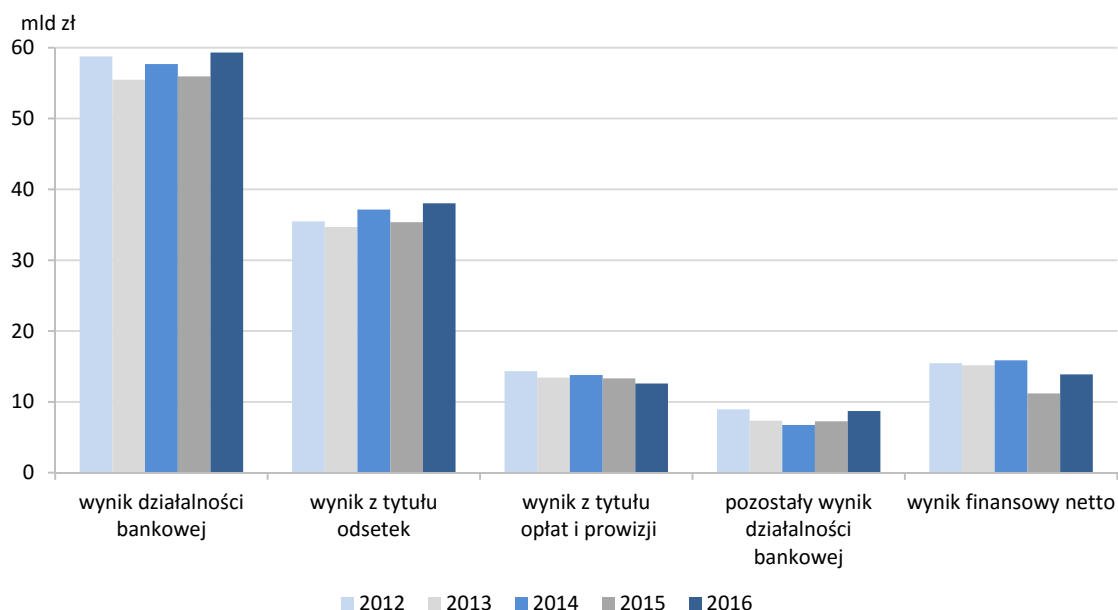
WYNIKI FINANSOWE I RENTOWNOŚĆ

Wynik finansowy netto sektora bankowego w 2016 r. wyniósł 13,9 mld zł, osiągając wartość o 24,0% wyższą od uzyskanej w 2015 r. Na ukształtowanie się wyniku finansowego netto całego sektora

bankowego miały wpływ między innymi: sprzedaż przez banki akcji VISA Europe Ltd. (za 2,5 mld zł¹⁸⁴) oraz wprowadzenie z dniem 1 lutego 2016 r. podatku od niektórych instytucji finansowych¹⁸⁵ (koszty 19 banków z tego tytułu wyniosły 3,2 mld zł¹⁸⁶).

W 2016 r. główną determinantą kształtowania wyniku finansowego było zwiększenie wyniku na działalności bankowej o 3,4 mld zł, tj. o 6,0% w relacji do roku poprzedniego. Wzrost wyniku z tytułu odsetek wyniósł 2,6 mld zł, tj. 7,5%, a z tytułu pozostałej działalności bankowej (bez wyniku z tytułu opłat i prowizji oraz przychodów z tytułu dywidend) 1,5 mld zł, tj. 25,2%.

Wykres 112. Wyniki finansowe sektora bankowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

W 2016 r. w porównaniu do roku 2015 dynamika wzrostu wyniku finansowego netto sektora bankowego była wyższa niż dynamika aktywów i kapitałów własnych. Odzwierciedleniem tych relacji było zwiększenie podstawowych wskaźników efektywności działania. Wskaźnik rentowności aktywów (ROA) wzrósł o 0,1 p. proc. do poziomu 0,8%, a wskaźnik rentowności kapitału własnego (ROE) o 1,2 p. proc. do 7,8%. Dla banków komercyjnych z oddziałami zagranicznymi wskaźniki ROA i ROE wyniosły odpowiednio 0,9% (wzrost o 0,02 p. proc.) i 7,7% (więcej o 0,2 p. proc.). W bankach spółdzielczych wskaźnik ROA wyniósł 0,5%, a wskaźnik ROE 5,3% (w 2015 r. odpowiednio -1,1% i -11,8%).

¹⁸⁴ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 5, 37.

¹⁸⁵ Ustawą z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz.U. 2016, poz. 68, z późn. zm.).

¹⁸⁶ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 5, 38.

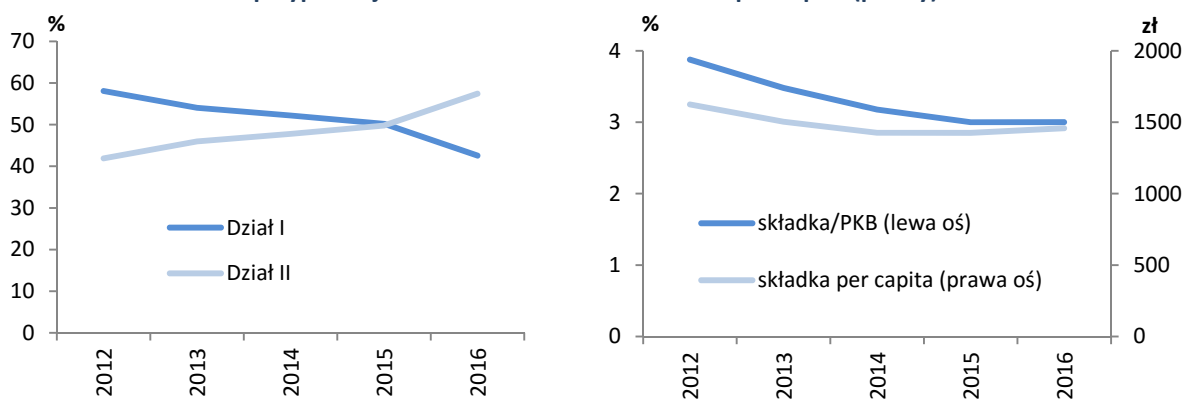
5. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE

SYTUACJA SEKTORA UBEZPIECZEŃ

Działalność ubezpieczeniową w Polsce na koniec 2016 r. prowadziło sześćdziesiąt jeden krajowych zakładów ubezpieczeń. Wśród nich było dwadzieścia siedem zakładów ubezpieczeń na życie, trzydzieści trzy zakłady pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych oraz jeden zakład reasekuracji. Z dniem 1 stycznia 2016 r. weszła w życie ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2015 r., poz. 1844 z późn. zm), wprowadzająca do polskiego systemu prawnego zasady dyrektywy Wypłacalność II¹⁸⁷. Spowodowało to wiele zmian zarówno w funkcjonowaniu zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, jak i w sposobie prowadzenia nadzoru nad sektorem ubezpieczeniowym. Wprowadzony system wypłacalności uwzględnia profil ryzyka, na jakie narażone są zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji w toku prowadzonej działalności¹⁸⁸.

Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń ogółem w 2016 r. były mniej korzystne niż rok wcześniej, na co wpłynął spadek przychodów ogółem przy wzroście kosztów ogółem. Wynik finansowy netto ogółem wyniósł 4,2 mld zł i był niższy o 25,6% niż w 2015 r. Towarzystwa ubezpieczeń w dziale I wypracowały wynik w wysokości 2,2 mld zł, a w dziale II wynik ten wyniósł 1,9 mld zł. W 2016 r. składka przypisana brutto ogółem wyniosła 56,0 mld zł (więcej o 2,2% niż w 2015 r.), z czego 23,9 mld zł stanowiła składka działu I, a 32,2 mld zł działu II.

Wykres 113. Struktura składki przypisanej brutto według działów ubezpieczeń (lewy) oraz udział składki przypisanej brutto w PKB i wielkość składki per capita (prawy)

Źródło: dane KNF (lewy) oraz opracowanie własne na podstawie danych KNF i GUS (prawy).

Relacja składki przypisanej brutto do PKB w Polsce wyniosła w 2016 r. 3,0% i pozostała na tym samym poziomie w stosunku do poprzedniego roku, z tego na ubezpieczenia na życie przypadało 1,3%, a na pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe 1,7%. Składka *per capita* zwiększyła się w 2016 r. i osiągnęła poziom 1 458 zł na osobę. W strukturze działowej polskiego sektora ubezpieczeń, mierzonej wielkością składki przypisanej brutto, dominował w latach 2012-2015 dział I. Utrzymujący się od 2012 r. trend spadku składki przypisanej brutto w dziale I spowodował, że w 2016 r. udział działu I

¹⁸⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wypłacalność II) (Dz.U. L 335 z 15.12.2010).

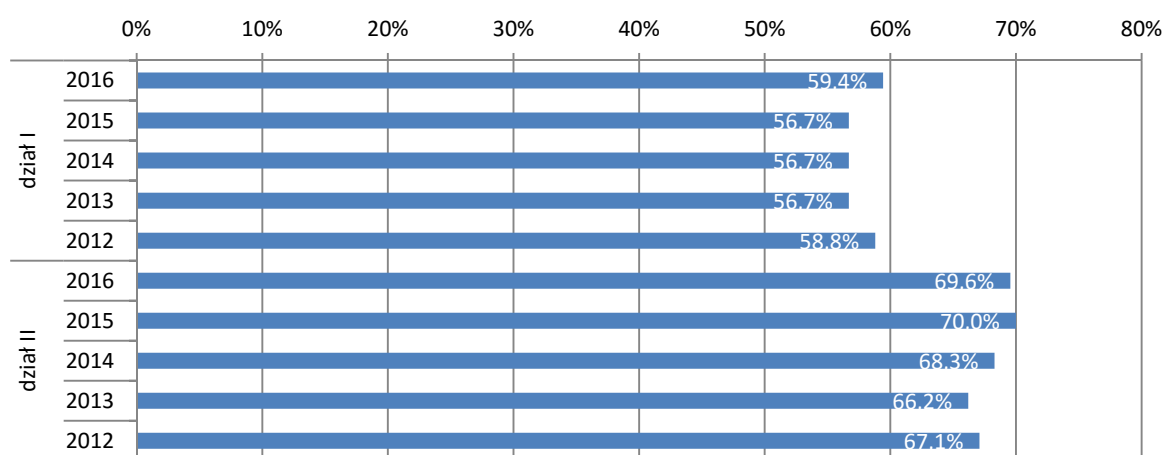
¹⁸⁸ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 3.

osiągnął 42,6% składki przypisanej ogółem (50,2% w 2015 r.). Obecnie pozycję lidera przejął dział II z udziałem wynoszącym 57,4%. Najwyższy udział działu I wystąpił w 2008 r., odnotowując w kolejnych latach jego spadek.

STRUKTURA UBEZPIECZEŃ WEDŁUG DZIAŁÓW

Funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego w warunkach globalizacji i konkurencji odzwierciedla stopień koncentracji rynku określany współczynnikiem koncentracji CRx, czyli udziałem w rynku kolejnych x ubezpieczycieli. I tak CR5, czyli udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej brutto działu I zwiększył się z 58,8% w 2012 r. do 59,4% w 2016 r., a w dziale II wzrósł z 67,1% do 69,6% odpowiednio.

Wykres 114. Udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej działu I i II

Źródło: dane KNF.

Tabl. 66. Podstawowe dane o sektorze ubezpieczeń

Wyszczególnienie	Dział I					Dział II				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
	w mld zł									
Składka przypisana brutto	36,4	31,3	28,7	27,5	23,9	26,3	26,6	26,3	27,3	32,2
Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto	25,9	23,1	20,4	19,4	18,3	14,0	13,7	13,8	15,5	18,4
Wynik finansowy netto	3,0	2,8	3,0	3,0	2,2	3,3	6,1	3,7	2,6	1,9
Wynik techniczny ¹⁸⁹	3,1	3,0	3,3	2,8	3,0	0,7	1,3	0,8	0,2	0,4

Źródło: dane KNF.

Wynik techniczny ogółem był w 2016 r. wyższy niż w 2015 r., i to zarówno w dziale ubezpieczeń na życie (dział I), jak i w dziale ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych (dział II). W dziale I odnotowano wzrost wyniku technicznego o 6,1% w porównaniu z rokiem ubiegłym. Główną przyczyną osiągnięcia wyższych wyników technicznych w tym dziale było zwiększenie wyniku z działalności lokacyjnej o 15,2%. W dziale II wypracowany został zysk techniczny w wysokości

¹⁸⁹ Wynik uzyskany przez zakład ubezpieczeń z podstawowej działalności ubezpieczeniowej. Stanowi różnicę pomiędzy przychodami ze składek a wypłaconymi świadczeniami i odszkodowaniami oraz zmianami stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na pokrycie przyszłych świadczeń.

0,4 mld zł (w 2015 r. 0,2 mld zł). Do zwiększenia zysku technicznego w 2016 r. w tym dziale przyczynił się głównie wzrost składki przypisanej brutto o 17,9% w porównaniu do 2015 r.

Tabl. 67. Wybrane dane dotyczące ubezpieczeń według najważniejszych grup ryzyka działu I

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
	mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej, w tym:	27,5	23,8	19,4	18,3	2,8	3,0
Gr. 1 – Ubezpieczenia na życie	8,8	7,8	8,1	6,2	0,7	0,9
Gr. 3 – Ubezpieczenia na życie, związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym	13,0	10,3	9,0	9,6	0,4	0,3
Gr. 5 – Ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe	5,4	5,4	2,1	2,2	1,6	1,7

Źródło: dane KNF.

Z punktu widzenia wyników finansowych w poszczególnych grupach ubezpieczeń, o wzroście wyniku technicznego zdecydował wyższy wynik w ubezpieczeniach grupy 1 (ubezpieczenia na życie). Spadek wypłaconych odszkodowań w grupie 1 spowodował wzrost wyniku technicznego w tej grupie, co przełożyło się na wyniki całego działu. Mimo zmniejszenia składki przypisanej brutto w dziale I grupy 3 (ubezpieczeń związanych z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi) została utrzymana dominacja ubezpieczeń w tym dziale (spadek składki z 13,0 mld zł w 2015 r. do 10,3 mld zł w 2016 r.). Spadek składki i wzrost odszkodowań w tej grupie spowodował zmniejszenie wysokości wyniku technicznego. W grupie 5 odnotowano niewielki wzrost wyniku technicznego, pomimo wzrostu w tej grupie odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto.

Tabl. 68. Wybrane dane dotyczące ubezpieczeń według najważniejszych grup ryzyka działu II

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
	mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej, w tym:	25,9	30,2	15,1	17,5	0,3	0,4
Gr. 3 – Ubezpieczenia casco pojazdów lądowych	5,5	6,6	3,8	4,2	-0,1	0,04
Gr. 10 – Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych	8,2	11,7	6,8	8,0	-1,1	-1,1
w tym obowiązkowe OC posiadaczy pojazdów mechanicznych	7,9	11,4	6,4	7,8	x	x
Razem ubezpieczenia komunikacyjne	13,6	18,2	10,7	12,2	-1,2	-1,1
Gr. 8 – Ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami	2,9	3,0	1,4	1,3	0,4	0,4
Gr. 9 – Ubezpieczenia pozostałych szkód rzeczowych	2,5	2,6	1,0	1,5	0,2	-0,02

Uwaga: Dane *Razem ubezpieczenia komunikacyjne* mogą różnić się od sumy danych ze względu na zaokrąglenia.

Źródło: dane KNF.

Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń w dziale II, o wzroście wyniku technicznego zdecydowało uzyskanie zysku technicznego w grupie 3 (auto-casco) (wobec straty technicznej w 2015 r.) oraz zahamowanie wzrostu straty w grupie 10 (ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych). Ujemnie na wynik techniczny działu II

wpłynęło powstanie straty technicznej w grupie 9 (ubezpieczenia pozostałych szkód rzeczowych). W analizowanych grupach ubezpieczeń nastąpił wzrost składki przypisanej brutto. W ubezpieczeniach komunikacyjnych, tj. auto-casco (grupa 3) oraz ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych (grupa 10), jak również w ubezpieczeniach pozostałych szkód rzeczowych (grupa 9) odnotowano wzrost wypłaconych świadczeń i odszkodowań brutto.

W dziale II dominowały ubezpieczenia komunikacyjne, które stanowiły 60,3% ogółu zebranej składki w tym dziale.

Wypłacalność sektora ubezpieczeń kształtuje się na bezpiecznym poziomie. Wraz z wejściem w życie ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej ustawowe wskaźniki bezpieczeństwa zakładów ubezpieczeń odnoszą się do minimalnego wymogu kapitałowego (MCR) oraz kapitałowego wymogu wypłacalności (SCR). Współczynniki wypłacalności w skali całego sektora ubezpieczeń, według stanu na koniec 2016 r., obliczone na podstawie zharmonizowanego w Unii Europejskiej sprawozdania dla celów wypłacalności (Wypłacalność II) zawierającego dane ilościowe, kształtują się na poziomie: 843% w przypadku minimalnego wymogu kapitałowego (MCR) oraz 269% w przypadku kapitałowego wymogu wypłacalności (SCR)¹⁹⁰.

¹⁹⁰ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2016 r.*, (2017), Warszawa, s. 32.

6. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE

RYNEK GŁÓWNY

W 2016 r. wartość rynkowa spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) ukształtowała się na poziomie 1 115,7 mld zł i była wyższa o 3,0% w relacji do 2015 r. Kapitalizacja spółek krajowych wyniosła 557,1 mld zł, co oznacza wzrost o 7,8% w relacji do roku poprzedniego. Wartość giełdowa spółek zagranicznych wyniosła 558,6 mld zł i była niższa o 7,5 mld zł niż w 2015 r. (o 1,3%).

Na koniec 2016 r. na Rynku Głównym GPW notowanych było 487 spółek (tak jak przed rokiem), w tym 53 spółki zagraniczne (54 na koniec 2015 r.). W 2016 r. na GPW odbyło się 19 debiutów (o 11 mniej), liczba wycofań z rynku GPW wyniosła 19 w stosunku do 13 w roku poprzednim. Wśród spółek wykluczonych z obrotu, 2 były w upadłości likwidacyjnej, 3 spółki zostały wykluczone z obrotu na wniosek emitenta, a 1 spółka połączyła się z innym podmiotem.

Średni poziom stopy wypłaconej dywidendy na rynku głównym GPW w 2016 r. wyniósł 3,4% i był wyższy o 1,1 p. proc. niż w 2015 r. Na koniec 2016 r. liczba rachunków inwestycyjnych na głównym rynku GPW wynosiła łącznie 1 395 tys. (1 417 tys. w 2015 r.).

Wartość obrotów na rynku głównym GPW wyniosła 202,3 mld zł, co oznaczało ich spadek o 10,2% w relacji do 2015 r. Średnie obroty na sesję wyniosły 805,9 mln zł i były niższe o 91,7 mln zł niż w roku poprzednim (tj. o 10,2%). Liczba transakcji przypadających na jedną sesję w 2016 r. dla wszystkich spółek wyniosła 70,0 tys. (wzrost o 6,3% w relacji do roku poprzedniego). Średnia wartość pojedynczej transakcji dokonywanej na rynku głównym kształtowała się na poziomie 11,5 tys. zł i była niższa o 2,1 tys. zł wobec roku poprzedniego, utrzymując trend spadkowy od 2014 r.

Tabl. 69. Charakterystyka rynku kapitałowego w Polsce

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	Liczba notowanych spółek ^a				
Spółki	438	450	471	487	487
w tym zagraniczne	43	47	51	54	53
Liczba debiutów	19	23	28	30	19
Liczba wycofań	7	11	8	13	19
Kapitalizacja (w mld zł)					
Kapitalizacja spółek	734,0	840,8	1 253,0	1 082,9	1 115,7
Spółki krajowe	523,4	593,5	591,2	516,8	557,1
Spółki zagraniczne	210,7	247,3	661,8 ^b	566,1	558,6
Dane rynkowe					
Stopa dywidendy (%)	3,9	3,6	3,1	2,3	3,4
Liczba rachunków inwestycyjnych na koniec roku (tys.)	1 509	1 495	1 430	1 417	1 395

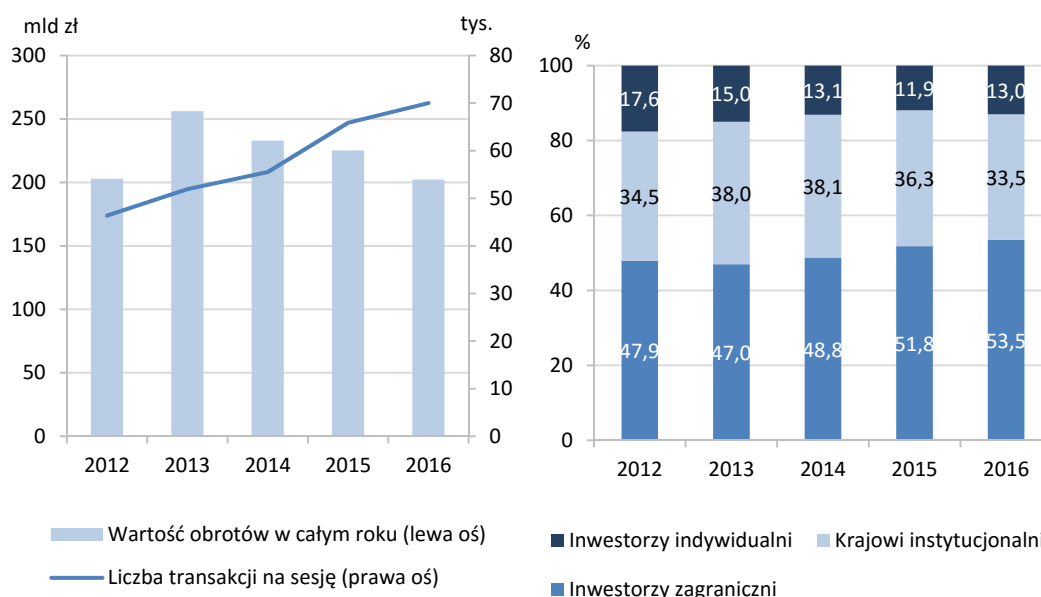
^a Zmiany liczby spółek wiążą się z wycofaniem, debiutami oraz fuzjami i przejęciami występującymi na rynku kapitałowym.

^b Wysoki wzrost kapitalizacji spółek zagranicznych w 2014 r. wiązał się z wysoką wartością kapitalizacji spółek, które zadebiutowały w tym roku (głównie BANCO SANTANDER).

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2016*, (2017), Warszawa.

W 2016 r. zmniejszyła się koncentracja kapitalizacji spółek na GPW. Kapitalizacja pod względem 5% liczby największych spółek notowanych na GPW stanowiła 77,1% łącznej kapitalizacji całej giełdy, wobec 78,8% w 2015 r. W grupie 5% największych spółek było 24 podmioty, tyle samo co w roku poprzednim. Kapitalizacja 10% największych spółek notowanych na GPW stanowiła 87,4% łącznej kapitalizacji całej giełdy (88,5% w 2015 r.). W tej grupie było 48 spółek, wobec 49 w 2015 r. Obroty dla 5% największych spółek w 2016 r. charakteryzowały się wzrostem o 1,8% w porównaniu do poprzedniego roku, a w grupie 10% największych spółek spadkiem obrotów o 10,1%.

Wykres 115. Obroty i transakcje na GPW (lewy) oraz udział grup inwestorów w obrotach giełdowych (prawy)

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2016*, (2017), Warszawa.

Źródło: GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 2004-2016*, www.gpw.pl

Tabl. 70. Koncentracja rynku kapitałowego w Polsce

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	Kapitalizacja (mld zł)				
5% największych spółek	556,1	600,8	1 009,5	852,8	860,6
10% największych spółek	637,8	707,4	1 129,5	958,0	975,4
Liczba spółek					
5% największych spółek	22	22	24	24	24
10% największych spółek	44	45	47	49	48
Obroty (mld zł)					
5% największych spółek	155,7	184,9	172,5	158,2	161,1
10% największych spółek	171,1	200,1	188,7	194,8	175,2

Źródło: dane GPW.

W 2016 r. największy udział w obrotach akcjami na Głównym Rynku GPW, podobnie jak w latach poprzednich, należał do inwestorów zagranicznych. Wyniósł on 53,5% i był wyższy o 1,7 p. proc. w relacji do roku poprzedniego. Udział krajowych instytucji finansowych w obrotach akcjami zmniejszył się o 2,8 p. proc. do 33,5%, a udział inwestorów indywidualnych zwiększył się o 1,1 p. proc. do poziomu 13,0%.

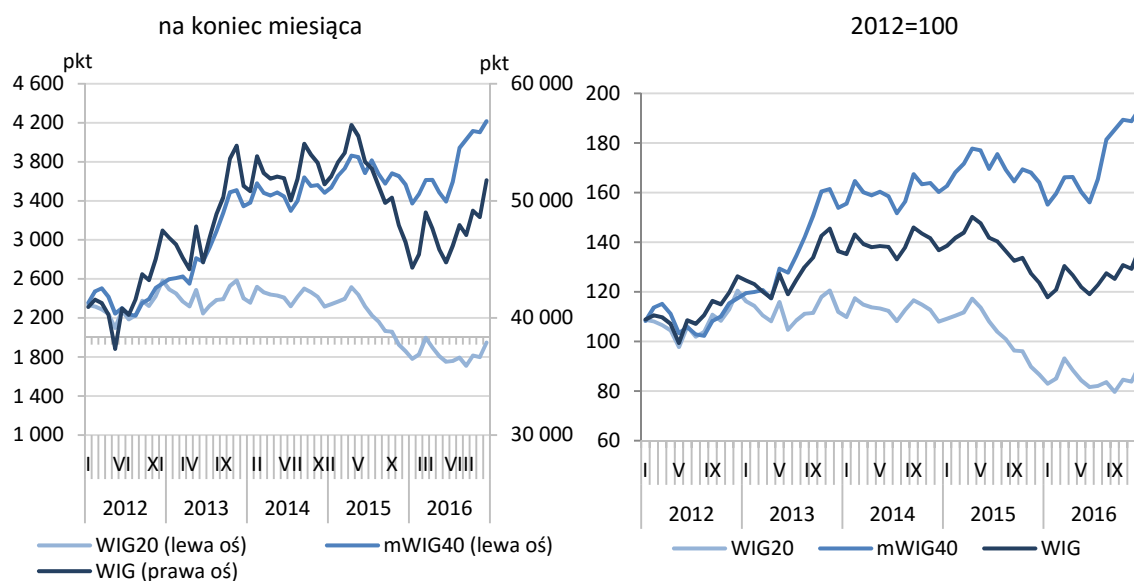
Wielkość indeksu WIG, obejmującego wszystkie spółki notowane na Głównym Rynku GPW, zwiększyła się w ciągu roku z poziomu 46 467 pkt w grudniu 2015 r. do poziomu 51 754 pkt w grudniu 2016 r.

Najniższy poziom indeksu WIG dla danych dziennych odnotowano w styczniu 2016 r., kiedy indeks osiągnął poziom 42 153 pkt; poziom ten był niższy od najniższego w 2015 r. o 4,0% (43 887 pkt). Najwyższy poziom indeksu WIG wystąpił w grudniu 2016 r. (51 754 pkt) i był niższy o 9,8% od najwyższego poziomu indeksu WIG w 2015 r. (57 379 pkt).

Obroty w ujęciu miesięcznym dla indeksu WIG w 2016 r. kształtowały się średnio na poziomie 15,7 mld zł, a wielkość ta była niższa od roku poprzedniego o 7,1%. Zmniejszyła się zmienność obrotów – współczynnik zmienności¹⁹¹ dla danych dziennych wyniósł 36,0% (wobec 7,4% w 2015 r.). Średnie miesięczne obroty na indeksie WIG20 wynosiły 12,3 mld zł, charakteryzując się spadkiem wobec 2015 r. o 8,9%. Współczynnik zmienności dla indeksu WIG20 był na poziomie niższym od roku poprzedniego i wyniósł 40,8% (poprzednio 7,3%). Poziom średnich miesięcznych obrotów dla indeksu mWIG40 był taki sam jak w roku poprzednim i wyniósł 2,4 mld zł. Średni poziom zmienności obrotów na tym indeksie dla danych dziennych był najwyższy wśród opisywanych indeksów i wyniósł 50,5%.

Stopa zwrotu¹⁹² z indeksu WIG w 2016 r. była dodatnia i kształtowała się na poziomie 11,4% (wobec ujemnej 9,6% w 2015 r.). Indeks WIG20 osiągnął w 2016 r. dodatnią stopę zwrotu, która wynosiła 4,8% (w poprzednim roku ujemna stopa zwrotu na poziomie – 19,7%). Indeks mWIG40 odnotował dodatnią stopę zwrotu, która wyniosła 18,2% i w porównaniu do roku poprzedniego była wyższa o 15,8 p. proc.

Wykres 116. Wybrane indeksy na GPW (lewy) oraz dynamika wybranych indeksów na GPW (prawy)

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2016*, (2017), Warszawa.

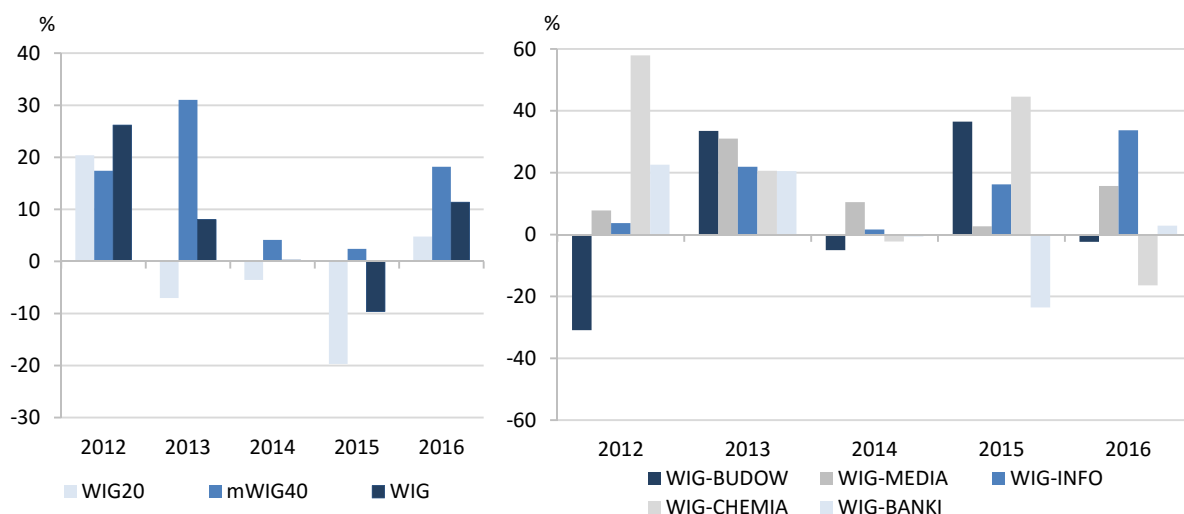
Wśród subindeksów sektorowych najwyższą stopę zwrotu w 2016 r. zarejestrowano dla WIG-Surowce (79,70%), WIG-Informatyka (33,73%) oraz WIG-Paliwa (26,87%). Największe straty odnotowano na subindeksach: WIG-Chemia (-16,42%), WIG-Energia (-12,88%) oraz WIG-Telekomunikacja (-9,65%)¹⁹³.

¹⁹¹ Współczynnik ten przedstawia relację odchylenia standardowego obliczonego dla danych dziennych do średniej arytmetycznej dla danych dziennych.

¹⁹² Stopa wzrostu dla danego indeksu na koniec danego okresu wobec analogicznego dnia roku poprzedniego.

¹⁹³ GPW, *Rocznik Giełdowy 2016*, (2017), Warszawa.

Wykres 117. Roczne stopy zwrotu głównych indeksów (lewy) oraz roczne stopy zwrotu wybranych subindeksów sektorowych (prawy)

Źródło: GPW, Rocznik Giełdowy 2016, (2017), Warszawa.

RYNEK NEWCONNECT

W 2016 r. na rynku NewConnect notowanych było 406 spółek a w 2015 r. przy 418, w tym 8 było spółkami zagranicznymi wobec 10 w roku poprzednim. Odbyło się 16 debiutów, (19 w 2015 r.). Liczba wycofań na rynku NewConnect wyniosła 30, w tym 7 spółek było przeniesionych na Rynek Główny GPW. W 2016 r. 15 spółek zostało wykluczonych z uwagi na zachowanie bezpieczeństwa obrotu na giełdzie.

Na koniec 2016 r. kapitalizacja rynku NewConnect wynosiła 9,8 mld zł i zwiększyła się w porównaniu do roku poprzedniego o 13,1%. Kapitalizacja spółek krajowych wyniosła 9,5 mld zł i była wyższa o 12,6%. Stopa dywidendy wypłacanej przez spółki notowane na rynku NewConnect wynosiła 0,8% i pozostała na tym samym poziomie w relacji do roku poprzedniego.

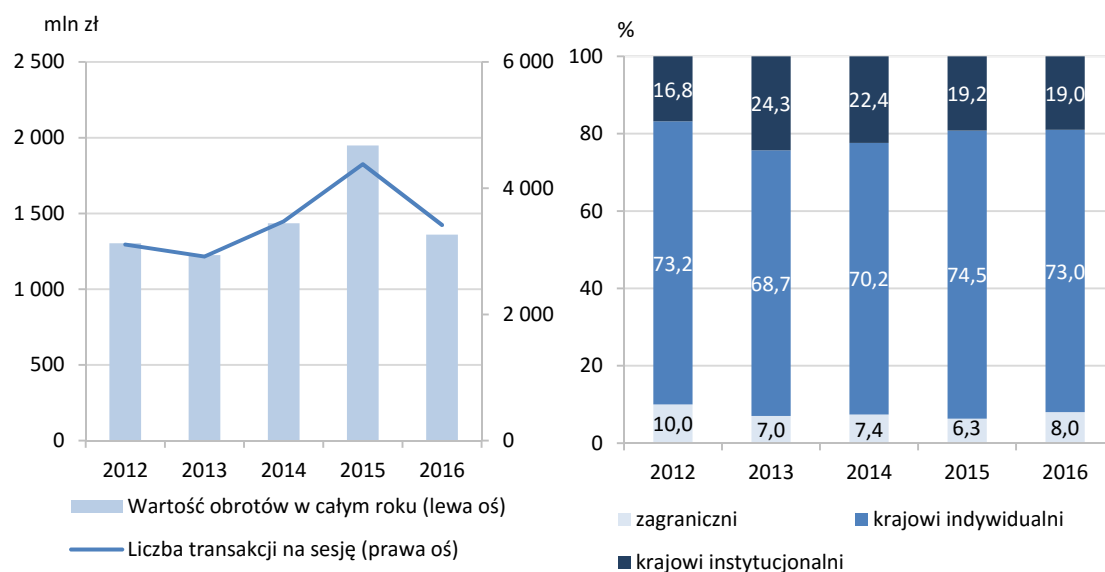
Wartość obrotów na rynku NC w 2016 r. wyniosła 1,4 mld zł i była niższa o 30,2% niż w 2015 r. Odnotowano spadek liczby transakcji o 963 przypadających na jedną sesję, osiągając poziom 3,4 tys. Średnia wartość transakcji pozostała na zbliżonym poziomie jak przed rokiem i wyniosła 1,6 tys. zł (wobec 1,8 tys. zł w roku poprzednim).

Tabl. 71. Charakterystyka rynku NewConnect

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba notowanych spółek					
Spółki	429	445	431	418	406
w tym zagraniczne	8	11	10	10	8
Kapitalizacja (w mln zł)					
Kapitalizacja spółek	11 088	11 028	9 122	8 664	9 799
Spółki krajowe	10 805	10 445	8 752	8 417	9 476
Spółki zagraniczne	283	583	370	248	323
Dane rynkowe					
Stopa dywidendy (%)	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8

Źródło: GPW, Rocznik Giełdowy 2016, (2017), Warszawa.

Wykres 118. Wartość obrotów i liczba transakcji (lewy) oraz udział grup inwestorów w obrotach na rynku NewConnect (prawy)

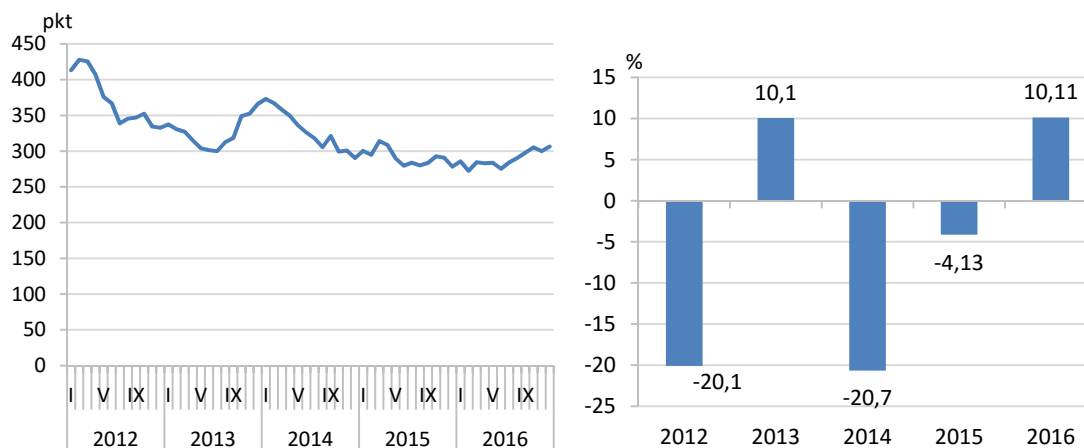
Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2016, (2017)*, Warszawa.

Źródło: GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 2002-2015*, www.gpw.pl

Analogicznie jak w roku poprzednim, w obrotach akcjami na rynku NC w 2016 r. przeważali inwestorzy indywidualni – 73,0% (74,5% w 2015 r.), oraz krajowi instytucjonalni, których udział w obrotach ukształtował się na poziomie 19,0% (19,2% w 2015 r.). Udział inwestorów zagranicznych wyniósł 8,0% wobec 6,3% w poprzednim roku.

NCIndex na koniec 2016 r. osiągnął poziom 307 pkt, wobec 278 pkt w roku poprzednim. Stopa zwrotu z indeksu NCIndex była dodatnia i wyniosła 10,1%, wobec ujemnej stopy w roku poprzednim na poziomie 4,13%.

Wykres 119. Notowania NCIndex (lewy) i stopy zwrotu dla indeksu NCIndex (prawy)

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2016, (2017)*, Warszawa.

OBLIGACJE, OPCJE I KONTRAKTY TERMINOWE

Na GPW na koniec 2016 r. notowane były 153 serie obligacji, w roku poprzednim 122 serie. Łącznie na rynku GPW kapitalizacja obligacji krajowych i zagranicznych wyniosła 621,1 mld zł. Kapitalizacja

obligacji krajowych zwiększyła się o 6,0% i wynosiła 618,0 mld zł, a obligacji zagranicznych wynosiła 3,1 mld zł (prawie 32-krotny wzrost). Wartość obrotów obligacjami ogółem na rynku GPW w 2016 r. wzrosła o 57,7% do poziomu 1 426 mln zł. Analogiczny wzrost odnotowano dla wartości obrotów sesyjnych, które przeważały w notowaniach obligacji.

Tabl. 72. Charakterystyka rynku kapitałowego w zakresie obligacji, opcji i kontraktów terminowych

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
	Liczba notowanych instrumentów				
Obligacje	62	94	105	122	153
Kontrakty terminowe	91	134	129	144	166
Opcje	120	116	220	266	228
Kapitalizacja (w mln zł)					
Obligacje krajowe	588 635	590 265	531 983	583 185	617 985
Obligacje zagraniczne	173	98	98	98	3 122
Obligacje (w mln zł)					
Wartość obrotów ogółem	1 043	1 653	992	904	1 426
Wartość obrotów sesyjnych	1 021	1 600	966	884	1 360
Kontrakty terminowe i opcje (w mln zł)					
Wartość obrotów kontraktami terminowymi	216 436	218 839	230 148	216 746	188 439
Wartość obrotów opcjami	16 269	17 419	11 584	9 679	6 833

Źródło: Dane GPW (www.gpw.pl/analizy_i_statystyki_pelna_wersja).

Wartość obrotu kontraktami terminowymi na koniec 2016 r. kształtowała się na poziomie 188,4 mld zł, i zmniejszyła się o 13,1% w relacji do roku poprzedniego. W obrocie znajdowało się 166 serii kontraktów terminowych (wobec 144 na koniec 2015 r.). Liczba otwartych pozycji na tym instrumencie na koniec 2016 r. wyniosła 141,8 tys. szt.

Wartość obrotu opcjami zmniejszyła się o 29,4% do kwoty 6,8 mld zł. W obrocie znajdowało się 228 serii opcji (wobec 266 w 2015 r.), w tym wszystkie opcje na indeks WIG20. Liczba otwartych pozycji na koniec 2016 r. wyniosła 23,2 tys. (wobec 11,6 tys. w 2015 r.).

RYNEK OBLIGACJI CATALYST

W 2016 r. liczba emitentów notowanych na rynku Catalyst zmniejszyła się do 173, wobec 190 w roku poprzednim. Liczba notowanych obligacji zwiększyła się do 521 z 494 w 2015 r. W ramach notowań ciągłych odnotowano większą liczbę transakcji przypadających na jedną sesję – 273, wobec 262 w 2015 r. Wystąpił wzrost średniej wartości transakcji o 4,9% do poziomu 33,7 tys. zł.

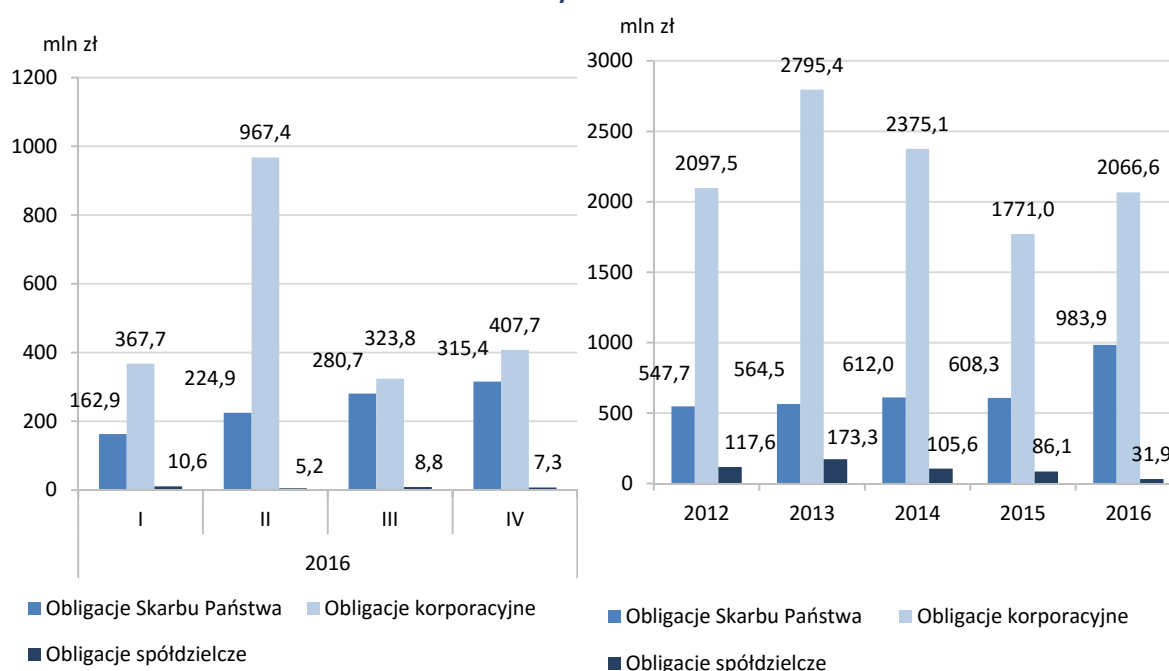
Wartość obrotów obligacji w notowaniach ciągłych na Catalyst zwiększyła się o 9,3% i wynosiła 2,3 mld zł. Średnie obroty przypadające na sesję wyniosły 9,21 mln zł i były wyższe w relacji do roku poprzedniego o 9,3%.

Tabl. 73. Charakterystyka rynku Catalyst

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba emitentów	153	173	190	190	173
Liczba notowanych obligacji	337	416	484	494	521
	Obroty (w mln zł)				
Wartość obrotów	1 518	2 645	2 328	2 116	2 312
Średnie obroty na sesję	6,10	10,71	9,35	8,43	9,21
	Transakcje				
Liczba transakcji na sesję	170	243	257	262	273
Średnia wartość transakcji (w tys. zł)	35,9	44,1	36,3	32,1	33,7

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2016, (2017), Warszawa.*

Wykres 120. Obroty na rynku Catalyst instrumentów dłużnych o najwyższych obrotach w ujęciu kwartalnym w 2016 r. i rocznym w latach 2012-2016

Źródło: dane GPW.

W strukturze obrotów na rynku Catalyst na GPW, jak i na platformie BondSpot w 2016 r. przeważały obligacje korporacyjne, stanowiące 66,0% wartości obrotu wobec 70,2% w 2015 r. Wartość tych obrotów wyniosła 2 066,6 mln zł i zwiększyła się o 16,7% w porównaniu do roku poprzedniego. Udział obrotów obligacjami Skarbu Państwa na GPW i BondSpot wyniósł 31,4% (wzrost o 7,3 p. proc.). Wartość obrotów obligacjami skarbowymi na rynku Catalyst na GPW, jak i platformie BondSpot w 2016 r. wyniosła 983,9 mln zł. Obroty obligacjami spółdzielczymi kształtowały się na poziomie 31,9 mln zł, stanowiąc udział 1,0% w obrotach ogółem. Ich wartość zmniejszyła się o 63,0% w porównaniu do 2015 r.

V. METODY DEKOMPOZYCJI WZROSTU GOSPODARCZEGO

W niniejszym rozdziale zaprezentowane zostaną dwie metodologie dekompozycji wzrostu gospodarczego oraz przykładowe wyniki tych analiz.

W pierwszej z nich nie dokonuje się pełnej dekompozycji Produktu Krajowego Brutto (PKB) lub Wartości Dodanej Brutto (WDB) na wkłady czynników produkcji. To uproszczenie umożliwia jednak zrealizowanie dość szczegółowej dekompozycji według innych przekrojów niż przyjęte w neoklasycznej teorii wzrostu gospodarczego. Chodzi m.in. o dekompozycję przyrostu PKB *per capita* oraz dekompozycję różnic WDB *per capita* w stosunku do przyjętej średniej (np. dla Unii Europejskiej jako całości). Określenie *per capita* oznacza przy tym, że chodzi o wartości na jednego pracującego (choć możliwa jest także inna definicja tego określenia). Możliwe jest także dokonanie odpowiednich obliczeń dla analizowanego w niniejszym Raporcie roku ubiegłego, czyli bez dodatkowego opóźnienia.

W drugiej z nich dokonuje się pełnej dekompozycji na wkłady czynników produkcji, tj. kapitału i pracy, a te z kolei dekomponuje się na kolejne podczynniki. Zatem, różnicą w stosunku do pierwszej z zaprezentowanych dekompozycji jest to, że wkład kapitału do przyrostu WDB jest oddzielony od wkładu pracy. Ponadto, w podstawowym rachunku KLEMS nie przewiduje się analiz *per capita*, choć są one teoretycznie możliwe. Za to rachunek ten obejmuje obliczenia i analizy na poziomie sektorów gospodarki reprezentujące niższe agregacje niż przyjęte w pierwszej z zaprezentowanych dekompozycji. Nie są możliwe obliczenia za rok ubiegły ze względu na większe wymagania w zakresie dostępności danych niż w przypadku pierwszej dekompozycji.

Zaprezentowane dwie metody dekompozycji wzrostu gospodarczego nie wyczerpują bardzo obszernego zagadnienia analizy wzrostu gospodarczego metodą dekompozycyjną. Pierwszą dekompozycję można realizować w bardzo wielu innych jeszcze przekrojach o dużej szczegółowości w zależności od potrzeb. Druga dekompozycja ma swoją uproszczoną odmianę realizowaną przez agendy OECD, a zrealizowany rachunek KLEMS dla Polski pozwala na wyciąganie szerszych wniosków analitycznych niż to pokazano w niniejszym rozdziale.

1. STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE

W niniejszym podrozdziale analizie poddano gospodarkę Polski na tle Unii Europejskiej oraz sześciu wybranych krajów Unii, tj. Niemiec, jako największej gospodarki Europy, Hiszpanii, (kraju „starej” Unii, który jest często wybierany do porównań jako zbliżony do Polski pod względem liczby ludności i przebiegu procesów rozwojowych), Włoch, oraz takich krajów Europy Środkowo-Wschodniej jak: Czechy, Węgry i Słowacja. Wzorem publikacji z lat poprzednich przedmiotem niniejszego podrozdziału jest syntetyczny opis zróżnicowania PKB *per capita* przy pomocy metod dekompozycji. Badany jest poziom dobrobytu gospodarczego w następujących uzupełniających się ujęciach:

- a) dekompozycja wzrostu realnego PKB *per capita* w UE w latach 2009-2016 na przykładzie wybranych krajów UE;
- b) dekompozycja różnic w poziomie Wartości Dodanej Brutto (WDB) *per capita*, według standardu siły nabywczej dla wybranych krajów UE, względem średniej dla UE w latach 2009-2016 oraz zmian w czasie tych różnic w 2014 r., 2015 r. i 2016 r. w stosunku do roku poprzedniego; w ramach tego ujęcia dodatkowo zaprezentowana została:
 - o poddekompozycja różnic średniej wydajności pracy mierzonej za pomocą Wartości Dodanej Brutto według standardu siły nabywczej na 1 pracującego dla 11 grup sekcji PKD, zarówno w postaci różnic względem średniej dla UE w 2016 r., jak i zmiany tych różnic w stosunku do roku poprzedniego.

Opis metodologiczny dekompozycji czytelnik może znaleźć we wcześniejszych wersjach publikacji, w szczególności w wydaniu z 2012 r., pt. „Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej”.

DEKOMPOZYCJA WZROSTU

Metodyka

Punktem wyjścia dekompozycji wzrostu jest PKB *per capita* w ujęciu realnym (tj. w cenach stałych w walucie krajowej), które można zapisać jako iloczyn wybranych wskaźników reprezentujących różne obszary sytuacji społeczno-gospodarczej danego kraju:

- efektywność gospodarki:
 - średnia wydajność pracy liczona jako PKB w ujęciu realnym na osobogodzinę pracy osoby pracującej;
- rynek pracy:
 - wskaźnik zatrudnienia;
 - faktyczny roczny czas pracy osoby pracującej;
- demografia:
 - udział populacji w wieku 15-64 lat w całości populacji.

Zapis formalny jest wówczas następujący:

$$\frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} = \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} \times \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15-64}} \times \text{Czas pracy} \times \frac{\text{Populacja 15-64}}{\text{Populacja}}$$

PKB *per capita* wydajność pracy wsk. zatrudnienia wsk. str. wieku

Metoda dekompozycji wzrostu polega na przejściu ze wskaźników mierzących poziomy odpowiednich wielkości, które występują w wyrażeniu powyżej, do procentowych zmian w czasie tych wskaźników¹⁹⁴ (oznaczone przez $\Delta_t^{\%}$) – poniższe przekształcenie zostało dodatkowo zilustrowane przykładem dla danych dotyczących Polski w 2016 r.:

$$\underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}}}_{+2,78\%} \approx \underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}}}_{+2,03\%} + \underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15-64}}}_{+1,46\%} + \underbrace{\Delta_t^{\%} \text{Czas pracy}}_{+0,07\%} + \underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{Populacja 15-64}}{\text{Populacja}}}_{-0,78\%}$$

Interpretacja powyższej dekompozycji jest następująca. W 2016 r. wzrost realnego PKB na osobę wyniósł +2,78%. Na ten wzrost składa się w głównej mierze wzrost średniej wydajności pracy (+2,03%), a w dalszej kolejności wzrost wskaźnika zatrudnienia (+1,46%), spadek wskaźnika struktury wieku (-0,78%) oraz wzrost faktycznego rocznego czasu pracy (+0,07%).

Ewolucja struktury wzrostu PKB per capita dla wybranych krajów UE w latach 2009-2016

Zmiana realnego PKB *per capita* w 2016 r. w Unii Europejskiej wyniosła +1,52% w stosunku do roku poprzedniego. Przyczynił się do tego głównie wzrost zatrudnienia (zmiana wskaźnika zatrudnienia wyniosła +1,28%), a w dalszej kolejności wzrost wydajności pracy (PKB na 1 osobogodzinę pracy wzrósł o 0,78%). Na niekorzyść oddziaływały natomiast czynniki demograficzne (udział osób w wieku produkcyjnym w całości populacji spadł o 0,39%) oraz krótszy czas pracy na jednego pracownika (faktyczny roczny czas pracy osoby pracującej zmniejszył się o 0,15% w stosunku do roku poprzedniego).

Tabl. 74. Dekompozycja wzrostu PKB per capita w cenach stałych w Unii Europejskiej i jej wybranych krajach w 2016 r.

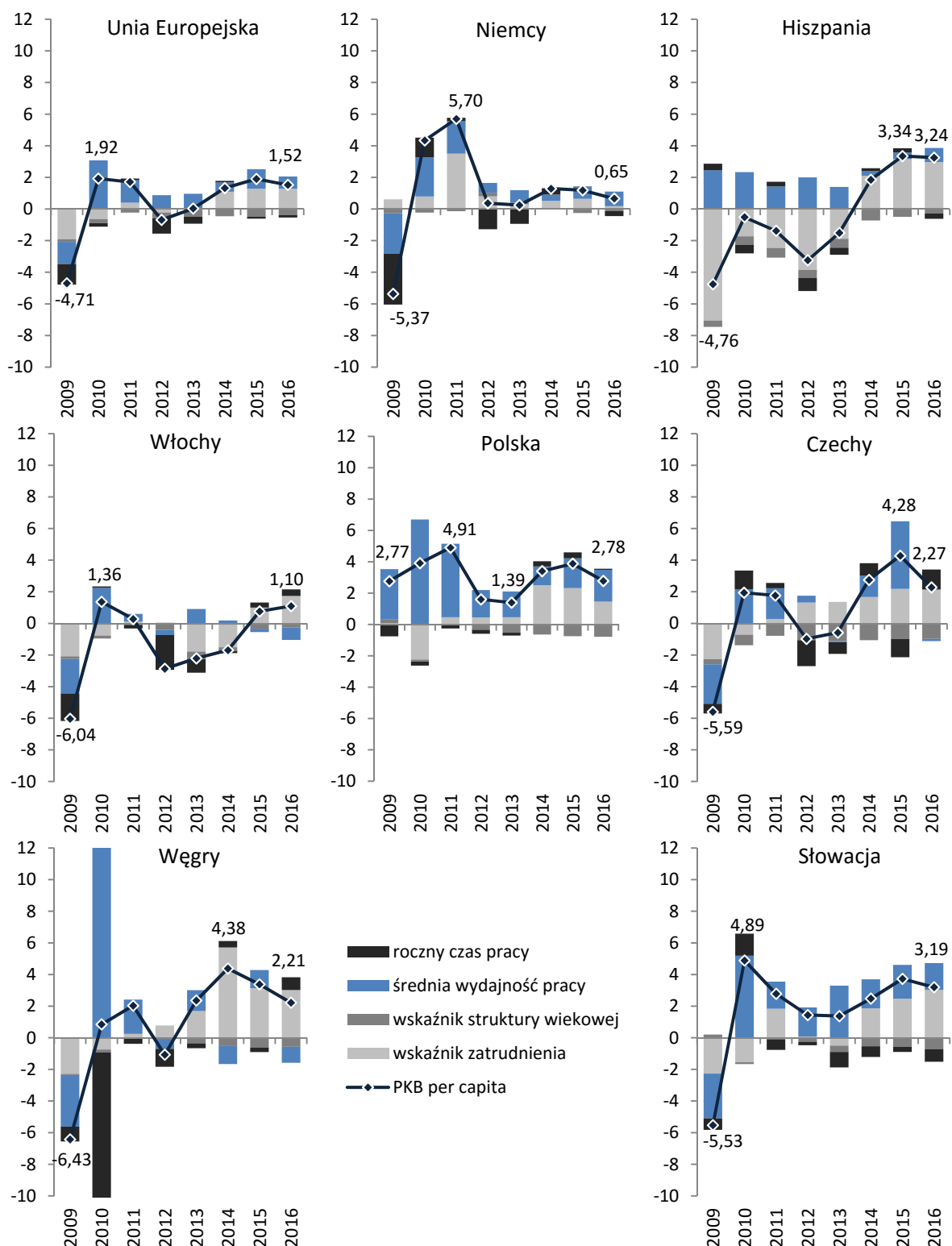
Wyszczególnienie	UE	Niemcy	Hiszpania	Włochy	Polska	Czechy	Węgry	Słowacja
	w %							
PKB <i>per capita</i>	1,52	0,65	3,24	1,10	2,78	2,27	2,21	3,19
Wydajność pracy	0,78	0,93	0,89	-0,80	2,03	-0,14	-1,02	1,70
Wskaźnik zatrudnienia	1,28	0,18	2,97	1,73	1,46	2,14	3,02	3,02
Wskaźnik struktury wieku	-0,39	-0,13	-0,28	-0,24	-0,78	-0,98	-0,57	-0,72
Czas pracy	-0,15	-0,31	-0,34	0,42	0,07	1,27	0,81	-0,80

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Spośród siedmiu omawianych krajów Unii Europejskiej, Niemcy i Włochy wykazały relatywnie niski wzrost realnego PKB *per capita* (odpowiednio 0,65% i 1,10%), natomiast w pozostałych omawianych krajach wzrost ten był powyżej średniej unijnej. Główną składową wzrostu w Polsce i w Niemczech była dodatnia dynamika wydajności pracy (wzrost, odpowiednio, o 2,03% i 0,93%), natomiast w pozostałych pięciu krajach był to wzrost zatrudnienia. We wszystkich omawianych krajach wpływ demografii był ujemny, przy czym siła tego wpływu pozostawała zróżnicowana (spadek wskaźnika struktury wieku wyniósł od 0,13% w Niemczech do 0,98% w Czechach). Czas pracy wzrósł w niektórych krajach (np. na Węgrzech o 0,81%), a zmniejszył się w innych (na Słowacji spadek wyniósł 0,80%).

¹⁹⁴ W przedstawionej metodzie dekompozycji stosuje się zmiany procentowe odpowiednich wskaźników, a nie zmiany w punktach procentowych, które zwykle mają zastosowanie przy interpretacji wskaźników wyrażonych jako udział w całości takich, jak na przykład wskaźnik zatrudnienia.

Wykres 121. Dekompozycja wzrostu realnego PKB *per capita* dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2009-2016

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

W latach 2009-2016 w omawianych krajach, za wyjątkiem Polski, najgorszym rokiem pod względem dynamiki realnego PKB *per capita*, był rok 2009. Był to rok największych spadków, które wyniosły od 4,76% w Hiszpanii do 6,43% na Węgrzech. Tylko Polska w tym roku odnotowała wzrost (+2,77%). Różne było jednak tempo odbudowywania potencjału gospodarczego po 2009 r. Podczas, gdy Niemcy

zrekompensowały spadek już w następnych kolejnych dwóch latach 2010 i 2011, osiągając w każdym z tych lat pokaźny ponad czteroprocentowy wzrost, to w Hiszpanii spadek realnego PKB *per capita* trwał aż do 2014 r., w którym po raz pierwszy od 2007 r. odnotowano wzrost. Na uwagę zasługuje trwały i stabilny wzrost wydajności pracy w Polsce. Po dwóch latach (2014 i 2015 r.), w których wpływ wzrostu zatrudnienia był większy, w 2016 r. wzrost wydajności pracy ponownie przejął rolę głównej determinanty wzrostu realnego PKB *per capita*. Pod tym względem Polska pozytywnie wyróżnia się wśród omawianych krajów, w których w 2016 r. nadal przeważał wpływ wzrostu zatrudnienia. Nie oznacza to jednak, że w Polsce zatrudnienie maleje. Przeciwnie, dalszy wzrost (o 1,46%) umożliwia dalszą redukcję (rekordowo niskiego) bezrobocia.

Dodatkowo Polska utrzymywała dodatnią dynamikę PKB *per capita* przez cały omawiany okres. W rezultacie średni wzrost tej wielkości w badanym okresie wyniósł w Polsce 3,08% w porównaniu z 1,75% na Słowacji, 1,00% w Niemczech, 0,91% na Węgrzech, 0,69% w Czechach, -0,41% w Hiszpanii i -1,19% we Włoszech. W Unii Europejskiej średni wzrost wyniósł 0,35%.

DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC WZGLĘDEM ŚREDNIEJ DLA UE

Metodyka

Dekompozycja różnic w poziomie WDB *per capita* w stosunku do średniej jest dokonywana analogicznie do dekompozycji wzrostu. Różnica polega na tym, że **zamiast zmian w czasie** odpowiednich wskaźników stosowanych w przypadku dekompozycji wzrostu, tutaj brane są pod uwagę **różnice w poziomie odpowiednich wskaźników dla danego kraju Unii Europejskiej w stosunku do średniej dla całej Unii Europejskiej**. Punktem wyjścia jest WDB *per capita* w cenach bieżących według parytetu siły nabywczej¹⁹⁵. Jest to wartość, którą można porównywać pomiędzy różnymi krajami w danym roku, ponieważ uwzględnia efekt kursu walutowego oraz różne poziomy cen podobnych produktów w różnych krajach. Stąd wartość taką określa się jako wartość realną, mimo iż liczona jest w cenach bieżących. W przypadku porównań wartości w czasie należy wziąć pod uwagę, że zmiana odzwierciedla łączną dynamikę realnego poziomu WDB *per capita*, względnych cen produktów oraz poziomu wydatków na poszczególne grupy produktów. Aby zatem prawidłowo interpretować wartość realnego WDB *per capita* w czasie dla różnych krajów, trzeba uwzględnić te dodatkowe czynniki.

Wartość WDB *per capita* w ujęciu realnym, podobnie jak w przypadku dekompozycji wzrostu, można zapisać jako iloczyn wybranych wskaźników, dotyczących różnych obszarów i aspektów gospodarki:

- a) efektywności:
 - średnia wydajność pracy liczona jako WDB w cenach bieżących według parytetu siły nabywczej na osobogodzinę pracy osoby pracującej;
- b) rynku pracy:
 - wskaźnik zatrudnienia zapisany jako iloczyn:

¹⁹⁵ Parytet siły nabywczej (ang. *Purchasing Power Parity*, w skrócie PPP) jest liczony przez Eurostat i OECD za pośrednictwem Standardu siły nabywczej (ang. *Purchasing Power Standard*, w skrócie PPS). PPS jest sztuczną jednostką walutową. Teoretycznie, za jeden PPS można kupić tę samą ilość dóbr i usług w danym kraju. Jednakże różnice cen pomiędzy państwami oznaczają, że różne ilości krajowych jednostek walutowych są potrzebne do zakupu tych samych towarów i usług w zależności od kraju. PPS uzyskiwane jest przez podzielenie każdego agregatu gospodarczego kraju w walucie krajowej przez jego odpowiednik w parytetach siły nabywczej. PPS jest terminem technicznym używanym przez Eurostat dla wspólnej waluty, w której agregaty rachunków narodowych wyrażone są po korekcie różnic w poziomie cen z wykorzystaniem PPP. Zatem, PPP mogą być interpretowane jako kurs wymiany PPS w stosunku do euro.

Zróźnicowanie poziomu WDB per capita w latach 2009-2016 dla wybranych krajów UE

Polska, na tle innych krajów Unii Europejskiej, charakteryzuje się niskim poziomem średniej wydajności pracy mierzonej poziomem WDB na osobogodzinę pracy. W 2016 r. był on niższy o 40,81% od średniej unijnej. Jednak duża część tych różnic jest rekompensowana wysokim czasem pracy. Całkowita liczba przepracowanych godzin była w Polsce aż o 25,81% wyższa niż średnio w Unii Europejskiej. Gdyby policzyć średnią wydajność pracy za pomocą WDB na 1 pracującego, wówczas byłaby ona niższa od średniej unijnej, ale tylko o 25,5%. Na tym przykładzie można zaobserwować, jak poszczególne składowe dekompozycji wchodzi ze sobą w interakcje. Otóż różnice w WDB na 1 pracującego (-25,5%) rozbić można na różnice w WDB na osobogodzinę pracy (-40,81%), różnice w całkowitej liczbie przepracowanych godzin (+25,81%) oraz na interakcje, czyli łączny wpływ różnic w poziomie WDB na osobogodzinę pracy i różnic w całkowitej liczbie przepracowanych godzin ($-40,81\% \times 25,81\% = -10,53\%$). Te interakcje cząstkowe (-10,53%) wchodzi w skład elementu interakcje (-9,08%) wyszczególnionego w poniższej tabeli i wykresach obrazujących dekompozycję różnic. Różnice w metodologii (-9,45%) oprócz różnic czysto technicznych wskazują na dużą emigrację ludności (patrz przypis powyżej), tj. np. osoby, które pracują w przedsiębiorstwach zlokalizowanych poza granicami Polski, a jednocześnie uwzględnione jako zamieszkałe w Polsce, według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Dodatkowym elementem negatywnie wpływającym na poziom realnego WDB *per capita* Polski jest niski współczynnik aktywności ekonomicznej, który jest niższy o 5,62% od średniej unijnej, jednak wartość ta poprawia się z roku na rok. Wpływ czynnika demograficznego jest na razie dodatni (wskaźnik struktury wieku jest o 5,73% wyższy niż w Unii Europejskiej), jednak w ostatnich latach systematycznie spada.

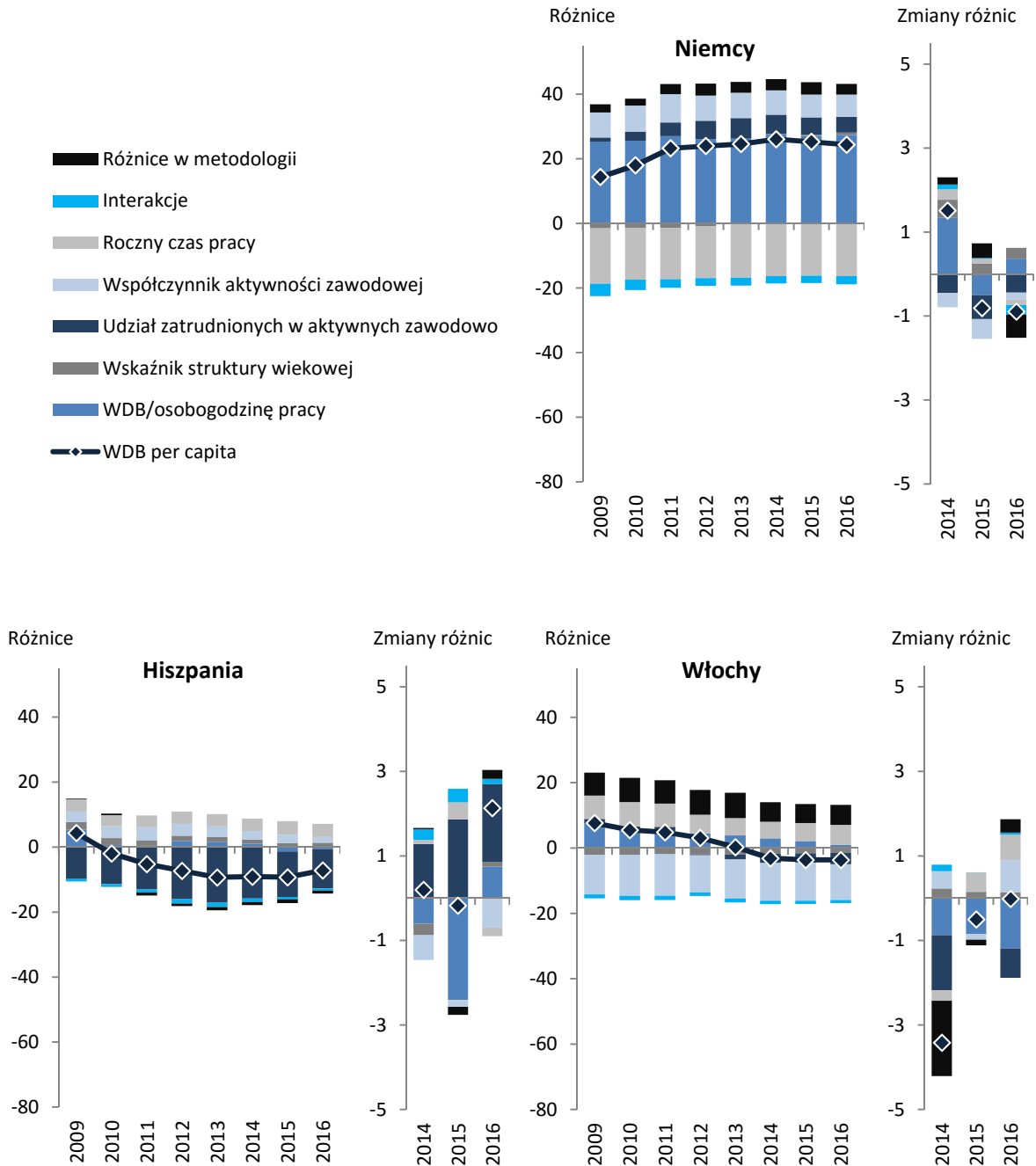
Tabl. 75. Dekompozycja różnic w poziomie realnego WDB *per capita* wybranych krajów UE w 2016 r.

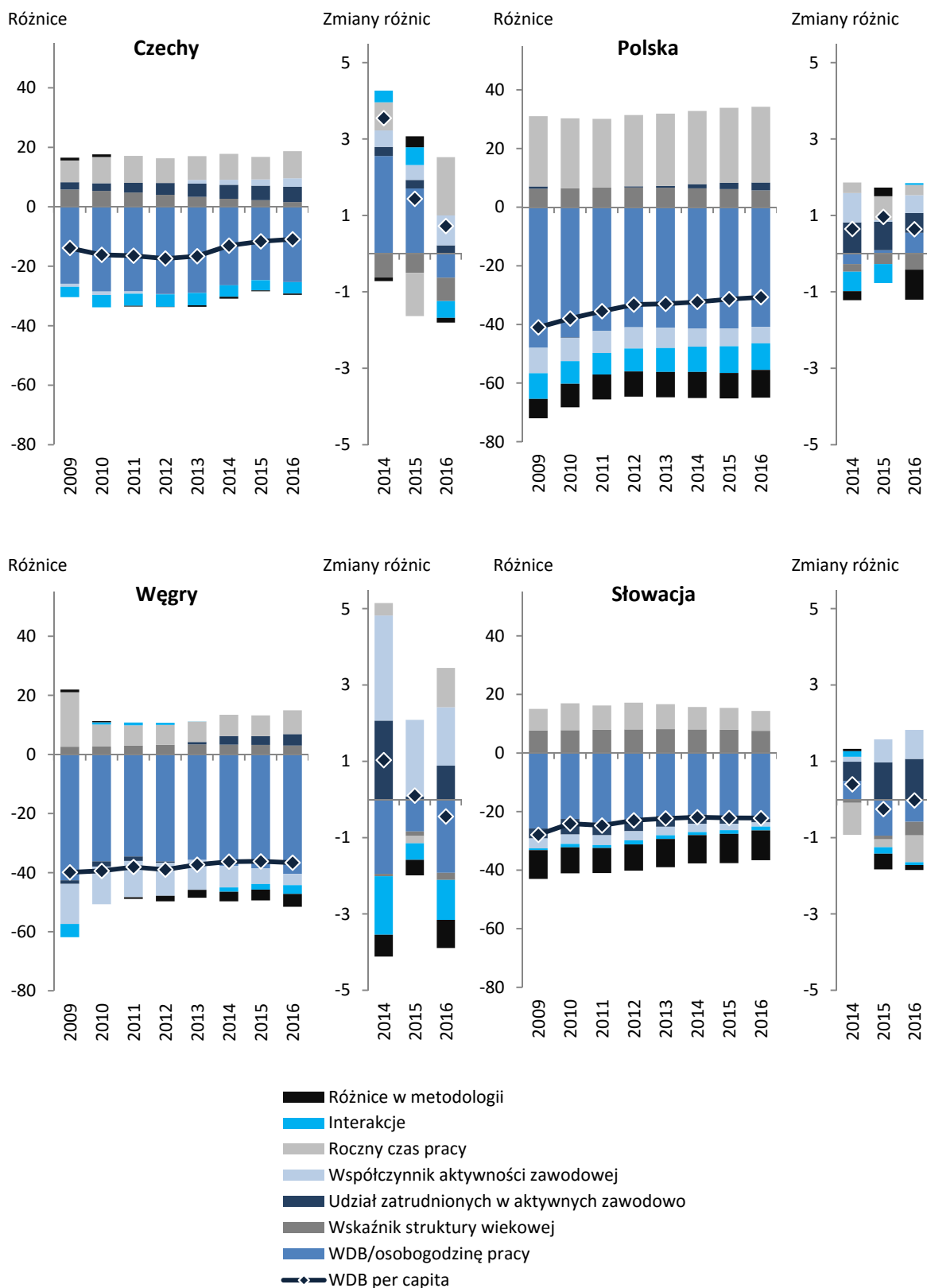
Wyszczególnienie	Niemcy	Hiszpania	Włochy	Polska	Czechy	Węgry	Słowacja
	w %						
WDB <i>per capita</i>	24,35	-7,16	-3,65	-30,73	-10,92	-36,63	-22,23
Wydajność pracy	27,42	-0,62	0,93	-40,81	-25,34	-40,43	-22,55
Udział zatrudnionych w liczbie aktywnych zawodowo	4,90	-12,11	-3,51	2,68	5,11	3,88	-1,14
Współczynnik aktywności zawodowej	6,90	1,77	-10,92	-5,62	2,87	-3,80	-1,44
Wskaźnik struktury wieku	0,68	1,34	-1,46	5,73	1,59	3,02	7,59
Czas pracy	-16,33	4,03	6,14	25,81	9,13	8,03	6,77
Różnice w metodologii	3,29	-0,93	6,14	-9,45	-0,45	-4,37	-10,15
Interakcje	-2,51	-0,65	-0,97	-9,08	-3,82	-2,95	-1,32

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

W zakresie zmniejszania różnic w poziomie realnego WDB *per capita* względem UE, należy odnotować, że Polska jest jedynym z omawianych krajów, w którym poprawa na tym tle zachodziła w każdym roku w omawianym okresie 2009-2016. Co prawda, tempo poprawy uległo spowolnieniu od 2013 r., jednak w następującym okresie Polska zachowuje stabilną, wynoszącą prawie 1 p. proc., poprawę różnic w poziomie realnego WDB *per capita* względem UE. Głównym czynnikiem zmniejszania się różnic w 2016 r. w Polsce była relatywna poprawa poziomu wydajności pracy, co miało miejsce spośród omawianych krajów, oprócz Polski, tylko w Hiszpanii i w bardzo skromnym zakresie w Niemczech. Na uwagę zasługuje również jednoczesna poprawa na polu zarówno aktywności zawodowej, jak i zatrudnienia, w wyniku czego wskaźnik zatrudnienia poprawił się względem średniej unijnej o ponad 1 p. proc.

Wykres 122. Dekompozycja różnic WDB *per capita* według parytetu siły nabywczej dla wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2009-2016 (wartości wyrażone w procentach) oraz dekompozycja zmiany różnic w stosunku do roku poprzedniego dla 2014 - 2016 r. (wartości wyrażone w p. proc.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Poddekompozycja różnic oraz zmian różnic w stosunku do roku poprzedniego w średniej wydajności pracy w 2016 r. dla wybranych krajów UE

Metoda dekompozycji różnic ma tę zaletę, że możliwe jest dokonanie dodatkowej poddekompozycji niektórych jej składników, tj. różnic w średniej wydajności pracy, różnic w udziale pracujących wśród aktywnych zawodowo oraz różnic we współczynniku aktywności zawodowej. W niniejszej publikacji skoncentrujemy się na pierwszej z możliwych poddekompozycji z uwagi na to, że różnice w średniej wydajności pracy są zazwyczaj główną jej składową. Różnice w średniej wydajności pracy mierzonej średnim poziomem WDB na osobogodzinę pracy osoby pracującej¹⁹⁸ rozbić można na poszczególne sekcje, grupy sekcji lub sektory gospodarcze i w ramach każdego/każdej z nich wyodrębnić dwie składowe:

- „specjalizacja sektorowa”, tj. ta składowa różnic, która wynika ze struktury gospodarki:
 - składnik ten jest dodatni, jeżeli w danym kraju udział pracujących w danej grupie sekcji jest wyższy niż średnio w Unii Europejskiej; jest ujemny, jeżeli udział ten jest niższy; wielkość tego składnika (ujemnego lub dodatniego) jest wprost proporcjonalna do różnicy w udziale pracujących w tej grupie sekcji w kraju i średnio w UE oraz do poziomu średniej wydajności pracy w tej grupie sekcji w Unii Europejskiej;
- „oczyszczona wydajność”, tj. ta składowa różnic, która wynika z poziomu jakości i organizacji pracy, poziomu wykorzystania infrastruktury i technologii:
 - składnik ten jest dodatni, jeżeli w danym kraju średnia wydajność pracy w danej grupie sekcji jest wyższa niż dla Unii Europejskiej; jest ujemny, jeżeli średnia wydajność jest niższa; wielkość tego składnika (ujemnego lub dodatniego) jest wprost proporcjonalna do udziału pracujących w danej grupie sekcji w ogólnej liczbie pracujących w danym kraju.

Poddekompozycja różnic w poziomie średniej wydajności pracy może zostać zapisana w następujący sposób:

$$\Delta_{\text{UE}}^{\% \text{ PL}} \frac{\text{WDB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} = \sum_{\text{grupy sekcji}} \text{specjalizacja sektorowa} + \sum_{\text{grupy sekcji}} \text{różnice w oczyszczonej wydajności}$$

Na potrzeby niniejszej analizy wybrano następujące grupy sekcji według PKD 2007:

Grupa sekcji	Opis
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
B, D, E	Przemysł bez przetwórstwa przemysłowego
C	Przetwórstwo przemysłowe
F	Budownictwo
G, H, I	Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia
J	Informacja i komunikacja
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
L	Obsługa rynku nieruchomości
M, N	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
O, P, Q	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna
R, S, T, U	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; organizacje i zespoły eksterytorialne

¹⁹⁸ Wydajność pracy mierzona jako poziom WDB na osobogodzinę pracy osoby pracującej różni się od tej mierzonej jako poziom WDB na 1 pracującego tym, że dodatkowo uwzględnia faktyczny czas pracy. W krajach Europy Środkowo-Wschodniej, takich jak Polska, Węgry, Czechy, czas pracy na 1 pracującego jest generalnie wyższy niż w krajach wysoko rozwiniętych, takich jak Niemcy. A zatem wydajność pracy, przy uwzględnieniu faktycznego czasu pracy, lepiej oddaje rzeczywisty poziom produktywności pracy.

Przykładowo różnice, które przypadają na przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) oraz na informację i komunikację (sekcja J) dzielą się na „specjalizację sektorową” oraz „różnice w oczyszczonej wydajności”:

- „Specjalizacja sektorowa” w przetwórstwie przemysłowym to wyrażony procentowo iloczyn wydajności w przetwórstwie przemysłowym w Unii Europejskiej oraz różnicy udziału pracujących w przetwórstwie przemysłowym w ogólnej liczbie pracujących w Polsce i w Unii Europejskiej:
 - A zatem dodatnia specjalizacja sektorowa w przetwórstwie przemysłowym oznacza, że udział pracujących w przetwórstwie przemysłowym w ogólnej liczbie pracujących jest wyższy w Polsce niż w Unii Europejskiej, natomiast ujemna specjalizacja sektorowa w informacji i komunikacji oznacza, że ten udział w tej sekcji jest mniejszy;
 - Poziom specjalizacji sektorowej (dodatniej lub ujemnej) zależy od różnicy udziałów, o której mowa w punkcie powyżej oraz od wartości wydajności w przetwórstwie przemysłowym dla całej Polski;
- „Różnice w oczyszczonej wydajności” w przetwórstwie przemysłowym to iloczyn udziału pracujących w przetwórstwie przemysłowym w ogólnej liczbie pracujących dla Polski oraz różnicy wydajności w przetwórstwie przemysłowym dla Polski w stosunku do Unii Europejskiej:
 - A zatem ujemne różnice w oczyszczonej wydajności w przetwórstwie przemysłowym oznaczają, że WDB na jednego pracującego jest w tej sekcji niższa w Polsce niż w Unii Europejskiej.
 - Poziom różnic w oczyszczonej wydajności (dodatniej lub ujemnej) zależy od różnicy wydajności, o której mowa w punkcie powyżej oraz od udziału pracujących w przetwórstwie przemysłowym do ogółu pracujących w Polsce.

Tabl. 76. Poddekompozycja różnic w WDB na osobogodzinę pracy dla Polski względem Unii Europejskiej w 2016 r. oraz zmiany tych różnic w stosunku do 2015 r.

	Różnice w oczyszczonej wydajności		Specjalizacja sektorowa		SUMA	
	2016	Zmiana względem 2015	2016	Zmiana względem 2015	2016	Zmiana względem 2015
	w p. proc.					
Suma	-39,53	0,87	-1,28	-0,32	-40,81	0,55
A	-1,57	0,30	1,51	-0,29	-0,06	0,01
B,D,E	-3,47	0,23	3,80	-0,21	0,33	0,02
C	-10,54	-0,50	6,55	0,83	-3,99	0,34
F	-1,78	-0,65	0,52	0,02	-1,26	-0,63
G,H,I	-2,12	0,56	-1,41	0,07	-3,53	0,62
J	-1,34	0,05	-1,34	-0,14	-2,68	-0,09
K	-2,15	0,32	-0,50	-0,06	-2,64	0,26
L	-6,92	0,80	-1,35	-0,69	-8,26	0,10
M,N	-0,80	0,03	-5,45	-0,10	-6,25	-0,07
O,P,Q	-8,14	0,01	-2,15	0,01	-10,29	0,02
R,S,T,U	-0,70	-0,27	-1,47	0,24	-2,17	-0,03

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Średnia wydajność pracy w Polsce, mierzona poziomem WDB na osobogodzinę pracy osoby pracującej, była w 2016 r. o 40,81% niższa niż średnio w Unii Europejskiej.

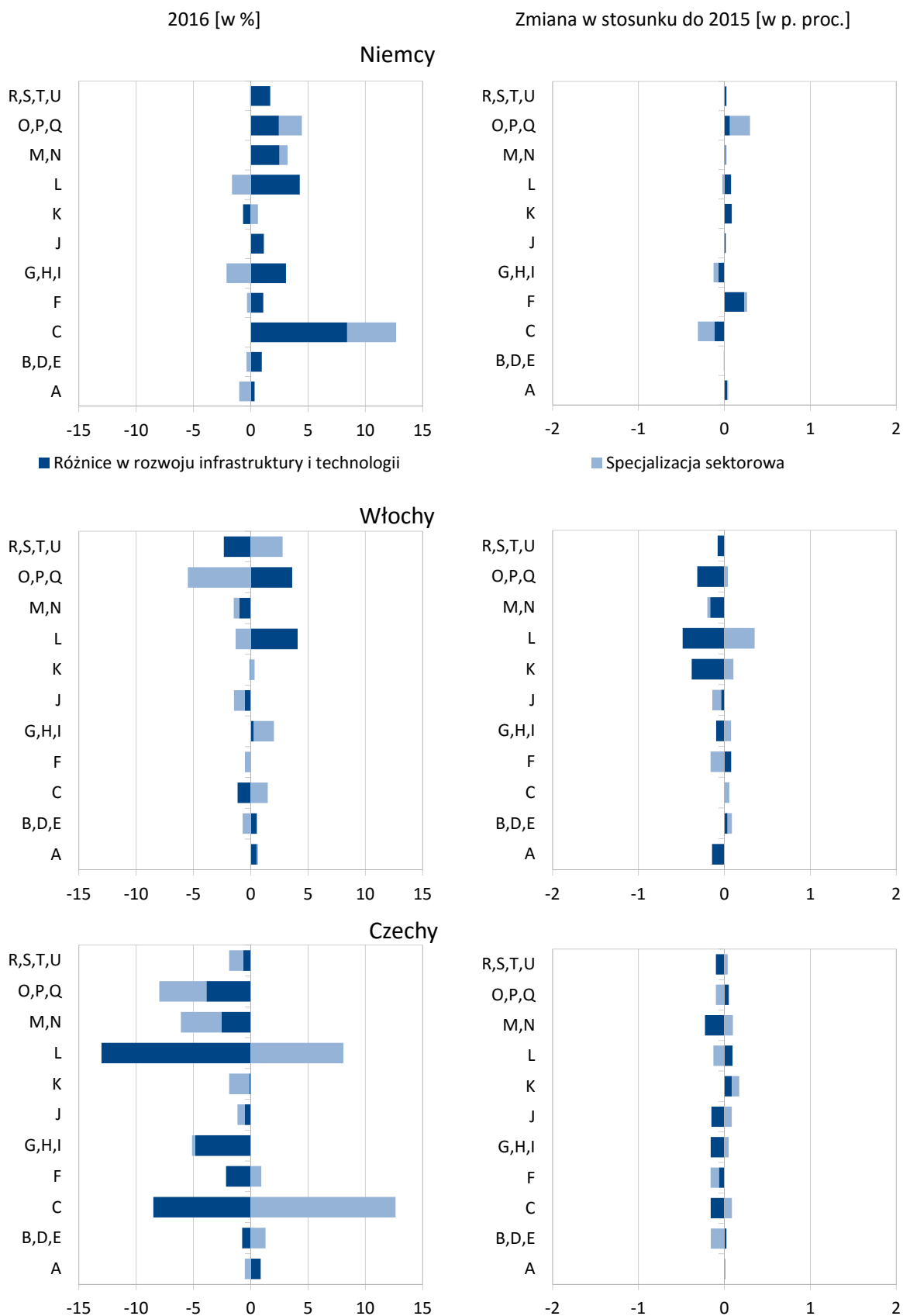
We wszystkich grupach sekcji Polska wykazuje niewykorzystane zasoby, jednak najwięcej w grupach sekcji O, P, Q: -8,14%, L: -6,92% oraz C: -10,54% (O, P, Q¹⁹⁹: Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna; L: Obsługa rynku nieruchomości; C: Przetwórstwo przemysłowe). Polska wykazuje dodatnią specjalizację sektorową w sektorze rolnictwa (Sekcja A), przemysłu (Sekcja C oraz grupa sekcji B, D, E) oraz w sekcji F: budownictwo. W tych sekcjach w Polsce pracuje relatywnie więcej osób niż średnio w Unii Europejskiej.

W pozostałych grupach sekcji obejmujących różne typy usług Polska wykazuje negatywną specjalizację sektorową. Uwagę zwraca to, że specjalizacja sektorowa w rolnictwie i w przemyśle, z wyłączeniem przetwórstwa przemysłowego, zmniejsza się (mniejszy udział osób pracujących w tych grupach sekcji w całości pracujących względem podobnego udziału w UE), natomiast poziom niewykorzystanych zasobów zmniejsza się. Odwrotnie jest w sekcji przetwórstwa przemysłowego, tutaj jednak poprawa w poziomie specjalizacji sektorowej (o 0,83 p. proc.) rekompensuje z nadatkiem relatywny wzrost poziomu niewykorzystanych zasobów (o 0,50 p. proc.); to drugie może być związane z faktem malejących korzyści skali i procesem uczenia się w przypadku nowozatrudnionych.

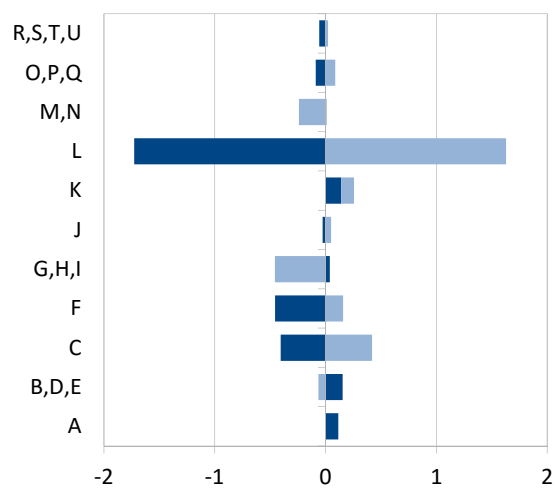
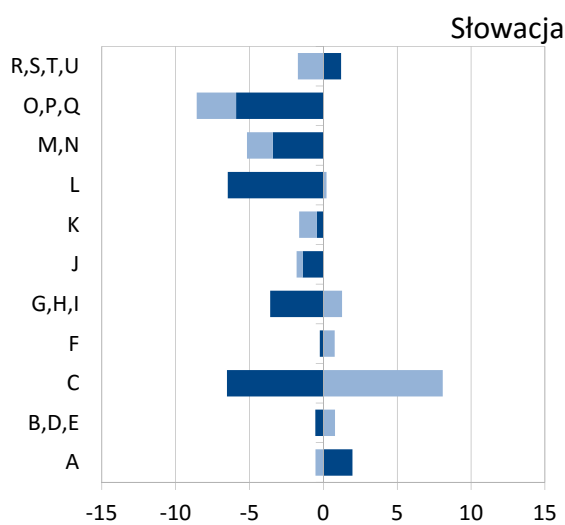
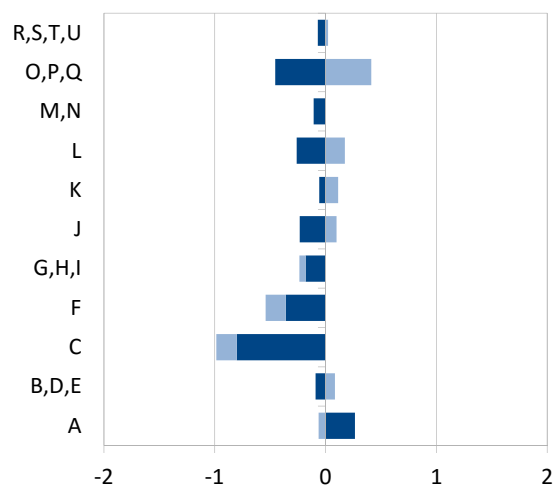
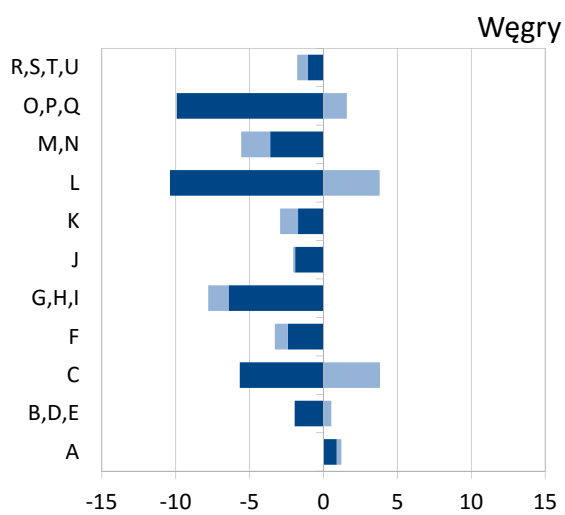
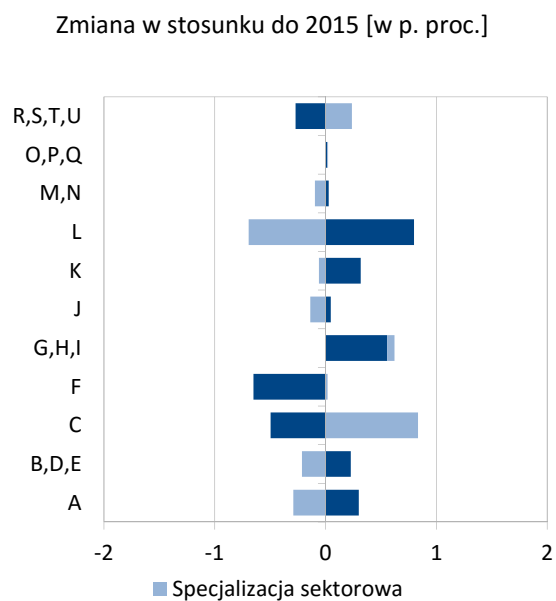
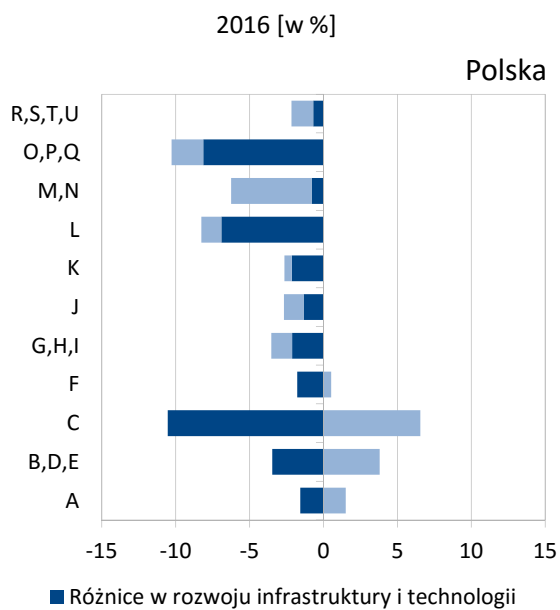
Odnotować należy również zmianę struktury specjalizacji w polskiej gospodarce w obrębie sektora usług, który odnotowuje w każdej grupie sekcji negatywną specjalizację sektorową. Wzrosła specjalizacja sektorowa w Budownictwie (sekcja F) oraz w grupach sekcji: G, H, I (Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia) oraz R, S, T, U (Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; organizacje i zespoły eksterytorialne). Z drugiej strony spadła specjalizacja sektorowa w sekcjach J (Informacja i komunikacja), K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa), L (Obsługa rynku nieruchomości) i grupie sekcji M, N (Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca). Spośród wymienionych spadków największy był w sekcji L (o 0,69 p. proc.), co jednak było z nadatkiem rekompensowane przez spadek niewykorzystanych zasobów w tej sekcji (o 0,80 p. proc.).

¹⁹⁹ Interpretacja wartości dla sekcji obejmujących administrację i usługi publiczne (nierynkowe) powinna uwzględniać specyfikę rejestracji wartości transakcji w systemie rachunków narodowych dla tych sekcji. Generalnie, dla sekcji nierynkowych przyjmuje się wycenę kosztową, czyli uwzględniającą wynagrodzenia oraz liczbę pracujących. Tak więc, różnice w oczyszczonej wydajności i specjalizacji sektorowej pomiędzy Polską a UE dla tych rodzajów działalności odnoszą się (w uwikłany sposób) do różnic w poziomie wynagrodzeń i liczby pracujących w tych sekcjach. GUS, *Rachunki kwartalne Produktu Krajowego Brutto zasady metodologiczne, Zeszyty Metodyczne i Klasyfikacje* (2010), Warszawa, s. 12.

Wykres 123. Poddekompozycja różnic w wydajności pracy dla wybranych krajów Unii Europejskiej w 2016 r. oraz zmiany tych różnic w stosunku do 2015 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

ANEKS METODOLOGICZNY

Poniżej przedstawiono podstawową metodę stosowaną w dekompozycji wzrostu i dekompozycji różnic. Dany jest dodatni wskaźnik X (w tym wypadku PKB *per capita*, lub WDB *per capita*), który można zapisać jako iloczyn N dodatnich składowych:

$$X = X_1 \times X_2 \times \dots \times X_N$$

gdzie poszczególne składowe mają sens ekonomiczny.

Po zlogarytmowaniu i zróżnicowaniu powyższej tożsamości, otrzymujemy następującą postać:

$$\frac{\Delta X}{X} \cong \frac{\Delta X_1}{X_1} + \frac{\Delta X_2}{X_2} + \dots + \frac{\Delta X_N}{X_N}$$

Powyższa zależność zachodzi lokalnie, czyli dla relatywnie małych wartości różnic poszczególnych składowych, przy czym różnice te oznaczać mogą dynamikę danego wskaźnika w czasie (tak jak w przypadku dekompozycji wzrostu PKB *per capita* Polski), jak również różnice w poziomie wskaźnika dla kraju w stosunku do grupy krajów (tak jak w przypadku dekompozycji różnic w poziomie WDB *per capita* dla Polski w stosunku do Unii Europejskiej).

Dekompozycja wzrostu PKB *per capita*

Dekompozycja wzrostu PKB *per capita* może być zapisana według ogólnej metody opisanej powyżej w następujący sposób:

$$\frac{\text{PKB}}{N} \equiv \underbrace{\frac{\text{PKB}}{P \cdot H}}_{\text{wydajność (1)}} \times \underbrace{\frac{P}{N^{15-64}} \times H \times \frac{N^{15-64}}{N}}_{\text{intensywność}}$$

- PKB: PKB wg parytetu siły nabywczej;
- N: łączna populacja kraju;
- P: Liczba osób pracujących;
- H: Średnioroczny faktyczny czas pracy osoby pracującej;
- N^{15-64} : Liczba ludności w wieku 15-64 lat;
- A: Liczba aktywnych zawodowo;

Względne różnice w czasie dla wskaźnika Y oznaczono poprzez:

$$\Delta_t Y = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

gdzie Y_t to wartość zmiennej Y w roku t . A zatem:

$$\Delta_t \frac{\text{PKB}}{N} \cong \Delta_t \frac{\text{PKB}}{P \cdot H} + \Delta_t \frac{P}{N^{15-64}} + \Delta_t H + \Delta_t \frac{N^{15-64}}{N}$$

gdzie:

- $\frac{\text{PKB}}{P \cdot H}$ oznacza **wydajność pracy** liczoną jako wartość PKB na jedną osobogodzinę pracy osoby pracującej w ciągu roku;
- $\frac{P}{N^{15-64}}$ oznacza **wskaźnik zatrudnienia**, czyli liczbę osób pracujących w stosunku do ludności w wieku 15-64 lat;
- $\frac{N^{15-64}}{N}$ oznacza **wskaźnik struktury wieku**, czyli liczbę osób w wieku 15-64 lat do całości populacji.

Dekompozycja różnic w poziomie WDB per capita w stosunku do średniej dla UE

Dekompozycja różnic w poziomie Wartości Dodanej Brutto *per capita* w stosunku do średniej może być zapisana następująco²⁰⁰:

$$\frac{WDB_i}{N_i} = \frac{WDB_i}{P_i \times H_i} \cdot H_i \cdot \frac{P_i}{A_i} \cdot \frac{A_i}{N_i^{15-64}} \cdot \frac{N_i^{15-64}}{N_i}$$

Wprowadza się następujące oznaczenie:

$$\Delta_{UE} Y_i = \frac{Y_i - Y}{Y}$$

gdzie Y_i oznacza wartość zmiennej dla kraju i , a Y wartość zmiennej dla Unii Europejskiej. A zatem:

$$\underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i}{N_i}}_{\text{WDB per capita}} = \underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i}{P_i \times H_i}}_{\text{Wydajność (2)}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{H_i}{\text{Czas pracy}}}_{\text{Czas pracy}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{P_i}{A_i}}_{\text{Udział prac. w akt. zaw.}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{A_i}{N_i^{15-64}}}_{\text{Wsp. akt. zaw.}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{N_i^{15-64}}{N_i}}_{\text{Wsk.str.wiek.}} + \text{Interakcje}$$

Wskaźnik zatrudnienia

Metody dekompozycji łączą dane pochodzące z różnych metodologii statystycznych. Można jednak zneutralizować wpływ tych metodologii na jakość dekompozycji poprzez dodanie dodatkowych składowych. Niniejszym ilustruje się tę metodę na przykładzie dekompozycji różnic w poziomie WDB *per capita*. Dla zmiennych wprowadza się dodatkowe oznaczenia:

- WDB(NA): WDB wg parytetu siły nabywczej wg badania rachunków narodowych;
- $N^{15-64}(\text{demo})$: Populacja w wieku 15-64 wg statystki demograficznej;
- $N^{15-64}(\text{LFS})$: Populacja w wieku 15-64 wg badania aktywności ekonomicznej ludności;
- $N(\text{demo})$: Liczba ludności ogółem wg statystyki demograficznej;
- $P(\text{NA})$: Pracujący ogółem jako wskaźnik zgodny z rachunkami narodowymi;
- $P(\text{LFS})$: Pracujący ogółem wg badania aktywności ekonomicznej ludności;
- $A(\text{LFS})$: Aktywni zawodowo wg badania aktywności ekonomicznej ludności;

Dekompozycję można wówczas zapisać w sposób następujący²⁰¹:

$$\underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i(\text{NA})}{N_i(\text{demo})}}_{\text{WDB per capita}} = \underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i(\text{NA})}{P_i(\text{NA}) \times H_i}}_{\text{Wydajność (2)}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{H_i}{\text{Czas pracy}}}_{\text{Czas pracy}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{P_i(\text{LFS})}{A_i(\text{LFS})}}_{\text{Udział prac. w akt. zaw.}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{A_i(\text{LFS})}{N_i^{15-64}(\text{LFS})}}_{\text{Wsp. akt. zaw.}}$$

Wskaźnik zatrudnienia

$$+ \underbrace{\Delta_{UE} \frac{N_i^{15-64}(\text{demo})}{N_i(\text{demo})}}_{\text{Wsk.str.wiek.}} + \text{Interakcje} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{P_i(\text{NA})}{P_i(\text{LFS})}}_{\text{przejście metodologii 1}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{N_i^{15-64}(\text{LFS})}{N_i^{15-64}(\text{demo})}}_{\text{przejście metodologii 2}}$$

Różnice w metodologiach

Powyższa dekompozycja zawiera dwa wskaźniki przejścia metodologii: jeden z metodologii zgodnej z rachunkami narodowymi na metodologię badania aktywności zawodowej, a drugi z metodologii badania aktywności zawodowej na metodologię badania demograficznego. W dekompozycji zaprezentowanej dla

²⁰⁰ Zmienna bez subskryptu i oznacza daną wielkość dla Unii Europejskiej, natomiast zmienna z subskrypsem i oznacza wielkość dla kraju, np. dla Polski.

²⁰¹ Skrót LFS oznacza *Labour Force Survey*. Polskim odpowiednikiem jest Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Skrót NA oznacza *National Accounts*. Polskim odpowiednikiem są Rachunki Narodowe.

wybranych krajów Unii Europejskiej zdecydowano się na scalenie tych dwóch wskaźników w jeden komponent pod nazwą „Różnice w metodologiach”, chociaż trzeba zaznaczyć, że znając dokładne różnice w zmiennych pochodzących z różnych badań, można te wskaźniki interpretować odrębnie.

Opis błędu przybliżenia

Składnik dekompozycji nazwany „Interakcje” to część, która reprezentuje błąd przybliżenia dekompozycji. Błąd ten występuje zarówno w dekompozycji wzrostu, jak i w dekompozycji różnic. Jednak w dekompozycji wzrostu można go zazwyczaj pominąć. Powód jest taki, że błąd ten może być tym większy, im większe są wartości zmian, bądź różnic procentowych poszczególnych wskaźników dekompozycji. W przypadku dekompozycji różnic, różnice w poziomie wskaźników dla danego kraju względem średniej mogą przyjmować wysokie wartości, w szczególności dla krajów bardzo odbiegających od średniej (bardzo bogatych, bądź bardzo biednych). W przypadku dekompozycji wzrostu, zmiany roczne w poziomie wskaźników zazwyczaj nie przekraczają 10%. Wówczas błąd dekompozycji jest mały i można go pominąć. Warto wspomnieć, że pomimo, iż nie napisano o tym w niniejszym podrozdziale, istnieje autorski sposób redukcji błędu poprzez włączenie części elementów interakcyjnych do dekompozycji. W wyniku dokładnej dekompozycji można wprowadzić zmienne drugiego i wyższego rzędu w zależności od potrzeb (tylko te, które są odpowiednio duże, co do wartości). Poniższa formuła precyzuje sens tej uwagi, prezentuje bowiem dekompozycję pełną – interakcje oznaczają wpływ czynników wynikających z rozwinięcia do wyższych rzędów.

$$\begin{aligned} \frac{\Delta X}{X} &= \overbrace{\left(\frac{\Delta X_1}{X_1} + \frac{\Delta X_2}{X_2} + \dots + \frac{\Delta X_N}{X_N} \right)}^{\text{część ujęta w dekompozycji}} + \\ &+ \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2} + \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_3}{X_3} + \dots + \frac{\Delta X_{N-1}}{X_{N-1}} \frac{\Delta X_N}{X_N} + \\ &+ \dots + \\ &+ \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2} \dots \frac{\Delta X_N}{X_N} \end{aligned}$$

Poszczególne elementy interakcji, a w szczególności te składowe, które są iloczynem tylko dwóch wskaźników, można interpretować. Na przykład $\frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2}$ oznacza łączny wpływ zmiennej X_1 i X_2 nie dający się przyporządkować osobno żadnej ze zmiennych.

Poddekompozycja różnic w wydajności pracy

Różnice w średniej wydajności pracy mogą być dodatkowo zdekomponowane na sektory, a w ramach sektorów na „specjalizację sektorową” oraz „różnice w oczyszczonej wydajności”. Służy do tego poddekompozycja, której formalny zapis jest następujący:

$$\underbrace{\frac{\Delta_{UE} WDB_i}{P_i \times H_i}}_{\text{różnice w produktywności ogółem}} = \underbrace{\frac{\sum_j \frac{WDB_j}{P_j \times H_j} \left(\frac{P_{ij}}{P_i} - \frac{P_j}{P} \right)}{\frac{WDB}{P \times H}}}_{\text{specjalizacja sektorowa}} + \underbrace{\frac{\sum_j \frac{P_{ij}}{P_i} \left(\frac{WDB_{ij}}{P_{ij} \times H_{ij}} - \frac{WDB_j}{P_j \times H_j} \right)}{\frac{WDB}{P \times H}}}_{\text{różnice w oczyszczonej wydajności}}$$

gdzie: WDB oznacza wartość dodaną brutto według parytetu siły nabywczej w Unii Europejskiej, P oznacza liczbę pracujących w Unii Europejskiej, natomiast zmienne z subskrypcją i oznaczają wielkości dla kraju i , który jest analizowany, a subskrypcją j oznacza sektor, bądź grupę sekcji gospodarki (bez subskrypcji j cała gospodarka).

2. RACHUNEK PRODUKTYWNOŚCI GOSPODARKI KLEMS

Oprócz możliwości wykonania dekompozycji wzrostu gospodarczego, jak pokazano w podrozdziale 1. istnieje możliwość jej wykonania w sposób zgodny z podstawami neoklasycznej teorii wzrostu gospodarczego. Taka dekompozycja czerpie swoją podstawową inspirację z teorii dekompozycji Roberta Solowa, której statystyczne fundamenty metodologiczne zostały opracowane przez Dale'a Jorgensona i współpracowników w postaci rachunku produktywności gospodarki KLEMS²⁰². Jego nazwa pochodzi od symboli literowych tradycyjnie używanych w zapisie formalnym dla wielkości ekonomicznych lub od pierwszych liter słów w języku angielskim (K – Capital, L – Labour, E – Energy, M – Materials, S – Services). Wskazuje ona na czynniki, do których ten rachunek produktywności się odwołuje. Są to tzw. „czynniki pierwotne”, czyli „kapitał” oraz „praca” i czynniki „wtórne”, które są składowymi „zużycia pośredniego”, czyli „energia”, „materiały”, obejmujące zarówno surowce jak i półprodukty oraz „usługi”, rozumiane jako wkłady pozyskiwane przez przedsiębiorstwa z zewnątrz.

Zaletą ujęcia ściśle neoklasycznego jest jego elegancja i przejrzystość oraz ustalona międzynarodowa wiarygodność, szczególnie w analizach dotyczących dłuższego horyzontu czasowego. Do wad zwykle zalicza się bardzo duże zapotrzebowanie na wysokiej jakości dane wejściowe do rachunku. Ich ewentualny brak oznacza konieczność ich oszacowania. Wymagania dotyczące danych oznaczają także, że możliwy jest do osiągnięcia efekt T-2 lub T-3, tj. wyniki za ostatni rok są spóźnione o 2 lub 3 lata w stosunku do aktualnego roku²⁰³.

W efekcie zrealizowanej pracy metodologicznej w Departamencie Studiów Makroekonomicznych i Finansów wyniki rachunku produktywności dla gospodarki Polskiej zostały opublikowane w 2017 r. na stronie internetowej GUS.

METODYKA

W warunkach polskich, podobnie jak dla 10 krajów²⁰⁴ współpracujących na platformie EU KLEMS wykonano dekompozycję przyrostu wartości dodanej brutto (WDB) według następującego wzoru podstawowego:

$$\Delta \ln V_{jt} = \bar{w}_{jt}^K \Delta \ln K_{jt} + \bar{w}_{jt}^L \Delta \ln L_{jt} + \Delta \ln A_{jt}^V \quad (1)$$

gdzie: V – WDB, K – czynnik kapitał, L – czynnik praca, zaś A^V – to wieloczynnikowa produktywność gospodarki (*Multifactor Productivity* – MFP), obliczana rezydualnie. MFP odpowiada, co do istoty, tzw. „reszcie Solowa” z pierwotnej wersji neoklasycznej teorii wzrostu gospodarczego (w indeksie górnym wskazano, że chodzi o MFP wyliczane z wartości dodanej brutto V). Symbole w indeksie dolnym wskazują na sektory gospodarki j (według przyjętego w danej wersji rachunku KLEMS podziału²⁰⁵) oraz na okresy roczne t . Udziały w – średnie międzyokresowe pomiędzy okresem

²⁰² Oprócz rachunku KLEMS istnieje druga metodologia bazująca na tych samych podstawach (dekompozycja Solowa) realizowana przez OECD, która przyjmuje pewne założenia upraszczające, umożliwiające włączenie do analizy większej liczby krajów.

²⁰³ W Polsce efekt T-2 możliwy jest w latach parzystych, zaś efekt T-3 w latach nieparzystych, z uwagi na dostępność danych.

²⁰⁴ Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Włochy, Hiszpania, Belgia, Holandia, Austria, Szwecja i Finlandia.

²⁰⁵ W EU KLEMS tych sektorów jest 34.

uprzednim a bieżącym. Są to udziały danego czynnika w WDB, a w indeksie górnym wskazano do jakiego czynnika dany udział się odnosi.

Wzór powyższy podobnie jak dekompozycja Solowa jest zawsze spełniony, ponieważ ostatnie wyrażenie jest obliczane rezydualnie, jako różnica pomiędzy pozostałymi. Wyrażenia związane z kapitałem K oraz pracą L są dalej dekomponowane na kapitał ICT i kapitał non-ICT oraz na godziny przepracowane i tzw. kompozycję pracy²⁰⁶.

Wszystkie główne zmienne we wzorze (1) są obliczane w drodze agregacji z zastosowaniem procedury Tornqvista:

$$\Delta \ln F_{jt} = \sum_i \bar{v}_{ijt}^F \Delta \ln F_{it} \quad (2)$$

gdzie: F – odpowiednio V , K lub L z wzoru (1). Udziały v – to średniokresowe udziały podobnie jak wyżej opisane udziały w , a w indeksie górnym oznaczono czynnik, do którego się odnosi dany udział. W indeksie dolnym symbol i oznacza kolejny element z najniższego poziomu agregacji sumowany do agregacji j .

W warunkach polskich konieczne okazało się wydzielenie kapitału ICT z dostępnych agregacji danych, dzięki przyjęciu pewnych założeń. Zmiana kompozycji pracy jest interpretowana jako zmiana jakości pracy w sensie jej produktywności ekonomicznej i stanowi podstawowy element, który odróżnia rachunek produktywności KLEMS od tradycyjnej dekompozycji Solowa, w której jakość pracy była zawarta w TFP²⁰⁷. Stosowanie wyrażen logarytmicznych w rachunku KLEMS zapewnia pełną zgodność matematyczną wzoru (1) z pierwotnie multiplikatywną postacią funkcji produkcji. Rachunek produktywności KLEMS wykonuje się nie tylko na poziomie całej gospodarki, ale także na poziomie odpowiednio dobranych grup sekcji, poszczególnych sekcji, grup działów i działów, co umożliwia sektorową obserwację gospodarki. Zrealizowane obliczenia dały wyniki obejmujące okres 2005-2014 i jest to okres maksymalny, gdyż dla lat wcześniejszych odpowiednie dane nie są dostępne, z kolei dla lat późniejszych odpowiednie dane wejściowe do rachunku są jeszcze niedostępne.

PORÓWNANIA POMIĘDZY KRAJAMI

Rachunek produktywności gospodarki KLEMS umożliwia dokonywanie porównań pomiędzy różnymi krajami nie tylko w zakresie wzrostu gospodarczego na poziomie zagregowanym, ale także w zakresie dekompozycji tego wzrostu. Obserwacja tych wyników dla grupy 6 największych krajów Unii Europejskiej wskazuje na pewne charakterystyczne wzorce.

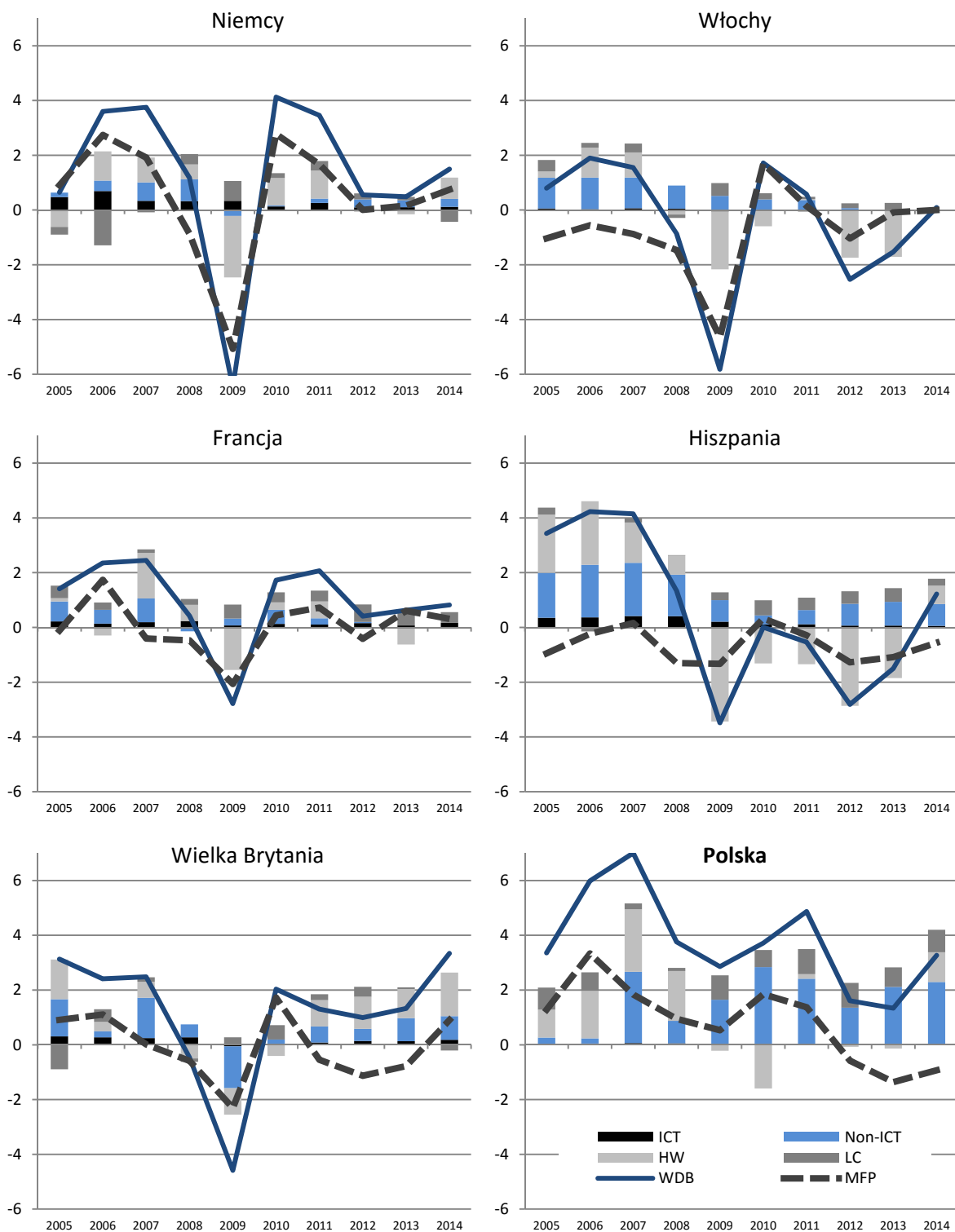
W okresie 2005-2014 można wyodrębnić pewne podobieństwa pomiędzy gospodarkami Niemiec i Francji na tle pozostałej szóstki, pod względem przebiegu wzrostu WDB, a także w dużym stopniu pod względem ewolucji wkładu MFP, z tym że gospodarka Niemiec jest bardziej dynamiczna pod względem amplitudy fluktuacji tych wielkości, jak i ogólnego średniego tempa wzrostu. Wkłady czynników produkcji, oprócz MFP, jednak różnią się, co wskazuje na różnice strukturalne i fakt, że powiązanie

²⁰⁶ Rozwinięcie zarysowanej tu metodyki można znaleźć na stronie internetowej GUS poświęconej rachunkowi KLEMS. Patrz również: D. Kotlewski, M. Błażej, *Metodologia rachunku produktywności KLEMS i jego implementacja w warunkach polskich*, Wiadomości Statystyczne 9/2016.

²⁰⁷ Można przyjąć, że tzw. „reszta Solowa” oraz MFP z rachunku KLEMS są różnymi odmianami TFP (*Total Factor Productivity*).

zarówno WDB, jak i MFP, jest raczej skutkiem dużej wymiany zagranicznej (w tym handlowej) pomiędzy tymi krajami niż podobieństw strukturalnych.

Wykres 124. Dekompozycja przyrostu wartości dodanej brutto (WDB) według metodologii EU KLEMS dla sześciu największych państw Unii Europejskiej (w p. proc.)

Legenda: ICT – kapitał ICT, Non-ICT – kapitał non-ICT, HW – godziny przepracowane, LC – kompozycja pracy, WDB – wartość dodana brutto, MFP – wieloczynnikowa produktywność gospodarki (*Multifactor Productivity*).

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS oraz EU KLEMS.

Spośród wybranej szóstki krajów, w tym samym okresie daje się dostrzec także podobieństwo pomiędzy gospodarkami Włoch i Hiszpanii. Kryzys gospodarczy, który wtedy wystąpił wyraźnie przybiera przebieg o kształcie litery W, a nie V dla tych dwóch krajów. Podobna ewolucja wkładów najważniejszych czynników produkcji, czyli godzin przepracowanych i kapitału non-ICT wskazuje na większe podobieństwa strukturalne pomiędzy tymi gospodarkami niż w przypadku Niemiec i Francji. Jednak przebieg wkładu MFP dla Włoch jest bardziej podobny do przebiegu wkładu MFP dla Niemiec niż dla Hiszpanii. W okresie 2005-2014 dla Hiszpanii, wkład MFP jest prawie we wszystkich latach ujemny i jego przebieg ma dość słaby związek z tempem wzrostu WDB.

W porównaniu z czterema wyżej wspomnianymi gospodarkami, gospodarka Wielkiej Brytanii najpełniej odbudowała się po kryzysie gospodarczym, którego przebieg w największym stopniu przypomina literę V, a nie W. Odbudowa wzrostu po kryzysie tylko dla tej gospodarki spośród wspomnianych sześciu okazała się zupełna. Czynnikiem produkcji, które w największym stopniu do tego przyczyniły się są jednak godziny przepracowane i kapitał non-ICT, a nie MFP.

Na tle tych obserwacji obserwacja wzrostu gospodarczego i dekompozycji tego wzrostu dla Polski daje interesujące poznawczo wyniki. Wzrost WDB jest dla Polski w okresie 2005-2014 generalnie wyższy niż dla pozostałych krajów „wielkiej szóstki” w Unii Europejskiej, ale obserwuje się też spowolnienie wzrostu, jako trend w całym analizowanym okresie. Silne przyrosty wkładu MFP wyprzedzają silne przyrosty WDB, co zdaje się wskazywać na opóźnione efekty modernizacji (technicznej i organizacyjnej) gospodarki, a zatem na silniejszy „efekt podażowy” MFP w porównaniu z pozostałymi gospodarkami wielkiej szóstki. Jednak trend spadkowy wkładu MFP oraz spadek znaczenia godzin przepracowanych spowodował, że głównymi czynnikami podtrzymującymi wzrost WDB w Polsce w ostatnich latach stały się kapitał non-ICT i kompozycja pracy, interpretowana jako wzrost jakości pracy. Ten pierwszy czynnik można wiązać ze stymulującym efektem na inwestycje krajowe wkładu funduszy Unii Europejskiej, a ten drugi czynnik można wiązać m.in. ze wzrostem poziomu wykształcenia polskiego społeczeństwa i wzrostem kultury pracy. Oprócz trendu spadkowego WDB i MFP, do charakterystycznych zjawisk w polskiej gospodarce można zaliczyć bardzo niski wkład kapitału ICT do wzrostu WDB. Pod tym względem podobna do polskiej gospodarki jest gospodarka włoska, gdzie również jego wkład do wzrostu WDB jest pomijalny w całym analizowanym okresie.

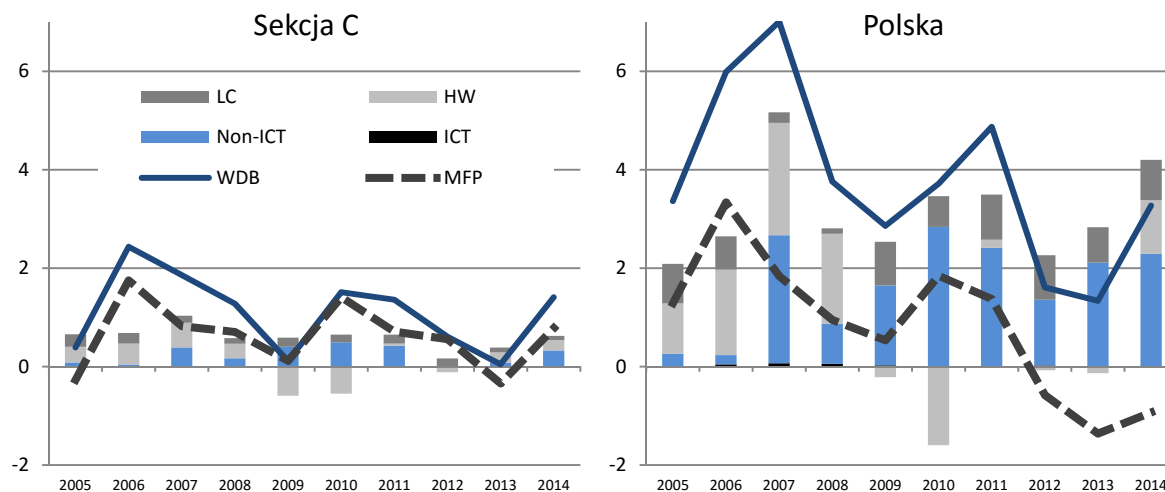
KONTRYBUCJA CZYNNIKÓW PRODUKCJI W INDYWIDUALNYCH SEKCJACH PKD

Rachunek produktywności gospodarki KLEMS umożliwia także analizowanie wkładu poszczególnych agregacji przyjętych w rachunku KLEMS do przyrostu krajowego WDB oraz dekompozycję tego wkładu na czynniki produkcji przyjęte w rachunku KLEMS. Obserwacja wskazuje, że w przypadku gospodarki polskiej sekcją PKD, której wkład jest generalnie największy do przyrostu WDB krajowego, jest sekcja C (przetwórstwo przemysłowe), a ewolucja tego wkładu jest podobna jak dla całej gospodarki. Także wkłady poszczególnych czynników produkcji do przyrostu WDB w sekcji C mają ewolucję podobną jak dla całej gospodarki polskiej.

Trend spadkowy przyrostu WDB w sekcji C, a szczególnie kontrybucji MFP do tego przyrostu, jest jednak mniej wyraźny niż dla całej gospodarki, co wskazuje na to, że sekcja ta, podtrzymuje wzrost. Związane to jest najprawdopodobniej z faktem, że przemysł w Polsce modernizuje się (technicznie i organizacyjnie). Znajduje to potwierdzenie w innym badaniu bazującym również na idei dekompozycji wzrostu na kontrybucje czynników pracy i kapitału, zrealizowanym na zlecenie Ministerstwa Rozwoju w ramach

projektu unijnego²⁰⁸, z którego wynika, że przemysł, którego podstawową częścią jest przetwórstwo przemysłowe, dogania pozostałą gospodarkę z punktu widzenia jednostkowej rentowności kapitału.

Wykres 125. Wkład WDB sekcji C i dekompozycja tego wkładu na tle dekompozycji WDB dla Polski (w p. proc.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Bardziej zróżnicowane są wkłady poszczególnych czynników produkcji KLEMS w innych sekcjach, co częściowo wynika z naturalnej specyfiki tych sekcji. Na przykład, w sekcjach A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych), K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa), M-N (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca) dominują czynniki KLEMS związane z pracą, czyli wkłady godzin przepracowanych i kompozycji pracy, gdyż sekcje te są naturalnie pracochłonne. Z kolei w sekcjach D-E (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych oraz dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją), H (transport i gospodarka magazynowa), L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości) dominuje kapitał non-ICT, gdyż sekcje te są naturalnie kapitałochłonne. Oprócz tego zróżnicowanie, także ewolucja wkładów poszczególnych czynników produkcji jest bardziej zróżnicowana niż dla sekcji C w stosunku do ewolucji wkładów do WDB dla całej gospodarki polskiej.

Z powyższego można wnioskować, że sekcja C pełni rolę swoistego „kręgosłupa” w gospodarce, czyli wyznacza w największym stopniu kierunki jej rozwoju. Rola ta umacnia się szczególnie od strony wkładu MFP, który w tej sekcji jest relatywnie większy niż dla całej gospodarki (i jak wspomniano wyżej – wolniej spada). Ten jak na razie powoli postępujący proces reindustrializacji gospodarki polskiej może ewentualnie przyczynić się do zahamowania procesu spadku kontrybucji MFP do przyrostu WDB dla gospodarki polskiej jako całości, która w kilku ostatnich latach przybrała nawet wartości ujemne, na co wskazują także inne badania²⁰⁹.

²⁰⁸ Kotlewski, D. *Dekompozycje wartości dodanej brutto na wkłady wynagrodzeń czynników pracy i kapitału*, Wiadomości Statystyczne 2/2017.

²⁰⁹ Gradzewicz, M., Growiec, J., Kolasa, M., Postek, L., Strzelecki, P. (2014). *Poland's Exceptional Growth Performance During the World Economic Crisis: New Growth Accounting Evidence*. Working Paper, no. 186. NBP.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Światowy, *Global Monitoring Report 2014/2015: Ending poverty and sharing prosperity*, (2015), Waszyngton.
2. BAS, *Indywidualny limit zadłużenia samorządów terytorialnych*, (2011), Warszawa.
3. BGK, *Raport roczny 2016*, (2017), Warszawa.
4. BGK, *Sprawozdanie z działalności BGK w 2016 roku*, (2017), Warszawa.
5. BoE, *Financial Stability Report*, (2017), London.
6. Bogumił P., *Securing Poland's economic success II: labour market and product specialisation – is there a link?*, KE, (2015), Bruksela.
7. CPB *World Trade Monitor April 2017*, <https://www.cpb.nl/en/figure/cpb-world-trade-monitor-april-2017>
8. Decision (EU) 2015/774 of the ECB of 4 March 2015 on a secondary markets public sector asset purchase programme NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego. Luty 2016*, (2016), Warszawa, s. 10.
9. EBA, *Results of 2016 EU-wide stress test – Aggregate results*, (2016), Londyn.
10. EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, Monthly Bulletin May 2012, (2012), Frankfurt.
11. EBC, *Government Finance Statistics Guide*, (2007), Frankfurt.
12. EBC, *Opinion of the European Central Bank of 19 May 2011 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European system of national and regional accounts in the European Union*, (2011), Frankfurt.
13. EBC, *Raport roczny 2016 r.*, (2017), Frankfurt.
14. EBC, *The Stability and Growth Pact, Crisis and Reform*, Occasional Paper Series, no. 129, (2011), Frankfurt.
15. EEAG, *The EEAG Report on the European Economy 2011* (2011), Monachium.
16. EFSF, *European Financial Stability Facility*, (2013), Bruksela, http://www.efsf.europa.eu/attachments/faq_en.pdf
17. EFSF/ESM, *FAQ – Financial Assistance for Spain*, <http://www.esm.europa.eu/pdf/FAQ%20spain%2007120212.pdf>
18. ESM, *ESM's second disbursement to Spain*, <http://www.esm.europa.eu/about/assistance/spain/index.htm>
19. ESM, *ESM programme for Cyprus (concluded)*, <http://www.esm.europa.eu/assistance/cyprus/index.htm>
20. Eurostat, *Government deficit and debt*.
21. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
22. Fedelino A., Ivanova A., Horton M., *Computing Cyclically Adjusted Balances and Automatic Stabilizers*, MFW, (2009), Waszyngton.
23. GPW, *Rocznik Giełdowy 2016*, (2017), Warszawa.
24. GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 2002-2016 [na] www.gpw.pl*
25. Gradzewicz, M., Growiec, J., Kolasa, M., Postek, L., Strzelecki, P. (2014). *Poland's Exceptional Growth Performance During the World Economic Crisis: New Growth Accounting Evidence*. Working Paper, no. 186. NBP.
26. Growiec J., *Relacja płac do wydajności pracy w Polsce: ujęcie sektorowe*, NBP, (2009), Warszawa.
27. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/ameco/documents/list_of_variables.pdf
28. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/index_en.htm
29. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm
30. http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/glossary_en.htm
31. http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/legal_texts/index_en.htm
32. http://ec.europa.eu/europe2020/images/european_semester_en_big.jpg
33. http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14534_pl.htm
34. <http://www.investing.com/rates-bonds/japan-10-year-bond-yield-historical-data>
35. [https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/budownictwo/polityka-mieszkaniowa/mieszkanie-dla-mlodych/o-programie/Dane Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju \(15.07.2015 r.\)](https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/budownictwo/polityka-mieszkaniowa/mieszkanie-dla-mlodych/o-programie/Dane%20Ministerstwa%20Infrastruktury%20i%20Rozwoju%20(15.07.2015%20r.))
36. <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Pages/news/2014/008.aspx>
37. Insurance Europe, *Statistics N°50: European Insurance in Figures dataset*, (2013), Bruksela.
38. Jeznach M., Leszczyńska-Luberek O., *Rachunki narodowe – stan i kierunki rozwoju*, Wiadomości Statystyczne nr 4, GUS, (2010), Warszawa.
39. C. Józefiak, P. Krajewski, M. Mackiewicz, *Deficyt budżetowy. Przyczyny i metody ograniczenia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, (2006), Warszawa.
40. KE, *Ameco – List of Variables*.
41. KE, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central bank and the Eurogroup, 2016 European Semester: Assessment of progress on structural reforms*,

- prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation No 1176.2011*, (2016), Bruksela.
42. KE, *Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2017*, (2017), Luksemburg.
 43. KE, *European Economic Forecast, Spring 2017*, (2017), Bruksela.
 44. KE, *European Semester*, http://ec.europa.eu/europe2020/images/european_semester_en_big.jpg
 45. KE, *Excessive Deficit Procedure*, http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_en.htm
 46. KE (ECFIN), *Cyclical Adjustment of Budget Balances*, (2012), Bruksela.
 47. KE, *Financial assistance in EU Member States*, http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm
 48. KE, *Financial assistance to Greece*, <https://www.esm.europa.eu/assistance/greece>
 49. KE, *Greece*, http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_en.htm
 50. KE, *Irish GDP revision*, http://ec.europa.eu/eurostat/documents/24987/6390465/Irish_GDP_communication.pdf
 51. KE, *Macroeconomic Imbalance Procedure* [na] https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/macroeconomic-imbalance-procedure/mip-surveillance-2017_en
 52. KE, *Minutes of the 2066th meeting of the Commission*, (2013), Bruksela.
 53. KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy Reports and Studies No 3, (2000), Bruksela.
 54. KE, *Public finances in EMU-2009*, European Economy 5, (2009), Bruksela.
 55. KE, *Public finances in EMU-2012*, European Economy 4/2012, (2012), Bruksela.
 56. KE, *Public Finances in EMU*, (2015), Bruksela.
 57. KE, *Price and Cost Competitiveness*, http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/index_en.htm
 58. KE, *Relevant legal texts and guidelines* [na] http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/legal_texts/index_en.htm
 59. KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2017*, (2016) Bruksela.
 60. KE, *Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes*, (2012), Bruksela.
 61. KE, *The cyclically-adjusted budget balance used in the EU fiscal framework: an update*, Economic Papers 478 March, (2013), Bruksela.
 62. KE, *The Implication for Budgetary Surveillance of the Commission Services' Spring 2011 Economic Forecast*, (2011), Bruksela.
 63. KE, *The Macroeconomic Imbalance Procedure, Rationale, Process, Application: A Compendium*, Institutional Paper 039, (2016), Bruksela.
 64. KNF, *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych na koniec 2016 r.*, (2017) Warszawa)
 65. KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2016 r.*, (2017), Warszawa.
 66. KNF, *Raport o sytuacji banków w 2016 r.*, (2017), Warszawa.
 67. Kotlewski D., *Dekompozycje wartości dodanej brutto na wkłady wynagrodzeń czynników pracy i kapitału*, Wiadomości Statystyczne 2/2017.
 68. Kotlewski D., Błażej M., *Metodologia rachunku produktywności KLEMS i jego implementacja w warunkach polskich*, Wiadomości Statystyczne 9/2016.
 69. KPRM, *Sprawozdanie Szefa Służby Cywilnej o stanie służby cywilnej i realizacji zadań tej służby w 2016 r.*, (2017), Warszawa.
 70. MAE, <https://www.iea.org/statistics/>
 71. MF, *Implikacje reformy instytucjonalnej strefy euro dla procesu wprowadzenia euro w Polsce*, (2014), Warszawa.
 72. MF, *Stabilizująca reguła wydatkowa*, (2013), Warszawa.
 73. MF, *Uzasadnienie, Wprowadzenie stabilizującej reguły wydatkowej*, (2014), Warszawa.
 74. MFW, *Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition BPM6*, (2009), Waszyngton.
 75. MFW, *Fiscal Monitor*, (2014), Waszyngton.
 76. MFW, *Fiscal Monitor*, (2015), Waszyngton.
 77. MFW, *Fiscal Monitor—Acting Now, Acting Together*, (2016), Waszyngton.
 78. MFW, *German-Central European Supply Chain— cluster report*, (2013), Waszyngton.
 79. MFW, *World Economic Outlook Database April 2017*.

80. MFW, *World Economic Outlook (WEO), Gaining Momentum?*, (April 2017), Waszyngton.
81. MG, *Co to jest EFSF i ESM?*, http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/23_efs-f-esm.pdf
82. MG, *Semestr Europejski: Okres oceny i koordynacji polityki gospodarczej w UE*, (2013), Warszawa.
83. MOP, *Statistics and databases*, <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm>
84. MOP, *World Employment and Social Outlook: Trends 2017*, (2017), Genewa.
85. MRPiPS, *Przegląd systemów wsparcia rodzin*, (2017), Warszawa.
86. MRPiPS, *Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców w 2015 r.*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>
87. MRPiPS, *Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców w 2016 r.*, <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki/>
88. NBP, *Bilans płatniczy – zmiany metodologiczne*, (wrzesień 2015 r.), Warszawa.
89. NBP, *Informacja o zmianach w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej w 2014 r.*
90. NBP, *Informacja o zmianach w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej w 2014 r.* [na] www.nbp.pl
91. NBP, *Przegląd spraw europejskich, luty 2014*, (2014), Warszawa.
92. NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej, Projekty badawcze Część III*, (2009), Warszawa.
93. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2016 r.*, (2016), Warszawa.
94. NBP, *Raport roczny 2016. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2017), Warszawa.
95. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, (2015), Warszawa.
96. NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa.
97. NBP, *Statystyka i sprawozdawczość*, www.nbp.pl
98. OECD, *OECD Economic Outlook: Volume 2014/2*, (2015 – wersja poprawiona), Paryż.
99. OECD Statistics, <http://stats.oecd.org/>
100. PE, *Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01*, Official Journal of the European Union, C 326, (2012), Bruksela.
101. PE, *Regulation (EU) No 1174/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on enforcement measures to correct excessive macroeconomic imbalances in the euro area*, Official Journal of the European Union L 306/8 of 23 November 2011, (2011), Bruksela.
102. PE, *Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*, Official Journal of the European Union L 306/25 of 23 November 2011, (2011), Bruksela.
103. PWC, *The Italian Insurance Market*, (October 2014), Top Italian insurance players [na] www.pwc.it
104. Riksbank, *Financial stability report 2017, part 1*, (2017), Stockholm.
105. RE, *Malta's and Poland's deficits back below 3% of GDP, Council closes procedures*, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/19-malta-poland-deficits-back-below-three-percent-gdp/>
106. RM, *Program konwergencji, Aktualizacja 2013*, (2013), Warszawa.
107. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r., Omówienie*, (2012), Warszawa.
108. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r., Omówienie*, (2015), Warszawa.
109. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r. Omówienie*, (2017), Warszawa.
110. sdw.ecb.europa.eu
111. Sejm RP, *Semestr europejski – przebieg cyklu koordynacji na poziomie Unii i Polski (2011-2014)*, (2014), Warszawa.
112. Swiss Re, *World insurance in 2015: steady growth amid regional disparities*, No 3/2016, June 2016 (Statistical Appendix) Zurych.
113. UNCTAD, *World Investment Report 2017*, (2017), Nowy Jork i Genewa.
114. U.S. Energy Information Administration, <https://www.eia.gov/>
115. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz.U. 2009 nr 157 poz. 1240.
116. A. Wernik, *Finanse publiczne*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, (2007), Warszawa.
117. www.eba.europa.eu/-/eba-publishes-2016-eu-wide-stress-test-results
118. www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr161215_1.en.html
119. www.global-rates.com

120. www.gpw.pl
121. www.gpw.pl/analizy_i_statystyki_pelna_wersja
122. www.investing.com/rates-bonds
123. www.nbp.pl
124. www.snb.ch/en/iabout/monpol/id/monpol_current

SPIS WYKORZYSTANYCH PUBLIKACJI GUS

1. Aktywność ekonomiczna ludności polski IV kwartał 2016, (2017).
2. Aktywność ekonomiczna ludności Polski w latach 2010-2012, (2014).
3. Badania koniunktury w przemyśle (baz bieżąca kwartalna).
4. Badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca miesięczna).
5. Bezrobocie rejestrowane. I-IV kw. 2016 r., (2017).
6. Biuletyn Statystyczny, (2016).
7. Budownictwo – wyniki działalności w 2016 r., (2017).
8. Budżety gospodarstw domowych w 2015 r., (2016).
9. Dochody i warunki życia ludności polski (raport z badania EU-SILC 2015), (2017).
10. Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2015 r., (2016).
11. Dziedziny Bazy Wiedzy – Ceny.
12. Dziedziny Bazy Wiedzy – Platforma Analityczna SWAiD.
13. Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2015, (2016).
14. Gospodarka materiałowa w 2015 r., (2016).
15. Handel zagraniczny. I-IX 2016 r., (2016).
16. Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2015, (2016).
17. Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, (2016 r.).
18. Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2016 r. Stan w dn. 31 XII, (2017).
19. Mały rocznik statystyczny Polski 2017, (2017).
20. Nakłady i wyniki przemysłu w 2016 r., (2017).
21. Obroty towarowe handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2016 r., (2017).
22. Polska w liczbach 2017, (2017).
23. Polska – wskaźniki makroekonomiczne, (2016).
24. Polska w Unii Europejskiej 2017, (2017).
25. Popyt na pracę w 2016 r., (2017).
26. Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty, (2015).
27. Pracujący w gospodarce narodowej w 2015 r., (2016).
28. Produkcja wyrobów przemysłowych w 2015 r., (2016).
29. Produkt krajowy brutto w 2016 r. Szacunek wstępny. Opracowanie sygnałne, (2017).
30. Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto w latach 20012–2016, (2017).
31. Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto zasady metodologiczne, Zeszyty Metodyczne i Klasyfikacje (2010), Warszawa, s. 12.
32. Roczne wskaźniki makroekonomiczne, (2017).
33. Rocznik Demograficzny 2016, (2016).
34. Rocznik Statystyczny Przemysłu 2016, (2017).
35. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016, (2016).
36. Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2016, (2016).
37. Rynek wewnętrzny w 2015 r., (2016).
38. Sytuacja gospodarstw domowych w 2016 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, (2017).
39. Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2014 r. na tle procesów w gospodarce światowej, (2015).
40. Środki trwałe w gospodarce narodowej w 2015 r., (2016).
41. Transport – wyniki działalności w 2015 r., (2016).
42. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych, (2016).
43. Wstępny szacunek produktu krajowego brutto, (2016).
44. Wybrane miesięczne wskaźniki makroekonomiczne, (2016).
45. Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych. I-XII 2016 r., (2017).
46. Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń w 2016 r. Opracowanie sygnałne, (2017).
47. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2016 r., (2017).
48. Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej 2016 r., (2017).
49. Zharmonizowane wskaźniki cen konsumpcyjnych, (2017).

SPIS TABLIC

WZROST GOSPODARCZY

TABL. 1. ZMIANY PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO NA ŚWIECIE	25
TABL. 2. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG GRUP KRAJÓW	28
TABL. 3. NADWYŻKA OSZCZĘDNOŚCI NAD INWESTYCJAMI	34
TABL. 4. NAPŁYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH	35
TABL. 5. PRODUKT KRAJOWY BRUTTO W UNII EUROPEJSKIEJ	40
TABL. 6. WZROST PKB I SKALA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII NA REALNY WZROST PKB	51
TABL. 7. PODSTAWOWE WSKAŹNIKI ZMIAN CEN W POLSCE	56
TABL. 8. ZHARMONIZOWANY WSKAŹNIK CEN KONSUMPCYJNYCH (HICP) W UNII EUROPEJSKIEJ	60
TABL. 9. OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO	64
TABL. 10. BILANS PŁATNICZY	66
TABL. 11. RACHUNEK FINANSOWY – AKTYWA	67
TABL. 12. RACHUNEK FINANSOWY – PASywa	67
TABL. 13. DYNAMIKA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU	70
TABL. 14. DYNAMIKA SPRZEDAŻY PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ	71
TABL. 15. UDZIAŁ SEKTORA USŁUG W TWORZENIU WDB – POLSKA NA TLE INNYCH PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ	73
TABL. 16. UDZIAŁ POSZCZEGÓLNYCH GRUP SEKCJI W WDB WYTWORZONEJ PRZEZ SEKTOR USŁUG OGÓŁEM	74
TABL. 17. PODSTAWOWE WSKAŹNIKI PROCEDURY ZAKŁÓCEŃ RÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH	81
TABL. 18. WYBRANE DODATKOWE WSKAŹNIKI PROCEDURY ZAKŁÓCEŃ RÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH	82

RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

TABL. 19. WARTOŚCI PODSTAWOWYCH WSKAŹNIKÓW NIERÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH ZA ROK 2015	85
TABL. 20. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ (15 LAT I WIĘCEJ) WEDŁUG GRUP KRAJÓW	88
TABL. 21. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA (15 LAT I WIĘCEJ) WEDŁUG GRUP KRAJÓW	92
TABL. 22. STOPA BEZROBOCIA WEDŁUG GRUP KRAJÓW	92
TABL. 23. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ ORAZ WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA W KRAJACH UE	95
TABL. 24. ZATRUDNIENIE ORAZ BEZROBOCIE W KRAJACH UE	96
TABL. 25. STOPA BEZROBOCIA OGÓŁEM ORAZ STOPA BEZROBOCIA WŚRÓD MŁODYCH OSÓB	100
TABL. 26. PRZYCZYNY BIERNOŚCI ZAWODOWEJ WEDŁUG PŁCI W 2016 R.	101
TABL. 27. NIEWYKORZYSTANE POTENCJALNE ZASOBY PRACY (WIEK 15-74 LATA) W UE	101
TABL. 28. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ DLA WYBRANYCH GRUP WIEKU	106
TABL. 29. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA DLA WYBRANYCH GRUP WIEKU	107
TABL. 30. STOPA BEZROBOCIA W POLSCE DLA WYBRANYCH GRUP WIEKU	115
TABL. 31. BIERNOŚĆ ZAWODOWA I JEJ PRZYCZYNY	116

TABL. 32. NIEWYKORZYSTANE POTENCJALNE ZASOBY PRACY	117
TABL. 33. PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE W GOSPODARCE NARODOWEJ ORAZ PŁACA MINIMALNA	118
TABL. 34. DOCHÓD ROZPORZĄDZALNY GOSPODARSTW DOMOWYCH	119
TABL. 35. WYDATKI GOSPODARSTW DOMOWYCH WEDŁUG GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH	120

FINANSE PUBLICZNE

TABL. 36. SALDO (NADWYŻKA/DEFICYT) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH	124
TABL. 37. SALDO SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (NOMINALNE) ORAZ DODATKOWE MIARY SALD	128
TABL. 38. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ	131
TABL. 39. WYSIŁEK KONSOLIDACYJNY W UNII EUROPEJSKIEJ (MIERZONY POZIOMEM SALDA I JEGO ZMIANĄ)	132
TABL. 40. PRZEBIEG SEMESTRU EUROPEJSKIEGO – WYBRANE ZAGADNIENIA	135
TABL. 41. KRAJE OBJĘTE PROCEDURĄ NADMIERNEGO DEFICYTU (EDP) NA KONIEC 2016 R.	136
TABL. 42. WARTOŚĆ PROGRAMÓW POMOCOWYCH	138
TABL. 43. PROGRAMY POMOCOWE DLA GRECJI	139
TABL. 44. NADWYŻKA/DEFICYT SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH (SFP) ORAZ NADWYŻKA/DEFICYT SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (EDP) W POLSCE	144
TABL. 45. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY (PDP) ORAZ DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (GG) W POLSCE	144
TABL. 46. SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH ^A	145
TABL. 47. SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH W LATACH 2014-2016	146
TABL. 48. UWARUNKOWANIA MAKROEKONOMICZNE USTAWY BUDŻETOWEJ W 2016 R.	147
TABL. 49. USTAWA BUDŻETOWA NA 2016 R.	148
TABL. 50. BUDŻET PAŃSTWA	148
TABL. 51. DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA ^A	149
TABL. 52. WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG GRUP EKONOMICZNYCH	150
TABL. 53. BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH	151
TABL. 54. BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH WEDŁUG PROGRAMÓW	152
TABL. 55. PRZYCHODY I KOSZTY PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH	154
TABL. 56. DOCHODY, WYDATKI I WYNIK WYBRANYCH PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH	155
TABL. 57. BUDŻETY WYBRANYCH JEDNOSTEK FINANSÓW PUBLICZNYCH NA 2016 R.	155
TABL. 58. BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	156
TABL. 59. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY WEDŁUG PODSEKTORÓW SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH W RELACJI DO PKB	158
TABL. 60. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY KRAJOWY I ZAGRANICZNY WEDŁUG KRYTERIUM MIEJSCA EMISJI I KRYTERIUM REZYDENTA	159
TABL. 61. ZADŁUŻENIE SKARBU PAŃSTWA (NIESKONSOLIDOWANE) WEDŁUG KRYTERIUM MIEJSCA EMISJI I WEDŁUG INSTRUMENTÓW	160

RYNKI FINANSOWE

TABL. 62. AKTYWA INSTYTUCJI FINANSOWYCH W POLSCE	179
TABL. 63. CHARAKTERYSTYKA LICZBOWA SEKTORA BANKOWEGO W POLSCE	184
TABL. 64. WSPÓŁCZYNNIK KONCENTRACJI CR5 BANKÓW W SEKTORZE BANKOWYM	184
TABL. 65. UDZIAŁY W AKTYWACH SEKTORA BANKOWEGO BANKÓW KONTROLOWANYCH PRZEZ INWESTORÓW KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH	185
TABL. 66. PODSTAWOWE DANE O SEKTORZE UBEZPIECZEŃ	194
TABL. 67. WYBRANE DANE DOTYCZĄCE UBEZPIECZEŃ WEDŁUG NAJWAŻNIEJSZYCH GRUP RYZYKA DZIAŁU I	195
TABL. 68. WYBRANE DANE DOTYCZĄCE UBEZPIECZEŃ WEDŁUG NAJWAŻNIEJSZYCH GRUP RYZYKA DZIAŁU II	195
TABL. 69. CHARAKTERYSTYKA RYNKU KAPITAŁOWEGO W POLSCE	197
TABL. 70. KONCENTRACJA RYNKU KAPITAŁOWEGO W POLSCE	198
TABL. 71. CHARAKTERYSTYKA RYNKU NEWCONNECT	200
TABL. 72. CHARAKTERYSTYKA RYNKU KAPITAŁOWEGO W ZAKRESIE OBLIGACJI, OPCJI I KONTRAKTÓW TERMINOWYCH	202
TABL. 73. CHARAKTERYSTYKA RYNKU CATALYST	203

METODY DEKOMPOZYCJI WZROSTU GODPODARCZEGO

TABL. 74. DEKOMPOZYCJA WZROSTU PKB PER CAPITA W CENACH STAŁYCH W UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ WYBRANYCH KRAJACH W 2016 R.	208
TABL. 75. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE REALNEGO WDB <i>PER CAPITA</i> WYBRANYCH KRAJÓW UE W 2016 R.	212
TABL. 76. PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W WDB NA OSOBOGODZINĘ PRACY DLA POLSKI WZGLĘDEM UNII EUROPEJSKIEJ W 2016 R. ORAZ ZMIANY TYCH RÓŻNIC W STOSUNKU DO 2015 R.	216

SPIS WYKRESÓW

WZROST GOSPODARCZY

WYKRES 1. ZMIANY PKB W UJĘCIU REALNYM W WYBRANYCH GOSPODARKACH	26
WYKRES 2. WKŁAD WYBRANYCH GOSPODAREK DO WZROSTU ŚWIATOWEGO PKB	26
WYKRES 3. UDZIAŁ WYBRANYCH GOSPODAREK W ŚWIATOWYM PKB	27
WYKRES 4. INFLACJA (CPI) NA ŚWIECIE ORAZ WYBRANE INDEKSY CEN	29
WYKRES 5. PRODUKCJA I IMPORT NETTO ROPY NAFTOWEJ W STANACH ZJEDNOCZONYCH ORAZ UDZIAŁY NAJWAŻNIEJSZYCH PRODUCENTÓW W PRODUKCJI ŚWIATOWEJ ^A	30
WYKRES 6. ŚWIATOWY HANDEL TOWARAMI I USŁUGAMI	32
WYKRES 7. PORÓWNANIE TEMPZA WZROSTU PKB DO TEMPZA WZROSTU WOLUMENU HANDLU ŚWIATOWEGO	33
WYKRES 8. BILANS OSZCZĘDNOŚCI I INWESTYCJI W LATACH 2007-2016 ORAZ INWESTYCJE I OSZCZĘDNOŚCI W 2016 R.	34
WYKRES 9. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH NA ŚWIECIE W 2016 R.	35
WYKRES 10. ROCZNE STOPY ZWROTU WYBRANYCH INDEKSÓW GIEŁD ŚWIATOWYCH	36
WYKRES 11. PODSTAWOWE STOPY PROCENTOWE WYBRANYCH BANKÓW CENTRALNYCH	37
WYKRES 12. WZROST PKB W UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ W WYBRANYCH KRAJACH UE	39
WYKRES 13. WSKAŹNIK ODCZUĆ EKONOMICZNYCH (<i>ECONOMIC SENTIMENT INDICATOR</i>) W UNII EUROPEJSKIEJ I WYBRANYCH KRAJACH CZŁONKOWSKICH	41
WYKRES 14. SKUMULOWANA ZMIANA PKB W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2007-2016	42
WYKRES 15. DEKOMPOZYCJA WZROSTU REALNEGO PKB NA KONTRYBUCJE (WKŁADY) POPYTU KRAJOWEGO I EKSPORTU NETTO	45
WYKRES 16. DEKOMPOZYCJA KONTRYBUCJI POPYTU KRAJOWEGO DO WZROSTU REALNEGO PKB NA WKŁADY SPOŻYCIA I AKUMULACJI	46
WYKRES 17. DEKOMPOZYCJA WKŁADU SPOŻYCIA DO WZROSTU REALNEGO PKB NA WKŁADY SPOŻYCIA PRYWATNEGO I SPOŻYCIA PUBLICZNEGO	47
WYKRES 18. DEKOMPOZYCJA WKŁADU AKUMULACJI DO WZROSTU REALNEGO PKB NA WKŁADY NAKŁADÓW BRUTTO NA ŚRODKI TRWAŁE I ZMIANY ZAPASÓW	48
WYKRES 19. PRODUKT KRAJOWY BRUTTO W POLSCE	50
WYKRES 20. WPŁYW WYBRANYCH KATEGORII NA WZROST REALNY PKB ORAZ DYNAMIKA POPYTU KRAJOWEGO I JEGO WYBRANYCH SKŁADOWYCH	51
WYKRES 21. PORÓWNANIE DYNAMIKI SPOŻYCIA INDYWIDUALNEGO I SPRZEDAŻY DETALICZNEJ TOWARÓW ORAZ ZMIANY WSKAŹNIKÓW UFNOSCI KONSUMENCKIEJ	53
WYKRES 22. NIEDOSTATECZNY POPYT JAKO BARIERA DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW ORAZ WYKORZYSTANIE MOCY PRODUKCYJNYCH W PRZEDSIĘBIORSTWACH	53
WYKRES 23. KONIUNKTURA W PRZEMYSŁE	54
WYKRES 24. DYNAMIKI WYBRANYCH SKŁADOWYCH PKB I WARTOŚCI DODANEJ BRUTTO (WDB)	54
WYKRES 25. WSKAŹNIKI ŚWIATOWYCH CEN ROPY NAFTOWEJ W USD I PLN ORAZ CENY DETALICZNE BENZYNY I OLEJU NAPĘDOWEGO W POLSCE	57
WYKRES 26. WSKAŹNIKI CEN TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH	58

WYKRES 27. PORÓWNANIE UDZIAŁU GRUP TOWARÓW I USŁUG W SYSTEMIE WAG CPI I ICH WPŁYWU NA WSKAŹNIK CPI W 2016 R.	58
WYKRES 28. PORÓWNANIE ZHARMONIZOWANEGO WSKAŹNIKA CEN KONSUMPCYJNYCH (HICP) ORAZ WSKAŹNIKA CEN TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH (CPI)	59
WYKRES 29. WSKAŹNIKI CEN PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU	61
WYKRES 30. WSKAŹNIK CEN PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU I PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ	62
WYKRES 31. OBROTY TOWAROWE HANDLU ZAGRANICZNEGO POLSKI	63
WYKRES 32. ZMIANY WOLUMENU EKSPORTU DÓBR I USŁUG POLSKI ORAZ NIEMIEC NA TLE ZMIAN PKB NIEMIEC	64
WYKRES 33. OPŁACALNOŚĆ EKSPORTU A RZECZYWISTE KURSY WALUT	65
WYKRES 34. RACHUNEK BIEŻĄCY, KAPITAŁOWY I FINANSOWY ORAZ SKŁADOWE BILANSU PŁATNICZEGO	67
WYKRES 35. BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE W POLSCE	68
WYKRES 36. DYNAMIKA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU OGÓŁEM	69
WYKRES 37. ZMIANY PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU W POLSCE WEDŁUG GŁÓWNYCH GRUPOWAŃ PRZEMYSŁOWYCH	71
WYKRES 38. DYNAMIKA PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ ^A	72
WYKRES 39. WYNIKI FINANSOWE ORAZ RELACJA KOSZTÓW DO PRZYCHODÓW Z CAŁOKSZTAŁTU DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH	75
WYKRES 40. RENTOWNOŚĆ OBROTU ORAZ RENTOWNOŚĆ ZE SPRZEDAŻY PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH	76
WYKRES 41. RENTOWNOŚĆ OBROTU PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH WEDŁUG WYBRANYCH SEKCJI PKD	77
WYKRES 42. WSKAŹNIKI PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ I, II I III STOPNIA PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH	78
WYKRES 42a. WSKAŹNIKI PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ I STOPNIA W 2015 I 2016 R. WG WYBRANYCH SEKCJI PKD W %	78
WYKRES 43. UDZIAŁ ZAPASÓW W AKTYWACH OBROTOWYCH PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH	78
 RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH	
WYKRES 44. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ W WYBRANYCH KRAJACH ŚWIATA	89
WYKRES 45. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ DLA GRUP KRAJÓW	90
WYKRES 46. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH W STANACH ZJEDNOCZONYCH, JAPONII I STREFIE EURO	90
WYKRES 47. STRUKTURA PRACUJĄCYCH ORAZ UDZIAŁ OSÓB PRACUJĄCYCH NA WŁASNY RACHUNEK I POMAGAJĄCYCH CZŁONKÓW RODZIN (VULNARABLE EMPLOYMENT) WŚRÓD OGÓŁU PRACUJĄCYCH W 2016 R. WEDŁUG GRUP KRAJÓW	91
WYKRES 48. STOPA BEZROBOCIA W WYBRANYCH GOSPODARKACH ROZWIINIĘTYCH	93
WYKRES 49. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH W UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ W WYBRANYCH KRAJACH UE	97
WYKRES 50. ODSETEK BEZROBOTNEJ MŁODZIEŻY ORAZ STOPA BEZROBOCIA WŚRÓD MŁODYCH (15-24 LATA) W UE W 2016 R.	98
WYKRES 51. STOPA BEZROBOCIA DŁUGOTRWAŁEGO W UE W 2016 R.	99
WYKRES 52. KOSZTY ZWIĄZANE Z ZATRUDNIENIEM W KRAJACH UE W 2016 R.	102
WYKRES 53. PKB W UE, REALNE DOCHODY DO DYSPOZYCJI BRUTTO GOSPODARSTW DOMOWYCH I JEGO SKŁADNIKI	103

WYKRES 54. WSPÓŁCZYNNIK GINIEGO W KRAJACH UE W 2015 R.	104
WYKRES 55. WZROST LICZBY PRACUJĄCYCH, WZROST PKB ORAZ WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ W % WEDŁUG WYBRANYCH GRUP WIEKU	105
WYKRES 56. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA WEDŁUG GRUP WIEKU ORAZ DEKOMPOZYCJA ZMIANY LICZBY PRACUJĄCYCH OGÓŁEM	107
WYKRES 57. UDZIAŁ PRACUJĄCYCH WEDŁUG SEKTORÓW EKONOMICZNYCH ORAZ LICZBA PRACUJĄCYCH OGÓŁEM W 2016 R. WEDŁUG SEKCJI PKD	108
WYKRES 58. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG WYBRANYCH SEKCJI PKD	109
WYKRES 59. UDZIAŁ PRACOWNIKÓW NAJEMNYCH WŚRÓD PRACUJĄCYCH OGÓŁEM W 2016 R. W NAJWIĘKSZYCH SEKCJACH PKD	110
WYKRES 60. ZMIANA LICZBY PRACOWNIKÓW NAJEMNYCH ZATRUDNIONYCH NA CZAS OKREŚLONY I POZOSTAŁYCH	110
WYKRES 61. UDZIAŁY ZATRUDNIONYCH NA CZAS OKREŚLONY I PRACUJĄCYCH NA WŁASNY RACHUNEK W 2016 R. W NAJWIĘKSZYCH SEKCJACH PKD	111
WYKRES 62. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG WYMIARU CZASU PRACY	112
WYKRES 63. UDZIAŁ PRACUJĄCYCH W NIEPEŁNYM WYMIARZE CZASU PRACY WŚRÓD PRACUJĄCYCH OGÓŁEM W 2016 R. W NAJWIĘKSZYCH SEKCJACH PKD	112
WYKRES 64. PODZIAŁ LICZBY PRACUJĄCYCH NA SEKTORY EKONOMICZNE ORAZ SEKCJE PKD	113
WYKRES 65. PODZIAŁ LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG STATUSU ZATRUDNIENIA	113
WYKRES 66. PODZIAŁ LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG WYMIARU CZASU PRACY	113
WYKRES 67. NOWO UTWORZONE MIEJSCA PRACY, ZLIKWIDOWANE MIEJSCA PRACY ORAZ SALDO MIEJSC PRACY	115
WYKRES 68. STOPA BEZROBOCIA OGÓŁEM ORAZ STOPA BEZROBOCIA DŁUGOTRWAŁEGO	115
WYKRES 69. ODSETEK OSÓB BIERNYCH ZAWODOWO ZE WZGLĘDU NA PRZYCZYNY BIERNOŚCI	116
WYKRES 70. PRZECIĘTNE NOMINALNE WYNAGRODZENIE WEDŁUG SEKCJI PKD W 2016 R.	118
WYKRES 71. POZIOM WYNAGRODZENIA REALNEGO I ZMIANA STOPY BEZROBOCIA W LATACH 2007-2016 ...	118

FINANSE PUBLICZNE

WYKRES 72. SALDO (NADWYŻKA/DEFICYT) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH GOSPODAREK ROZWINIĘTYCH (AE), UNII EUROPEJSKIEJ (EU), STANÓW ZJEDNOCZONYCH (USA), GOSPODAREK ROZWIJAJĄCYCH SIĘ (EMDE) ORAZ TZW. RYNKÓW WSCHODZĄCYCH	125
WYKRES 73. SALDO I DŁUG SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH	126
WYKRES 74. SKŁADOWE POTRZEB POŻYCZKOWYCH W WYBRANYCH KRAJACH W 2016 R.	129
WYKRES 75. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ W 2016 R.	130
WYKRES 76. SALDO SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH WEDŁUG PROCEDURY NADMIERNEGO DEFICYTU (EDP) I SALDO STRUKTURALNE (SB)	137
WYKRES 77. STRUKTURA UDZIAŁÓW PAŃSTW STREFY EURO W ESM	138
WYKRES 78. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ	140
WYKRES 79. WPŁYW TRANSFERÓW WEWNĄTRZ SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH W 2016 R. NA POSZCZEGÓLNE KATEGORIE	145
WYKRES 80. STRUKTURA DOCHODÓW BUDŻETU PAŃSTWA	149

WYKRES 81. STRUKTURA WYDATKÓW BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG GRUP EKONOMICZNYCH	151
WYKRES 82. PRZYCHODY (W TYM DOTACJE) I KOSZTY NAJWIĘKSZYCH PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH	154
WYKRES 83. BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	156
WYKRES 84. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY	157
WYKRES 85. STRUKTURA ORAZ ŚREDNIA ZAPADALNOŚĆ ZADŁUŻENIA SKARBU PAŃSTWA	161
WYKRES 86. STRUKTURA WALUTOWA DŁUGU SKARBU PAŃSTWA	161

RYNKI FINANSOWE

WYKRES 87. WYBRANE INDEKSY GIEŁD	165
WYKRES 88. ZNORMALIZOWANE INDEKSY GIEŁD DLA OKRESU 2012-2016	166
WYKRES 89. RENTOWNOŚĆ 10-LETNICH OBLIGACJI SKARBOWYCH	166
WYKRES 90. PODSTAWOWE STOPY PROCENTOWE WYBRANYCH BANKÓW CENTRALNYCH	168
WYKRES 91. AKTYWA BANKÓW CENTRALNYCH W RELACJI DO PKB	169
WYKRES 92. AKTYWA BANKÓW CENTRALNYCH	169
WYKRES 93. STOPY ZWROTU INDEKSÓW GIEŁD EUROPEJSKICH	171
WYKRES 94. ZNORMALIZOWANE INDEKSY GIEŁD EUROPEJSKICH DLA OKRESU 2012-2016	171
WYKRES 95. WSKAŹNIK MCI DLA STREFY EURO I JEGO SKŁADOWE	173
WYKRES 96. RENTOWNOŚĆ 10-LETNICH OBLIGACJI	173
WYKRES 97. PIĘCIOLETNIE SPREADY CDS DLA BANKÓW	174
WYKRES 98. ZMIANA W ZŁOŻONYM KOSZCIE KREDYTU DLA PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH W KRAJACH STREFY EURO	175
WYKRES 99. ZMIANA W ZŁOŻONYM KOSZCIE KREDYTU DLA GOSPODARSTW DOMOWYCH W KRAJACH STREFY EURO	175
WYKRES 100. ZMIANA POZIOMU KREDYTÓW DLA REZYDENTÓW STREFY EURO	176
WYKRES 101. ZMIANA POZIOMU KREDYTÓW DLA REZYDENTÓW STREFY EURO W 2016 R. WOBEC 2015 R.	176
WYKRES 102. AKTYWA FINANSOWE ORAZ STRUKTURA AKTYWÓW FINANSOWYCH GOSPODARKI POLSKIEJ W 2016 R. WEDŁUG INSTRUMENTÓW	179
WYKRES 103. STAWKA POLONIA VS STOPA REFERENCYJNA NBP ORAZ PORÓWNANIE STÓP PROCENTOWYCH	181
WYKRES 104. KURSY ŚREDNIOWAŻONE WALUT OBCYCH	182
WYKRES 105. NOMINALNY I REALNY EFEKTYWNY KURS ZŁOTEGO	183
WYKRES 106. WARTOŚĆ I STRUKTURA DEPOZYTÓW SEKTORA NIEFINANSOWEGO	186
WYKRES 107. DYNAMIKA DEPOZYTÓW SEKTORA NIEFINANSOWEGO	186
WYKRES 108. WARTOŚĆ BILANSOWA BRUTTO KREDYTÓW SEKTORA NIEFINANSOWEGO (LEWY) ORAZ DEKOMPOZYCJA KREDYTÓW DLA GOSPODARSTW DOMOWYCH (PRAWY)	188
WYKRES 109. DYNAMIKA KREDYTÓW SEKTORA NIEFINANSOWEGO	189
WYKRES 110. KREDYTY DLA PRZEDSIĘBIORSTW	190
WYKRES 111. WARTOŚĆ KREDYTÓW ZAGROŻONYCH WYBRANYCH SEKTORÓW (LEWY) ORAZ KREDYTY PRZETERMINOWANE SEKTORA NIEFINANSOWEGO WEDŁUG OPÓŹNIEŃ W SPŁACIE (PRAWY) ...	191

WYKRES 112. WYNIKI FINANSOWE SEKTORA BANKOWEGO	192
WYKRES 113. STRUKTURA SKŁADKI PRZYPISANEJ BRUTTO WEDŁUG DZIAŁÓW UBEZPIECZEŃ (LEWY) ORAZ UDZIAŁ SKŁADKI PRZYPISANEJ BRUTTO W PKB I WIELKOŚĆ SKŁADKI PER CAPITA (PRAWY)	193
WYKRES 114. UDZIAŁ PIĘCIU NAJWIĘKSZYCH TOWARZYSTW UBEZPIECZENIOWYCH W SKŁADCE PRZYPISANEJ DZIAŁU I I II	194
WYKRES 115. OBROTY I TRANSAKCJE NA GPW (LEWY) ORAZ UDZIAŁ GRUP INWESTORÓW W OBROTACH GIEŁDOWYCH (PRAWY)	198
WYKRES 116. WYBRANE INDEKSY NA GPW (LEWY) ORAZ DYNAMIKA WYBRANYCH INDESKÓW NA GPW (PRAWY)	199
WYKRES 117. ROCZNE STOPY ZWROTU GŁÓWNYCH INDEKSÓW (LEWY) ORAZ ROCZNE STOPY ZWROTU WYBRANYCH SUBINDEKSÓW SEKTOROWYCH (PRAWY)	200
WYKRES 118. WARTOŚĆ OBROTÓW I LICZBA TRANSAKCJI (LEWY) ORAZ UDZIAŁ GRUP INWESTORÓW W OBROTACH NA RYNKU NEWCONNECT (PRAWY)	201
WYKRES 119. NOTOWANIA NCINDEX (LEWY) I STOPY ZWROTU DLA INDEKSU NCINDEX (PRAWY)	201
WYKRES 120. OBROTY NA RYNKU CATALYST INSTRUMENTÓW DŁUŻNYCH O NAJWYŻSZYCH OBROTACH W UJĘCIU KWARTALNYM W 2016 R. I ROCZNYM W LATACH 2012-2016	203

METODY DEKOMPOZYCJI WZROSTU GODPODARCZEGO

WYKRES 121. DEKOMPOZYCJA WZROSTU REALNEGO PKB <i>PER CAPITA</i> DLA UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ WYBRANYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2009-2016	209
WYKRES 122. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC WDB <i>PER CAPITA</i> WEDŁUG PARYTETU SIŁY NABYWCZEJ DLA WYBRANYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2009-2016 (WARTOŚCI WYRAŻONE W PROCENTACH) ORAZ DEKOMPOZYCJA ZMIANY RÓŻNIC W STOSUNKU DO ROKU POPRZEDNIEGO DLA 2014 - 2016 R. (WARTOŚCI WYRAŻONE W P. PROC.)	213
WYKRES 123. PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W WYDAJNOŚCI PRACY DLA WYBRANYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W 2016 R. ORAZ ZMIANY TYCH RÓŻNIC W STOSUNKU DO 2015 R.	218
WYKRES 124. DEKOMPOZYCJA PRZYROSTU WARTOŚCI DODANEJ BRUTTO (WDB) WEDŁUG METODOLOGII EU KLEMS DLA SZEŚCIU NAJWIĘKSZYCH PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ	225
WYKRES 125. WKŁAD WDB SEKCJI C I DEKOMPOZYCJA TEGO WKŁADU NA TLE DEKOMPOZYCJI WDB DLA POLSKI	227